

L. VOGELAAR

VAN ZEE TOT ZEE ZAL HIJ REGEREN

Deel 1 en 2

DE RAMSHOORN

GOES

2002

Digitale versie gedeelten uit de boeken

STICHTING GIHONBRON

MIDDELBURG

2021

Nieuwe versie juli 2021

Deel 1

ZEELAND

KRUININGEN

OOSTDIJK

WOLFAARTSDIJK

KORTGENE

CAPELLE BIJ NIEUWERKERK

NIEUWERKERK

OOSTERLAND

SIRJANSLAND

ZIERIKZEE

INHOUDSOPGAVE DEEL 2. HOOFDSTUK 3

Goeree-Overflakkee

Dirksland	115 paginanummer uit boek
Herkingen	119
Melissant	122
Middelharnis/Sommelsdijk	124
Nieuwe-Tonge	137
Ooltgensplaat	142
Ouddorp	146
Oude-Tonge	149
Stad aan 't Haringvliet	170
Stellendam	176

REFORMATORISCH DAGBLAD OVER DE RAMP

Diverse artikelen L. Vogelaar

KRUININGEN

Kerkenraad februari 1953: Drie ouderlingen: H. Jansen, A. Lokerse en L. Sinke, en drie diakenen: J. Smit, A. Steenpoorte en A. de Visser.

Aantal leden: 174. Doopleden: 185. Totaal: 359. Aantal slachtoffers in de gemeente: 16.

Gemeenteleden die omkwamen tijdens de Ramp

(9 belijdende leden en 7 doopleden):

**Frans van Burg (Slotstraat 36), 16 jaar
Maatje Dek-Jansen (Polderweg 8), 45 jaar
en haar kinderen Paulina Maria Dek, 12 jaar,
Maria Adriana Dek, 6 jaar
en Adriana Pieterella Dek, 2 jaar
(ook de vader uit dit gezin kwam om tijdens de watersnood)**

**Helena van der Hart (Hoofdstraat 3), ongehuwd, 84 jaar
Pieterella van der Hart-Braam (Hoofdstraat 3), 62 jaar**

**Jan Jansen (Polderweg 4), 58 jaar
en zijn echtgenote Jacoba Jansen-Komejan, 56 jaar**

**Marinus Rijkse (Grintweg 5), 47 jaar
en zijn echtgenote Adriana Rijkse-Christiaanse, 42 jaar
met hun kinderen Dina Adriana Rijkse, 19 jaar,
Ferdinandus Rijkse, 17 jaar
en Willem Rijkse, 9 jaar**

**Adriaan Sinke (Donkerewegje 3), 58 jaar
en zijn echtgenote Maria Johanna Sinke-van Iwaarden, 57 jaar**

"Haal eerst dat gezin maar uit de bomen"

Kruiningers die op zaterdagavond 31 januari aan de waterkant stonden, zagen wat ook elders op de eilanden werd waargenomen: het moest eb zijn, maar het water stond zo hoog als tijdens de vloed.

Ooggetuigen kunnen nu nóg niet begrijpen dat ze vervolgens gewoon naar bed gingen. Men was met blindheid geslagen.

Het gebulder van de storm zorgde ervoor dat meerdere inwoners die op de bovenverdieping van hun huis sliepen, pas bemerkten wat er was gebeurd toen ze 's morgens de gordijnen openschoven en de golven tot aan de vensterbank van de bovenverdieping zagen staan. Anderen, die beneden sliepen, werden door het water verrast. Velen konden

niet meer weggelaten, omdat het water de bedsteedeuren of de deur voor de trap blokkeerde.

Doordat bij de Veerhaven van Kruiningen de vloeddeuren in de coupure niet op tijd gesloten waren, sloeg de Westerschelde het veerplateau met de havendijken weg. Door de kracht van het water werden de reservesteiger en de veerboot Willemsdorp door het gat de polder ingesleurd. In zeer korte tijd liep de Kruiningerpolder (1400 hectare) onder water (zie ook het hoofdstuk over Oostdijk). De boot heeft tot 19 februari in de polder gelegen.

Niet alleen bij de Veerhaven, maar ook bij de Polderweg (Den Inkel) en bij de Sandeeweg brak de Westerscheldedijk door.

Ebt het niet...

Vanuit de kazerne in Doorn was een **jonge Kruininger** op zaterdagmiddag thuisgekomen. "Het leek hier veel harder te waaien dan in Doorn, maar over de gevolgen die de storm kon hebben, maakten we ons totaal niet ongerust," herinnerde hij zich later.

's Avonds keerde hij van een bezoek aan zijn verloofde in Kruiningen terug naar het ouderlijk huis buiten het dorp. Hij reed samen op met zijn neef, die ook naar zijn meisje in Kruiningen was geweest. Die moest nog wat verder fietsen, naar Hansweert-Oost.

"Ga je mee, nog even op de dijk kijken?" riep zijn neef. De militair was echter blij thuis te zijn. Zijn neef klom de dijk op en schrok van de hoge waterstand. Het moest laagwater zijn om deze tijd! Thuis vertelde hij het aan zijn vader, maar die maakte zich niet ongerust: "Ebt het niet, dan vloeit het niet," zei hij.

Ze gingen gewoon naar bed. Hansweert-Oost lag bij de sluizen in het Kanaal door Zuid-Beveland. Ook de sluisbeambten sloegen die nacht geen alarm. De eilandbewoners gingen te ruste, zich min of meer onbewust van het dreigende gevaar.

Tree na tree

Bij de militair thuis sliepen de ouders beneden, de kinderen boven. "Vader werd 's nachts wakker door ongewone geluiden. Hij stapte uit bed en stond direct in het water." Snel riep hij de andere gezinsleden wakker.

"Vader wilde nog laarzen gaan halen, maar hij kreeg de buitendeur niet meer open. We zetten nog wat spullen op de tafel, maar zagen het water buiten al tegen de ramen staan." Snel gingen ze naar boven; stel je voor dat ze straks de deur voor de trap niet meer open zouden kunnen krijgen!

Door het trapgat zagen ze hoe het water hoger kwam. Tree na tree verdween onder water. Het bleef maar stijgen. Toen het later op de dag vloed was, stond er zelfs water op de zolder.

Het lichtje verdween.

Het was aardedonker die nacht. Als ze naar buiten keken, zagen ze een eind verderop een lichtschijnsel. Daar stond het huis van een neef. Opeens was het licht weg. Wat gebeurde daar? Later bleek dat het huis was ingestort en dat de neef met zijn vrouw en twee kinderen was omgekomen.

Het werd steeds lichter en ze konden nu tot bij de veerhaven kijken. De dijken rond de haven, het huis dat er gestaan had, het café, het was allemaal weg. Iets naar links was het huis van de neef verdwenen. Nog iets verder naar links woonde een pasgehuwd echtpaar. Ook hun huis was weg. Beide woningen stonden voor de plaats waar de dijk was

doorgebroken. "Later hoorden we dat het jonge stel op het dak was geklommen en de pannen eraf had gegooit om het gewicht te verminderen. Het dak sloeg van het huis af en kantelde, maar ze wisten er allebei op te klimmen." Het vlot dreef door het gat in de dijk de Westerschelde op. Een eind verderop, bij Waarde, belandde het wankelende vaartuig toch weer tegen de dijk. Dat werd hun redding.

Het volgende huis was ook verwoest. Ook daar hadden de bewoners zich weten te redden: "We zagen hen in de bomen zitten."

En overal was water.

Door het gat?

"Zijn oudste broer was getrouwd en woonde in Hansweert-Oost. Hij werd vrij snel uit zijn huis gered. 'M'n ouders wonen in de polder,' zei hij tegen een schipper. Die wilde de polder wel invaren, maar dan moest de jongeman zelf mee om eventuele obstakels aan te wijzen.

De ouderlijke woning stond niet in de stroom en was tot opluchting van de redders overeind gebleven. 'Haal eerst dat gezin maar uit de bomen,' zei vader toen de boot bij het huis kwam. Toen dat gebeurd was, stapten moeder, twee zussen en m'n jongste broer in de boot. Er was nog ruimte over. 'Haal eerst de vrouw van m'n broer maar op,' zei vader. Zijn broer woonde een huis verderop."

Toen de boot vol was, probeerde de schipper naar de dijk te varen, maar de stroom was nu zo sterk dat ze naar het gat in de dijk getrokken werden. Daarachter kolkte het water van de Westerschelde!

Slechts met de grootst mogelijke moeite wist de schipper bij het gat vandaan te blijven. Op het stuk dijk aan de andere kant zette hij de vluchtelingen af.

Daarna haalde hij de *militair en zijn vader* van de zolder. De schipper bleef nu ver bij de stroom vandaan en zette hen op de dijk naar Hansweert-Oost af.

"Een bootje van de rivierpolitie voer van het kanaal over de Westerschelde met een boeg om de zuigende stroom in het dijkgat heen naar moeder en de andere vluchtelingen die daar aan wal waren gezet. Zij zaten tussen twee dijkgaten in en konden daardoor geen kant op.

Vol spanning zagen vader en ik toe hoe heftig het bootje op en neer ging. Toen het terug was in het kanaal, zei de kapitein: 'Goddank, het is gelukt!'

Van mijn verloofde had ik nog niets gehoord. Later bleek dat ook zij, met de andere gezinsleden, gered was."

Op laarzen naar Kruiningen

Met bussen werden de vluchtelingen naar Goes gebracht. "Daar woonde m'n oudste zus. Mijn ouders en de andere kinderen zijn daar gebleven. Zelf werd ik 's maandags met andere militairen naar Hansweert gestuurd om er zandzakken te vullen. De volgende dag wist ik een paar keer het ouderlijk huis te bereiken om er spullen op te halen."

Bij laagwater was Kruiningen te voet te bereiken, met laarzen wadend door het water. De Kruiningers moesten dan wel zorgen er op tijd weer wég te gaan, voordat het water weer ging stijgen. "Donderdags ging ik er met m'n ouders naar de Hervormde Kerk, waar *mijn neef met zijn vrouw en twee kinderen stond opgebaard*.

Mijn ouders vonden onderdak dicht bij huis, bij een bakker in Hansweert West, dat drooggebleven was. 's Zondags gingen ze bij ds. Dieleman naar de kerk, in Yerseke."

Pas in september konden ze terug naar huis. Schade was er nauwelijks; alleen het glas in

de ramen was kapot. Er moest een dikke laag zand worden verwijderd, dat was weggespoeld toen men probeerde het gat in de dijk te dichten.

"Vader verbouwde de eerste jaren veel graan, want aardappelen, uien en bieten wilden op de zoute grond niet best groeien. De omgeving werd kaal, want alle bomen waren dood. Overall moest de grond worden omgeploegd, om het zand uit het dijkgat onder te werken."

Overlevenden in Hansweert-Oost

De ouderlingen A. Lokerse en H. Jansen en diaken A. de Visser woonden met hun gezin in Hansweert-Oost. Ze overleefden de watersnood op de zolders van hun huizen. Drie zonen van De Visser hadden zich vroegtijdig naar het hogergelegen sluizencomplex begeven en hebben daar de nacht doorgebracht.

Ook de andere kerkenraadsleden en hun gezinnen bleven gespaard, evenals het kostersgezin. In de familie van *ouderling Jansen verdronken elf mensen*. Koster C. van Burg verloor een neef tijdens de Ramp.

De kinderwagen begon te drijven

Niet koster Van Burg, maar ouderling L. Sinke woonde in de kosterswoning. Het was een laag huisje, dat na de kerk het eerste gebouw was aan de rand van het dorp. Sinke en zijn gezin werden door (groot)vader P. Sinke gewaarschuwd dat de dijk was doorgebroken. Joh. Blok, die enkele honderden meters verderop woonde, kwam bij hen aan de deur. Hij vond het niet verantwoord dat ze daar bleven en haalde hen over om mee te gaan naar zijn woning, die aanzienlijk hoger was.

Toen Sinke met zijn vrouw en elf kinderen buitenkwam, was de straat nog droog, maar in de verte zagen ze het water al in golven aan komen rollen. De lantaarns brandden toen nog.

Voordat ze 50 meter verder waren, spoelde het water door de straat. Al spoedig ging de kinderwagen met de jongste twee kinderen drijven in het kolkende water. Met vereende krachten kon de kinderwagen in bedwang gehouden worden. Vader en moeder Sinke en de oudste kinderen moesten de jongere kinderen op de arm nemen en ook elkaar vasthouden om niet te worden meegesleurd. Het is een wonder dat ze allen behouden bij Blok aankwamen. Daar brachten ze de nacht op zolder door.

De huizen tegenover deze woning stortten in de loop van de nacht in. Daarbij kwamen twee gezinnen om, onder wie een jong echtpaar met hun pasgeboren baby. Daarvoor hadden deze mensen urenlang luidkeels geroepen en gebeden om hulp. Sinke heeft Blok, die vastbesloten was erop af te gaan, daar maar ternauwernood van kunnen weerhouden. Het was onmogelijk hen te bereiken; Blok zou zichzelf er tevergeefs voor in levensgevaar gebracht hebben.

Met de rug tegen de schoorsteen

Diaken A. Steenpoorte bewoonde een heel laag huisje aan de straat Eindje de Rondte. Nadat hij een gat in het dak had gemaakt, klom hij met zijn vrouw en vier jonge kinderen op de nok van het dak. Steeds hoger steeg het water. Het reikte bijna tot de nok van het huisje.

Steenpoorte en zijn gezin zagen het water komen. Over de nok klauterden ze naar het huis van de buurman, dat ongeveer een meter hoger was. Door een raampje klommen ze daar op zolder. Ook daar wist de Westerschelde hen te bereiken... Al zaten ze op een stoel en

een tafel die bovenop de bedden waren gezet, toch zaten ze nog met de voeten in het water.

Steenpoorte bleef zelf op het dak om de situatie in de gaten te houden. Met de rug tegen de schoorsteen gezeten heeft hij uren op de nok doorgebracht. In de omgeving zag hij huizen instorten en de bewoners ervan verdrinken. Aan zijn kinderen heeft hij dat pas later verteld.

Steenpoorte had de boeken van de diaconie onder zijn beheer. Toen het water op de zolder van zijn huis kwam, had hij de boeken in de wieg gelegd. Hoewel het water zo hoog is gekomen dat de wieg tot in het uiterste puntje van de nok dreef, zijn de diaconieboeken drooggebleven. Hoe hoog het water had gestaan, was onder andere te zien aan Steenpoortes zondagse pak, dat hij ook boven in de nok had gehangen. Daarvan waren de slippers van het jasje in het water gekomen.

Met een paard door het water

Toen 's zondagsmiddags het water was gezakt, werd een aantal mensen met boten uit het dorp weggehaald. Het merendeel van de bevolking moest echter tot de volgende dag wachten eer er redding kwam. De meesten kwamen samen in de huizen in de oude dorpskern, die hoger ligt. Ook daar beleefde men echter nog angstige ogenblikken. De drie gaten die 's nachts tussen 4.00 uur en 6.30 uur in de dijk van de Kruiningerpolder ontstaan waren, schuurden steeds dieper uit. Daardoor kwam het water 's zondagsmiddags tijdens de vloed (de tweede vloed, zoals hij later genoemd werd) aanzienlijk hoger dan 's nachts.

De grote oprijbrug van de begraafplaats was bij de eerste vloed weggedreven en naast de kerk van de Gereformeerde Gemeente terechtgekomen. Bij de tweede vloed dreef hij de Hoofdstraat en daarna de Brouwerij straat in. Door de golven en de stroming beukte de brug steeds tegen de huizen. Het kostte de mensen alle moeite het gevaarte op afstand te houden. Uiteindelijk heeft de brug geen huizen verwoest.

's Maandags kwamen er weer boten om mensen op te halen. Ook stonden op de Zanddijk vrachtauto's en wagens met paarden te wachten tot de Rijksweg droog zou komen. Toen het water niet zo ver bleek te zakken, is de jongste broer van ouderling Sinke, Jan Sinke, vanuit Kruiningen de Rijksweg afgelopen om te zien of het wegdek nog intact was. Hij nam een los paard mee, waarop hij zich zonodig in veiligheid zou kunnen stellen.

Zodra men zag dat hij de Zanddijk veilig bereikte, vertrok een hele rij vrachtwagens en andere voertuigen naar het verdronken dorp om zoveel mogelijk mensen weg te halen. Op de Zanddijk stonden bussen klaar, die de overlevenden vervolgens afvoerden naar Goes, waar ze op verhaal konden komen. Daar drong de volle omvang van de Ramp vaak pas goed tot hen door.

Zware verliezen

In de burgerlijke gemeente Kruiningen waren verscheidene gezinnen van wie niemand de watersnood overleefde. Hieronder was een gezin waarvan de moeder en de kinderen tot de Gereformeerde Gemeente behoorden: het echtpaar C.M. Dek-Jansen (zus van ouderling H. Jansen) met drie kinderen. Degenen die 's zondags of 's maandags het lichaam van het 12-jarige oudste dochttertje Paulina Maria (Paulientje) vonden, enkele honderden meters van de plaats waar de ouderlijke woning had gestaan, waren erdoor getroffen dat ze haar psalmbijbeltje nog in haar hand geklemd had.

Twee jongens uit de *kerkelijke* gemeente waren elk als enige gespaard gebleven van

degenen die in hun ouderlijke woning waren. Wie zal het leed verwoorden dat achter dergelijke gegevens schuilgaat?

Het psalmbijeltje dat Paulientje Dek, slachtoffer van de watersnood, in haar hand geklemd hield.

De matrozen durfden niet

Met uitzondering van twee woningen bij de dijk waren alle huizen in het water komen te staan. Tweehonderd van de 850 woningen werden geheel verwoest; vele andere waren beschadigd.

Ook de kerk van de Gereformeerde Gemeente stond blank. Aan oude documenten in het archief is nu nog te zien dat ze in het water gelegen hebben.

Op de rampzondag zijn de meeste overlevenden gered met roei- en motorvletten uit Hansweert en Yerseke. Door de ruwe golven sloeg een boot met geredden om. De inzittenden zagen echter kans in bomen te klimmen, en bleven gespaard.

Een *kapitein van de marine* met een motorboot heeft ook veel mensen gered. Nadat de jonge matrozen die hem vergezelden niet meer durfden, werd hun plaats ingenomen door enkele jongens uit de kerkelijke gemeente. Sommige gemeenteleden zijn behouden aangespoeld op het dak van hun woning of op andere stukken hout of meubilair.

De inwoners van Kruiningen en Hansweert-Oost vonden onderdak in Yerseke, Hansweert-West, Kapelle en Goes. Ze verbleven vijf maanden in den vreemde.

Enkele tientallen mensen bleven in het hogergelegen deel van Kruiningen achter. Ze leefden in een verdronken dorp. Als de vloed opkwam, trokken ze zich terug op de bovenverdieping van hun huis.

Een van hen was schoenmaker Adriaan Verhagen (tot de aanschaf van het eerste orgel in 1947 was hij voorzanger in de kerk geweest), die tijdens eb goederen van dorpelingen heeft geborgen. Met name heeft hij met veel geduld oude boeken gedroogd, zodat ze

bewaard zijn gebleven voor het nageslacht.

Slachtoffers

Van de **62 slachtoffers in de gemeente Kruiningen** (58 in het dorp Kruiningen, 4 in Oostdijk) zijn er vier nooit teruggevonden. Zestien slachtoffers behoorden tot de Gereformeerde Gemeente in Kruiningen.

De lichamen van de omgekomen inwoners van Kruiningen zijn begraven in de omliggende plaatsen, met name Goes, Yerseke en Krabbendijke. Een aantal van hen is later herbegraven op de begraafplaats te Kruiningen.

Het opruimen van alle weggespoelde huisraad en inventaris van boerderijen, maar ook het bergen van kadavers van het vee werd al direct ter hand genomen, reeds voordat de gaten in de dijken waren gedicht. Hiervoor heeft ook de eigen bevolking zich met alle krachten ingespannen.

Ambtelijk werk in de gastgemeente Maandenlang verkeerden de Kruiningers in den vreemde. Bij een echtpaar uit Kruiningen werd op het evacuatieadres in 's-Gravenpolder een levenloos kind geboren.

De kerkenraadsleden verbleven in verschillende evacuatieoorden. Na verloop van tijd kwamen ze in vergadering bijeen in Biezeling.

De gezinnen van ouderling A. Lokerse en diaken A. Steenpoorte werden geëvacueerd naar Kapelle-Biezeling, waar Lokerse (die er bij zijn dochter verbleef) in die periode ook wel eens preekte. Hij woonde ook de vergaderingen van de studievereniging in die gemeente bij en werd dan gevraagd met dankgebed te besluiten.

Ouderling H. Jansen heeft deze periode met zijn gezin in Hansweert West gewoond.

Ouderling L. Sinke verbleef met zijn gezin te Goes, waar hij ook een enkele keer voorging in een leesdienst.

Onder de kap van het huis zongen de kinderen

"En toen kwam de nacht van 1 februari 1953! Nu we dit schrijven, komt de gedachte bij ons op: Zou het geen bange droom kunnen zijn? Zullen we straks wakker worden en bemerken dat het niet waar is? Ach, was dat maar zo!

Toen we die zondagmorgen op de Oostdijk bij Krabbendijke stonden, zagen we onze plaatsgenoten worstelen met de golven en de dood. We haalden twee doden uit een bedstee. En in de verte lag Kruiningen, te midden van een woedende oceaan. We konden geen hulp bieden! En niemand kon helpen. "Er was maar één uitweg," vertelde ons een inwoner van Kruiningen, "dat was de weg naar Boven." Zo was het!

Dan vertelt hij: "En het scheen wel dat wij allen die weg moesten afleggen, want er scheen geen andere mogelijkheid dan sterven en God ontmoeten. Mijn vrouw en kinderen zaten op een deur, gelegd over de balken van de vliering, en ik hing buiten het dakraam, om met mijn been het drijfhout van de muur te houden. Het huis schudde met de golfslag heen en weer. En in het donker, boven uit de kap van het huis, zongen mijn drie kinderen een psalmvers... ja, *kinderen!* Naast ons stortten de huizen in en hoorden we de bewoners in hun doodsangst gillen. De kinderen zongen door; kinderstemmen boven het rumoer van het water uit doorkruisten deze doodskreten." Zo vertelde ons deze Kruininger.

De volgende dag scheen de zon en het water was rustig als een zerk over een groot graf. Enkele huizen hingen nog overeind en tussen de puinhopen zochten mensen naar hun bezittingen. Op de dijk stond een rusthuisje van het Groene Kruis naast een volledig dak

van een boerenschuur. Daaronder staken dode koeien hun poten stijf omhoog; beeld van totale verwoesting. Verwoesting, ja, maar ook een vingerwijzing van Gods almacht in het moderne Nederland.

M. in: De Kleine Gids, 11 maart 1953

58 slchtoffers

Balkenende, Dirk	Kruiningen	9
van de Parel, Albertus	Kruiningen	7
Balkenende, Wilhelmina Magdalena	Kruiningen	5
Sinke-van Iwaarden, Maria Johanna	Kruiningen	4
Vroegop, Abraham Cornelis	Kruiningen	4
Balkenende-de Dreu, Neeltje Hendrika	Kruiningen	3
Dek, Cornelis Marinus	Kruiningen	3
Dek-Jansen, Maatje	Kruiningen	3
Goetheer-Rottier, Willemina Johanna	Kruiningen	3
Griep, Anthonina Jacoba	Kruiningen	3
Jansen, Pieter	Kruiningen	3
Jansen-Brandt, Jacoba	Kruiningen	3
Saaman, Arie	Kruiningen	3
Saaman-Poelman, Cornelia	Kruiningen	3
Sinke, Adriaan	Kruiningen	3
van de Parel-Roelse, Pieternella	Kruiningen	3
Blok, Jacobus	Kruiningen	2
Blok, Bastiaan	Kruiningen	2
Blok-Cok, Cornelia	Kruiningen	2
Boone-Zuijdweg, Helena Adriana	Kruiningen	2
Danker, Johanna	Kruiningen	2
de Koster, Magdalena Cornelia	Kruiningen	2
de Munck, Marinus	Kruiningen	2
de Munck-Deurlou, Marina Julia	Kruiningen	2
Dek, Adriana Pieternella	Kruiningen	2
Dek, Maria Adriana	Kruiningen	2
Goetheer, Jan Jacob	Kruiningen	2
Goetheer, Anton	Kruiningen	2
Jansen, Maria Adriana	Kruiningen	2
Jansen, Willem Jacob	Kruiningen	2
Jansen-Komejan, Jacoba	Kruiningen	2

Lodiers, Johannes Cornelis	Kruiningen	2
Paauwe-Griep, Suzanna	Kruiningen	2
Rijkse, Marinus	Kruiningen	2
Rijkse-Christiaanse, Adriana	Kruiningen	2
Willeboer, Willem	Kruiningen	2
Blok-Blok, Marina	Kruiningen	1
Boone, Hubregtje Catharina	Kruiningen	1
de Bel, Elias Lodewijk Cornelis	Kruiningen	1
Dek, Paulina Marina	Kruiningen	1
Hofmeijer, Theetje Gerritje	Kruiningen	1
Jansen, Jan	Kruiningen	1
Kosten, Cornelis	Kruiningen	1
Kosten, Marinus	Kruiningen	1
Kosten-Paasse, Johanna Barbara Jacoba	Kruiningen	1
Leendertse, Pieter Govert	Kruiningen	1
Leendertse, Jan Marinus	Kruiningen	1
Rijkse, Willem	Kruiningen	1
Rijkse, Ferdinandus	Kruiningen	1
Rijkse, Dina Adriana	Kruiningen	1
Saaman, Magiel	Kruiningen	1
Saaman, Jan	Kruiningen	1
Saaman, Pieter	Kruiningen	1
van Burg, Frans	Kruiningen	1
van de Parel, Jacobus Steven	Kruiningen	1
van den Boomgaard-Brieve, Tannetje	Kruiningen	1
van der Hart, Helena	Kruiningen	1
van der Hart-Braam, Pieterella		

OOSTDIJK

Een klein dorp op **Zuid-Beveland**, in de gemeente Reimerswaal. Veel van de huizen zijn duidelijk nog niet oud. Het is één van de gevolgen van de watersnood.

De Lavendeldijk torent uit boven de woningen aan weerskanten. Daar in de diepte bruisten eens de golven, meer dan een halve eeuw geleden.

Oostdijk ligt bij een knooppunt van dijken. Het dorpje lag daardoor in drie verschillende polders (Kruiningerpolder, Polder van Waarde en Nieuwlandepolder) en tot de gemeentelijke herindeling van 1 januari 1970 ook in twee verschillende gemeenten: tweederde in Kruiningen, en eenderde in Krabbendijke. De gemeentegrens liep over de 2e Vlietweg, waar de meeste huizen stonden. Qua voorzieningen is Oostdijk altijd grotendeels op Krabbendijke georiënteerd geweest. Van de 450 inwoners behoorde een groot deel tot de Gereformeerde Gemeente.

"Als het huis instort, zitten wij onder het dak"

"Het stormde, maar vrijwel niemand sprak over een mogelijke overstroming," herinnert SGP-gemeenteraadslid M. Sinke zich. "De meeste mensen zagen het gevaar niet. Later hoorde je dat sommigen toch wel bevreesd waren geweest: het water in de Westerschelde en de Oosterschelde ging niet af; het moest eb zijn, maar het leek wel vloed.

Bakker Bas de Jonge, die tegen de avond op onze boerderij melk kwam halen, moest zijn hoed vasthouden vanwege de harde wind. Aan tafel praatten we die avond niet over dreiging van het water, maar over de *dreiging vanuit Rusland*. Later in de avond kwam Klaas Minnaard binnen. Hij was met zijn vrachtauto vanuit Brabant gekomen en zei dat het water flink hoog stond. Achter Rilland stond hier en daar zelfs water op de rijksweg. We gingen eens buiten kijken en zagen dat de dakgoot van de schuur was gewaaid en dat er in het rieten dak gaten waren ontstaan.

Al was er sprake van achterstallig onderhoud, de dijken waren op veel plaatsen nog redelijk sterk, zegt Sinke. "Ze waren met klei aangelegd en met basalt versterkt. Het water sloeg er echter overheen en vernatte de binnenkant. Daardoor gingen dijklichamen aan de landzijde afkalven, met alle gevolgen vandien."

In Oostdijk kwam het water van de kant van Kruiningen. Daar brak de Westerscheldedijk op drie plaatsen door. Het water stortte zich op het lage polderland en sleurde bijna alles mee wat het tegenkwam.

De familie Sinke, die aan de rand van Oostdijk woonde, was zich van geen gevaar bewust. Vader en moeder met hun zoon Rinus en hun twee dochters lagen te slapen.

's Morgens om half vijf werd er op de luiken gebonsd: "De polder loopt onder; de hele dijk breekt door!" Rap waren ze uit bed. "Vader ging in het donker naar buiten, zette de schuur open en probeerde de beesten eruit te jagen, maar de meeste gingen terug naar binnen," herinnert Rinus Sinke zich. Hij was destijds 11 jaar.

"We moesten maken dat we in huis kwamen, want we hoorden het water met veel gedruis dichterbij komen. Vanuit de opkamer, die wat hoger lag, zagen we hoe het water de voordeur en de luiken naar binnen drukte. We vluchtten naar de zolder. Gelukkig hadden we een sterk, nieuw huis. Beneden ons hoorden we het water klotsen. Het steeg steeds hoger en stuwde het meubilair tegen het plafond.

Onze grote, zwarte schuur dreef uit elkaar. Het was een enorm kabaal, want de balken van de schuur rammeiden ons huis. Daardoor ging er een gevel uit. De zolder werd nu niet meer aan vier kanten gesteund en golfde op het water op en neer. 'Als het huis instort, zitten wij onder het dak,' zei vader. Daarom klommen we door het dakraam naar buiten."

Verdwenen huizen

Vijf uur lang zaten ze op het dak. Het was er ijsig koud. De wind loeide en bracht soms ook vlagen sneeuw mee. Dan verborgen de vluchtelingen op het dak hun gezicht in hun jas.

Af en toe spatte er water in hun gezicht. Zout water! Hoe lang zou het restant van het huis overeind blijven? Het waren bange uren.

Sinke en zijn zoon zetten zich schrap op de daklatten en lieten de pannen naar beneden glijden om het dak lichter te maken. Met een plons verdwenen de dakpannen in de diepte. Langzaam, heel langzaam werd het licht. Vanaf het dak keken de verkleumde vluchtelingen om zich heen. Waar anders vlak polderland lag, strekte zich nu een onmetelijke watervlakte uit, vol ruige golven. Er dreven verdronken dieren voorbij. Het water voerde ook veel stro en drijfhout mee. Ginds had een huis gestaan. Nu was er alleen deinend water te zien. Verderop waren weer andere gebouwen verdwenen.

Hoe zou het bij de burens verderop in de polder zijn? Het was moeilijk te zien; het was één grijze massa in de verte. De dichtstbijzijnde boerderij, van M. Kosten, was bijna geheel verwoest, en de oude buurvrouw was omgekomen.

Iets verderop was de Hooge Moer, waar de familie Balkenende woonde. Die boerderij, drie eeuwen oud, is 's zondagsmiddags, tijdens de tweede vloed, geheel verwoest.

Later hoorden de Sinkes dat alle bewoners verdronken waren: de 52-jarige Dirk Balkenende (oudoom van de latere minister-president), zijn 50-jarige vrouw Neeltje Hendrika Balkenende-de Dreu en hun 12-jarige dochter Wilhelmina Magdalena, maar ook Anton Goetheer (35), zijn vrouw Wilhelmina Johanna (Mina) Goetheer-Rottier (32) en hun 1-jarige zoon Jan Jacob (Jantje), die bij hen inwoonden. Ze waren het dak op gevlucht, maar de boerderij stortte in.

"Willy Balkenende kwam hier elke dag op de fiets voorbij, op weg naar de mulo van meester Kuijt in Krabbendijke," zegt Rinus Sinke. "Ze was de enige leerling van die school die omkwam. Willy is later in een sloot, onder aangespoeld zand, gevonden en in Biezelingse naast haar ouders begraven. Haar schooltas werd in een boomgaard aan de Lavendeldijk in de Polder van Waarde teruggevonden; dat heb ik zelf gezien. Toen een familielid de tas opende, zagen we dat al de boeken en schriften nog vrij goed leesbaar waren, ook al had de tas een week of vijf in het water gelegen. De tas was keurig ingepakt voor de lessen van maandag 2 februari."

Anton Goetheer zou die maandag met zijn vrouw en zoontje naar de Noordoostpolder verhuizen en had de koffers al gepakt staan. Een dag eerder kwamen ze om in het water.

Redding

In de verte kwam een boot. Zou die redding brengen? Maar het was de veerboot Willemsdorp uit Kruiningen, die was losgeslagen en door de polder dreef. "Ik hoop niet dat hij hierheen komt," zei vader Sinke. Wanneer die boot richting het dorp zou drijven, zou hij een groot aantal huizen kunnen verwoesten. Dan zouden er nog meer mensen omkomen. Gelukkig bleef de pont achter de rijksweg hangen.

De Sinkes hadden al eerder een schijnwerper op de dijk gezien. Nu zagen ze hoe daar mensen in de weer waren. Er kwam een bootje dichtbij. Vanwege de sterke stroming kon het de boerderij van de familie Sinke echter niet bereiken. Opnieuw moesten ze wachten. Pas tegen de middag kwam een vaartuig langs. De inzittenden trokken hun boot met een haak naar het zolderraam, in de verwachting daarachter mensen aan te treffen. De Sinke's zaten echter aan de andere kant op het schuine dak. Ze klommen naar binnen, liepen over de zolder naar het andere raam en klauterden daar weer naar buiten, naar de boot.

Toen voeren ze richting het dorp. De sterke stroom sleepte de boot echter mee, de verkeerde kant op. De opvarenden sloegen hun bootshaken in een boom om het vaartuig tot stilstand te brengen. Met veel moeite manoeuvreerden ze verder. Uiteindelijk voer de boot vast in de stromen en andere rommel die er dreef. Over die balen balanceerden de vluchtelingen naar de wal. Eindelijk veilig!

... Er liepen daar meer mensen die gered waren. Maar we hoorden ook wie er verdronken waren. We kenden hen allemaal. Forra Harthoorn-Schrier, de vrouw van Marien Harthoorn, die dicht bij ons woonde, was omgekomen bij de Lavendeldijk, op 'het hoekje,' dicht bij het huis van haar zoon. Waar het water toen over de dijk spoelde, werd zij door de stroom meegesleurd en verdronk.

Dokter Van den Dool uit Krabbendijke kwam bij ons kijken of we niets mankeerden. Daarna bracht Kees Kruysse ons met zijn auto naar Krabbendijke.

Ook ds. Bel, onze predikant, met zijn grote, rode Ford, reed af en aan om mensen naar het dorp te brengen.

In Krabbendijke kregen we onderdak bij Dirk Krijger, een neef van vader. Ons huis heeft niet lang meer stand gehouden. 's Middags is het in elkaar gezakt."

De kweekschool in Krabbendijke stort in

Schuin achter Sinkes boerderij stond de christelijke lagere school. In de onderwijzerswoning woonde het nog ongehuwde schoolhoofd L. Pieper in de kamer tegen de school. De rest van het huis werd bewoond door het echtpaar J. Nieuwenhuijse. De woning werd helemaal vernield.

Een paar jongens van **de kweekschool in Krabbendijke** hielpen meester Pieper de inventaris van het schooltje in Oostdijk te redden. Toen Pieper even weg was, werden de jongens door een paar forse Zeeuwen in hun nekvel gegrepen. Die dachten met plunders te doen te hebben. Gelukkig kwam de onderwijzer toen net terug.

Van de school werd eerst de achtergevel verwoest. De schade werd steeds groter. Toen er een foto werd gemaakt, stond de voorgevel nog bijna helemaal overeind. Uiteindelijk stortte het gebouw echter grotendeels in en staken er alleen nog wat brokstukken van de muren uit het water.

Rinus Sinke mocht twee dagen na de watersnood met zijn vader mee naar Oostdijk. "Van ons huis stond alleen de gemetselde schoorsteen er nog. In het schouwgat vond ik een blikken sigarendoos met foto's. Hoe die daar terechtgekomen is, was een raadsel. Het was een kostbaar bezit. Die foto's heb ik allemaal gedroogd."

Vijf uit één gezin

Nog in diezelfde week werden de meeste inwoners en vluchtelingen geëvacueerd, omdat Krabbendijke voortdurend gevaar liep ook onder te stromen. Rinus Sinke kwam met zijn

moeder op de boerderij van haar broer in Woensdrecht terecht. "Onze familie heeft veel voor ons gedaan. Zelf waren we bijna alles kwijt."

In het gebouw achter de kerk van Woensdrecht stond Rinus bij vijf kisten. Daarin lagen de kinderen van een neef van zijn moeder. Die neef, **Nijse**, woonde in Kapelle, maar had ook een boerderij bij Rilland, in de Volkerpolder. Daar woonden drie van zijn kinderen, en twee jongere kinderen waren er dat weekend op bezoek. Ze zijn alle vijf verdrongen toen ze het vee probeerden te redden.

In Woensdrecht werden ze opgebaard. Rinus stond erbij. "Toen wist ik met mezelf even geen raad. Vijf jonge mensen. En ik was nog in de genadetijd! De moeder van die vijf is de slag nooit te boven gekomen."

Een massa wit schuim, een muur van water

"Wij hebben ook in den weg Uwer gericht, U, o HEERE! verwacht."

Die woorden uit Jesaja 26:8 spraken Marien Verschuure een week voor de Ramp sterk aan. Wat zou er gaan gebeuren? Hij wist het niet. Het hield hem steeds bezig. Welke gericht zou de Heere op de aarde zenden? "Een week later wist ik het."

Ouderling **M. Verschuure** van de Gereformeerde Gemeente te Krabbendijke heeft zijn hele leven in Oostdijk gewoond. Daar maakte hij de watersnood mee. Marinus Verschuure was toen bijna 26 jaar. Hij was in Oostdijk geboren op 22 februari 1927, als oudste van zes kinderen. Toen hij 12 jaar was, nam zijn vader de boerderij van grootvader Verschuure over.

De oude hoeve was al generaties lang in de familie. "In de tijd dat mijn overgrootvader Verschuure er woonde, heeft ds. Ledeboer er gepreekt," zegt ouderling Verschuure.

"Ook het voorgeslacht van ds. A. Verschuure (onze predikant te Krabbendijke in de jaren 2002-2008) komt van deze boerderij. Zelf nam ik het bedrijf in 1971 over, door woningruil met mijn ouders. Voor zo'n klein boerenbedrijfje was er echter steeds minder toekomst. Toen de grond nodig was voor woningbouw, heb ik in 2000 alles aan de gemeente Reimerswaal verkocht." Met zijn vrouw betrok hij een nieuw huis op zijn eigen grond, naast de boerderij.

Stilgezet

Van december 1947 tot april 1950 verbleef Verschuure als militair in Nederlands- Indië. Hij beschreef zijn ervaringen in de bundel *Gods trouw in de tropen* (deel 1; blz. 171-177). Toen hij op weg was naar Indië, aan boord van de Sloterdijk, heeft de Heere hem staande gehouden. Dat gebeurde toen ze langs Egypte voeren. Met vrijmoedigheid getuigde hij tijdens deze reis ook tegenover de officieren waarom hij zich niet kon laten inenten.

Het werd nu zijn lust om theologische werken te bestuderen. Hij liet de boeken uit Nederland overkomen. "M'n opleiding voor het ambt heeft de Heere me daar in Indië gegeven. Ik deed veel aan zelfstudie en discussieerde vaak met andersdenkenden. Er waren jongens uit de Gereformeerde Kerken die goed onderlegd waren, dus ik moest me echt in de waarheid verdiepen. Mijn beste kameraad was rooms, en ook met hem heb ik veel gesprekken gevoerd. We hadden er in het oerwoud soms alle tijd voor. Soms vroeg hij mijn Bijbel te leen, al plaagde ik hem dat hij daar van zijn pastoor niet in mocht lezen."

Terug naar huis

Verschuure diende op Zuid-Sumatra. Hij behoorde tot de 178 vaccinatieweigeraars die

aanvankelijk niet terug naar Nederland konden. Ze werden in Batavia bijeengebracht. Na twee weken quarantaine vertrokken de niet-ingeeënte militairen op 18 april 1950 met het troepentransportschip Zuiderkruis uit Java. Op 9 mei arriveerden ze in de haven van Rotterdam. Eindelijk kwamen ze weer thuis! Verschuure's foto's uit die periode zijn tijdens de watersnood zoekgeraakt.

Na zijn terugkeer ging Marien Verschuure bij ds. J.B. Bel naar de catechisatie, waarna hij in 1951 belijdenis aflegde. Later vertelde Verschuure nog weleens over zijn Indië-tijd: op de jeugdvereniging in Krabbendijke of als tijdens de catechisatie op Oostdijk het hoofdstuk over Gods voorzienigheid aan de beurt was.

Een massa wit schuim

De storm op zaterdag 31 januari 1953 weerhield het gezin Verschuure er niet van om 's avonds gewoon naar bed te gaan. "Niemand rekende erop dat er iets ergs zou gebeuren. Ik sliep alleen, op een zolderkamer. 's Nachts werd ik wakker doordat er buiten geroepen werd. Ik dacht: Misschien is er wel brand. Als het stormt, kan het vuur zo van het ene huis naar het andere overslaan.

Ik ging naar beneden en liep door de schuur. Toen ik de deur opendeed, zag ik een massa wit schuim naderbij komen, een muur van water van misschien wel twee meter hoog. Ik ging gauw terug het huis in en riep: 'De polder loopt onder!'

Onze boerderij stond in de Kruiningerpolder, waarvan de Westerscheldedijk was doorgebroken.

Mijn ouders sliepen beneden in de bedstede, mijn broers en zussen boven. Ze waadden door het water dat de boerderij inmiddels omspoelde, naar de Lavendeldijk. Die was dichtbij. Zelf probeerde ik in de schuur de beesten los te maken, maar vanwege het water durfden ze niet naar buiten.

Toen het water tot aan m'n borst stond, kon ik er niet langer blijven. Twee koeien heb ik meegekregen de dijk op. Ik liep door het water, dat steeds hoger kwam. Het laatste stukje moest ik zwemmen. Op de dijk heb ik de koeien aan een boom gebonden."

Slachtoffers

Aan de andere kant van de Nieuwlandse binnendijk, in de Waardse polder, stond nog geen water. "Daar hebben we bij een neef, Marien Sinke, droge kleren gekregen. Daar konden we echter ook niet blijven, want het water stond in de Kruiningerpolder al zo hoog, dat het over de binnendijk stroomde.

Het was inmiddels licht geworden. Vanuit Krabbendijke kwamen er auto's over de dijk gereden om ons op te halen. Men kwam ook met boten om de mensen te redden die nog in of op hun huizen zaten."

Die huizen waren overeind gebleven. Andere bleken niet bestand tegen de hoge vloedgolf die Oostdijk binnenstormde. "Een vloedgolf, die alles op zijn weg meesleurde en waaraan ook reeds terstond een groot aantal woningen op Oostdijk ten prooi viel," schreef gemeentesecretaris H. Bos uit Krabbendijke. "Een vreselijk lot voor degenen die daarin waren achtergebleven en die een afschuwelijke verdrinkingsdood moesten sterven."

Een zwarte rampnacht.

"Zwart in de natuur en zwart van de ellende. Hier ging een buurtschap tenonder in de golven van een niets en niemand ontziende stormvloed."

Gezien de grote verwoestingen in Oostdijk was het "onbegrijpelijk," zoals een krant vier

dagen na de Ramp schreef, dat er slechts zes mensen omkwamen. "Van hen behoorden er twee tot de Gereformeerde Gemeente in Krabbendijke," *zegt Verschuure*. "Het waren een neef en een nicht van mijn vader, Bartel en Jacoba (Coba) Verschuure. Zij waren ook de enige slachtoffers in de burgerlijke gemeente Krabbendijke.

Bartel had in Den Haag gewerkt. Hij was teruggekeerd naar Oostdijk om er zijn oude dag door te brengen. Zijn zus deed het huishouden. Hun huisje stond dicht bij onze boerderij en is ingestort. Bartels lichaam is door een gat in de dijk meegevoerd de Polder van Waarde in en is daar na een dag of drie gevonden achter een bos takken. Het lichaam van Coba vonden ze pas na een week of twee; zij was nog verder de polder ingespoeld. 'k Heb hen beiden moeten identificeren, op verzoek van de politie. Coba was in haar gezicht bijna niet meer herkenbaar."

Bescherming

's Zondagsmiddags, toen het eb was, zakte het water. Marien Verschuure ging van Krabbendijke naar Oostdijk om poolshoogte te nemen. Hoe zou het met het huis zijn? Het was al oud. Was het tegen het water bestand geweest?

Wat Verschuure vanaf de dijk zag, is hij niet meer vergeten: "Ons boerderijtje was omringd door hooi- en stobalen en drijfhout. Die rommel heeft de golfslag gebroken. Daardoor is ons huis blijven staan. Zelfs op zolder heeft nog een paar centimeter water gestaan. De schuur had, en heeft, een houten voorgevel. Die planken waren eraf. Maar de houten zijgevel was in 1947 vervangen door een muur van steen, en alle stenen muren zijn overeind gebleven."

Door het water, dat nu laag stond, wist Marien Verschuure de schuur te bereiken. Daar waren bijna alle beesten verdronken. Alleen een paard had zich weten te redden: het dier was met de voorpoten op het stro gaan staan en kon daardoor de kop boven water houden. Verschuure verloor het dier uit zijn benarde positie en nam het mee.

Ook anderen "brachten hun schamele bezittingen uit de verwonde huizen naar de kant," zag een jongen uit Krabbendijke die naar Oostdijk gelopen was. "Er werd wonderweinig gezegd; de strakke, verbeterde gezichten zeiden genoeg."

Een preekje van Floor -

's Zondagsavonds kwam de vloed weer op. Toen brak de Lavendeldijk door. Dat gebeurde bij de school van Oostdijk. Met man en macht werd er gewerkt om de dijken rond Krabbendijke te versterken. Ook Marien Verschuure was de hele nacht in touw.

De Nieuwlandse binnendijk hield stand. 's Woensdagsavonds zorgde stormachtige noordwestenwind er echter voor dat het water er overheen liep, zodat ook in de Nieuwlandepolder een laagje water kwam te staan. Ondertussen werd de Gawegesedijk bedreigd door het water in de Waardse polder. Zuid-Beveland stond bijna over de volle breedte blank, zodat de verbinding van het vasteland met de rest van Zuid-Beveland en Walcheren nagenoeg verbroken was.

Op de rampzondag waren er geen kerkdiensten gehouden, maar op zondagavond 8 februari kwam de Gereformeerde Gemeente weer bijeen, samen met de vluchtelingen uit omringende dorpen. Er zaten hoofdzakelijk mannen in de kerk, velen in ongewassen werkkleding. De vrouwen en kinderen waren geëvacueerd. Ouderling G. van Velzen las een ernstige preek, afgestemd op de omstandigheden.

De volgende zondagen werden er weer drie diensten gehouden. "Op een zondagavond zou ouderling C. Goud uit Waarde de dienst leiden," herinnerde Verschuure zich. "Dat

was een begaafde man, die leiding kon geven. 's Morgens en 's middags lazen ouderlingen uit onze eigen gemeente. Ik kreeg sterk de indruk dat ze niet voor Goud wilden onderdoen en zo mooi mogelijk probeerden te lezen. Ambtsdragers is ook niets menselijks vreemd. 's Avonds kwam Kees Goud op de preekstoel en las een preekje van Wulfert Floor, zonder poespas. Daar ging in alle eenvoud nog het meest vanuit."

Niet iedereen was ervan overtuigd dat ons dorp zou onderlopen. We kwamen langs een boerderijtje waarvan de boer zei: 'Wat maken jullie je toch ongerust. Het valt best mee. Er komt maar een laarsje water. Net als in de oorlog.' Maar dat bleek anders te zijn!

Wij zijn toen in de namiddag, toen de tweede vloed kwam, met een van de laatste auto's naar Krabbendijke gereden. Het water stroomde al over de weg. Met behulp van de telefoonpalen en -draden probeerden we ons te oriënteren. We kwamen veilig op Krabbendijke aan. Daar hoorden we wat een grote ramp zich had voltrokken in ons land."

6 slachtoffers

Harthoorn-Schrier, Forra	Oostdijk	2
Komejan, Frederik	Oostdijk	5
Komejan-Hoogerheijde, Catharina	Oostdijk	4
Minnaar-Pouwer, Johanna	Oostdijk	2
Verschuure, Bartel	Oostdijk	2
Verschuure, Jacoba	Oostdijk	

WOLFAARTSDIJK

Kerkenraad februari 1953: Twee ouderlingen: W.C.J. Bosschaart (later predikant) en L. Dekker, en drie diakenen: A. Hoogerland (later predikant), M.M. Nieuwdorp en M. Ruster.

Aantal leden: 223. Doopleden: 186. Totaal: 409.

Aantal slachtoffers in de kerkelijke gemeente: Dingenis Schipper, ongehuwd, 76 jaar

Opeens kantelde de ladder

Bijna 1270 ton aan bommen lieten de geallieerde vliegtuigen op 3 oktober 1944 los boven de zeedijk bij Westkapelle. Er ontstond een gapend gat. Later in die maand werd het bombardement twee keer herhaald. Ook de dijken bij Veere en Vlissingen werden gebombardeerd. Zo kwam Walcheren onder water te staan om de Duitsers te verdrijven.

Na de bevrijding was de dijk hersteld. De machtige zeewering beschermde het eiland weer tegen de Noordzee.

Die kon soms geducht spoken, zag de latere ds. A. Hoogerland toen hij op zaterdag 31 januari 1953 op de Westkapelse Zeedijk stond. De wind zwoefde de golven op, die met luid geraas op de dijk aanvielen en afketsten. Het gaf Adriaan Hoogerland een indruk van Gods majesteit. Hoe nietig is een mens bij het gedruis der watergoten!

Na het familiebezoek in Westkapelle ging Hoogerland met zijn jonge gezin terug naar Wolphaartsdijk. Daar bewoonden ze een huis aan de Veerweg, ten noordwesten van het dorp, veilig achter de dijk langs de Zandkreek. In de Gereformeerde Gemeente, waar Adriaan Hoogerland diaken was, zouden ze de volgende dag naar de kerk gaan.

Natte voeten

Hoogerlands vader woonde bij hen in. Hij sliep beneden, de anderen boven.

Wat regent het toch hard, dacht de oude Hoogerland. Hij was er wakker van geworden. Toen hij uit bed stapte, voelde hij water aan zijn voeten. Was er een kraan kapot? Hij wilde eens buiten gaan kijken, maar kreeg de deur niet open. Toen hij uit het raam keek, zag hij de zee...

Snel riep hij zijn zoon: "Arjaan! De dijk is doorgebroken! Alles staat onder water!" Geschrokken kwamen Adriaan en zijn vrouw naar beneden. Snel brachten ze wat voedsel naar de bovenverdieping, en nog wat spullen. Maar de voordeur begaf het en het water gutste naar binnen. Steeds meer... De brandende kachel ging met een harde plof uit. Het water kwam 1,40 meter hoog te staan.

Door het water verrast

Niet ver van de Aardebolleweg had de Zandkreek de bovenkant van de dijk geschoven. Door het gat, dat steeds dieper uitgesleten werd, gulpte het water Zuid-Beveland binnen. De Oosterland-, de Oud-Sabbinge-, de Zuiderland- en de Zuidvlietpolder stroomden onder en ook in het Frederikspoldertje en de Oost Nieuwlandpolder was er wateroverlast. Wolphaartsdijk en Oud-Sabbinge kwamen onder water te staan.

De inwoners werden door de vloedgolf verrast. De kerkklok van Wolphaartsdijk begon te luiden, maar door de loeiende storm ging het geluid grotendeels verloren. Het water liep al door de straten. Mensen bonkten bij elkaar op luiken en ramen of klepperden met de

brievenbus. Een deel van de bevolking wist te voet de dijk te bereiken; de andere inwoners vluchtten naar de bovenverdieping van hun huis.

De bedjes dreven rond

Een zus van Adriaan Hoogerland, getrouwd met Piet Proos, had het nooit zo op de harde wind die boven de vlakke Zeeuwse polders vrij spel had. Er sneuvelen zo vaak dakpannen, dat Proos op den duur maar een aantal pannen vastgeschroefd had.

Vanwege de storm sliep het echtpaar tijdens de rampnacht met de twee kinderen beneden, op matrassen op de grond. Hun huis aan de Bijsterweg, waar ze van 1947 tot 1996 woonden, stond niet ver van de plaats waar de dijk het begaf. Toen het water onder de deur doorkwam, werd mevrouw Proos wakker van het lawaai, voelde naast zich en had gelijk een natte hand. Toen haar man de binnendeur opende, stortte een golf water zich naar binnen, want de buitendeur was weggeslagen. De bedjes waarop de kinderen lagen, dreven rond.

Proos, tot aan de borst in het water, wist zijn vrouw en kinderen naar boven te krijgen en griste nog snel een half brood mee voordat hij zelf ook de trap opging. Doornat, en daardoor ijskoud, zaten ze op zolder. Drinkwater hadden ze niet. Van de trap waren alleen de bovenste drie treden nog droog. Bange uren gleden langzaam voorbij. De achtergevel van het huis was weggeslagen. Het schuine dak erboven bleef echter hangen, met alle pannen er nog op.

Beneden dreef een balk steeds tegen de trekbel. Ze komen ons halen, dacht Proos toen de bel voor het eerst klingelde. Er was echter geen mens te zien. Het polderland was veranderd in een watervlakte. In die doodse verlatenheid konden ze niets anders doen dan afwachten. "Over de kinderen waren we nog het meest bezorgd."

Later die zondag werden ze met een roeiboot uit het huis gehaald. Door het raampje wilde Proos zijn kinderen, Betsie van twee en Kees van vijf, aanreiken, maar de redders konden er niet bij. "Laat ze maar vallen," zeiden de mannen. Pas na enige aarzeling liet Proos los...

"In een roeiboot het water op, dat was eigenlijk nog het moeilijkste," herinnerde zijn vrouw zich later. "Er stond een sterke stroom; de boot vloog de hoek om. We moesten door het dorp en kwamen pas bij de smederij in de buurt van onze kerk aan wal."

Het gebed verhoord

Voordat ze het dorp bereikten, passeerden ze het huis aan de Veerweg waar broer Adriaan met zijn vrouw en vijf kinderen en met zijn oude vader op zolder zat. "Vader! Vader!" riep mevrouw Proos. De oude Hoogerland verscheen voor het raam en riep: "Leven jullie allemaal nog?"

Adriaans oudste kind was negen jaar, het jongste (de latere ds. G. Hoogerland) zeven maanden. Toen Cornelis Hoogerland die morgen gevraagd had of zijn zoon een gebed wilde doen, was Adriaan hardop voorgegaan. Hij kreeg er echter een indruk van dat de Heere bezig was Nederland vanwege de zonden met Zijn oordelen te bezoeken. En wat zou het zijn als hij en zijn gezin onverzoend moesten sterven?

Langzaam werd het licht. Toen Hoogerland naar buiten keek, zag hij dat het huis omringd was door een haag van strobalen, die de kracht van de golfslag had gebroken. De woning bleef overeind. De Heere had het gebed verhoord. Hoogerland dacht dat alleen de polder van Wolphaartsdijk getroffen was, maar een buurman stak zijn hoofd uit het raam en riep dat een groot deel van Nederland onder water stond...

Een broer van mevrouw Hoogerland probeerde te hulp te komen, maar hij kon met zijn bootje niet door de sterke stroom heenkomen.

De boer gooide de baby naar de moeder

De zondag gleed voorbij. Ook de volgende nacht zaten ze op zolder, in de kou, zonder licht, met vijf kleine kinderen, van wie de jongste maar verwonderd lag te kijken in zijn bedje.

Als een rechteloze las Hoogerland uit Gods Woord en deed hij een gebed.

's Maandagsmorgens: eindelijk uitkomst. Twee jonge boeren voeren tot onder het zolderraam en zetten een ladder overeind in hun boot. Moeder Hoogerland klom als eerste door het zijraam. Toen ze veilig en wel in de boot zat, klom een van de redders omhoog om de baby aan te pakken, die in een deken was gewikkeld. Opeens kantelde de ladder. Er klonken verschrikte uitroepen. Zou de man het kind kunnen vasthouden als hij in het water zou vallen? Hij wierp het bundeltje echter precies in de schoot van de moeder.

Toen de ladder weer overeind stond, klommen de andere kinderen naar buiten, daarna vader Hoogerland en tenslotte Adriaan zelf

Langs ingestorte huizen voeren ze naar de dijk. Ze hoorden een oude man gillen. Met zijn dochter had hij een dag en een nacht op een bedsteeplank gezeten, met de voeten in het water. Toen is hij gered.

Het gezin Hoogerland kwam op een wagen achter een tractor terecht, en zo werden ze naar 's-Heer Arendskerke gebracht. Per auto ging het daarna naar Goes. In zalencentrum "De Prins van Oranje" werd een aantal overlevenden bijeengebracht. Velen droegen nog nachtkleding. Hoogerland is de wanhoop op sommige gezichten nooit vergeten.

Op het nippertje gered

Zes weken verbleef hij met zijn gezin bij zijn zus in Goes. Van Hoogerlands huis waren alleen de deur en de ramen kapot. De koeien van zijn vader waren verdronken; alleen het paard was gered, nadat het vier dagen in het water had gestaan.

De acht mensen die in de boerderij woonden, hadden de overstroming overleefd. Al snel hoorden ze echter dat in Kortgene een nicht van mevrouw Hoogerland met haar twee kinderen was omgekomen.

Om nooit te vergeten

A.G. Eggebeen (zwager van ds. A. Hoogerland) maakte de watersnood ook in Wolphaartsdijk mee. In Doven-Contact, een van de bladen die hij tientallen jaren lang redigeerde, memoreerde hij: "Overall werd het hulpgeroep gehoord. Het was een vreselijke situatie. Enkele huizen verder verdronken een weduwe en haar dochter. Vanuit onze slaapkamer zagen we koeien, paarden, varkens, planken, struiken, konijnenhokken door de sterke stroom door de straat voorbijdrijven. Plotseling werd, tot onze grote ontzetting, de voordeur weggeslagen.

Het duurde de hele dag voordat we konden worden gered. Met een roeiboot zijn we uit de slaapkamer gehaald en na een barre, gevaarlijke tocht totaal ontredderd op een dijk aangeland. Wat is het dan een wonder dat je nog leeft. Het is goed deze onvergetelijke dag te herdenken. (...) Het predikt ons dat wij hier geen blijvende stad hebben. Dan past ons steeds weer de bede: 'Leer ons alzo onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen.' -

Ze ging rustig slapen

Twaalf dorpelingen kwamen om. Tien van hen waren ouder dan 50, vijf ouder dan 70 jaar; de jongste was slechts drie maanden oud. De meeste slachtoffers werden in Goes begraven.

Een vrouw in het dorp lag ziek op bed, vertelt P. Proos. Haar man zat naast haar en hield haar hand vast. Zo zijn ze omgekomen. Zo werden ze gevonden.

De Gereformeerde Gemeente telde één slachtoffer: de 76-jarige Dingenis Schipper, die met zijn matras uit de bedstede dreef. Hij had geen trap naar boven, want de zolder was van de buurman.

Een vrouw in Wolphaartsdijk zong Psalm 66:5 toen het water in haar huis kwam:

"Als beesten werden wij alommen;

gedreven door water en vier (vuur -LV).

Daarna hebt Gij ons, Heere goedig! vertroost,"

of uit de berijming van 1773:

"Hier scheen ons 't water t' overstromen;

daar werden wij gedreigd door 't vuur;

maar Gij deed ons 't gevaar ontkomen,

verkwikkend ons ter goeder uur."

Ze ging rustig slapen en werd de volgende morgen door mariniers gered.

Onbereikbaar

De 26-jarige D. Eggebeen en zijn vrouw woonden zo'n twee kilometer buiten het dorp, in de Sabbingepolder. Eggebeen werkte in de tuinderij van ouderling L. Dekker.

De zoon van zijn baas kwam hen 's zondagsmorgens vroeg wekken met het bericht dat de dijk doorgebroken was. Samen met zijn buurman liep David Eggebeen door de storm naar het dorp. Tot hun schrik zagen ze dat heel Wolphaartsdijk onder water gelopen was.

David wilde naar zijn ouders, die op de Noorddijk woonden, maar het water stroomde met geweld over het kruispunt Molendijk/Noorddijk/Lepelstraat richting de Villa Novastraat, waar de kerk van de Gereformeerde Gemeente stond. Daardoor konden ze de Noorddijk niet bereiken. Achter de kerk zat een duiker in de Noorddijk, die aanvankelijk niet afgesloten kon worden.

Via een omweg is Eggebeen later op de morgen toch bij zijn ouders gekomen. Hij had zich over hen niet zoveel zorgen gemaakt, want hun huis stond hoog. Nu zag hij echter dat er toch nog een voet water op de Noorddijk stond. Zijn ouders, twee broers en twee zussen hadden al het huisraad naar boven gebracht. Het water is in hun huis uiteindelijk een halve meter hoog komen te staan.

Moeder Eggebeen kwam met haar vader en haar kinderen naar Davids huis, en 's avonds kwam zijn vader ook. Ze zijn tot 25 februari gebleven.

Redders roeiden het dorp in

David hielp op de rampzondag zwakke plekken in de binnendijken te versterken. Bij het oude spoorlijntje vulde hij, samen met anderen, zakken met zand, die met wagens naar de Oude Kade werden gebracht. Daar deden ze verwoede pogingen om de duiker dicht te maken, zodat het water de Heerenpolder niet in kon. Dat lukte echter niet, want de schuif die ervoor moest, was verroest. Daarom wierpen ze de zakken zand voor de duiker. Door de kracht van het water vlogen de zakken echter onder de weg door. Vervolgens werden

een oude boerenwagen en wat betonblokken in het gat gedeponeerd om de stroom te stelpen. Toen kon het gat verder met zandzakken worden gestopt.

Er kwam hulp. Redders uit de omliggende plaatsen lieten bij het kerkhof hun boten te water, voeren naar de Molendijk, droegen hun vaartuigen naar de andere kant van de dijk en roeiden het dorp in. Dat viel niet mee, want er stond een sterke stroom. Om vier uur 's middags haalden ze Davids grootouders en tante uit hun huis aan de Molenweg.

De eerste vier huizen aan deze weg liepen door de sterke stroming het grootste gevaar verwoest te zullen worden. Achtereenvolgens werden ze, vanaf de Molendijk/Oudelandsdijk gezien, bewoond door de families M. de Regt, G. de Witte, M. Viergever en D. Eggebeen (Davids grootouders).

Achter deze woningen stonden houten schuurtjes. Die zijn waarschijnlijk reeds bij de eerste vloedgolf weggeslagen, waardoor het water direct vat op de huizen kreeg. De 76-jarige Eggebeen was wakker geworden. Hij dacht dat er een kraan liep, maar dat bleek niet het geval. Het geluid kwam van buiten het huis. Eggebeen wilde gaan kijken, maar kreeg door de druk van het water de buitendeur niet meer open. Dat was maar goed ook; een vloedgolf zou hem overspoeld hebben. Nu kon hij met zijn 78-jarige vrouw en hun 35-jarige verstandelijk gehandicapte dochter Janna naar de bovenverdieping gaan, terwijl hij er ook nog de nodige spullen naartoe sjouwde. Binnen was het toen nog droog; buiten stond het water tegen het raam. Eenmaal op zolder stopte Eggebeen de waardevolle dingen in een ladenkastje, deed het op slot en wikkelde er een lang touw omheen.

Van 4.00 tot 16.00 uur, een half etmaal, heeft Eggebeen op zolder gezeten. Zijn vrouw en dochter gingen er vanwege de kou onder het bed liggen. Toen er eindelijk redding kwam, werden ze door de redders door het ijzeren dakraam naar buiten geholpen, waarna ze langs het schuine dak naar de boot moesten, die aan de luwzijde (uit de wind) was afgemeerd. Even later greep de stroom de boot, zodat de roeiers slechts met een omweg de dijk wisten te bereiken.

De redding kwam net op de tijd, want de achtermuur van Eggebeens woning was steeds verder afgebrokkeld. Een half uur later stortte het huis in. Het kastje bleef heel en is later ongeopend bij de molen aangetroffen.

Tegelijk met de familie Eggebeen werden Gerard de Witte en zijn gezin gered. Hun huis bleef overeind.' Maarten Viergever en zijn gezin waren de laatsten die uit hun huis gehaald werden, kort voordat hun woning instortte.

Maarten de Regt en Mina Neeltje de Regt-Tramper met hun kinderen waren ook ternauwernood aan de verdrinkingsdood ontsnapt. Op de op en .geer deinende zolder las De Regt zijn gezin Psalm 91 voor: "Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen..."

Drie jongemannen van even in de twintig, **Piet Dekker, Frans den Engelsman en Kees van Keulen**, trotseerden in hun roeiboot de sterke stroom om het gezin van de zolder te halen. Dat was zwaar werk: de handen van de roeiers zaten na afloop vol bloed en blaren. Slechts een uur na de redding stortte het huis volledig in. De woning die er later gebouwd is, kreeg de toepasselijke naam "De Golfslag."

Na de watersnood las De Regt de rest van zijn leven elke morgen hetzelfde Bijbelgedeelte: Psalm 91.

De drie redders waren op 20 februari 2003 aanwezig toen De Regt zijn honderdste verjaardag vierde. Dekker, Den Engelsman en Van Keulen kregen toen van de familie De Regt ieder een horloge met de inscriptie "Ter herinnering 1 februari 1953." De Regt is

enkele weken later, op 9 april, overleden.

Zijn trouw is elke morgen groot

Een boer in de regio Wolphaartsdijk was door de watersnood zo over zijn toeren, dat hij met zijn geweer op de mannen schoot die hem uit zijn boerderij kwamen halen. Enkele redders uit Arnemuiden deden een andere ervaring op. Ze haalden een oud echtpaar in Wolphaartsdijk van een zolder af. Ze begrepen niet hoe de man zijn vrouw, die krom was van de reumatiek en niet meer kon lopen, naar boven had gekregen.

"U bent nog in het land der levenden," zei een van de redders.

Hij herinnerde zich het antwoord later nog goed: "Ze zei: 'Het zijn de goedertierenheden des Heeren, dat wij nog niet vernield zijn. Zijn trouw is elke morgen groot.' Dat is toch wat, als je in zulke omstandigheden nog goed van de Heere kunt spreken!"

Met veel moeite werd de vrouw door een gat in het dak naar buiten gebracht. "De Heere is goed," zei ze toen ze eindelijk in de boot zat. "Ik zou nog wel kunnen zingen ook."

Een redder: "Ze zei iets wat ik nooit vergeten ben: 'De Heere neemt het ene weg om het andere aldaar te stellen.' Ze bedoelde vast dat er door een watersnood nog mensen tot bekering kunnen komen."

Tien koeien op een rij

Janna Maas Walhout schreef aan ds. T. Dorresteyn in Opheusden dat 's zondagsavonds rond zes uur haar zoon, die in Wolphaartsdijk de hele dag op zolder had gezeten, naar het ouderlijk huis in Borssele kwam. Ze waren gered! "Wat is Zeeland geteisterd en wat zal er een gekerm opgegaan zijn en dan te laat. We kunnen het niet best indenken, omdat we het zelf niet hebben gezien, maar onze zoon zag wel beestenstallen waar wel tien prachtkoeien op een rij lagen die verdronken zijn."

Slachtoffers 12

Giezen, Maaïke	Wolphaartsdijk	
Heijnsdijk, Gijsbregt	Wolphaartsdijk	3
Heijnsdijk-op 't Hof, Jacoba	Wolphaartsdijk	
Kloosterman, Cornelis	Wolphaartsdijk	1
Kloosterman, Marina Wilhelmina	Wolphaartsdijk	2
Kloosterman-de Leeuw, Geertruida	Wolphaartsdijk	
Schipper, Dingenis	Wolphaartsdijk	
Tramper, Cornelis	Wolphaartsdijk	
van Damme, Adriana	Wolphaartsdijk	1
van Damme-Caan, Dina		

HOOFDSTUK 7

Noord-Beveland

KORTGENE

Kerkenraad 1953: Drie ouderlingen: H. Geelhoed, M. de Lange en M. van der Maas, en drie diakenen: P. Boot, J. Tramper en A. de Waal (en in de afdeling Kamperland: ouderling J. Verburg en diaken M.J. Bustraan).

Aantal leden: 129. Doopleden: 128. Totaal: 257 (inclusief afdeling Kamperland). Aantal slachtoffers in de kerkelijke gemeente: 4. Cornelia Nijssse-Bolle, 30 jaar met haar kinderen Cornelis Pieter Nijssse, 5 jaar en Pieter Cornelis Nijssse, 1 jaar

A. de Waal uit 's-Gravenpolder woonde destijds onderaan de Torendijk bij Kortgene.

"Gelukkig aan de binnenzijde van de dijk. De meeste mensen die zijn verdronken, woonden aan de buitenkant. Daar kwam het water het eerst.

Mijn vriend en ik liepen die zaterdagavond over het dorp. Vanwege de harde wind gingen we bij het water kijken. Een oude man, Eikenhout, liep daar ook. Hij bekeek het waterpeil in de tijhaven, een landbouwhaventje dat bij gewoon laagwater leeg was of droogstond, keek nog eens en zei: 'Maar dit kan niet! Het moet nu laagwater zijn en het is hoogwater.'

Die nacht kwamen wij daar ook achter. Maar we waren toch gewoon op tijd naar bed gegaan, nadat we, bij hoge uitzondering, de luiken van ons huis met een extra stalen vergrendeling gesloten hadden: eerst gingen de houten luiken dicht, dan ging er diagonaal een stalen strip over die, met een pen dwars door het kozijn, aan de binnenzijde in de kamer geborgd werd."

Adrie, zijn twee broers en zijn twee zusters sliepen allemaal boven. Van de tien kinderen (Adrie was de negende) waren er vier getrouwd. Leen was in militaire dienst. Alleen vader en moeder De Waal sliepen beneden.

Nergens brandde licht

Adrie's broer Iman (22) was een van de eersten die ontdekten dat de dijken waren doorgebroken. Vanwege de storm had hij zijn kleren op de stoel naast zijn bed klaargelegd. Niet dat hij aan een overstroming dacht, maar er zou andere stormschade kunnen ontstaan.

's Nachts werd hij wakker. Alles rammelde en kraakte door de storm. Maar hij hoorde nog meer. Wat was dat voor een geluid? Het leek op stromend water... Hij keek door het dakraam en zag iets wits achter de kruin van de dijk. Sneeuw kon het niet zijn. Wat dan wel?

Iman schoot zijn kleren aan, snelde de trap af en ging naar buiten. Hij klauterde de dijk op en zag tot zijn schrik dat de huizen aan de andere kant in het water stonden. En nergens brandde licht. De bewoners sliepen. Vermoedelijk waren er op dat moment al mensen verdronken, in hun slaap overvallen door het water, dat steeds hoger kwam.

In de Zandkreek was het altijd twee keer hoogwater, want het water kwam van twee

kanten de kreek in: eerst vanaf Kamperland, de Noordzeezijde, en een klein half uurtje later via de Oosterschelde achterom vanaf Kats. "Wantij, wordt dat genoemd," zegt Adrie. "In de rampnacht botsten die elkaar tegenkomende waterstromen bij Kortgene tegen elkaar op. Dat stuwde het water in de Zandkreek, dat toch al een abnormale stand bereikt had, nog hoger op, met als gevolg dat het over een lengte van vele honderden meters over de dijk sloeg."

De dijk kalfde af, waardoor de Willem-Adriaanpolder volstroomde. Het water besprong de huizen aan de kreekzijde van de Torendijk, terwijl aan de andere kant, in de Stadspolder, de mensen nog in diepe rust waren. In die Stadspolder lag de dorpskern van Kortgene...

Op de vlucht

Iman draaide zich om, ging de dijk af en sloeg alarm in zijn ouderlijk huis. Daarna liep hij richting het dorp, want hij dacht dat hij de enige was die iets van de overstroming gemerkt had. Onderweg kwam hij echter de dorpsomroeper tegen, die met zijn belde mensen wakker probeerde te maken.

Ondertussen heerste er in huize De Waal enige paniek, herinnert Adrie zich. "Het water stroomde al bijna over de binnendijk, dus wij realiseerden ons dat dit een verschrikkelijke situatie zou kunnen worden. Vader deed een kort gebed. Toen zijn we allemaal het huis uitgevlucht. We holden alle kanten op."

Iman was inmiddels terug en ging met zijn ouders opnieuw op weg naar de dorpskern. Achteraf waren ze blij dat ze niet op zolder waren gaan zitten, want ook daar is het water gekomen.

Halverwege de dijk konden ze niet verder, want het water stroomde er overheen. Voor hun ogen zagen ze opeens een rijtje huizen instorten. "Dat beeld raak je nooit meer kwijt," zei Iman later. "Het was verschrikkelijk, en je kon niets doen. Je hoorde kinderen huilen."

Iman slaagde er uiteindelijk in zijn ouders naar het hogergelegen café in het dorp te brengen. Daarna ging hij terug en hielp mensen met behulp van drijfhout op de wal te krijgen, want er waren nog geen bootjes.

Stil groepten de geredden bij elkaar in het café. Niemand lachte; niemand vloekte, herinnerde De Waal zich later.

Adri de Waal

Net te laat, ... net op tijd

Zijn broer Adrie was ondertussen zoveel mogelijk huizen onderaan de dijk langsgegaan om er op de ramen en deuren te bonzen. "Later werd een oude man, Krijn Janse, twee huizen bij ons vandaan achter de voordeur gevonden. Waarschijnlijk heeft hij het bonzen op de deur en m'n geroep gehoord, is gaan kijken, maar kon niet meer op tijd weggelopen. 'k Bonsde bij ouderling Geelhoed op de deur, en ook bij diens zoon en zijn gezin. Die zoon had aan de voorkant van zijn huis een venster met allemaal kleine ruitjes erin. Toen

ik probeerde het gezin wakker te maken, sloeg ik zo hard met mijn vuist op de sponning van het raam, dat een ruitje sneuvelde. Later vertelde Geelhoed me dat er bij hen niets kapot was, behalve één ruitje aan de voorkant. Dat gaf me een blij gevoel, want dat echtpaar en al hun kinderen waren aan het gevaar ontkomen."

Tijdens de tocht van huis tot huis hoorde Adrie een oorverdovend gekraak: aan de andere kant van de dijk stortten huizen in. "Je hoorde het gegil van volwassenen en kinderen in doodsnood. Dat vergeet je nooit meer. Ik ben toen bang weer teruggehold en kwam mijn vijf jaar oudere broer Piet tegen, die net zijn brommer uit de schuur gehaald had. Bij hem achterop reed ik toen op die bromfiets over de Westdijk richting de molen, die bovenop de dijk stond. Over de Torendijk konden we niet meer, want daar joeg het water al overheen. Wij gingen dus de andere kant op, naar de **molen**, die aan de noordkant van het dorp stond. Vlak achter ons stroomde het water ook al over de Westdijk, dus als we nog even gewacht hadden, waren we van de dijk gesleurd.

Dicht bij de molen woonde een oom, diaken P. Boot. Die hebben we gewaarschuwd, maar oom Piet dacht dat het wel zou meevallen; de sloten vol of zo... Wij hadden echter het water over de dijk zien stormen, dus we gingen snel weer verder. Met een man of tien, vijftien hebben we de rest van de nacht in de molen doorgebracht.

Daar waren we betrekkelijk veilig. Op een gegeven moment klom er ook een varken tegen de dijk op, dat ergens uit zijn hok was gebroken of losgelaten."

Met een boot door de ravage

"Toen het licht werd, konden m'n broer Piet en ik vanuit de kap van de molen de omgeving zien. Water, zo ver als je kijken kon. Het was inmiddels wel laagwater. Daardoor konden we over de dijk verder lopen, naar de graansilo bij de haven aan de zuidoostkant van het dorp. Dus we waren bijna helemaal om het dorp heengelopen.

Die silo was wel dertig meter hoog. Aan de oostkant, dus op dat moment van de wind af, zat aan de buitenkant een kooiladder. Daar klauterden we naar boven, zodat we opnieuw een heel stuk van Noord- en Zuid-Beveland konden overzien. Overal was water...

Verder lopen, naar de Torendijk, was onmogelijk. Dus wij weer helemaal terug,

... Wij duwden de boot van de dijk af en stapten er met z'n drieën in: m'n broer Piet en ik; en ook Piet van der Plasse, die er ineens aan kwam lopen. Hij woonde aan de buitenkant van de Torendijk en had zijn huis kunnen ontvluchten.

Daar sprak je toen echter niet over, hij was er ineens en we wilden iets doen.

De wind sleurde ons dwars door de ondergelopen polder naar het dorp. We kwamen ongeveer bij het nieuwe gemeentehuis aan. Daar zaten veel mensen in. Trouwens, vanuit alle huizen riepen en zwaaiden mensen dat ze meewilden.

Onderweg zagen we in de verte, op het platte dak van de speelgoedwinkel van Verhagen (waar later de firma Wisse werd gevestigd), een groot aantal mensen. Ook onze zusters Marie en Jaantje stonden daar naar ons te zwaaien. Die waren bij oom en tante Van der Maas, die daarnaast woonden, terechtgekomen. Later, toen het water steeds hoger steeg, waren ze door de dakgoot naar het platte dak van de burens geklommen.

Wij wilden eerst naar de haven, waar voor ons gevoel het logische centrum was. Door de Kaaistraat (je begrijpt nog niet dat dat tussen alle rommel door gelukt is) ploeterden we naar het café "**De Graaf van Buren**," dat bovenop de dijk stond. Daar was het een drukte van belang: alle mensen die gered waren, werden daar naartoe gebracht. We hebben daar

in de buurt nog verschillende mensen uit hun woning gehaald, tot oudere mannen het van ons overnamen. Uit de andere dorpen op het eiland kwamen mensen met roeiboten om de mensen uit de huizen en van de daken te halen. Sommigen van die redders kwamen uit Colijnsplaat. Ik meen dat er een *Wessels* bij was; die bleef maar doorgaan."

De Torendijk

Het ergste leed was aan de Torendijk geleden. "De vloedgolf die over een lengte van wel 500 of meer meters de polder doorjoeg, liep recht op die huizen aan. Er waren drie soorten huizen. De nieuwe, naoorlogse met grote ramen stortten het eerst in. De huizen van vlak vóór de oorlog waren solide gebouwd en bleven staan. De wat oudere huizen zijn uiteindelijk allemaal ingestort. Sommige mensen zaten op het dak. Ze voelden de muren onder zich waggelen en vervolgens instorten. De kap van het huis was dan ineens een vlot, als tenminste de dakpannen er op tijd af waren gegooid. Doordat de windrichting gunstig was, dreven deze daken naar de dijk, waar de mensen die er dan nog op zaten, werden opgevangen. Vanaf de Torendijk riepen de mensen naar degenen die nog op een dak zaten dat ze de pannen eraf moesten gooien.

De geredde mensen werden afgevoerd naar "De Graaf van Buren," het café van Jan de Looft. Van de aangespoelde zolders op de Torendijk werden lichamen gehaald van mensen die niet meer uit hun huis hadden kunnen komen. Er lagen er wel twintig of dertig op een rij onder dekens of zeilen. Ze zouden afgevoerd en geïdentificeerd worden. Je zag ze liggen, liep erlangs, maar het drong niet eens volledig tot je door. Later zijn er nog meer doden gevonden. Volgens de officiële lijst van het Rode Kruis waren er **49 slachtoffers** in de gemeente Kortgene."

Dat vergeet je nooit meer

In de storm en de regen had Adrie de Waal 's zaterdags bij de officiële opening van het nieuwe gemeentehuis staan kijken. "Naast me stond een boerenknecht die aan de buitenzijde van de Torendijk woonde. Ik hoorde hem uit ballorigheid zeggen: 'Ik wou dat het nu eens zo hard ging waaien, dat je met vier man een ploeg op de bodem van de dulleve (de sloot) niet stil kon houden.' De volgende morgen hielp ik mee om hem, zijn vrouw en op één na al zijn kinderen vanonder het aan de dijk aangespoelde dak vandaan te halen. Toen het water kwam, waren ze eerst op zolder, later bovenop het dak gegaan. Vanwege de kou zijn ze toch weer op de zolder gaan zitten en daardoor kregen ze het dak bovenop zich toen de muren instortten. Bijna het hele gezin kwam om. Dat vergeet je nooit meer.

Er werd daar op de dijk niet gepraat over al die lichamen die daar op transport lagen te wachten. Je nam de herinnering mee, maar ook later werd er niet over gesproken.

M'n broer Piet en ik zijn toen ook nog achter de spuidijk geweest en hebben een vrouw die daar woonde geholpen aan de kant te komen. Met een stuk prikkeldraad dat we vonden, maakten we een verbinding naar het 'vlot' waar zij op zat. Toen konden we haar naar de wal trekken.

Toen Piet en ik later naar het café gingen, troffen we daar ook vader en moeder aan. Die waren daar 's nachts door m'n broer Iman naartoe gebracht. Wij konden hun vertellen dat we onze twee zussen tijdens onze boottocht hadden gezien." Van de vier getrouwde kinderen woonden er twee in het dorp. Lena was nog geen week geleden getrouwd met Izak Bolle. "Ze woonden amper 100 meter bij het café vandaan waar haar ouders

onderdak hadden gevonden. Zelf zaten ze een groot deel van de nacht op het dak van hun kleine, lage huisje, dat ze net hadden ingericht. Later, tijdens de schoonmaakperiode, brak er brand uit. Toen hebben ze er definitief van afgezien om het nog weer bewoonbaar te maken.

Een zus van Izak Bolle, Cornelia Nijssse-Bolle, bleek met haar twee kindertjes omgekomen te zijn. Van mijn oudste broer, die ook Izak heette en met zijn gezin een paar honderd meter verderop woonde, wisten we op de morgen van de rampzondag nog niets. Gelukkig zijn die ook gered. De Heere was nog genadig."

Een huis in de diepte

De zondag ging voorbij; de tweede nacht kwam. Het café zat nog tjokvol mensen die wachtten op transport naar een van de andere dorpen op het eiland.

s Zondagsavonds was de familie De Waal aan de beurt. Adrie en zijn neef Leen van der Maas kregen gastvrij onderdak bij aannemer Slotema in Wissekerke (sinds 1958 heet dit dorp: Wissenkerke).

"Als je in bed stapte en je ogen dicht deed, deinde alles om je heen, alsof je weer in de roeiboot zat," zei Adrie. Het duurde weken voordat hij dat gevoel kwijt was.

"Ons hele gezin, ook degenen die elders in het dorp woonden, was gespaard gebleven. Ik werd op die eerste februari 17 jaar, dus de gebeurtenissen werden, zeker de eerste jaren, op mijn verjaardag nogal eens aangehaald.

Mijn ouders en zussen zaten bij familie op Colijnsplaat. Daar zijn m'n broer en ik 's maandags ook naartoe gegaan. De familie Breure ontfermde zich over ons. Ze hadden een boerderij vlakbij de plaats waar later de Zeelandbrug gebouwd is.

Een week na de Ramp waaide het weer hard. Toen sliepen we niet erg rustig, zo onderaan de dijk van de Oosterschelde. De waterkering was er verhoogd met een betonnen muraltmuurtje. Als je daar stond, zag je het huis in de diepte staan en dacht je: Als hier de dijk zou breken... We hadden de schrik te pakken, en er bestonden toen nog geen opvangteams of iets dergelijks. M'n zus is altijd bang gebleven voor storm."

Onwerkelijk

Adries broer **Iman de Waal** was kort voor de Ramp vrijwilliger bij de luchtbeschermingsdienst geworden. Een opleiding had hij nog niet gekregen. Nu moest hij wachtlopen, maar ook lijken ophalen en identificeren.

Het gezin De Waal ging op zondag 8 februari naar het kerkje van de Gereformeerde Gemeente in Colijnsplaat, onderaan de zeedijk. "Het was alsof je even in een andere wereld was, na alles wat we meegemaakt hadden. Je gewone leven was ontwricht. De ouderling, een oude man, ik meen A. van der Wekken (hij is nog in datzelfde jaar overleden), las een preek over Psalm 29:10: 'De Heere heeft gezeten over den watervloed; ja, de Heere zit, Koning in eeuwigheid.'"

Wekenlang moesten de evacués in Colijnsplaat blijven. Toen het water uit de Stadspolder van Kortgene weggepompt werd, ging vader De Waal naar zijn huis kijken. Met zijn handen in het water en de blubber zocht hij naar zijn kunstgebit. "Hij vond het nog ook. Ik denk dat hij het in Colijnsplaat eerst even heeft schoongemaakt voordat hij het indeed."

"Izak, nu gaan we verdrinken"

"Het water zakt niet," had ook Cornelis (Kees) Nijssse die zaterdag gezegd. Net als het

gezin De Waal had hij een huis onderaan de Torendijk, in de Stadspolder. De Waal was diaken in de Gereformeerde Gemeente, zijn zwager Nijssse was koster. Nijssse woonde met zijn gezin naast de kerk. Het huis (nr. 78) stond een eindje van de dijk af, want ertussen, onderaan de dijk, lag een weg. Drie van Nijssse's zoons waren getrouwd, de andere twee jongens en de drie dochters woonden nog thuis. Op die stormachtige zaterdag vloeide het water tijdens de eb niet weg. Het gezin Nijssse ging die avond toch gewoon naar bed, zoals de meeste mensen dat deden. "'s Nachts kwamen ze op de blinden (luiken) bonzen: Kom eruit! Het water komt! Het water stond toen al tegen de buitenkant van de dijk. Wij woonden aan de binnenkant."

L. Verschuure-Nijssse, een dochter van de koster, herinnert het zich nog goed. Haar man, ouderling M. Verschuure van de gemeente in Krabbendijke, maakte de watersnood mee in Oostdijk op Zuid-Beveland. (zie het hoofdstuk over dat dorpje).

Het water over de dijk

Nu de zeedijk de Zandkreek niet meer tegenhield, moest de Torendijk het achterliggende land tegen het zilte water beschermen. De Torendijk brak niet door, maar het water stroomde er overheen, zodat enkele polders erachter toch volliepen.

Lena Nijssse was destijds 21 jaar. Haar ouders sliepen op de begane grond van het huis, in de bedstee. "We werden allemaal wakker door het tumult. De elektriciteit was uitgevallen, dus we konden het licht niet aandoen. Buiten hoorden we nog steeds mensen roepen. Vader deed de deur open en toen stonden daar vier overburen. Ze waren helemaal nat, want hun huis stond onder water. Zwemmend hadden ze de dijk bereikt. Natuurlijk mochten ze binnenkomen.

Moeder probeerde, bijgeleucht door een zaklamp, wat kleren voor hen bij elkaar te zoeken. Wij stapten even naar buiten en daar zagen we het water met bruisend geweld over de dijk komen, als één schuimende massa.

We zijn naar de zolder gevlucht, de burens met de droge kleren onder hun arm. We moesten beurtelings de ladder op, dus dat kostte tijd. Het water haalde ons bijna in. Vader was de laatste; ondanks zijn laarzen had hij natte voeten. Toen hij bovenkwam, was het water daar ook. Beneden hoorden we een groot gesis. Toen de burens waren binnengekomen, had moeder de kolenkachel opgestookt. Het stijgende water doofde het vuur. Dat stonk verschrikkelijk, dus we deden snel een raam open, hoewel dat vanwege de storm voorzichtig moest gebeuren."

Een ladder op drie stoelen

Ze bevonden zich met z'n dertien op een klein zoldertje. "Het was een open zolder, dus zonder kamertjes. We hielpen moeder en mijn jongste broertje op een kast, en ook mijn twee zussen, van wie er één ziek was. Daarna twee buurvrouwen op de andere kast. Door het schuine dak was er daar maar weinig ruimte.

Toen bleven er nog vijf mensen over: vader, een broer, twee buurmannen en ik.

Het water steeg nog steeds. Vader zette drie stoelen naast elkaar. Hij trok de ladder op en legde die op de stoelen. Met z'n vijven hebben we zeven uur op die ladder gestaan, met de voeten en onderbenen in het water. We werden moe, dus we leunden een beetje tegen het dak, maar dat deinde griezelig heen en weer door de golfslag van het water.

Mijn zus Iza zat op een kast. Ze leunde tegen de schoorsteen en voelde dat die ook heen en weer ging. Onder ons bonkten de tafel en de stoelen tegen de zolder, want die waren door het water omhoog gestuwd. Ook het theeblad met de kopjes dreef tegen het

plafond."

De twee gezinnen bevonden zich in een benarde positie. "We stonden werkelijk met de dood voor ogen. Als de muren het begeven hadden, hadden we het waarschijnlijk niet overleefd. Ik zei tegen m'n vijf jaar jongere broer: 'Izak, nu gaan we verdrinken. Kun jij voor God verschijnen?' Hij zei: 'Dan gaan we toch zwemmen!'"

Maar we konden helemaal niet zwemmen. Een van de buurvrouwen werd zenuwachtig van ons gesprek: 'Hou je gemier!' Zelf leek ze zich drukker te maken om haar meubels dan om het gevaar waarin we ons bevonden."

Gered via het raam

Eindelijk werd het langzaam licht. "We waren blij toen we het water iets zagen zakken. Dat gebeurde echter omdat een volgende polder volliep. Het water zakte bij ons niet verder dan de kruin van de dijk. Aan de zeekant van de dijk zakte het water wel, met als gevolg dat er huizen instortten en meegesleurd werden.

Tussen half elf en elf uur die zondagmorgen hoorden we roepen. Al die tijd hadden we daar maar op die ladder gestaan en hadden de anderen op de kasten gezeten. Vader deed het dakraam weer open en keek naar buiten. Hij zag hoe mannen in bootjes mensen uit hun huis haalden.

Pas tegen de middag waren wij aan de beurt. Er kwamen twee mannen in een roeiboort. Ze trokken zich aan de dakgoot vooruit (ons huis stond met de zijkant naar de dijk gericht), terwijl mannen op de dijk (daar konden ze staan omdat het nu laagwater was) het touw vasthielden dat aan de boot gebonden was.

Vader sneed met zijn zakmes de sponningen van het raam uit het dak, zodat er een gat ontstond waar we doorheen konden. Het was koud om met de voeten in het water te staan, maar toen ze uit het water kwamen en toen we buiten in de wind zaten, was het nog veel kouder.

We lieten ons een voor een in de boot zakken, en daarna werd het vaartuig met het touw naar de dijk getrokken. Dat was nog een klus, want de wind kreeg vat op de boot. De mannen moesten vier keer heen en weer voordat we alle dertien op de dijk stonden. M'n zus en ik zaten bij de laatste groep."

Niets meer

Lena's oudste broer, **Marinus Nijse**, was in dienst van het polderbestuur. Op 27 januari was hij 30 jaar geworden. Vier dagen later, in de stormnacht, was hij opgeroepen om vloedplanken te plaatsen. Dat bleek echter niet voldoende om Kortgene droog te houden. Toen Marien hoorde dat de dijk was doorgebroken, sloeg de schrik hem om het hart. Hij haastte zich naar zijn huis, dat aan de buitenkant van de Torendijk stond. Maar hij kwam te laat. Het water stond tot aan de dakgoot. Hij zag zijn vrouw met de kinderen achter het zolderraam. Ze riepen nog iets naar elkaar, maar door de storm was het onverstaanbaar.

Met ontzetting zag de jonge Nijse hoe het huis instortte. Even nog wilde hij er naartoe zwemmen, maar anderen hielden hem tegen, want het was levensgevaarlijk en hij kon er toch niets beginnen. Hun burens waren op het dak geklommen, maar zijn vrouw met haar twee kleine kindertjes was daar niet in geslaagd. Toen het huis instortte, kwamen ze om in het water.

Marien Nijse hoorde geschreeuw. Even hoopte hij dat het zijn vrouw was. Het was echter een oud vrouwtje dat tussen het stro dreef. Met vereende krachten reddden ze haar uit het water.

Daarna zetten de mensen de zwaargetroffen jongeman aan het werk; dat was in deze omstandigheden het beste. Op de dijk ontmoette hij uren later zijn ouders en de andere gezinsleden die gered waren.

"Ik heb niets meer," zei hij. "Geen vrouw, geen kinderen en geen huis meer. Het huis is ingestort en ze liggen eronder."

Onrust in Wissekerke

"Wij waren veilig uit ons huis gekomen, maar wat we vanaf de dijk zagen, was eigenlijk te erg om te beschrijven," zegt mevrouw Verschuure. "Huizen waren helemaal verdwenen of gedeeltelijk verwoest. We zagen lijken liggen tussen het pakstro dat aangespoeld was." Ze liepen over de dijk, die nu heel smal was, naar het café bij de haven. Ze moesten over allerlei rommel heenstappen: huisraad, stobalen, maar er lagen ook kadavers van varkens, kippen en konijnen. Soms zagen ze een zeil liggen waar benen onderuit staken. Dan huiverden ze. Hoeveel slachtoffers zouden er zijn? "

We kregen een kopje soep. Vanaf het café op de Kaaidijk brachten auto's ons over een smal dijkje, vlak langs het ondergelopen gebied, naar Wissekerke. Dat dorp was drooggebleven, zoals het grootste deel van Noord-Beveland.

We gingen eerst naar een gymzaal, waar we ondergoed, een washandje en een handdoek kregen. De enige bezittingen die we bij ons hadden, waren de kleren die we aanhadden. Die waren aan ons lijf gedroogd.

Daarna werden we twee aan twee over de huizen verdeeld. Ik kwam met m'n zus in een gezin terecht."

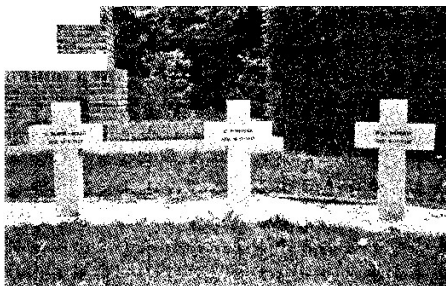
Daar zaten ze nog bij te komen toen ze de omroeper door het dorp hoorden gaan. Alle mensen moesten eten en drinken naar boven brengen, want er werd opnieuw hoogwater verwacht. Misschien zou het water dan ook in Wissekerke komen. Opnieuw angst en onrust! Gelukkig kwam het water niet verder het eiland op.

"Pas de volgende dag hoorden we dat m'n vader en m'n broer in dezelfde straat zaten, terwijl moeder, een zus (die griep had) en het jongste broertje in het bejaardentehuis onderdak hadden gekregen. Dus we waren toch dicht bij elkaar. Anderen uit ons dorp zaten in Colijnsplaat en Kamperland. We mochten al gauw kleren komen uitzoeken."

Begrafenissen

Cornelia Nijssse – Bolle werd na twee dagen gevonden. Drie dagen later werd ook het oudste zoontje aangetroffen. Het lichaam van het andere jongetje is pas na enkele weken ontdekt. Ze kregen een tijdelijk graf in Colijnsplaat, omdat de begraafplaats van Kortgene onder water stond. Later zijn ze in Kortgene herbegraven.

Ds. Dieleman spoorde ouderling M. de Lange uit Kortgene op, die als evacu  in Kloetinge (bij Goes) zat. Samen kwamen ze op vrijdag 20 februari naar Colijnsplaat, waar ds. Dieleman de begrafenis van een van de kinderen van Nijssse leidde. De week erna kwam ds. Dieleman opnieuw een gemeentelid uit Kortgene begraven, ditmaal in Wissekerke.

M. Nijse verloor zijn vrouw en zijn beide kinderen.

Van de **49 slachtoffers in de burgerlijke gemeente Kortgene** woonden er 28 aan de Torendijk. Vier slachtoffers behoorden tot de Gereformeerde Gemeente.

Gedachten over de eeuwigheid

Lena wist het later nog goed: "Tijdens de eerste massabegrafenis zijn vijftien slachtoffers ter aarde besteld. Van tevoren stonden de kisten half open. Ik kende die mensen allemaal. Bij sommige slachtoffers stond het schuim op de mond. Zoiets staat in je geheugen gegrift. Je raakt dat nooit meer kwijt.

De begrafenisdag van m'n schoonzus was moeilijk. De onkerkelijke vrouw bij wie we in huis waren, hield nergens rekening mee. Ze zette die dag gewoon de radio aan en zong luid mee. Toen ik zei dat we net naar een begrafenis waren geweest en dat de overledenen in de eeuwigheid waren, werd die vrouw kwaad en zei: 'Jij altijd met je gemier over de eeuwigheid.' Ze pakte haar stopmand en gooide die in m'n gezicht. Ik ben toen naar mijn moeder gevlucht."

Gedachten over dood en eeuwigheid hadden Lena van jongsaf beziggehouden. Haar godzalige grootouders, oud-ouderling I. Boot en zijn vrouw, spraken met haar over de preken die Lena aan hen voorlas toen ze niet meer naar de kerk konden. "Dat stempelde mijn leven. Ik ben daardoor veel door andere kinderen geplaagd op de openbare school in het dorp. We stonden daar alleen. De meeste kinderen uit onze gemeente gingen met de boot naar de school van de Gereformeerde Gemeente in Wolphaartsdijk. Mijn moeder was echter heel bang voor het water, doordat m'n broertje van zes verdronken was. Daardoor mochten wij niet elke dag met de boot mee en moesten we in ons eigen dorp naar school.

'Daar komt Kersten aan, van de zwartekousenkerk,' riepen de kinderen als ze me zagen. Dan mocht ik niet meedoen met touwtjespringen. Ze trokken ook altijd aan mijn vlechten. Maar als er in de oorlog luchtalarm was, wilden ze dicht bij me zijn in de hoek van het lokaal. Ik vertel dat niet graag van mezelf, maar het laat zien dat ze toch aanvoelden dat er maar één volk veilig is: het volk dat God als Toevlucht heeft."

Naar Colijnsplaat

Marinus Nijse was alleen overgebleven. Hij ging voorlopig bij zijn broer wonen, maar bouwde later in Kortgene een huis en trouwde met zijn huishoudster. Een paar jaar later verhuisden ze naar Colijnsplaat. Zijn tweede huwelijk werd vijfmaal bekroond met de kinderzegen. (Een van zijn dochters, Marie, trouwde met Jan Verhage van Kruiningen, die later diaken werd in de Ger. Gem. in Ned. te Middelburg)

Marinus werd ouderling in Colijnsplaat en was daar jarenlang de enige ambtsdrager, tot de opheffing van de gemeente in juni 1989. Vervolgens werd hij ouderling in Wemeldinge, tot zijn plotselinge overlijden op 23 maart 1997. Hij werd 74 jaar.

Terug naar Kortgene

Lena's ouderlijk huis was niet verwoest. Wel waren de luiken eraf, de deuren waren weggedreven en ook de ramen lagen eruit. Aan de andere kant van de Torendijk ondermijnde de ebstroom de huizen. De woningen in de drie ondergelopen polders achter de dijk hadden daar minder last van.

Het leegpompen van de polders duurde zeven weken. "Al die tijd zijn we in Wissekerke gebleven. Vader nam ons na vijf weken eens mee terug naar Kortgene. Hij zette stapels kisten van de dijk tot aan de regenbak bij het huis. Over die stapels gingen we naar het huis toe om te kijken wat er van onze spullen geworden was. Het was een chaos, en alles zat onder het slik. Een aantal dingen, kletsnat, hebben we meegenomen. Het kabinet was voorover gevallen, en de tafel en de stoelen lagen er bovenop. Vader trok wat planken uit de achterkant van het kabinet en toen kon hij zijn spaarpot en wat ondergoed eruit halen."

Lena en haar zus waren boven in het huis toen ze opeens het water hoorden klotsen. In die wereld vol verlatenheid en verwoesting joeg het geluid hen schrik aan. Het was een buurman die even kwam kijken.

Toen ze na zeven weken in Kortgene terugkwamen, verleende het Rampenfonds hulp. "We kregen bonnen voor een bord, een beker en bestek. Iedereen kreeg een stalen eenpersoonsbed met een matras, een laken en een kussen. Op een keer kwamen ze zeggen dat er een tafel en voor elk gezinslid een keukenstoel beschikbaar was, en een andere keer mochten we een pan komen halen."

Met vereende krachten werden de modder en de rommel verwijderd. Emmers vol slik werden naar buiten gedragen. Op tafel lag een theeblad, en op dat theeblad had het water een klomp achtergelaten. Toen mevrouw Nijse de spinde (servieskast) opende, rolden de scherven eruit. Niet alleen het kabinet, maar ook de boekenkast en de kachel lagen omver. De bedden waren niet meer droog te krijgen; die werden naar de dijk gebracht en door een vrachtauto opgehaald. Maandenlang leefde het gezin op de kale vloer, want die moest drogen voordat er weer een kleed overheen kon. "Je zag het zout op de planken liggen."

Op de houten vloer hoorde je elk geluid. Het geschuifel irriteerde, want na de Ramp schrokken de mensen soms van elk onverwacht geluid. Het duurde lang voordat het dagelijks leven weer genormaliseerd was.

Maar ze leefden nog!

"Hier scheen ons 't water t' overstromen, (...) maar Hij deed ons 't gevaar ontkomen, verkwikkend ons ter goeder uur."

Hoevelen hebben aan die psalmregels moeten denken, net als Lena's zus Iza Walhout-Nijse, die ze in een verslag over de Ramp voor haar nageslacht noteerde? Als deze regels in de kerk gezongen werden, gingen de gedachten vaak terug.

Water met beestjes

Waterleiding hadden de inwoners van Kortgene nooit gehad. "We haalden het water uit de regenput en zeefden het door een doekje om de waterluizen eruit te halen," zegt mevrouw Verschuure. "Elke zondag stond er een karaf gezeefd water klaar voor het glaasje op de kansel. Er preekte eens een dominee die nogal veel water dronk, zodat vader

het glas moest gaan bijvullen. Dat ging kennelijk een beetje te vlug, want even later hield de dominee het glas tegen het licht en zei: 'Koster, ik moet geen water met bééstjes hebben!'

Na de Ramp stonden alle putten vol zout water. Daarom kwamen er schepen met watertanks, en daar konden we dan een emmer zoet water halen. Later werd er een leiding door de Zandkreek gelegd en waren er drie punten waar je water kon tappen."

Lena trouwde in 1954 met **Marinus Verschuure** uit **Oostdijk**. Het was een van de eerste huwelijken die na de renovatie in de kerk van Kortgene bevestigd werden. Ds. J.B. Bel uit Krabbendijke leidde de dienst.

"De Heere heeft ons gespaard," blikte mevrouw Verschuure meer dan een halve eeuw later terug. "Hoe dankbaar zijn we daar nu voor? De Heere had ons ook met deze gebeurtenissen iets te zeggen."

Achtervolgd door een vloedgolf

Lena Boot (later mevrouw Quist), een nicht van Iman en Adrie de Waal en van Lena (Verschuure-) Nijse, was op 29 januari 20 jaar geworden. Ze werkte sinds enkele maanden in de psychiatrische inrichting Vrederust in de bossen bij Bergen op Zoom, maar was vanwege haar verjaardag een paar dagen thuis.

's Zaterdags ging ze nog even uitwaaien, zoals zoveel mensen op de eilanden op die stormachtige zaterdag naar het woelige water gingen kijken. Het stormde wel erg hard, dus lang bleven de mensen niet aan de waterkant staan. Ook Lena ging naar huis. "Een vreselijke nacht tegemoet, waarin ook familieleden verdronken zijn, maar waarin ons gezin gespaard is gebleven," herinnerde ze zich later.

"Vader werkte aan de haven en moest er vloedplanken zetten. Hij ging nog even naar het gemeentehuis om er de opening door de commissaris der Koningin bij te wonen. Daarna kwam hij naar huis en zei: 'Het gaat niet goed, hoor.' Dus we dachten 's zaterdagsavonds al dat het mis zou gaan en zijn allerlei spullen naar boven gaan brengen."

Vergeefse strijd

Tegen één uur die nacht werd er op de deur gebonsd. Boot werd gealarmeerd, want het water in de haven stond ontstellend hoog. Met een vrachtwagen haalde hij extra balken en ook zandzakken om de waterkering te kunnen verstevigen. Daarna alarmeerde hij de burgemeester en een wethouder. De dijk van de nabijgelegen polder brak door. Even daalde daardoor het water in de haven, maar al spoedig steeg het weer. Boot en zijn helpers moesten de strijd opgeven. Hij zette het op een lopen.

Dochter Lena: "Onze oude buurvrouw lag al te slapen, beneden in haar huisje. 'k Heb haar wakker gemaakt en naar haar familie gebracht. Toen ik thuiskwam, kwam vader eraan rennen: 'Het water komt!' Hij werd achtervolgd door een vloedgolf. De achterdeur sloeg open en het water stroomde naar binnen. We gingen snel naar boven.

Daar hebben we ruim anderhalve dag gezeten, zonder eten en drinken. Er stond een kist appels, maar het water kwam tot op de zolder, dus de appels stonden in het water; we waren er vies van. Ook de bedden werden nat. Daarom zaten we op een tafel voor het dakraam. Als het eb was, konden we over de zolder lopen; als het vloed was, zaten we op de tafel. In de huiskamer waren meubels gaan drijven en die bonkten onder ons tegen de zolder. We woonden dicht bij een boerderij en hoorden de beesten lawaai maken voordat

ze verdronken.

We keken ook steeds naar buiten, of we bij de bureen iemand zagen. De huizen om ons heen zijn allemaal overleind gebleven. Voor ons eigen huis vreesden we echter. Het was maar een klein huisje, en men zou op maandag 2 februari juist beginnen om er een stuk aan te bouwen. Dan zou het slechtste stuk muur weggebroken worden. We wisten dat het huis niet best was, dus elke keer als er wat kraakte, vreesden we dat de boel zou instorten. Het zijn angstige uren op die zolder geweest. We hebben twee nachten niet geslapen. Als het water nog hoger gekomen zou zijn, hadden we het dak op gemoeten."

Net van pas

s Zondagsmiddags was **Adriaan Boot** al even het dak opgeklimmen. Hij had gezien dat aan de Torendijk een groot aantal huizen verdwenen was. Zelf werd hij met zijn gezin 's maandagsmiddags van de zolder gehaald. Lena: "We moesten door het dakraam en toen naar beneden springen, in een roeiboot. Eigenlijk durfde ik het niet, maar het moest."

Ze werden naar de dijk gebracht en vervolgens naar Wissekerke geëvacueerd, waar ze op verschillende adressen terecht kwamen. Lena en haar zusje werden in een onderwijzersgezin opgevangen. De vrouw van meester Van Elven was druk met de hulp aan de berooide vluchtelingen en Lena Boot mocht haar helpen: goederen uitpakken, sorteren en de mensen helpen met passen en zoeken.

"Daaraan heb ik een bijzondere herinnering overgehouden, waaruit blijkt dat de Heere voor Zijn kinderen zorgt. Een oude ouderling uit onze gemeente, **H. Geelhoed**, was ook als evacuë in Wissekerke. Tijdens de watersnood had hij op het dak van zijn kleine huis aan de Torendijk gezeten. Hij had ook kleren nodig, maar hij was erg klein van postuur.

Tijdens het sorteren waren we een jas tegengekomen waarvan we hadden gezegd: 'Wat een kleine jas! Het lijkt wel een jongensjas, maar het is toch een herenmodel.' Er was maar één zo'n jas bij. Die blijft vast liggen, dachten we. Toen die ouderling binnenkwam en om een warme jas vroeg (het was erg koud), wisten we gelijk welke we moesten geven. Hij paste de jas en die leek wel speciaal voor hem gemaakt. Hij was er zo blij mee! Hij heeft die jas nog lang gedragen. *De Heere draagt zorg voor hen en voor haar goed*, staat er in de psalmberijming van Datheen. Het zijn voor het oog maar van die kleine gebeurtenissen, die je echter wel bijblijven."

L. Quist-Boot (links) uit Tholen. Ze maakte de Ramp in Kortgene mee doordat ze haar verjaardag thuis vierde. Achter haar haar man, J.W. Quist.

De foto is gemaakt met Kerst 2006, op de 99^e verjaardag van moeder Boot (rechts).

H. Geelhoed diende de gemeente in de perioden 1917-1921 en 1922-1928 als diaken en in de

perioden 1928-1930, 1935-1940, 1941-1942 en 1948-1954 als ouderling. Op 5 augustus 1973 was hij 70 jaar getrouwd. Hij overleed op 11 februari 1975, op 94-jarige leeftijd.

Zie ook: R. Valkenburg, *Toen 't schuimend zeenat hevig bruiste* - Verhalen over en impressies van de watersnood van 1953, deel 1, Dordrecht 1977; blz. 136, 140-144.

Emmers vol

Toen het water wat gezakt was, ging vader Boot eens naar zijn huis kijken. Zijn vrouw vroeg hem kleren mee te brengen. Die lagen in de linnenkast, op de tweede plank aan de rechterkant.

Met lieslaarzen stapte Boot door het water. Wat hij aantrof, viel hem niet mee. Het water had vrij spel gehad en een onbeschrijfelijke rommel achtergelaten.

De linnenkast lag voorover, vastgezogen in water en modder. "Er was haast paardenkracht voor nodig om er beweging in te krijgen." Maar het lukte. Terwijl de kast overeind getrokken werd, rolde de inhoud eruit. Boot zocht een emmer en graaide in de modder tot de emmer vol was. Op het logeeradres werd de inhoud gewassen. Bij volgende bezoeken aan het huis werd de emmer nog meermalen gevuld. Veel spullen waren echter verloren gegaan.

Onbegrip

Na een week of twee wilde Lena proberen weer op haar werk te komen. Om het eiland te verlaten, had ze echter een vergunning nodig. Ze moest bij Kamperland overvaren naar Veere, vervolgens naar Vlissingen reizen en daar met de boot over naar Breskens. Met de bus ging ze naar Antwerpen en vervolgens naar Bergen op Zoom. De vergunning kreeg ze, maar ze heeft de reis niet vaak gemaakt, want ze deed er bijna een dag over.

Op haar werk werd ze met gemopper ontvangen. Begrip voor wat ze meegemaakt had en voor het feit dat ze nauwelijks gelegenheid had om contact met Vrederust te zoeken, was er nauwelijks. Er waren veel mensen opgenomen (zowel evacués die onderdak nodig hadden als mensen die door de watersnood van de kaart waren) en er waren veel zieken, dus haar hulp was hard nodig.

Vrijwel elke zondag bezocht Lena de kerkdiensten in Tholen. Ook daarvoor was nu een vergunning nodig, want het gebied tussen Bergen op Zoom en Tholen stond onder water. Voor de catechisatielessen hoefde Lena niet zo ver te reizen: ouderling G. van Velzen uit Krabbendijke gaf een groepje verpleegsters in Vrederust catechetisch onderwijs.

Lena Boot woonde later als mevrouw Quist in Tholen. De angst voor het water is ze nooit meer kwijtgeraakt.'

Zoiets te moeten meemaken...

Lena Nijse, Lena Boot. Er was nog een nicht, ook een Lena Boot (hun grootouders, ouderling Izak Boot en Lena Boot-de Vos, hadden twaalf kinderen, die allemaal een Izak en een Lena in hun gezin hadden).

Deze Lena trouwde later met Geurt Blankenstijn, die 38 jaar ambtsdrager in de gemeente van Kortgene was. Met haar vader (eveneens een Izak) vertelde ze haar verhaal aan schrijver Rik Valkenburg.

Met haar verloofde had Lena de opening van het gemeentehuis bijgewoond. Thuisgekomen lazen ze in de krant een artikel over de tweede Sint Elisabethsvloed (in de nacht van 18 op 19 november 1421). "Wat verschrikkelijk toch, om zoiets te moeten meemaken," zeiden ze tegen elkaar. Enkele uren later werd Kortgene overspoeld. Op de

zolder van het huis brachten ze bange uren door. Toen ze uit het raam keken, zagen ze de buurvrouw in het water drijven. Ze was verdrongen. Het duurde tot maandagmiddag voordat het gezin met een roeibootje opgehaald werd. Vissers brachten hen naar Yerseke, waar ze bij ds. Dieleman en enkele andere kerkenraadsleden onderdak vonden. Na enkele dagen gingen ze naar Lena's aanstaande schoonouders in Leusden.

't Waren niet de slechtste uurtjes

Janna van Gilst-Verburg, de moeder van **ds. H. van Gilst**, woonde aan de binnenkant van de Torendijk, naast de familie De Waal. In de rampnacht is ze met een van haar kleindochters naar boven gevlucht, eerst naar de zolder, toen het dak op. Oude Janna, een geoefende vrouw, was vol goede moed. Met de voeten in het water hebben ze psalmen zitten zingen.

Nadat vrouw Van Gilst gered was, werd ze opgevangen bij C. (Kees) Nijssse in Colijnsplaat, die met haar kleindochter Janna Verweij getrouwd was.' Nijssse, zoon van de koster van Kortgene, was diaken in Colijnsplaat.

Het huis van mevrouw Van Gilst is blijven staan. De gebeurtenissen zijn in een gedicht weergegeven:

*In Kortgene, 't ligt in Zeeland,
Was er óók een hoge vloed,
Zodat menigeen het ergste
In die rampnacht duchten moet.*

*Daar werd ook een kind des Heeren
Wakker door het golfgebruis.
Samen met haar kleinkind klom ze
Naar de zolder van het huis.*

*Hoger steeg aldoor het water.
Menigeen is nu in nood.
Men hoort hulpgeroep weerklinken,
Maar 't was God Die bijstand bood.*

*"Grootmoe, gaan we nu verdrinken?"
Vraagt de kleine. "Neen, mijn kind,
Wij gaan zingen!" Ondanks golven,
Ondanks 't bulderen van de wind.*

*In de nacht vol doodsgevaren
Gaf de Heere nog een psalm.
Hij ontsloot de weg naar boven,
Grootmoe is bijzonder kalm.*

*Er komt stilstand in het water,
Het kwam nu niet meer omhoog.*

*God wou haar voor leed bewaren,
Want de zolder bleef nog droog.*

*'t Waren niet de slechtste uurtjes, A
ldaar zingend doorgebracht.
Psalm na psalm is er gezongen
In die vreselijke nacht.*

*Er er was maar één verlangen:
"Heere, haal Uw pelgrim Thuis."
Heimwee was er in de ziele,
Heimwee naar het Vaderhuis.*

*Maar des Heeren weg was anders.
Deze pelgrim bleef gespaard.
Op Gods tijd wordt pas de tarwe
Immers in Gods schuur vergaard?*

*Als de hypocriet moet zwijgen,
Zingt Gods kind het hoogste lied.
't Bijgeloof, hoe ver het gaan kan,
Kent ook zulke uren niet.*

Ik weet al hoe het daar is...

In Elspeek hoorde ds. Van Gilst wat er in zijn geboortestreek gebeurd was. Met de woorden van Ps. 32:3, "*Zodat hen der benauwdheid watervloed niet schaden zal door Uw genade goed*" (ber. Datheen), gaf de Heere de predikant verwachting dat zijn oude moeder en andere familieleden gespaard zouden blijven. "Heere, dank U. Ze leven," verzuchtte ds. Van Gilst.

De predikant had geen radio, maar een gemeentelid bood aan hem er een te brengen. "Ik weet al hoe het daar is," zei ds. Van Gilst echter.

Janna van Gilst is op 19 mei 1959 overleden, op de leeftijd van 91 jaar.

Onderscheid

Toen ouderling W. Droogers uit Geldermalsen in 1974 in een huisje bij Kortgene zijn vakantie doorbracht, kwam hij met een broer van ds. Van Gilst op de begraafplaats. Aan een paal was te zien hoe hoog het water er in 1953 stond. Van Gilst wees hem op de grafsteen van een oude vrouw. Droogers had de weduwe van ds. Van Gilst over haar horen vertellen.

"Ze was een bekommerde vrouw. Toen ze de oude vrouw Van Gilst eens opzocht, dacht die: Ze blijft zo in de eerste beginselen; ik moet haar toch eens zeggen dat er meer nodig is en dat ze alleen in Christus rust kan vinden. De Heere sprak echter tot vrouw Van Gilst: '*Die zwak is, eet moeskruiden*' (Rom. 14:2b). Toen moest ze zwijgen.

De man van de omgekomen vrouw moest van het genadeleven helaas niets hebben. Hij

sloeg zijn vrouw, zodat ze blijvend ietsel aan haar nek overhield. De Heere sterkte haar echter uit Ps. 9:9: *'De Heer' zal zijn een hoog Vertrek voor die getrapt wordt op den nek.'* De man en zijn vrouw zijn allebei verdronken. Degenen die hen vonden, noemden het opmerkelijk hoe ze hen aantroffen: de vrouw op bed; de rust straalde van haar af. Haar man werd in een hoek van de kamer gevonden, angstig als een bal in elkaar gerold. Tevergeefs had hij geprobeerd te vluchten."

Triest wapperen de vlaggen

In het watergeweld achter de Torendijk raakte ook de kerk van de Gereformeerde Gemeente beschadigd. Bijna alle inwoners van Kortgene werden geëvacueerd. Het reddingswerk ging niet zo snel, doordat er te weinig boten waren, meldde een krant. "Het zaterdag geopende nieuwe gemeentehuis staat onder water. Triest wapperen nog de vlaggen die ter gelegenheid van de officiële opening waren uitgestoken."

In Utrecht is opgericht het Comité' Lepeltjes Actie ten bate van het **Nationaal Rampenfonds**.

Zeeuwsch Dagblad, 12 februari 1953.

De voormalige koning **Faroek van Egypte** heeft een receptie ter gelegenheid van zijn 33ste verjaardag op morgen afgezegd en zal de 11/2 miljoen lire (f 9000) die hij er aan zou besteden, afstaan voor de slachtoffers van de overstromingen in Nederland, België en Engeland.

Faroek had voor het galafeest reeds 400 uitnodigingen verzonden aan de hoogste autoriteiten in Rome.

De Rotterdammer, 10 februari 1953.

De goederenstroom vanuit het buitenland kwam toen nog maar net op gang. Prins Bernhard wees de Amerikanen er al gauw op dat ze veel te veel stuurden. "Er kwam zoveel kleding binnen, dat we spraken van een ramp binnen de ramp," zei de voorzitter van het Rode Kruis later. "Toen zelfs de Houtrushallen en de Koninklijke Stallen vol waren gestopt met kleding, moesten we schepen die kleren aanvoerden terugsturen. De totale hoeveelheid verzamelde kleding bleek voldoende om alle Nederlanders tien keer te kleden." Een deel van de goederen is uiteindelijk bij oorlogsgetroffenen in Korea en vluchtelingen in West-Berlijn terechtgekomen.

Het buitenland verleende ook een andere vorm van hulp: de Scandinavische landen leverden 539 houten noodwoningen voor het rampgebied: er kwamen er 225 uit Noorwegen, 237 uit Zweden, 64 uit Denemarken en 13 uit Finland. Op 5 augustus 1955 waren deze woningen gereed, en op zes na ook al aan mensen toegewezen. Oostenrijk doneerde eveneens huizen, en er kwam er ook één uit Frankrijk. De straten en pleinen waaraan deze woningen uit geprefabriceerde onderdelen werden opgebouwd, kregen vaak een naam die aan het land van herkomst herinnerde. Een aantal van deze geschenkwoningen doet ruim een halve eeuw later nog steeds dienst.

Niet alle hulp liep via het Nationaal Rampenfonds en het Rode Kruis. Een aantal gemeenten koos een plaats in het rampgebied waar men gericht hulp wilde verlenen.

Almelo adopteerde Zierikzee, Rijssen Oosterland, Apeldoorn Kruiningen, Woerden en Waarder adopteerden Waarde, De Bilt hield het oog op Veere, enkele Betuwse gemeenten boden Rilland-Bath hulp en zo waren er meer gemeenten in binnen- en buitenland die een getroffen plaats uitkozen om die in het bijzonder te helpen. Een SGP-raadslid uit Rijssen, de latere ds. H. Ligtenberg jr., bezocht met de andere gemeenteraadsleden het zwaar getroffen Oosterland, waar ze hulp wilden bieden. Met lieslaarzen waadden ze door het water dat het dorp overspoeld had. Adoptie- gemeenten vernoemden straten of gebouwen naar de gemeenten die hen hielpen.

Het Rampenfonds richtte zich vooral op hulpverlening aan particulieren en instellingen, terwijl de overheid de schade aan dijken, polders en bedrijven voor zijn rekening nam. Het Rampenfonds keerde aan 57.000 personen of gezinnen in totaal ruim 92 miljoen gulden uit voor schade aan of verlies van huisraad.

Een aantal mensen kreeg meer dan ze verloren had. Kruiningen werd door sommigen, een beetje jaloers, het bankstellendorp genoemd, omdat allerlei inwoners ongevraagd een bankstel kregen terwijl ze dat voor de watersnood nooit gehad hadden.

"Er is ook wel misbruik van de hulp gemaakt," zei men.

Door de inzet van militairen in het rampgebied en door de organisatie van grootscheepse hulpverlening raakten de Verenigde Staten nauw bij de nasleep van de watersnood betrokken. Voor hun pas beëdigde president was 1 februari 1953 ook om een andere reden een gedenkwaardige datum: samen met zijn vrouw werd Dwight D. Eisenhower door de Nationale Presbyteriaanse Kerk als lid aangenomen. In een kerk in Washington werd hij tegelijk met vijftig anderen gedoopt.

Slachtoffers 49

Barentsen, Adriana Pieterella Lena	Kortgene	2
Barentsen, Willem	Kortgene	1
Barentsen-Rooze, Johanna Martina	Kortgene	1
Blok, Adriana Pieterella	Kortgene	
Blok, Jan	Kortgene	
Blok-van de Weele, Tona	Kortgene	
Boer, Jan	Kortgene	
Clement, Adriaan Arie	Kortgene	
Clement, Bastiana Neeltje	Kortgene	
Clement, Jacob Jan	Kortgene	
Clement-Huige, Christina	Kortgene	
de Loeff, Jannetje	Kortgene	
de Loeff, Pieter Arie	Kortgene	
de Regt, Cornelis Adriaan	Kortgene	
de Regt, Marinus	Kortgene	
Dierkx, Bernhard	Kortgene	1
Dierkx, Ferdinand	Kortgene	1
Dierkx, Gustave Antoine	Kortgene	1

Engelvaart, Johannes Marinus	Kortgene	
Engelvaart-Koets, Janna	Kortgene	
Gillisse-Koster, Lena	Kortgene	
Janse, Krijn	Kortgene	
Keydeniers-Jacobs, Augustine	Kortgene	1
Kramer, Hendrika Adriana	Kortgene	1
Lambrechtse, Leendert Adriaan	Kortgene	
Lambrechtse-Kloet, Paulina Cornelia	Kortgene	
Nijse, Cornelis Pieter	Kortgene	
Nijse, Pieter Cornelis	Kortgene	
Nijse-Bolle, Cornelia	Kortgene	
Poortvliet-Boot, Lena	Kortgene	
Schrier, Jacomina Catharina	Kortgene	
Timmerman, Suzanna Wilhelmina	Kortgene	
Timmerman, Wilhelmina Suzanna	Kortgene	
Timmerman-van Strien, Franscina Jasprina	Kortgene	
van Hoon, Jannetje Pieterella	Kortgene	
van Vliet, Gerritje	Kortgene	
van Vliet, Hendrik	Kortgene	
van Vliet, Jan	Kortgene	
Verburg, Daniël	Kortgene	
Verburg, Jan	Kortgene	
Verburg, Leendert	Kortgene	
Verburg-Verhulst, Adriana	Kortgene	
Verwei-Platschorre, Levina	Kortgene	
Welleman, Gerard	Kortgene	
Westerweel-van Boven, Stoffelina Doortje	Kortgene	1
Wijs, Elisabeth	Kortgene	
Wijs, Jan Franciscus	Kortgene	1
Wijs, Nelly Helena Elizabeth	Kortgene	
Wijs-Maartense, Neeltje Catharina		

CAPELLE BIJ NIEUWERKERK

Capelle is nu bijna niets, eigenlijk. Een paar huizen aan een doodlopend klinkerweggetje. Een flinke begraafplaats met nog geen vijftien stenen, en een watersnoodmonument. De wind ruist door de hoge bomen. Het is als het ruisen van golven. Maar die zijn hier nu niet meer.

Achter het kerkhof rumoert het verkeer op de provinciale weg voorbij, zich onbewust van het drama dat zich hier afspeelde. Hier lag een buurtschap. Hier leefde een gemeenschap. Toen de watersnood kwam, dolven de meeste huizen het onderspit. Van de ruim 100 inwoners kwamen er 42 om. Ook twee gasten, L. Otte en C. Otte-van den Berg uit Yerseke, verdronken. Hun eigen dorp bleef droog.

Het gehucht Capelle, grotendeels ondergegaan tijdens de watersnood, werd vervolgens nog definitiever weggevaagd: toen de Vierbannenpolder eindelijk droogviel, mocht Capelle niet herbouwd worden. Dat had het gemeentebestuur van Nieuwerkerk besloten, in overleg met provinciale planologen, die boerderijen met stinkende mesthopen uit de dorpen wilden bannen, maar tegelijkertijd ook stelden dat niet-boeren hun huis in het buitengebied niet mochten herbouwen. Niet-boeren, dat waren de meeste inwoners van Capelle. En zelfs de drie ingestorte boerderijen werden niet herbouwd. De overlevenden mochten niet terug naar de plek waar zij en hun voorgeslacht hadden geleefd en waar zoveel herinneringen lagen. Op de begraafplaats was nog ruimte genoeg, maar de slachtoffers van de watersnood werden niet hier, maar in Nieuwerkerk begraven.

Hier, op het vlakke land van Duiveland, voltrok zich dus tweemaal een drama. Ook op Schouwen stelde de Reconstructiecommissie zo'n 'bevriezingsplan' voor: in kleine kernen alleen behouden wat gespaard gebleven is, en de nieuwbouw concentreren in de grotere plaatsen. Een van de velen die protesteerden noemde het "een al te radicale doorbreking van de continuïteit, die meer een soort van planologisch perfectionisme dan een werkelijke economische noodzaak tot basis had."

In Capelle bleven slechts het huis van H.J. Boer, een lege woning en het huisje van elektriciteitsmaatschappij PZEM overeind, en verder wat verspreide boerderijen. En de cichoreifabriek, die later is afgebroken.

Veel meer is het gehucht nog steeds niet. Het kreeg uiteindelijk wel zijn naam terug, op twee borden. Op een van die borden stond aanvankelijk "**K**apelle. "Daar waren de vroegere bewoners boos over. De fout is later hersteld. (**K**apelle ligt in Zuid-Beveland)

Capelle heeft zijn naam weer terug. Maar het is niet meer wat het geweest is.

Het monument op de begraafplaats herinnert aan de slachtoffers van de watersnood. Het bord net buiten het hek wijst de plaats aan waar ze eens woonden. 'Totdat het water hen overkwam.'

Capelle vóór de Ramp.

Capelle na de Ramp.

Je moest alles zelf verwerken

In de Gereformeerde Gemeente van Krabbendijke zou op zondag 1 februari een doopdienst gehouden worden. Daar zou onder anderen de tweeling van de familie Sinke uit Oostdijk worden gedoopt. Vanwege de watersnood die Oostdijk trof en ook Krabbendijke bedreigde, ging deze dienst niet door.

Jannetje van der Wekken uit Capelle op Schouwen-Duiveland zou het kind van haar zus en zwager, Sara en Minecus Weststrate, in de kerk brengen en logeerde daarom in Krabbendijke. Toen ze 's zaterdags met de boot uit Zierikzee arriveerde, stond het water bij het Katseveer zo hoog dat ze enkele tientallen meters door het water moest waden om de dijk te bereiken.

Haar broer Stoffel was bij zijn meisje in Sirjansland. Jannetje en Stoffel bleven gespaard. Hun ouders en de andere broer, Pieter, verdronken echter in Capelle. Toen het water bij hen op de zolder kwam, klommen ze volgens een van de burens in de hanebalken. Even later stortte het huis in. Net als een groot aantal andere inwoners van het gehucht Capelle vonden ze de dood in de golven.

[Adrie Hendrikse uit Capelle verloor zijn vader, moeder, broer en zuster en bleef alleen achter. Hij werd opgevangen door familie in Zierikzee. Een verslag van hem ligt ter inzage bij de Zeeuwse Bibliotheek; Stichting Ooggetuigen van de 20ste eeuw, Middelburg 2002.]

Een aangespoeld orgelboek

Elke dag fietste Weststrate over de dijk langs het ondergelopen land naar de havens van

onder meer Yerseke om te informeren of zijn schoonouders en zwager er aan land gebracht waren. Tevergeefs. Uiteindelijk concludeerden ze dat ze omgekomen moesten zijn.

In Wemeldinge ontdekten Weststrate en zijn schoonzus in de bergen aangespoelde spullen enkele bezittingen uit het verwoeste huis die de Oosterschelde overgedreven waren: een vloerkleed, een kuip waarin na een huisslaching het spek bewaard werd, de schuifdeur van de hangar en een orgelboek van *Johannes de Heer* (Weststrate had er bij zijn schoonouders vaak uit gespeeld; hij heeft het boek gedroogd en nog jaren gebruikt).

"Een schipper uit Yerseke met een mosselboot wilde mijn zwager en mij naar de plaats brengen waar mijn schoonouders gewoond hadden," zegt Weststrate. "De plek was makkelijk terug te vinden, want de vrij nieuwe hangar was overeind gebleven. Van het huis zelf waren vrijwel alleen de fundamenteën nog te zien. Een in hout uitgesneden beeldje van de omgekomen broer (hij had dat enkele jaren eerder als militair uit Nederlands-Indië meegenomen) hing in een boom. Tussen het puin vonden we nog wat machinerie, maar verder niet veel. Het was heel confronterend. Als ik nu de caissons bij Ouwerkerk zie, denk ik: Hier zijn we toen door het gat in de dijk gevaren."

Nooit naar herdenkingsbijeenkomsten

De uitgestelde doopdienst had na een week of zes alsnog plaats. Jannetje van der Wekken was haar ouderlijk huis kwijt. Ze is vier jaar bij Sara en haar gezin blijven wonen, tot ze in het huwelijk trad.

Sara, Jannetje en hun broer Stoffel van der Wekken verloren **negentien familieleden** tijdens de Ramp, onder wie (eveneens in Capelle) oom Nicolaas van der Wekken met zijn vrouw en al hun kinderen en een tante, Wilhelmina van Mourik-van der Wekken, met enkele kinderen. In **Sirjansland** verdronken oom en tante Heijboer met twee kinderen (zie het hoofdstuk over dat dorp).

Negen van de tien mensen met wie Sara vroeger naar school liep, kwamen om. Later zei ze: "Je moest in die tijd alles zelf verwerken. Alle aandacht was gericht op het vinden van de slachtoffers en op de wederopbouw. Ds. J.B. Bel kwam wel op bezoek en ook de ouderlingen zijn een paar keer geweest, maar psychische hulpverlening was er toen niet. Ik heb het nooit aangedurfd naar herdenkingsbijeenkomsten te gaan. De laatste jaren worden de herinneringen steeds sterker."

De zonde niet ongestraft

"Kort voor de Ramp had ds. Bel over Job 34:36a gepreekt: 'Mijn Vader, laat Job beproefd worden tot het einde toe,'" herinnert haar man zich. "Dat is met de watersnoodwel waar geworden. Ik kan dat niet zonder ontroering vertellen.

Ds. E. du Marchie van Voorthuysen had in Krabbendijke voor de SGP twee tijdredes gehouden waarin doorklonk dat de Heere de zonde niet ongestraft laat. De eerste keer sprak hij over de profeet uit Bethel die ongehoorzaam geweest was (1 Kon. 13). De tweede maal, in 1952, sprak hij over drie deuren: de zonde ligt aan de deur (Gen. 4:7), de Rechter staat voor de deur (Jak. 5:9) en een gesloten deur (Matth. 25:10). Daaraan heb ik later moeten terugdenken."

Zie verder: Z. Crum-Nieuwland, "De buurman zag zijn eigen vrouw verdrinken," in: Daniël, 24 januari 2003. C. Slager, Hier was eens Capelle, Vlissingen 2002; blz. 45-48, 85, 99, 115. Familieleden weerspreken het verhaal van de buurvrouw zoals dat in dit boek

opgenomen is.

Het gezin Van der Wekken behoorde tot de Christelijke Gereformeerde Kerk in Zierikzee.

S. Weststrate-van der Wekken is op 25 januari 2003, een dag na de verschijning van het interview in Daniël, in het ziekenhuis in Heidelberg (Zuid-Afrika) overleden. Ze was vanaf 8 januari met haar man bij hun zoon in dat land op bezoek en had de trouwdag van een kleinkind nog meegemaakt. Ze werd 78 jaar. Haar lichaam werd naar Nederland overgebracht en op 1 februari ter aarde besteld. "Precies een halve eeuw na de Ramp," zegt haar man.

Hij was van september 1963 tot 30 december 2001 ouderling in de Gereformeerde Gemeente van Krabbendijke geweest. Zijn neef **M. Verschuure**, geïnterviewd voor deel 1 van deze boeken, was daar ouderling van 1 januari 1964 tot zijn overlijden op 15 juli 2008.

Op de begraafplaats in Nieuwerkerk liggen negen stenen naast elkaar waarop de naam Van der Wekken staat. Op zeven ervan staat: Vermist.

Slachtoffers Capelle 44

De Reus-Capelle, Maria Wilhelmina	Nieuwerkerk	1
de Vlieger-Bolijn, Marina Geertruida	Nieuwerkerk (Capelle)	
Geluk, Cornelia Levina	Nieuwerkerk (Capelle)	
Geluk, Pieter Kornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	
Geluk-Kooman, Catharina Jobina	Nieuwerkerk (Capelle)	
Hendrikse, Hendrik Johannes	Nieuwerkerk (Capelle)	
Hendrikse, Jacob Adrianus	Nieuwerkerk (Capelle)	
Hendrikse, Nella Corrie Jozina	Nieuwerkerk (Capelle)	
Hendrikse-Kik, Marina	Nieuwerkerk (Capelle)	
Hillebrand-van Dommelen, Fransina	Nieuwerkerk (Capelle)	
Koopman, Cornelus	Nieuwerkerk (Capelle)	2
Koopman-Hoogstrate, Cornelia	Nieuwerkerk (Capelle)	1
Krabbe-Capelle, Cornelia Elisabeth	Nieuwerkerk	
Otte, Leendert	Nieuwerkerk (Capelle)	1
Otte-van de Berg, Cornelia	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van der Straten, Anna Johanna	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Straten, Johannes Cornelis Petrus	Nieuwerkerk (Capelle)	

van der Straten, kindje	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Straten, Petrus Johannes Cornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Straten-Berrevoets, Pieternella Catharina	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van der Wekken, Anthonis	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Cornelia Sara	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Jacoba	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Nicolaas Cornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Pieter	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Sara Lena	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken, Stoffel Jacob	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van der Wekken-de Bruine, Johanna	Nieuwerkerk (Capelle)	
van der Wekken-Heijboer, Pieternella	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Mourik, Catharina Sara	Nieuwerkerk (Capelle)	2
van Mourik, Pieter Adriaan	Nieuwerkerk (Capelle)	4
van Mourik, Sara	Nieuwerkerk (Capelle)	2
van Mourik-van der Wekken, Wilhelmina	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van Steijn, Adrianus Geerardus	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Steijn-Smit, Wiechertje	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Strien, Adriaantje	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van Strien, Cornelia	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Strien, Jan Jacob	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Strien, Kornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Strien, Kornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van Strien, Kornelis	Nieuwerkerk (Capelle)	1
van Strien-Legemaate, Tannetje	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Tiggele, Jacob Pieter	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Tiggele, Maatje Cornelia Johanna	Nieuwerkerk (Capelle)	
van Tiggele, Willem Paulus	Nieuwerkerk	

	(Capelle)	
van Tiggele-Schiettekatte, Janna Adriana	Nieuwerkerk (Capelle)	

NIEUWERKERK

Kerkenraad februari 1953: Drie ouderlingen: H. Flikweert, A. van Klinken en J. Krijger, en drie diakenen: A. Flikweert, W. Flikweert en R. van Klinken.

Aantal leden: 248. Doopleden: 265. Totaal: 513.

Aantal slachtoffers in de gemeente: 73 (4 in Capelle, 5 in Dreischor, 59 in Nieuwerkerk, 1 in de gemeente Ouwerkerk, 4 in Sirjansland).

Gemeenteleden die omkwamen tijdens de Ramp:

In dit overzicht zijn hoofdzakelijk directe familieverbanden aangegeven. Meerdere slachtoffers waren ook oom, tante, neef of nicht van elkaar.

CAPELLE

in de *burgerlijke* gemeente Nieuwerkerk:

Hendrik Johannes Hendrikse, 51 jaar (Slotweg 29)

en zijn echtgenote Marina Hendrikse-Kik, 54 jaar

met twee van hun kinderen: Nella Corrie Jozina Hendrikse, 21 jaar en

Jacob Adrianus Hendrikse, 16 jaar

en in de **burgerlijke** gemeente Ouwerkerk:

hun neef Jacob Leendert Hendrikse, 21 jaar (Molenweg 210)

DREISCHOR

Jan Bal, 62 jaar (Langeweg P87)

en zijn echtgenote Lena Bal-Hanzen, 64 jaar

met hun zoon Gerrit Bal, 21 jaar

en dochter Jannetje Moermond-Bal, 23 jaar

met haar zoon Gerrit Barend Moermond, 4 jaar

NIEUWERKERK

Jan Bom, 75 jaar (Weststraat 33)

met zijn dochter Janna Bom, 46 jaar

en zoon Johannis Bom, 36 jaar (Stoofweg 151)

met zijn echtgenote Cornelia Bom-Mol, 36 jaar

en hun kinderen Grietje Catharina Bom, 5 jaar,

Kaatje Pieterella Bom, 4 jaar,

Jan Gerardus Bom, 3 jaar

en Gerda Wilhelmina Bom, 1 jaar

Cornelia Dorst-Brouwer, 54 jaar (Ooststraat 202)

Jacob Flikweert Pzn., 61 jaar (Prov. Straatweg 438)
 met zijn zoon Marinus Flikweert, 29 jaar,
 tevens Jacobs zus Maatje Flikweert, 54 jaar (Weststraat 39a)
 en broer Johannis Flikweert, 58 jaar (Weststraat 39)
 met zijn echtgenote Maria Flikweert-Breen, 52 jaar
 en hun kinderen Giljam Flikweert, 15 jaar
 en Cornelia Flikweert, 12 jaar

Cornelia Flikweert-Kik, 65 jaar (Stoofweg 411)

Jacobus Folmer, 63 jaar (Weststraat 45)
 met zijn zoons Simon Marinus Folmer, 16 jaar
 en Jan Folmer, 30 jaar (Stationsstraat 371),
 en schoondochter Christina Folmer-Dooge, 34 jaar
 met drie kinderen van Jan en Christina:
 Jacobus Folmer, 9 jaar,
 Pieter Marinus Folmer, 5 jaar
 en Maximiliaan Folmer, 3 jaar

Johannis Heijboer, 57 jaar (Stationsstraat 370)
 en zijn echtgenote, Janna Heijboer-Stouten, 58 jaar

Adrianus Kik, 6 jaar (Stoofweg 410)
 en zijn broer Jan Jacobus Kik, 3 jaar
 en zus Jozina Cornelia Kik, bijna 7 maanden

Marinus Karel van Klinken, 33 jaar (Prov. Straatweg 437)
 en zijn echtgenote Jansje van Klinken-Top, 35 jaar
 met hun kinderen Neeltje van Klinken, 5 jaar,
 Steven van Klinken, 4 jaar,
 Leunis Daniël van Klinken, 3 jaar
 en Maria van Klinken, 2 jaar

Jan Hendrik Kooijman, 6 jaar (Muyeweg 206a),
 zijn neef Johannes Kooijman, 15 jaar (Rijksweg 219)
 en hun neef Leendert Jozias Kooijman, 8 jaar (Ooststraat 198)

Klasina Rentier-Kloote, 49 jaar (Muyeweg 209) met haar kinderen
 Nicolaas Rentier, 13 jaar,
 Jacomina Rentier, 12 jaar,
 Marinus Jacob Rentier, 10 jaar
 en Jacoba Maria Rentier, 3 jaar
 en hun inwonende tante Maria Rentier, 48 jaar

Maria Wilhelmina de Reus-Capelle, 67 jaar (Sluisweg 392)
 met haar zoon Paulus de Reus, 28 jaar
 en dochter Neeltje Stoutjesdijk-de Reus, 40 jaar (Ooststraat 232)

met haar dochter Wilhelmina Klazina Goudzwaard, 12 jaar

Anthonie Smalheer, 57 jaar (Polderweg 351)
en zijn echtgenote Jacoba Smalheer-van den Bos, 56 jaar

Neeltje de Valk-van de Zande, 70 jaar (Weststraat 24)

Andries Vane, enkele uren na de geboorte overleden

Maatje Verhelst, 38 jaar (Sluisweg 392; huishoudster bij M.W. de Reus-Capelle)

Jan van der Weijde, 40 jaar (Stationsstraat 368)
en zijn echtgenote Johanna Cornelia van der Weijde-Jonker, 35 jaar
met hun kinderen Jacob Maarten van der Weijde, 6 jaar
en Maarten Cornelis van der Weijde, 2 jaar

Johannis van der Wielen, 65 jaar (Molenstraat 135a)
en zijn echtgenote Lena van der Wielen-Lievensse, 59 jaar

SIRJANSLAND

Jan Johannis Heijboer, 48 jaar (B70)
en zijn vrouw Neeltje Heijboer-van Popering, 43 jaar met hun kinderen
Jannetje Heijboer, 21 jaar
en Jacob Heijboer, 6 jaar

Het vormt het hart van de begraafplaats in Nieuwerkerk: een monument ter gedachtenis aan de watersnood met daaromheen rijen stenen, allemaal identiek, met daarop de namen van de slachtoffers. Als meerderen uit een gezin omkwamen, ligt er een rand om hun stenen. Er zijn ook slachtoffers die in een familiegraf elders op het kerkhof liggen. Allen vonden ze een plotselinge dood toen Duiveland onderspoelde. De meesten zijn teruggevonden, maar her en der staat het woord "vermist" op een steen. Die slachtoffers werden niet aangetroffen toen het eiland droogviel. Waarschijnlijk zijn ze door een gat in de dijk de Oosterschelde opgedreven.

Voor een aantal Nieuwerkerkers vormden de enkele hogergelegen straten rond de oude dorpskerk tijdens de rampnacht een toevluchtsoord. Tevergeefs stonden ze er soms uit te kijken naar andere gezinsleden. Die waren omgekomen. Er was haast geen familie die geen doden te betreuren had.

Van de 1860 inwoners van de gemeente Nieuwerkerk (waartoe ook het gehucht Capelle behoorde) kwamen er tijdens de watersnood 290 om het leven (inclusief de pasgeboren kinderen in de gezinnen Kleemans, Van der Straten en Vane). Dat was meer dan in de andere getroffen plaatsen op Schouwen-Duiveland. Velen verdronken bij het instorten van hun huis of doordat ze later alsnog in het water terechtkwamen. Anderen stierven door uitputting en kou.

In de Gereformeerde Gemeente van Nieuwerkerk kwam ruim 14 procent van de leden en

doopleden om. Daartoe behoorde de kostersvrouw, C. Dorst-Brouwer, en ook Jan Folmer, die voorlezer en voorzanger in de gemeente en tevens voorzitter van de zangvereniging was. Op de School met de Bijbel waren na de Ramp dertien stoeltjes leeg.

In het kerkgebouw kwam het water een paar meter hoog. De banken dreven er rond, en de schade was aanzienlijk. Het kerkelijk archief ging tijdens de watersnood grotendeels verloren. Tussen het hooi dat de hal van de kerk was binnengedreven is alleen het doopboek teruggevonden. Omdat het door het water beschadigd was, schreef de scriba, diaken R. van Klinken, het boek op zijn evacuatieadres over.

Ravage bij de kerk van de Gereformeerde Gemeente in Nieuwerkerk.

Proberen jullie je maar te redden...

In Nieuwerkerk maakte **J. J. Brouwer** (diaken in de Gereformeerde Gemeente in de jaren 1995-2008) de watersnood kort na zijn 18e verjaardag mee: "1 februari 1953 is een dag geweest die een onuitwisbare indruk op heel Zuidwest-Nederland heeft gemaakt vanwege de vreselijke ramp die zich voltrok," noteerde hij. "In een etmaal tijd moesten vele honderden mensen op een vreselijke wijze de tijd met de eeuwigheid verwisselen. In een ramp die door niemand verwacht werd."

Het water bleef maar stijgen. Vrijwel niemand verwachtte dat het zoveel hoger zou komen dan tijdens de inundatie van negen jaar geleden. "Tijdens de oorlog, begin 1944, werden de sluizen onder dwang van de Duitsers geopend om landingen van de geallieerden te voorkomen. Daardoor kwamen de laagste gebieden onder water te staan, terwijl de hoogstgelegen landerijen droogbleven. Daar hebben veel mensen zich in 1953 op verkeken, met alle gevolgen vandien.

's Zaterdags was er een stormachtige wind, springtij, zeewater dat tot ongekennde hoogte werd opgezweept. 's Zondags volgden zware sneeuw- en hagelbuien. De getijden naar de orde van de natuur, eb en vloed, werden onvoorspelbaar, want in plaats van laagwater was het hoogwater, en daar kwam nog een vloed overheen.

Er waren mensen die dicht bij de zeedijk woonden en die niet deelden in de valse rust, want ze zagen dat het water in de nacht van zaterdag op zondag vrijwel gelijk met de kruin van de dijk stond. Toen 's morgens de vloed opkwam, sloeg de angst toe. Er werden auto's naar de laagstgelegen gebieden gestuurd, waardoor er nog mensen konden worden

gered. Er zijn echter ook twee redders verdronken.

Veel huizen die de eerste vloed doorstonden, zijn 's zondagmiddags weggespoeld. Of het water bereikte die woningen toen pas. Van de slachtoffers in ons dorp kwamen de meesten die zondagmiddag en -avond om, evenals honderden stuks vee. Zo zien we dat de Heere regeert. Hij laat Zich niet voor- of narekenen."

Van twee kanten besprongen

"Nieuwerkerk ligt in het midden van de polder De Vierbannen en werd van twee kanten door het water overvallen, zowel uit het noorden als uit het zuiden. Met groot geraas besprongen de golven het dorp." Brouwer is het nooit vergeten.

"Wij als gezin (vader, moeder, drie broers en twee zussen) woonden ongeveer 250 meter ten zuiden van de rijksweg, dus van klokgelui hebben we niets gehoord.

We werden 's morgens door moeder gewekt. Er stond toen al meer dan een meter water. Het ging allemaal zo vlug! Het water kwam als een grote rol dichterbij, en vluchten was onmogelijk.

's Zaterdagavond was ik met een vriend bij zijn broer en diens gezin geweest, bij ons in de buurt. Nog geen dag later sloegen de golven over die huizen, waarna de ene na de andere woning in elkaar stortte en met de bewoners in de golven verdween. We hebben veel mensen op vlotten gezien (daken en zolders), *maar de ene na de andere kapseide of viel uit elkaar*. Machteloos moesten we toezien hoe in de onmiddellijke omgeving tientallen mensen de dood in de golven vonden. We hebben een meisje van 16 jaar lange tijd om hulp horen roepen, tot ook haar stem verstomde en het voor haar eeuwigheid werd."

In de polder stond een vlasfabriekje. "De stapels vlas gingen drijven en één ervan kwam tussen de huizen van Van der Weij de en Rentier terecht. Waarom gaan ze er niet op? dachten wij. Misschien kon het niet of durfden ze niet. De stapel was net weer tussen die huizen vandaan gedreven toen we Jan van der Weijde zijn hand zagen opsteken. Even later was het huis weg. Hij is met zijn vrouw (een nicht van me) en twee kinderen omgekomen."

Daar liepen de golven op stuk

"We hebben toen het onderscheid gezien dat de Heere maakt waar het niet gevonden wordt: ons huis is wonderlijk gespaard. Pal rondom ons zijn vijftien huizen weggeslagen en tientallen mensen verdronken, maar onzewoning bleef staan, hoewel hij helemaal niet sterk gebouwd was. Het behoud was; middellijkerwijs te danken aan een kippenselectiebedrijf dat tegenover ons lag en een hoge houtwal voor langs de straat. Daar liepen de golven op stuk. Die wal hield ook veel wrakhout tegen.

De woning van Brouwers halfzus en zwager, de familie J. Bom-Cats. De burens kropen over een ladder en kwamen door een van de zolderraampjes binnen. Jan Bom was op dat moment bezig net boven die ramen een vlierinkje te maken. Negen mensen hebben daar enkele uren op gezeten, omdat het water op de gewone zolder 70 centimeter hoog stond. Ongeveer op de plaats van de schuur, links van de woning, stond het huis van de familie Brouwer dat verwoest werd. De bomen en bosjes waren er ten tijde van de Ramp nog niet.

Het water stond bij ons 3,25 meter hoog, waarvan 80 centimeter op de zolder. Vader was in 1948 door een ongeval verlamd geraakt: drie wervels waren gebroken en zijn ruggenmerg beschadigd, waardoor hij een dwarslaesie had en van een invalidenwagentje gebruik moest maken. Tijdens de watersnood hebben we hem op tijd naar boven kunnen dragen.

Toen we rondom ons huizen zagen instorten, besloten we het dak op te gaan. Dat lukte met veel moeite. Doordat in de zijgevel een raam zat, konden we via een schuur aan de achterkant op het dak komen.

Vader en moeder zeiden: 'Proberen jullie je maar te redden; wij blijven hier. We hebben samen geleefd, we zullen dan ook samen sterven.' Maar daar wilden we niet van weten. We hebben ook hen op het dak gekregen, en daar hebben we zeven uur doorgebracht, tot 12 uur in de nacht van zondag op maandag. Toen was het laagwater (het stond nog anderhalve meter hoog!) en zijn we naar onze zus gegaan, die 10 meter verderop woonde. Haar huis was nog intact, terwijl bij ons de voorgevel inmiddels in het water was gezakt. Ook de burens van de andere kant waren daar naar binnen gekomen. Met de zoldertrap konden ze de kloof tussen de woningen net overbruggen. Daar kwamen ze overheen en toen werden ze door een klein zolderraampje naar binnen getrokken" (zie het verhaal van J. Huige-Kik uit Zierikzee, blz. 106).

Een geschenk onderweg

"'s Maandags kwam er weleens een vliegtuig of een helikopter over waaruit men de omvang van de Ramp in ogenschouw nam. Zo kreeg men een indruk van wat er zich had afgespeeld," vertelt Brouwer.

"We hebben bij onze zus met zestien man tot dinsdagmorgen op zolder gezeten. Gelukkig is niemand van ons ziek geworden door de kou. We zwaaiden met witte lakens en dat werd gelukkig opgemerkt. De *gebroeders Schot* uit Zierikzee kwamen ons redden. Ze brachten ons naar de Stenendijk tussen Nieuwerkerk en Zierikzee. Zo kregen we weer vaste grond onder onze voeten, en "alzo is het geschied dat wij allen behouden aan land zijn gekomen". We zijn wonderlijk bewaard."

Te voet ging het naar de binnenstad van Zierikzee. "Onderweg daar naartoe, op de Scheepstimmerdijk, zag een man dat ik op vodden liep. Hij vroeg: 'Is dit alles wat je hebt?' Na mijn bevestigend antwoord trok hij ter plekke zijn klompen uit en gaf die aan mij.

We werden allen in het gebouw van de Chr. Mulo ondergebracht, met vele dorpsbewoners die de Ramp hadden overleefd. Daar kwamen de verschikkingen eruit. We hoorden welk oordeel ons had getroffen, met zoveel slachtoffers voor wie het eeuwigheid was geworden.

De kostersvrouw, die verdronken was, was een zus van mijn vader. In de familie **Folmer** waren er zeven omgekomen, onder wie het gezin waar wij 's zaterdagsavonds op bezoek waren geweest."

Roepstem

"Ook hoorden we van ooggetuigen dat **Lena van der Wielen-Lievensse** op haar ledikant is weggedreven. Na de geboorte van haar laatste kind had ze een zwakke gezondheid en moest ze vaak het bed houden, zoals op de foto te zien is. Deze vrouw van 59 jaar is omgekomen (ze spoelde bij Kattendijke op Zuid-Beveland aan), maar we geloven dat ze is aangeland aan de stranden der eeuwige gelukzaligheid om in verwondering haar Koning groot te mogen maken: 'Gij zijt waardig te ontvangen alle lof, eer, aanbidding en dankzegging tot in alle eeuwigheid.'

Haar man is pas maanden na de Ramp gevonden, in het prikkeldraad van een weiland, zo'n 150 meter bij hun huis vandaan. Van ons eigen huis stortte het laatste gedeelte tijdens een storm in augustus 1953 in."

De watersnood was een roepstem, zegt Brouwer. "Het is goed om het te vertellen, opdat ook het navolgende geslacht zou zien dat wie God verlaat, smart op smart te vrezen heeft. Ik hoop dat de Heere deze herinneringen met Zijn onmisbare zegen wil bekronen."

De rouwklagers door de straten

Mevrouw Van der Wielen was kort voor de Ramp bepaald bij de woorden uit Prediker 12:5: "De rouwklagers zullen in de straat omgaan." Ze dacht dat wellicht een van haar oude ouders zou overlijden. Dat is ook gebeurd, maar heel anders dan ze heeft kunnen denken: beide ouders en ook zichzelf kwamen tijdens de watersnood om. Haar ouders, 93 en bijna 89 jaar oud, waren de oudste slachtoffers in Nieuwerkerk.

Ds. E Mallan vertelde later over Lena van der Wielen: "In Nieuwerkerk woonde een vrouw in wie de Heere grote genade had gewerkt. De donderdag voor de Ramp bevestigde ik een huwelijk in Nieuwerkerk. Mevrouw Van der Wielen woonde schuin tegenover de kerk. Ik voelde een sterke drang om haar te bezoeken. Het was onze laatste ontmoeting. Ze heeft de watersnood niet overleefd. Een brief van haar heb ik altijd bewaard."

Dat is nooit om in woorden te brengen

Adriaan ("Arjaen") Rentier woonde aan het eind van de Muyeweg (in de volksmond: 't Molenweegje). Op 20 april 1928 was hij getrouwd. Zijn vrouw en hij maakten veel mee. In 1942 stierf een zoontje van acht jaar na een blindedarmoperatie. Onvergetelijk was ook

het overlijden van een zoon van dertien aan difterie, in 1944. Vóór zijn sterven had de jongen een ruim getuigenis mogen afleggen van wat de Heere aan zijn ziel gedaan had.

Nog geen vier weken na de begrafenis had het gezin Nieuwerkerk moeten verlaten vanwege de inundatie. Zestien maanden verkeerden ze in den vreemde, onder meer in Dordrecht en Babyloñbroek. In die periode moesten ze maar liefst zeven keer verhuizen. In Brabant ontsnapte vader Adriaan ternauwernood aan de dood: een granaatscherf bleef in zijn portefeuille steken, op enkele centimeters van zijn hart. Zijn oudste dochter heeft deze portefeuille altijd bewaard.

Op oudejaarsdag 1952 werd Rentier 50 jaar. Het was een kroonjaar; hij had die dag veel familie op bezoek.

De oudste kinderen, Jan en Janna, waren ten tijde van de Ramp niet thuis. Jan was 's zaterdagsavonds naar zijn verloofde in Bruinisse gegaan. Janna verbleef als kraamverzorgster op de hofstee van Biemond aan de Oude Dijk, de binnendijk tussen Oosterland en Bruinisse. Daar was in de nacht van donderdag op vrijdag een zoon geboren. De boer was Janna 's nachts komen halen. Vrijdagsavonds ging ze even naar huis om kleren te halen, niet wetend dat ze de meeste gezinsleden niet meer zou terugzien.

Op zaterdagavond 31 januari deed Rentier de blinden voor het raam dicht. Dat deed hij wel meer als het stormachtig weer was. Daardoor zag hij 's zondagsmorgens niet dat er water rond het huis stond. Hij hoorde wel wat klotsen... De klompen dreven door de schuur.

"Als naar gewoonte stonden wij 's zondagsmorgens om 7.30 uur op, en toen werden wij al opgeschrikt, daar het water al in het schuurtje stond dat aan ons huis is gebouwd," schreef Rentier op 24 februari vanuit Goes.

De brief was naar alle waarschijnlijkheid gericht aan een tante (Meulenberg) in Grand Rapids (VS.), die Rentier na de bevrijding goederen toegestuurd had. Omdat Rentier haar adres tijdens de Ramp was kwijtgeraakt, stuurde hij het verslag naar ds. W.C. Lamain. Die bezorgde de brief bij de tante. Het zal deze brief geweest zijn die werd geplaatst in de Banier der Waarheid, het blad van de Gereformeerde Gemeenten in Noord-Amerika.

Rentier proefde even van het water: zout! Hij riep zijn 16-jarige zoon Kees. Snel brachten ze nog zoveel mogelijk spullen naar boven, maar op het laatst stond Kees tot zijn middel in het water. Gelukkig stond er een deur open, zodat hij de trap kon bereiken. Anderen in het rampgebied zijn omgekomen doordat ze in het water een deur niet meer openkregen.

Vader Rentier: "Wij kleeadden ons vlug aan, en ik kon de deur niet meer opendoen vanwege de geweldige kracht van het water, en dus moesten wij ons op de zolder in veiligheid begeven tot in de middag ongeveer 1 uur."

Die zondagmorgen bleef het huis overeind. Ook de houding van moeder Rentier, die grote rust uitstraalde, gaf moed.

Speelbal van wind en stroom

's Middags kwam de tweede vloed, hoger dan de vorige. Het water kwam op zolder en steeg verder. Kees en zijn vader stonden tot hun middel in het water, met de jongste kinderen op hun schouders.

"Tot zo lang ging het nog wel," schreef vader Rentier, "maar toen kwam de vloed, het was drie uur hoog water, maar toch is het niet in woorden uit te drukken met welk een

kracht het omhoog ging, en om 2 uur stortte de noordgevel van ons huis in, en om 3 uur de zuidgevel, en daar opeens sloeg de zolder los, en daar dreven wij, en zo stortte het dak ineen."

"Een kolk greep de zolder, die tot een vlot was geworden, aan en sleurde het met de samengekrompen mensen - verkild en grenzeloos angstig met de dood in het aangezicht - de polder in, waar de golven opliepen als een branding," schreef een verslaggever van *Het Vrije Volk*. "De zolder kon hen nauwelijks torsen. Ze klemden zich vast aan een trapnaaimachine, het enige wat ze in de wilde haast om behoud van het leven nog naar boven hadden kunnen halen."

Acht nietige mensjes op een wankel vlot, op de woeste zee. Steeds moesten Kees en zijn vader het wrakhout bij hun vlot vandaan houden. Ze moesten bukken voor telefoondraden waar ze onderdoor dreven.

Drie uur lang was de zolder een speelbal van de wind en de stroom, volgens Rentier "nooit om te beschrijven, totdat wij om 6 uur 's middags bij J. van Klinken aan de **Rampaartsedijk** tussen Nieuwerkerk en Oosterland (vroeger de boerderij van De Braal) in een massa met wrakhout kwamen, en zodat wij de zolder geen baas meer konden, om het wrakhout eraf te houden, en wij opeens uit elkander werden geslagen, en ik zelf tot tweemaal toe onder water ben geweest. Maar de Heere had nog geen lust in mijn dood en in mijn ondergang, zodat ik met de hulpe des Heeren het genoeg mocht smaken dat ik al spartelende weer op het wrakhout en een stuk van een schuur mocht komen."

De bewoner van de boerderij, J. van Klinken (1901-1968), zoon van ouderling J.J. van Klinken, was ten tijde van de watersnood SGP-raadslid in het zwaar getroffen Ouwerkerk. Van 1954 tot zijn overlijden was hij ouderling in de Gereformeerde Gemeente van Nieuwerkerk. Hij werd ook de opvolger van de secretaris van het schoolbestuur, die tijdens de Ramp was omgekomen.

Tenonder in het wrakhout

Het vlot liep vast in het vele wrakhout dat tegen een binnendijk bij de boerderij van Van Klinken, "Dijkzicht," lag aangespoeld. Het ging mis toen de zolder niet óp, maar onder het hout schoof. De acht mensen op het vlot kwamen in het water terecht. Kees klauterde op het wrakhout. Hij trok ook Nico (13) en Jacoba (3) erop, maar moest machteloos toezien dat ze toch weer in het water terechtkwamen. "Als m'n zusje moet verdrinken, verdrink ik ook," was het laatste wat hij Nico hoorde zeggen.

Toen Nico onderging, sprong Kees hem achterna, maar in het woelige water had hij geen schijn van kans. Als hij niet in een boom achter het schuurtje van Jacob van Klinken had kunnen klimmen, had hij het zelf waarschijnlijk ook niet overleefd. Met zijn laatste krachten klauterde hij vervolgens op het schuurtje.

Zonder hulp te kunnen bieden

Behalve Kees werd alleen vader Rentier gered. "Adriaan ging steeds weer onder als hij steun zocht om drijvende te blijven," schreef *Het Vrije Volk*. "Toen hij een paal van de kapschuur op het erf kon vastgrijpen en waanzinnig rukte aan een stalen kabel om die zijn vrouw te kunnen toegooien, zag hij wat ook de mensen van "Dijkzicht" uit het zolderraam zagen gebeuren. Zonder dat er redden mogelijk was, dolf het water voor Klazina, vier van de kinderen en Adriaans zuster een graf tussen drijvend meubilair."

Rentiers vrouw, twee zoons en twee dochters kwamen om in de golven, evenals zijn zus

Maria, die al 20 jaar bij hen inwoonde.

"O geliefden, toen heb ik en mijn zoon Cornelis het aller-smartelijkste zien gebeuren, zonder ook maar enige hulp te kunnen bieden, dat onze innig geliefde vrouw en der kinderen zorgzame moeder (49 jaar) en onze innig geliefde kinderen Nicolaas (oud 13 jaar), Jacomina (12 jaar), Marinus Jacob (10 jaar) en Jacoba (3 jaar) en onze innig geliefde zuster en tante (48 jaar) zijn verdronken.

O geliefden, het is nooit om in woorden te brengen, dat zo in een ogenblik de band waarmee wij op 20 april a.s. 25 jaar aan elkander verbonden waren, daar in de golven werd verbroken, en zo van mijn geliefde vrouw, kinderen en zuster te moeten scheiden."

Zijn vrouw kwijt, vier kinderen kwijt (Nico, Mientje, Marien en Jacoba) en zijn enige zus kwijt.

"O geliefden, was toen de bewarende hand des Allerhoogsten niet over mij uitgestrekt geweest, je zou erbij gesprongen hebben. Nooit, nooit uit te drukken, dat moet eerst beleefd worden, maar het is niet in woorden te brengen, Psalm 73:12 en 13:

Als ik dan heb U, o Heer' mijn,

zou daar iets anders mijn God zijn?,

en dat is mij tot troost in al mijn druk en smart, enz.

Wij hebben het mogelijke gedaan, maar de Heere trok door, en dan schiet mensenhulp tekort. Toen is mijn zoon aan de achterkant van de schuur gekomen en daar hebben de zoons van J. van Klinken hem met touwen op de zolder getrokken, en ik aan de andere zijde door het dakraam."

Op een plank naar binnen

Leunis van Klinken en zijn broer wierpen een touw naar Kees, die nog net op het schuurtje had kunnen klimmen. Ze trokken hem naar de boerderij.

Kees was zo verdoofd dat hij zich later niet meer herinnerde wat er gebeurde vlak nadat hij gered was. Later vertelden de Van Klinkens dat de boerin met een kom melk was gekomen. Die was zo heet dat ze hem met een theedoek moest vasthouden. Kees had de melk echter in één keer naar binnen gegoten. Toen hij weer wat op verhaal begon te komen, zei de boer dat zijn vader en hij de enige geredden waren.

"Ik wou dat de anderen hier waren en ik niet," zei Kees.

Het had de Van Klinkens moeite gekost om ook Kees' vader, wiens winterjas door het water loodzwaar was, naar binnen te krijgen. Hij sloeg een touw om zijn arm, maar als de Van Klinkens trokken, drukte zijn borst tegen de dakgoot. Goede raad was duur. De jongens van Van Klinken braken een ledikant af, manoeuvreerden een plank van het bed uit het raam en wisten Rentier uiteindelijk over die plank naar binnen te sjoeren.

Heilig zijn Uw wegen

"O geliefden," schreef Rentier later, toen heb ik in verwondering en aanbidding op de zolder gelegen, dat de Heere nog naar zulk een onwaardige en alles verbeurd hebbende zondaar nog in ontferming kwam neer te zien, en ik uit moest uitroepen: *"Wat hebben die arme schapen gedaan; ik heb gedaan dat kwaad is in Uw ogen."*

Wat werd ik diep vernederd onder de krachtige hand des Heeren, zodat ik uitriep: "Wat hebt U met mij, onwaardige, nog voor?" O, dat ik verwaardigd werd om te zuchten, dan kon ik de woorden niet op."

De mensen die al eerder aangespoeld waren, durfden Rentier haast niet aan te kijken. Ze beseften hoeveel van zijn gezinsleden verdronken waren. Hij keek hen echter wel aan. Uit

de volheid van zijn gemoed citeerde hij Psalm 77:8 uit de berijming van Datheen:

*O God, heilig zijn Uw wegen;
Niemand kan U spreken tegen;
Waar is er breed ofte wijd
Een alzulk God als Gij zijt?
Gij laat Uwe daden blijken
Door macht niet om vergelijken
Gij doet de heid'nen vol pracht
Ondervinden Uwe kracht.*

Mariet van Klinken, een kleindochter van de boer, was nog maar vijf jaar, maar herinnerde het zich later nog goed: "Ik zie hem nog staan, vader Rentier. Glimmend en nat in het schijnsel van de petroleumlamp. Hij stond daar en sprak. De woorden herinner ik me niet van dat moment, maar ik voelde toen wel, hoe jong ik ook was: hier speelt iets unieks, iets heel groots. Iets dat ver boven ons uitgaat."

Blijdschap en droefheid

Kees was even buiten bewustzijn, maar hij kwam weer bij. De boerderij bleef overeind, al stond het water in huis bijna tot aan de zolder. "Nog hoger en het dak slaat eraf en wij gaan ook drijven. Dan is 't gebeurd," zei een zoon van Van Klinken. Zijn dochttertje Mariet werd er bang van.

Buiten bonkte een balk tegen de muur. Er zat nu **24 man** op de boerderijzolder, en er kwam een 25e bij, want die maandag werd er **een meisje geboren**: Jannie, het derde kind van Jan en Lena Flikweert, de burens van Van Klinken, die naar de boerderij gevlucht waren.

Zoon Sander, destijds vier jaar oud, vertelde over de geboorte van zijn zusje: "De volgende middag is Jannie dan geboren. Dat ging zo: ineens was moeder in een kamer apart en ineens was er een zusje. Ze lieten haar zien; ze lag te slapen in een boodschappentas. Een van de vrouwen die bij de geboorte hielpen, was **mevrouw Stoutjesdijk**. Zij was met haar gezin kort tevoren ook op een dak komen aandrijven. Het erge was dat zij zelf een van haar kinderen verloren was op dat dak. Haar kindje was die nacht omgekomen van de kou."

"Er waren verschillende kinderen verdronken van ouders die op de zolder aanwezig waren en ik bracht nieuw leven voort. Dat was voor mij heel moeilijk om te verwerken," zei Lena Flikweert later.

Begraven in de dijk

Een van die ouders was Adriaan Rentier.

"Toen de andere middag het water gezakt was, en het rond die boerderij droogviel, heb ik ons innig geliefde zoontje en broertje (Marinus) gevonden, en 's middags ons innig geliefde zusje en dochttertje (Mientje), welke ik zelf toen boven op de dijk heb begraven," schreef hij.

Rentier begroef zijn zoon in een kist die leeg was aangespoeld, en de Van Klinkens timmerden van een paar planken een kist voor Mientje.

"Zulke beelden raak je nooit meer kwijt," zei Kees later. Onder een ingelijste foto van Mientje schreef hij:

"Kort is het leven; wat schoon is, vergaat.

En morgen valt neder wat heden nog staat." -

Mariet van Klinken: "Ik heb nooit meer over dat stukje dijk gelopen. Voor mij is het altijd een graf gebleven."

Vader Rentier werd kennelijk ondersteund en schreef drie weken na de watersnood:

"O geliefden, hier verbreekt en verscheurt weer mijn hart als ik dit schrijf. Had de Heere mij toen niet bijgestaan, ik ware met die kinderen in mijn arm erbij gestort. Het is Israëls God Die krachten geeft, van Wien het volk zijn sterkte heeft. Looft God, elk moet Hem vrezen.

O geliefden, ik kan er maar van stamelen, en ik kan het allemaal niet in woorden uitbrengen, maar toch heb ik de hulp des Heeren mogen proeven en smaken, nooit in woorden uit te drukken, dat moet doorleefd worden. Wij kunnen het wel bespreken, maar dat moet eens praktijk worden. En nu is het mij maar van ogenblik tot ogenblik een wonder dat ik niet in opstand over de aarde loop, in tegenstelling van zovele anderen, die uit wanhoop in het water sprongen."

"Geloof jij nou nog dat er een God in de hemel is?" vroeg enige tijd later een man die ook enkele kinderen had verloren. Rentier kon de Heere echter niets ongerijmds toeschrijven.

Overdwars op het bootje

De brief die hierbij is afgebeeld, bevestigde Rentier op een deur, voor het geval hij zelf tijdens het bergingswerk niet in de buurt zou zijn. Daarna liep hij met de anderen die in de boerderij de watersnood hadden overleefd, over de Rampaartsedijk naar de vissersschepen uit Yerseke die hen kwamen halen.

Met een roeibootje werden de vermoeide mensen naar de schepen gebracht.

De kraamvrouw was vastgebonden op een matras die op een bedspiraal lag. Deze 'brancard' werd overdwars op het smalle bootje gebonden. Het was de enige mogelijkheid om mevrouw Flikweert naar het schip te krijgen. Haar hoofd en benen bevonden zich boven het water. De omstanders zijn nooit vergeten hoe bang ze was. Ze kwam echter heelhuids op het schip. Tegen hun kinderen hebben vader en moeder Flikweert zelden meer over de watersnood gesproken, zoals zovelen niet of nauwelijks over die verschrikkelijke gebeurtenissen konden praten.

Rentier vond onderdak in Goes, maar op het politiebureau in Zierikzee bleef een envelop achter waarop hij geschreven had: "A. Rentier van Nieuwerkerk, C. Rentier Azn. zijn overgebleven. Mijn vrouw en vier kinderen (Nico, Marinus, Mientje en Jacob) en mijn zuster Maria zijn allen verdronken. Marinus en Mientje heb ik gevonden en zelf vlak voor Jac. van Klinken aan de dijk begraven."

De aangrijpende brief die A. Rentier bij J van Klinken op de deur bevestigde toen de bewoners en de vluchtelingen de boerderij verlieten.

14C-25-KENKEN
Dijksche 180
Omschrijving (Zijde)

A Rentier

Geachte Vrienden ^{die} dit Leren.

Wij zijn nu heeden 3 Febr nog hier ik met mijn
Zoon Cornelis. Mijn Vrouw Maria - Kloote.
oud 49 jaar. Mijn Zoon Nicolaas Rentier oud 13 jr
Johanna Rentier 12 jr (Marinus Jacob Rentier
oud 10 jaar ligt hier aan den dijk begraven) Jacobs
Rentier oud 3 jaar en Maria Rentier oud 48 jr
die zijn allen hier op het eind van de ruur.
verdraaken. Diegene die ~~te~~ met het opruimings
werk worden belast verroek ik vriendelijk en
behoef hiervan nota te nemen. Mijn Zoon ^{te}
Marinus Jacob heb ik zelf in den dijk begraven
Dit heb ik geschreven daar ^{ik} vermoed dat ze
hier onder het straw of balken met het thiende
lyk verroek voor de berging van hun stoffelyk
Overschot u te willen belasten. Cornelie Kik
Mijn Zoon u van u toegemegen heid ^{Lehggente ja}
an Rentier Overtuigend houdend ^{van L. H. H. H.}
u Mijn Dochter die is hier ook
Lanna Rentier en een Zoon ^{van L. H. H. H.}
vermaect ik dat die ook v. H. H. H. H.
lich op Bruinisse. A Rentier jr.
beruinen. ^{en twee jongens} Nieuwewerk.
^{van L. Bouman} ^{L. Knacht bij v. H. H. H. H.} Marinus begraven
Jac. Mini Rentier ligt nu naast haar broertje

Door A. Rentier aan de zolderdeur gespijkerd, bij het verlaten van de boerderij

We wisten niet wat er gebeurd was

Janna Rentier had de Ramp meegemaakt op de boerderij waar ze als kraamverzorgster verbleef.

's Zondagsmorgens om vier uur werden we wakker gemaakt door mannen die met een vrachtwagen waren gekomen en om zandzakken vroegen. We hadden toen nog makkelijk weggekund, maar we hadden niet in de gaten wat er nog zou gaan gebeuren. Alle verbindingen waren verbroken, dus we wisten niet wat er gebeurd was.

Rond acht uur zagen we het water als een rol van een meter hoog over het land komen. De boerderij stond wat hoger, maar om elf uur was het water in de woonkeuken en later ook in de huiskamer, die nog wat hoger lag. Toen moesten we naar boven. Kraamvrouwen mochten in die tijd de eerste dagen niet lopen, dus de boer nam zijn vrouw op de rug. Wat kleding en kleine spullen wisten we nog boven te brengen, maar de grotere meubels kwamen in het water terecht. Het steeg tot twee traptreden onder de zolder.

Tegen het eind van de middag brak de binnendijk door, waardoor de polder van Bruinisse onderliep. Bij ons zakte het water daardoor een heel eind. Dat ging snel. De boer en ik hebben toen nog door de huiskamer gelopen. Later steeg het water echter weer."

De boerderij bleef overeind. Dicht in de buurt kwam de familie Van Driel om, van wie het huis wel verwoest werd (zie het hoofdstuk over Oosterland).

's Maandags kwam er een boot naar de hofstee van Biemond en werden de bewoners en de kraamverzorgster uit het huis gehaald. Ze kwamen in Bruinisse terecht. In Zijpe kwam Janna 's woensdags haar vriend, David I. van de Velde, tegen. Hij had de Ramp in Oosterland overleefd. Het was een blijde ontmoeting, maar ondertussen knaagde de onzekerheid: hoe was het de familie in Nieuwerkerk vergaan?

Tegelijk met andere vrouwen en kinderen werden Janna en haar aanstaande schoonmoeder naar Rotterdam gebracht. Daar hoorde ze 's zaterdags pas hoe zwaar de watersnood haar ouderlijk gezin getroffen had. ...

Tot op heden niet gevonden...

"Er zijn op Nieuwerkerk meer dan 200 huizen totaal verwoest en meer dan 200 mensen zijn verdronken," schreef Rentier kort na de Ramp. "De gaten in de dijken, daar spoelt het water viermaal op een dag in en uit, alles meeslepande wat nog zo half en half aan elkander hangt.

En nu zijn wij dan nog met ons vieren in het heden der genade: ikzelf, mijn zoon Jan (23 jaar), Janna (20 jaar) en Cornelis (16 jaar). Jan en Janna waren op Bruinisse, en zijn gelukkig gered. Op 8 oktober 1942 is Marinus Jacob (oud 8 jaar) overleden, 31 januari 1944 Jacob (13 jaar), juist voor de evacuatie van de oorlog. Voor Jacob heb ik hoop dat hij is aangeland in de gewesten der eeuwige gelukzaligheid.

Ontvangt u allen de hartelijke groeten van mij en mijn kinderen in rouw en smarte. Tot op heden hebben wij onze innig geliefde vrouw en moeder niet gevonden, Nicolaas, Jacoba en mijn zuster ook nog niet."

Wéér dat kind in het water!

Niet alleen twee kinderen van Rentier, maar ook twee andere kinderen hadden een tijdelijk graf in de dijk gekregen. Alle vier werden ze later opgegraven. Met een rubberbootje zouden ze worden overgebracht naar Zierikzee. Daar stond Rentier te wachten om opnieuw de begrafenis van zijn kinderen te verzorgen. Het bootje bracht echter alleen het lichaam van zijn zoon Marinus mee. Tijdens de tocht "was ons innig geliefd Mientje weer uit dat bootje gespoeld bij Capelle en ook dat jongetje van Kees Bouwman en dat kind van L. Stoutjesdijk. O, toen was het of mijn hart vaneen scheurde. Wéér dat kind in het water!"

Met zijn zoons Jan en Kees en met een andere man begroef hij op een zaterdag Marinus in Zierikzee.

"O, geliefde vrienden, nooit in woorden te brengen, één te mogen begraven en nog vijf van je geliefde panden te moeten missen. Maar de andere week hebben ze Mientje weer gevonden en die heeft Jan toen alleen begraven."

Het Vrije Volk: "Vele malen is Rentier naar Zierikzee geweest om bij identificaties aanwezig te zijn. Vele malen heeft hij bij het massagraf gestaan waar steeds weer nieuwe kisten bijkwamen."

De andere gezinsleden werden in april pas gevonden. Daar was ook de driejarige **Jacoba** bij. Toen zij in Zierikzee begraven werd, leefde het in het hart van vader Rentier:

*Opdat ik nog eens aanzien mag
Uw heerlijkheid, na dit benauwen.*

Zo ik die lieflijk te aanschouwen

In Uwen schonen tempel placht

Want veel beter is Uw genade

Dan 's mensen leven zelfs hier is;

Daar zal ook mijnen mond gewis

Uwen lof spreken, vroeg en spade (Ps. 63:2) .

Hij mocht geloven dat zijn kind behouden Thuisgekomen was.

Er waren nog meer familieleden omgekomen, onder wie neven en nichten van mevrouw Rentier (in de familie Kleemans).

Samen met andere getroffen en werd Rentier op paleis Soestdijk ontvangen door koningin Juliana en haar gezin.

Rentier ging ook bij ds. Mallan op bezoek. Die schrok toen hij opeens voor de deur stond. "Ik dacht: Wat moet ik zeggen? Dat was moeilijk; je kwam in die dagen zoveel leed tegen," zei de predikant.

Opperwachtmeester J.C. Schults uit Krimpen aan den IJssel, die erbij was toen Rentiers gezinsleden geïdentificeerd werden, is contact met de overgeblevenen uit het zwaargetroffen gezin blijven houden tot hij in 2001 op 93-jarige leeftijd overleed. Zó ingrijpend was die periode in zijn leven geweest.

Hoe anders dan vorig jaar

Adriaan Rentier en zijn zoon Kees hadden in februari 1953 onderdak gekregen bij de familie **N. Fierloos in Goes**. Daar ging Janna vanuit Rotterdam ook naartoe. "Die mensen hadden vijf kinderen, maar hebben ons toch zeven maanden onderdak geboden. Fierloos en zijn vrouw hebben ons bijzonder goed verzorgd. Ze leven niet meer, maar met hun

zoon en schoondochter heb ik nog steeds contact," zei Janna van de Velde in 2008.

Jan Rentier was in Zierikzee gebleven. Daar had hij een kosthuis. Hij werkte in broodfabriek Zeelandia en daar konden ze al vrij snel met opruimen en schoon-maken beginnen.

A. Rentier links, Kees Rentier staat rechts naast de kajuit.

Werkzaamheden na de Ramp. In de boot wordt een kachel vervoerd. Links Adriaan Rentier, rechts van de kajuit bovenaan zijn zoon Kees. Geheel rechts de latere diaken G. Braam en links van hem zijn zoon.

Een onwaardige vertroost

A. Rentier uit Nieuwerkerk, die een groot deel van zijn gezin tijdens de Ramp verloor, ontving ook van onbekenden tekenen van deelneming. Zo kreeg hij in maart 1953 "een brief uit Amerika van een onbekende vriend (tenminste dat is hij nu van mij geworden), die schreef nu juist mijn legering, alhoewel hij zelf moest betuigen zich voor geen duizendste deel in mijn toestand te kunnen verplaatsen, maar de Heere had het hem op zijn hart gebonden. Nu, dat kwam wel openbaar in de taal die hij voortbracht.

"O, geliefde vriend, dat ging door mijn hart, dat er nu nog aan de overzijde van den oceaan mensen waren die met mijn toestand aan de troon der Genade verzuchtingen mogen opzenden. Ik, de onwaardigste van allen die nog de aarde mogen bewonen, o mijn vriend, ik kan het haast niet in woorden uitdrukken, dat die gezegende Borg en Middelaar nog naar zulk één als ik komt om te zien, en dat Hij mij nog met de rechterhand komt te vertroosten en te bemoedigen. O, dat is niet uit te spreken, zelf de dood te hebben verdiend en dan nog als een toonbeeld van genade over de aarde te mogen lopen."

De gehele brief van A. Rentier is opgenomen in: R. Hoogerwerf-Holleman, Niets bij geval - Uit het leven van Rina Heijboer uit Sirjansland, Goes 2005; blz. 108-111.

Arjaan Rentier kreeg in 1965 longkanker waaraan hij een jaar later overleed op 63jarige

leeftijd

Evacu 's van Nieuwerkerk keren terug

Noodwoningen bij Zierikzee.

Reeds kunnen zestig gezinnen een barak betrekken. Een gedeelte van de evacu 's van het verdronken Nieuwerkerk is Maandag weer naar huis teruggekeerd. Zes en negentig barakken zullen als tijdelijke woning dienen voor de teruggekeerde gezinnen.

Deze barakken zijn opgetrokken aan het "Beiers Diekje" vanwaar een pendeldienst naar Ouwerkerk gaat.

In Nieuwerkerk. waar van de 500 woningen er nog maar 50 bewoonbaar zijn. bestaat een dringende behoefte aan barakken. maar massaal is het optrekken hiervan nog niet kunnen geschieden. Het zou ook niet te doen zijn om al de mensen op één dag te voorzien van kampeeruitrustingen. Bovendien is de reisgelegenheid niet van dien aard, dat alle bagage in één dag vervoerd zou kunnen worden.

De barakken vallen over het geheel genomen wel mee. Ze bestaan uit een woonkamer, welke tevens dienst doet als keuken en drie slaapkamers.

Zestig gezinnen hebben bericht gekregen. dat zij een barak kunnen betrekken. De overige 36 werden volgende week beschikbaar gesteld.

Het ligt niet in de bedoeling een officieel "tintje" aars de opening te geven.

Zover was het in Nieuwerkerk nog lang niet. Rentier en zijn kinderen kregen in september eerst een noodwoning toegewezen op het Beijersdijkje bij Zierikzee, niet ver van de begraafplaats waar de andere gezinsleden in een massagraf ter aarde besteld waren.

Iedere dag keek Rentier door de ramen van het houten huisje naar de iepen op de begraafplaats. Daar waren zijn geliefden begraven. Hoe anders was de oudejaarsdag van 1953, zijn 51e verjaardag, dan die van vorig jaar!

Hij wilde weer naar Nieuwerkerk. Zo kwam hij terug bij de plaats waar hij met zijn gezin gewoond had. Van het huis was niets over. Aan de overkant van de straat kreeg hij een houten woning, geschonken door Noorwegen. De omgekomen gezinsleden werden overgebracht naar de begraafplaats in Nieuwerkerk. Daar liggen zes stenen naast elkaar met daarop de naam Rentier.

Janna deed nu het huishouden. Over het grote leed dat het gezin was overkomen, spraken ze weinig. "Ieder verwerkte het in stilte," zegt ze nu. "Je ging maar gewoon door en probeerde de draad weer op te pakken, maar het was erg onwezenlijk dat er zoveel weggevallen was. Je wist dat het waar was, maar het was bijna niet te geloven."

Met het huis en de inboedel waren ook de foto's die aan vroeger herinnerden, verdwenen. Van de familie C. Noorloos in Babyloni nbroek, waar ze van 30 april tot 27 december 1944 geëvacueerd waren geweest, kregen ze een paar foto's die toen van het gezin Rentier gemaakt waren. "Zes van de negen kinderen staan erop," zegt mevrouw Van de Velde. "  n moest er nog geboren worden en twee broertjes waren overleden.

De schoolmeester kwam met wat klassenfoto's waar er van ons gezin op stonden en van een nicht kregen we een foto van m'n ouders op jonge leeftijd.

Mijn broer Jan was de twee albums met foto's uit zijn tijd als militair in Nederlands-Indië

kwijt. Hij heeft altijd contact met zijn oude makkers gehouden (er kwamen er nog twee naar zijn begrafenis) en van hen kreeg hij een paar foto's waar hij zelf op stond. Zo hadden we toch nog wat tastbare herinneringen aan de periode vóór de Ramp."

A. Rentier uit Nieuwerkerk, die een groot deel van zijn gezin tijdens de Ramp verloor, ontving ook van onbekenden tekenen van deelneming. Zo kreeg hij in maart 1953 "een brief uit Amerika van een onbekende vriend (tenminste dat is hij nu van mij geworden), die schreef nu juist mijn legering, alhoewel hij zelf moest betuigen zich voor geen duizendste deel in mijn toestand te kunnen verplaatsen, maar de Heere had het hem op zijn hart gebonden. Nu, dat kwam wel openbaar in de taal die hij voortbracht.

"O, geliefde vriend, dat ging door mijn hart, dat er nu nog aan de overzijde van den oceaan mensen waren die met mijn toestand aan de troon der Genade verzuchtingen mogen opzenden. Ik, de onwaardigste van allen die nog de aarde mogen bewonen, o mijn vriend, ik kan het haast niet in woorden uitdrukken, dat die gezegende Borg en Middelaar nog naar zulk één als ik komt om te zien, en dat Hij mij nog met de rechterhand komt te vertroosten en te bemoedigen. O, dat is niet uit te spreken, zelf de dood te hebben verdiend en dan nog als een toonbeeld van genade over de aarde te mogen lopen."

De gehele brief van A. Rentier is opgenomen in: R. Hoogerwerf-Holleman, Niets bij geval - Uit het leven van Rina Heijboer uit Sirjansland, Goes 2005; blz. 108-111.

En dat h  d vader...

Na de scheuring in het kerkverband kwam de Gereformeerde Gemeente in Nederland van Nieuwerkerk in een voormalig schoolgebouw bijeen. Rentier was bereid tijdelijk het kosterschap te vervullen (1954-1955).

In februari 1956 hertrouwde hij, twee maanden voordat Janna in het huwelijk trad en naar Oosterland vertrok. Rentier was 63 jaar toen hij in 1966 aan longkanker overleed.

In een RD-interview zei zijn zoon C.J. (Kees) Rentier, die in Werkendam was gaan wonen, dertig jaar na de Ramp: "Weet je wat moeilijk te aanvaarden is? Dat je in de Bijbel leest dat het de godvrezende wel zal gaan en dat je eigen gelovige moeder met vier van haar kinderen omkomt in de golven. Dan kunnen anderen wel zeggen dat de rechtvaardige en de goddeloze enerlei wedervaart, maar die praten veelal niet vanuit de praktijk. Slechts een enkeling kon je begrijpen, zoals ds. Mieras van Krimpen aan den IJssel. Vader heeft er in zijn leven ook niet veel over gesproken. Er kwam geen klacht over zijn lippen. Sommigen heeft dat wel verbaasd; die begrepen dat niet. Maar laat ik slechts dit ervan zeggen: ze hebben hem die nachten niet meegemaakt dat hij niet kon slapen. Dat je dat leed kan dragen, daar is geloof voor nodig. En dat h  d vader."

Je vergeet het nooit

Toen de rivierdijken in 1995 dreigden door te breken, zei C.J. Rentier in het RD van 1 februari: "Het is 42 jaar geleden, maar je staat ermee op en je gaat ermee naar bed. Je vergeet het nooit." De bijna-watersnood boezemde hem echter geen angst in: "Het is een groot verschil dat we nu niet door het water worden overvallen."

Kees Rentier is op 6 januari 2002 overleden en Jan op 12 mei 2008.

"Nu ben ik nog als enige over van de negen kinderen," zegt mevrouw Van de Velde in Oosterland. "Mijn man is overleden en we hadden geen kinderen, dus de weduwen van Jan en

Kees en hun kinderen zijn de enige nabije familie die ik nog heb."

Anno 2008 zijn sinds 1 februari 1953 meer dan 55 jaren voorbijgegaan. "Je leeft altijd met wat er toen gebeurd is. Het stempelt je leven."

Zie over de familie A. Rentier ook deel 1 van deze serie, blz. 196. Zie verder:

C. van den Bovenkamp, mr. A.S. Flikweert e.a., Komt, kind'ren, hoort naar mij - 100 jaar School met de Bijbel, Nieuwerkerk 2006; blz. 60, 61, 67, 70, 71, 84, 89, 299-302.

G. Fortgens, artikel over fam. Rentier te Nieuwerkerk, in: Het Vrije Volk, overgenomen in: Gekwelde grond - Schouwen-Duiveland in ramp en herstel, Middelharnis 1958; blz. 99-104.

Mw. M. de Haas (tekst) en C. de Witte-Oosse (foto's), Uit het water gered (over voorwerpen die bewaard bleven), Goes 2008; blz. 56, 57.

R. Hoogerwerf-Holleman, Niets bij geval - Uit het leven van Rina Heijboer uit Sirjansland, Goes 2005; blz. 108-111.

J. van Klinken, "'Zou de aarde dan toch door water vergaan?' - Het leek wel of heel Nieuwerkerk tenonder zou gaan," in: Reformatorisch Dagblad, 29 januari 1983.

Dr. J. van Klinken, Van Klinken, Families en Naamgenoten, z.p. 2007; blz. 311, 313.

W. Kolijn, "Niet bij geval," in: De Banier, 7 februari 2003.

J. van Loo en C.P. Pols, "Het gedenkboek 'Gekwelde grond' - De eerste en tweede druk van een rampdocument over Schouwen-Duiveland," in: D. van der Wekken e.a. (red.), Kroniek van het land van de zeemeermin (Schouwen-Duiveland) 2003, Zierikzee 2003; blz. 123, 124.

Mw. G. van de Merwe, "'Van dat naambord blijven we af' - 'Eben-Haëzer' geldt ook voor huidige generaties Noorloos," in: Nieuwsblad Land van Heusden en Altena, 3 juli 1997.

M.A. Noorloos, De eenvoudigen bewaard, Babyloniëbroek z.j.; blz. 13-16.

(A. Rentier,) Anonieme brief d.d. 24 februari 1953, in: Banier der Waarheid, april 1953.

W.F. Sprengelmeijer, "'De Heere heeft gezeten over den watervloed,'" in: Oude Paden, maart 2003.

R. Valkenburg, Toen 't schuimend zeenat hevig bruiste, deel 2, Houten/Utrecht 1983; blz. 79-81, 90-96, 101-103, 107.

L. Vogelaar, "'Er komt heel wat bij je boven' - Hoogwater herinnert Zeeuwen in rivierengebied aan ramp van 1953," in: Reformatorisch Dagblad, 1 februari 1995.

G.J. Vorstheuvel Labrand, Zierikzee Rampstad, Goes 1994; blz. 156.

De heer Geluk maakte een gedicht over het wedervaren van het gezin Rentier.

De enige broer van A. Rentier wist met zijn gezin in Nieuwerkerk de hogergelegen Kerkstraat te bereiken. Als evacuë verbleven ze daarna in Middelburg. De oudste zoon, Jan, kwam later in Kapelle terecht, waar hij de Gereformeerde Gemeente in de jaren 1979-1994 als diaken diende.

VERVOLG NIEUWERKERK

De baby werd op het vlot geboren, Fam. Vane-Verhoek

Waaien dat het deed! De storm nam luidruchtig bezit van de straten van Nieuwerkerk. Terwijl landarbeider Cornelis (Kees) Vane naar Zierikzee was, voelde zijn vrouw, **Adriana (Jane) Vane-Verhoek**, dat de geboorte van hun zesde kind aanstaande was. Daarom besteedde ze haar jongere kinderen uit. Negenjarige Koby ging met haar driejarige broertje Jaap naar de burenen. Riet zou op de fiets naar een oom en tante buiten het dorp gaan, maar het waaide zo hard, dat haar moeder haar maar thuishield.

Vane was op tijd terug uit Zierikzee. 's Avonds kwam een vriendin van Stien, de oudste dochter, een spelletje doen. Ze ging bijtijds weer naar huis. Mevrouw Vane legde het kerkgeld alvast klaar voor de volgende morgen.

De dokter is er niet

's Nachts kondigde de baby zich aan in het kleine huis aan de Provinciale Straatweg ("Straetpad," in de volksmond; de huidige Ooststraat). Vane ging erop uit om huisarts E.E. Vleugels Schutter te roepen, maar die was niet thuis. Van de doktersvrouw hoorde Vane dat het met de dijken niet pluis was.

Vleugels Schutter was rond half drie uit bed gebeld door een polderbestuurder die zijn telefoon wilde gebruiken vanwege de gevaarlijke toestand. Er kwam ook een telefoontje uit het gehucht Capelle, waar zich een baby aandiende.

De dokter was op onderzoek uitgegaan. Onderweg bezocht hij het gezin **Van der Straten** in Capelle, waar zojuist een jongetje geboren was. ***Deze baby is omgekomen toen het water kwam, en ook de moeder en de andere drie kinderen.*** Een buurmeisje zag de moeder met haar kind in haar arm wegdrijven; het dekentje wapperde in de wind. Pas vele jaren later werd dit bekend, waardoor het officiële dodenaantal van de Ramp, 1835, met één vermeerderd moest worden.

Een winkelierster uit de buurtschap die vroeger bij Vleugels Schutter had gewerkt, was bij de bevalling geweest. De dokter gaf haar een compliment en adviseerde haar naar de cichoreifabriek te vluchten.

Daarna stapte hij snel weer in zijn Chevrolet en vertrok richting Zierikzee. Onderweg hoorde hij opeens kolkend water. De dijken hadden de krachtmeting met het water al verloren! Geschrokken keerde Vleugels Schutter om. Hij waarschuwde nog een paar polderbewoners door op hun deur te bonzen en te roepen en reed daarna in vliegende vaart terug naar Nieuwerkerk. Hij sloeg ook nog alarm in de polders bij Oosterland. Later werd hij voor een bevalling naar het gezin ***Kleemans van de Vrie*** geroepen. Dat huis wist hij nog te bereiken. ***Het zoontje dat geboren werd, is kort daarna met de moeder in het water omgekomen.'***

Voor dokter Vleugels Schutter was de Ramp heel ingrijpend: in Nieuwerkerk, Capelle, Ouwkerk en Oosterland verloren honderden patiënten uit zijn praktijk het leven.

Terug!

Eerder die nacht had Vane de dokterstas alvast meegekregen. Hij ging Janna Krijger, de kraamverzorgster, roepen. Die moest de bevalling zo nodig maar begeleiden, als de dokter niet op tijd terug zou zijn. Onderweg naar huis waarschuwde hij nog verschillende mensen voor het dreigende gevaar. Zijn dochter Stien was ondertussen haar zusje Krieny

naar tante Jaantje Folmer gaan brengen en kwam tegelijk met haar vader terug.

De dekentjes en kleertjes voor de baby lagen al klaar. Terwijl Janna Krijger bij zijn vrouw bleef, ging Vane even later nog een keer naar het doktershuis. Opnieuw tevergeefs. De dokter was nog niet terug van zijn tocht door de polders.

Toen Vane terugkwam, zag hij zijn vrouw en Janna buiten lopen. Die wilden proberen het hogergelegen centrum van Nieuwerkerk te bereiken. Ze waren echter te laat. Vane zag hoe een wilde watermassa zich tussen de huizen stortte. Hij wenkte driftig naar de beide vrouwen: terug! Het water spoelde hen nat voordat ze het huis bereikten.

Naar het dorp konden ze niet. Dan maar naar de zolder! Het bed van de kruisvereniging dat voor de bevalling gehuurd was (het echtpaar sliep altijd in een bedstede) bleef beneden achter. Op zolder werd provisorisch een bed in gereedheid gebracht. Stien en Riet, die 's nachts naar de burens waren gegaan, wisten weer terug te komen in hun eigen huis en gingen ook mee naar de zolder.

Met geen pen te beschrijven

Buiten steeg het water, langzaam maar zeker. 's Zondagsmorgens leek het ergste gevaar geweken, maar 's middags steeg het water weer, hoger dan in de achterliggende nacht.

De nietsontziende zee schudde aan de huisjes; wierp soms een hele rij omver. "Wanhoopskreten worden overstemd door de wind," schreef Nieuwerkerker J. van Klinken later.

- "Een vrouw werpt twee kinderen uit een klein zolderraampje op een voorbijrijvende hooiberg en kan er nog net achteraan springen.
- Een man met aan de ene arm zijn vrouw en aan de andere zijn schoonmoeder, moet één van de twee loslaten om nog zwemmend een veilige zolder te bereiken.
- Op een tuinbank drijft een moeder met haar twee kinderen. 'Ik zal nog moeten verdrinken,' jammert ze, maar geen mens die haar helpen kan.
- Een meisje dat op een vlot komt aandrijven, wordt binnengesloopt op de bovenverdieping van een woning. Het huis wordt even later omvergeslagen. Zwemmend weet ze weer een vlot te bereiken, dat uren later tegen een dijk blijft steken.

De gruwelijke tonelen zijn met geen pen te beschrijven. 'Voor velen bracht in die bittere uren slechts het gebed uitkomst,' tekent een overlevende nadien op. Die dag verliest Nieuwerkerk bijna 300 inwoners, onder wie meer dan 80 kinderen."

Houd je vast...

Vane zag rondom zich huizen instorten. Daarom wilde hij het dak op, zodat ze er niet onder bedolven zouden worden. Toen mevrouw Vane zich door het smalle raampje naar buiten wong, voelde ze dat de bevalling nabij was. Op het dak zaten ze even later te zingen: "Als g' in nood gezeten..."

De storm loeide; hagelbuien ranselden de vluchtelingen op de daken. Vane en zijn dochters gooiden zoveel mogelijk pannen van het dak, om het lichter te maken.

Ook de buurman was daar druk mee bezig. Hij stapelde ze op zijn dakkapel keurig op en vond het maar niets dat Stien Vane de kostbare pannen in het water gooide...

Even later zaten ze schrijlings op de nok. Vane zag hoe een rondrijvend schuurdak zijn huis op nog geen twintig meter afstand miste. Toen zag hij een grote paal op zijn woning afkomen. Als een stormram... Dat redden we niet, flitste het door hem heen. "Houd je vast

aan de panlatten," zei hij.

Opeens werd het dak omhooggestuwd, terwijl de muren eronder bezweken. Het houten dak kwam plat op het water te liggen en dreef weg. Iedereen vocht voor zijn leven. **Stien** wist een buurvrouw op het restant van het dak te trekken.

Uit het water gered

Een oude vrouw kwam in het water terecht. Toen haar man aan haar zijn hand toestak, gleed hij ook in het water en verdronk. Een andere man zag zijn vrouw verdrinken. "Marina! Marina!" riep hij in grote angst. Hij kon echter niets meer voor haar doen.

Koby en Jaap Vane lagen ook in het water, maar buurjongen Adrie Matthijsse trok hen op een vlot. Ze waren ternauwernood gered. "Spuug maar uut," zei hij, want ze hadden zout water binnengekregen.

De mannen probeerden het vlot tussen allerlei obstakels door te sturen. Onbewust hield Koby al die tijd haar broertje stevig vast. Rondom zich hoorden ze dieren angstig schreeuwen. Die probeerden bij de mensen redding te zoeken. Een paard klauwde zijn poot op het vlot, maar de mannen duwden het eraf, want het wankele vaartuig zou kantelen.

's Avonds dreef het vlot naar een boerderij, waar de opvarenden via de erker op een droge zolder terechtkwamen. "Als je vader en moeder niet meer leven, zal ik voor jullie zorgen," zei een vrouw tegen Koby. Haar eigen kinderen waren verdronken... Van zondagavond tot woensdag zijn Koby en Jaap op de zolder van de boerderij gebleven.

Janna Krijger leefde samen met haar broer, **ouderling J. Krijger**, die eveneens ongehuwd was. Vane's kinderen deden altijd boodschappen voor hen.

Op de rampzondag keek Krijger de Provinciale Straatweg af en dacht: Daar zit Janna bij die kraamvrouw. Of zát ze er, maar was ze inmiddels omgekomen? Hij wist het niet.

"Toen ik Nieuwerkerk onder zag gaan, wist ik dat mijn werk er klaar was," zei ouderling Krijger later. Daarom dacht hij te zullen verdrinken, maar de Heere beschikte anders. Krijger overleefde, maar is niet meer naar Nieuwerkerk teruggekeerd.

Stuurloos op het vlot

Vader en moeder Vane waren met hun dochters Stien (13) en Riet (11) en met zuster Krijger van het houten dakgeraamte op een rondrijvend plat keukendak geklommen. Dat was groter en het leek steviger. Ook zes anderen vonden een plaats op het vlot.

Stuurloos dobberden ze rond, overgegeven aan de kracht van wind en water. Ze zagen dieren die vochten voor hun leven, mensen die in de golven ondergingen, schuurdaken die voorbijdreven. Rondom zich hoorden ze wanhopig hulpgeroep. De wind dreef het vlot in zuidelijke richting. Met stokken probeerden de mannen het vlot vrij te houden van het andere wrakhout en van de dieren die hen probeerden te bereiken. Het water was nu zo hoog, dat de opvarenden moesten bukken voor de elektriciteitsdraden.

Vane probeerde voor zijn vrouw op het op en neer deinende vlot een 'kraambed' in gereedheid te brengen. Eerst viste hij een deur uit het water. Vervolgens kreeg hij een matras te pakken, die hij op die deur wilde leggen. Toen hij de matras op het vlot wilde

trekken, verloor hij zijn evenwicht en kwam in het water terecht. Hij klauterde op een ander stuk wrakhout. De afstand tussen hem en het vlot werd steeds groter.

"Kees! Kees! Je vrouw gaat beginnen," riep Janna Krijger.

Met de moed der wanhoop waadde Vane, tot zijn knieën in het water, over allerlei wrakhout naar het vlot toe. "Hoe dat kon, begrijp ik nog steeds niet," zei hij later. "Ik liep over allerlei rommel en hoe ik weer op het vlot gekomen ben, weet ik niet."

Nieuw leven op het vlot

En daar op het vlot werd, terwijl de regen neerstriede en het vaartuig soms heftig bewoog op de wilde golven, rond een uur of zes die zondagavond de baby geboren. Terwijl vele anderen de dood vonden in de golven, kwam hier nieuw leven ter wereld. De kraamvrouw scheurde een reep van de rode zakdoek van haar man, en daarmee werd de navelstreng afgebonden, die vervolgens met een knipmes werd doorgesneden. Waswater was er niet, zodat de kraamvrouw nog lang onder het bloed bleef zitten. Dochter Riet zei later: "Moeder heeft heel de tijd geen kík gegeven. Niemand zei een woord. Het was zoiets stils en bijzonders dat er gebeurde."

Stien, de oudste dochter, kreeg haar broertje in haar armen geduwd en rolde hem in haar zondagse rode schortje. De dokterstas, de kleertjes en de dekentjes waren in het water verdwenen; de tas is later leeg teruggevonden. Het kind zou de doopnaam Andries en de roepnaam André krijgen; vernoemd naar de oudste broer van zijn moeder.'

"Houd hem maar goed tegen je aan," zei vader.

Het vlot dreef verder. De kraamvrouw voelde ratten over haar benen lopen. Die hadden kans gezien op het vlot te klimmen, op de vlucht voor het water. Later merkte mevrouw Vane dat haar benen helemaal open waren; misschien geschramd van het zitten op de nok.

Een doodsdkistje in het water

Die hele donkere stormnacht dreef het vlot rond. Soms daalde er regen of sneeuw neer op de elf mensen op het 'vaartuig.' De *baby overleefde de koude niet*, maar stierf in Stiens armen, zo'n vier uur na de geboorte.

Met vereende krachten werd het vlot 's maandagsmorgens naar het huisje van **Van Popering** aan de Provincialeweg in Nieuwerkerk, schuin tegenover boerderij De Wereld (niet ver van de weg Bruinisse-Zierikzee), gemanoeuvreerd, waar de mensen die erop zaten, versteend door de kou, via een raam onderdak kregen op de zolder.

Mevrouw Vane werd met een touw naar binnen gehesen. Er dreven meer vlotten voorbij, maar de opvarenden vonden het te gevaarlijk om op de zolder te gaan zitten. Ze bleven op hun vlot; sommigen zijn later verdronken. Bij Van Popering zaten zo'n twintig mensen op zolder. Het was er vol. De bewoners waren bang dat het aanwezige voedsel (worsten en hammen die aan de zoldering hingen en die ze misschien nog hard nodig zouden hebben om in leven te blijven) zou bederven als het lijkje van de baby op de zolder zou blijven.

Met pijn in het hart nam Vane daarom het kistje waarin zijn kind, gewikkeld in het rode schortje, was gelegd en liet het uit het raam in het water zakken. Voor zijn vrouw was dat een vreselijk ogenblik, dat haar altijd bijgebleven is.

Ten onrechte is in meerdere bronnen vermeld dat het kind levenloos geboren werd, terwijl zijn voornaam niet werd vermeld. Zelfs op de grafsteen staat (met spellingfout in de naam

van de moeder): "Levenloos kind van C. Vane en A. Verhoeke."

Redders

Buiten het raam hing een wit laken aan een stok, als een schreeuw om hulp. Het huisje stond tot het plafond in het water en trilde af en toe vervaarlijk. Buiten klonk hulpgeroep, maar de stemmen verzwakten totdat er niets meer gehoord werd. Riet Vane is nooit vergeten hoe ze een kind steeds weer "Mama! Mama!" hoorde roepen. Totdat het geluid verstomde.

Dinsdagsmorgens werd het noodsein opgemerkt door enkele Zierikzeese mosselvisseren in een boot. Onder hen bevond zich **Jan Schot**, later de schoonvader van Riet Vane.

De familie Vane mocht als eerste met het bootje mee, omdat de kraamvrouw zo snel mogelijk doktershulp moest krijgen. De vissers gooiden een touw naar boven. Riet bond het als eerste onder haar armen. Vanaf de zolder liet men het touw langzaam vieren. Zo gingen ze één voor één naar de reddende boot.

De vissers brachten hen naar de hooggelegen kern van Nieuwerkerk. Bij de hervormde pastorie werd geroepen: "Nee, we zitten al vol." Toch mocht moeder Vane er blijven; ze kreeg er snel doktershulp.

Haar kinderen werden op andere adressen ondergebracht. In een winkel kregen ze schone kleding. Behalve de kleren die ze tijdens de tocht op het vlot aanhadden, waren ze al hun bezittingen kwijtgeraakt.

Krieny, die 's zondagsmorgens bij een tante in het dorp was ondergebracht, had de watersnood ook overleefd. Ze was niet eens nat geworden. Maar waar waren Koby en Jaap? Elke keer als er een boot kwam, was er spanning: zouden ze erbij zijn?

's Woensdags zagen ze de beide kinderen weer terug. Wat een wonder: in hun straat waren wel 28 mensen omgekomen, terwijl de Vane's het, met uitzondering van de baby, allemaal hadden overleefd. Ze ervoeren het als een groot wonder.

"En nu blijven we altijd bij elkaar," zei vader Vane.

Ze hoorden over de velen die de watersnood niet hadden overleefd. Koby's vriendin was met het *hele gezin* omgekomen: vader, moeder en vijf kinderen. Van het gezin **Van der Weijde-Verhoek** waar Riet 's zaterdags naartoe gegaan zou zijn (een zus van haar moeder met haar man en zoontje), was ook *niemand gered*.

Zoals vermeld waren de grootouders van vader Vane, Jan en Jacoba Lievense-Scherpenisse, eveneens omgekomen. Ze waren 93 en bijna 89 jaar oud. Ook onder de Oosterlandse familieleden van mevrouw Vane waren slachtoffers gevallen. In totaal hadden **negentien** verwanten de watersnood niet overleefd.

Naar het ziekenhuis

In de hervormde pastorie kwamen de ouderlingen J. Krijger en H. Flikweert bij moeder Vane op bezoek. Krijger las Job 5, en vers 19 trof mevrouw Vane bijzonder: "In zes benauwdheden zal Hij u verlossen, en in de zevende zal u het kwaad niet aanroeren." Daarna droeg de ouderling de beproefde moeder op in het gebed.

Vastgebonden op een brancard werd mevrouw Vane per boot overgebracht naar Zierikzee. Het water was nog steeds onrustig. Daardoor ging er onderweg een petroleumstel omver en ontstond er bijna brand aan boord.

Een Rode Kruisboot vervoerde moeder Vane van Zierikzee naar Rotterdam, waar een politieauto haar naar het ziekenhuis aan de Coolsingel bracht. Daar lag ze op de

kraamafdeling, te midden van blijde moeders die hun kind wél hadden mogen behouden. Eindelijk konden haar benen worden behandeld. De gevreesde infecties waren uitgebleven.

In den vreemde

De andere gezinsleden kwamen in Rotterdam in de Ahoyhallen terecht, waar honderden bedden in gereedheid waren gebracht. Ook opoe Vane was erbij. Stien droomde die nacht zo onrustig, dat enkele verpleegsters haar vast moesten houden. Toen ze wakker werd, zag ze de verwarmingsketels voor water aan.

Verscheidene weken verbleven Vane en zijn kinderen daarna in Schiedam, verspreid over twee adressen, een paar huizen bij elkaar vandaan. "Bij heel vriendelijke mensen," zegt Stien (nu mevrouw C.M. Zwaal in Tholen), de oudste van de kinderen. "Ze lieten ons buitenspelen toen er op zondag 8 februari een beetje sneeuw lag. Ze maakten foto's van ons en daarop zie je dat we liepen te lachen. Zo gaat het leven van kinderen soms al snel weer verder.

Ik zie nog voor me hoe opeens het poortje openging en vader daar stond. Hij begon te huilen: 'Kinderen, moet je nu op zondag in de sneeuw spelen? Dat kan toch niet! Naar binnen!' Hij was natuurlijk nog geschokt door alle emoties. Dat hij ons nu zo aantrof, kon er niet meer bij.

Vader zag de Ramp als een straf op de zonde, en wij deden nu alweer verkeerde dingen. Hij zat in die dagen steeds te huilen; hij was helemaal van slag. Toen we bij moeder in het ziekenhuis op bezoek gingen, werd hij niet goed. De politie wilde hem meenemen, want ze dachten dat ze met een dronken man van doen hadden. Ik riep echter in plat Zeeuws: 'Het is m'n vader!' en trok hem gauw mee de tram in."

Een vraag vanaf de kansel

Na zes weken werd moeder Vane-Verhoek uit het ziekenhuis ontslagen. Inmiddels was opoe Vane-Lievense van Schiedam naar Wageningen vertrokken, waar ze onderdak had gekregen in de pastorie van ds. M. Heerschap. Ze kende hem, want tijdens de oorlog was ze ook al als evacuée in het gezin Heerschap geweest. Dat was toen nog in Naaldwijk.

Nu, na acht jaar, kreeg opoe Vane opnieuw huisvesting bij de familie Heerschap. Ze vertelde de predikant over haar zoon Kees en zijn gezin die in Schiedam verbleven: die zouden graag met z'n allen op één adres verblijven, bij mensen van de eigen richting.

Vanaf de kansel vroeg de predikant wie dit gezin met vijf kinderen onderdak wilde bieden. De vrouw van melkboer K.W. Breunissen hoorde die vraag en ze kreeg de overtuiging dat zij dit beproefde gezin moest huisvesten. Acht maanden lang mocht het gezin Vane de voorkamer en enkele slaapkamers bewonen. Zij gebruikten de voordeur aan de Westerhofseweg, terwijl de Breunissens door de achterdeur gingen. In de Wageningse gemeente vielen de evacués op, alleen al doordat opoe Vane klederdracht droeg.

Haar schoondochter was nog zwak, door de bevalling en alle emoties. Op haar kostadres hoefde ze echter niet te koken. Vrouw Breunissen maakte de maaltijden klaar. "De schuifdeuren gingen open en dan kregen we zo het eten op tafel," zegt Stien.

Tranen en toch vreugde

Ds. Heerschap zou ook evacués uit Krabbendijke krijgen, maar die belden af: hun dorp was niet ondergelopen en de geëvacueerde inwoners konden al na vrij korte tijd weer

terug.

In Nieuwerkerk, waar mevrouw Heerschap een zus en een zwager had wonen, was de situatie veel ernstiger. Vanuit dat dorp kwam niet alleen het gezin Vane, maar ook de familie Folmer (Jaantje Folmer was Vane's enige zus) als evacu  naar Wageningen. De Folmers kregen onderdak bij de familie B. Gijsbertsen.

Later vertelde Adriana (Jaantje) Folmer-Vane: "We kwamen eerst in een huis in Zeist terecht. Vuil dat het daar was... vreselijk! Dan moet je zelf zo'n schoon huisje gehad hebben. Ik was glad overstuur. Gelukkig zijn toen de mensen waar we in de oorlog geëvacueerd waren, gekomen en die hebben ons meegenomen naar Wageningen. Nou, daar hebben we het zo goed gehad, daar hebben we nu nog contact mee."

De vluchtelingen bezochten de kerkdiensten in Wageningen en Bennekom en de jongeren gingen bij ds. Heerschap op de catechisatie. Een jongen uit de Wageningse gemeente, de latere ds. D. Siebelink, herinnerde zich de komst van de evacués later nog goed: "Opoe Vane met haar Zeeuwse muts, in de bank tegen de dwarsbanken waar wij altijd zaten. Haar gerimpelde gezicht, de gouden oorkrullen die blonken, maar vooral: als we zingen moesten *'een zee van ramp moog' met haar golven slaan,*

hoe hoog zij ga, zij raakt hem zelfs niet aan,'

dan hilde ze altijd en toch glom haar gezicht van vreugde..., een indruk die ik nooit vergeet!"

Het leven ging door. Stien ging in Wageningen naar de huishoudschool; had ook korte tijd verkering. Op de palmzondag kwamen er mensen aan de deur: palmtakken brengen voor de evacués.

Toen kwam het bericht dat het kistje met het lichaampje van de baby was gevonden. "M'n oom Koos was erbij toen het aanspoelde," zegt Stien. "Pa moest toen uit Wageningen komen om zijn kind te identificeren. Hij was helemaal overstuur toen hij weer terugkwam. Het jongetje is in Nieuwerkerk begraven. Tijdens de interkerkelijke rouwdienst in de Hervormde Kerk was ds. J.B. Bel een van de sprekers.

Terug naar Duiveland

"Ondanks alles wat we meegemaakt hadden, was het een fijne tijd in Wageningen," zei Stien. "Tijdens de eerste doopdienst die we er meemaakten, kregen moeder en ik het wel te kwaad. Mijn broertje was in m'n armen gestorven. Ook tijdens de biddagdiensten was het emotioneel voor ons. Ds. Heerschap wees erop dat velen die de dankdag nog hadden meegemaakt, er nu niet meer waren.

We hebben heel lang contacten in Wageningen gehouden. Toen het gezin Heerschap later in Borssele woonde, ben ik daar met mijn nicht Truida Folmer, die ook in Wageningen was geweest, nog op bezoek gegaan."

Het duurde tot oktober 1953 voordat de families Vane terug kon naar Schouwen-Duiveland. Daar bleven ze nog meer dan een jaar in een barakkenkamp in Noordgouwe voordat ze zich weer in Nieuwerkerk konden vestigen. In het kamp kwam ds. M. van der Klis, christelijk gereformeerd predikant in Zierikzee, preken in een wit houten kerkje. Later, toen het land verder droogviel, gingen de Vanes op de fiets naar de Gereformeerde Gemeente in Zierikzee. In Nieuwerkerk werd een nieuwe woning gebouwd op de plaats van Vanes verwoeste huisje.

De evacuatieperiode had blijvende gevolgen: Truida Folmer trouwde met Joop van Dreven uit Wageningen. In 1961 verhuisden ze van Wageningen naar Zierikzee. In

Nieuwerkerk werd Van Dreven in 1979 diaken en in 1995 ouderling.

Verwerken en vertellen

Jarenlang werd er weinig over de verschrikkelijke gebeurtenissen in de februarinacht van 1953 gesproken. "Je moest flink zijn en aanpakken," zegt mevrouw Zwaal. "Daardoor hebben we het eigenlijk niet goed kunnen verwerken. Pas veel later zijn we er meer over gaan praten en nu besef ik pas hoe het m'n leven heeft beïnvloed. Mijn ouders hebben hun verhaal meermalen verteld, zodat het ook bij de kleinkinderen niet in het vergeetboek zou raken."

In 1965 verhuisde mevrouw Zwaal naar Tholen. Daar ontmoette ze soms oude bekenden: ouderling W. van Amersfoort uit haar evacuatieoord Wageningen kwam er op gezelschap bij Anna Schot. En de vroegere Nieuwerkerkse ouderling J. Krijger was, nu als ouderling van Yerseke, op de Particuliere Synode, waar mevrouw Zwaal koffie schonk.

Vader Vane overleed in april 1988 op 78-jarige leeftijd. Moeder was bijna 89 toen ze in juni 2005 overleed. "Al heeft moeder geen ernstige lichamelijke gevolgen aan de gebeurtenissen overgehouden, toch is ze nooit meer helemaal de oude geworden. Toen haar dochters wegtrokken uit Nieuwerkerk, kon ze dat niet verwerken.

C. Vane en A. Vane-Verhoek.

Gelukkig is ze weer aardig hersteld. Ze was een verstandige vrouw en had altijd een luisterend oor voor mensen, misschien ook doordat ze zelf zoveel meegemaakt had. Toen ik zelf kinderen kreeg, voelde ik pas wat mijn ouders hadden moeten doormaken toen hun kind op het vlot overleed.

Gesprekken over de watersnood grijpen me nog altijd erg aan. Als 1 februari op zondag valt, slaap ik de hele nacht niet. Als ik ergens een beest hoor schreeuwen, hoor ik het angstgeschreeuw van de beesten tijdens de Ramp weer. Vrijwel- alle slachtoffers in het dorp kende ik. Een van de kinderen van A. Rentier die verdronken, zat bij mij in de klas. Ik ging, net als moeder, nooit naar herdenkingen van de watersnood. In 2003 kwam ik er voor het eerst. Sindsdien komen we eens per jaar bij elkaar als groepje dat vroeger op de lagere school bij elkaar in de klas zat. Sommigen van hen ontmoette ik voor het eerst in

40, 50 jaar. De rest van de klas is verdronken of later door andere oorzaken overleden. In een tasje heb ik allerlei documenten en artikelen bewaard die aan de Ramp herinneren. Ook dat is een vorm van verwerking. Toen we naar een seniorenappartement verhuisden, heb ik veel opgeruimd, maar van de herinneringen aan de Ramp niets."

Moeders gedicht

Meer staat er niet boven het gedicht dat L. Kik-Bij de Vaate schreef. Alleen: "**Moeder.**" In de rampnacht had ze haar drie kinderen moeten afstaan: zoontjes van 6 en 3 jaar en een dochtertje van nog geen 7 maanden. Ze stierven op het vlot. Later hebben Lenie en haar man nog twee kinderen gekregen. Maar de wonden bleven. Als Stien Vane er kwam, sprak mevrouw Kik altijd over de watersnood.

*Ach Heere, Bewaarder van ons leven,
Waarom hebt Gij mij eerst drie kindertjes gegeven
En naamt Gij ze weer terug met één slag
Op die noodlottige Februaridag?*

*Als Moeder eens droeg ik ze onder mijn hart,
Stil droeg ik alle leed en smart.
Wat was dan de blijdschap ontzettend groot
Wanneer je zo'n kindje voor 't eerst in je armen sloot.*

*De eerste, een jongetje met blauwe ogen,
Wat stond ik dikwijls over dat wiegje gebogen.
De tweede, wederom een zoon, mijn hartedief
De derde, een meisje, zo onuitsprekelijk mooi en lief*

*En toch hebt Gij ze me eerst gegeven,
En nam Gij ze weer terug uit het leven.
Niets hielp om te vragen "waarom nu en hoe?,"
Maar leer mij te vragen: "Ach Heere, waartoe?"*

*Zusje stierf het eerst, slechts een half jaar oud.
Toen de oudste, en zei: "k Heb op God vertrouwd."
Was niet benauwd om zo jong reeds heen te gaan.
Zei nog: "Dag, Mama, " en toen was het gedaan.*

*Toen ging ook de middelste heen
En liet God ons samen alleen.
Mijn man en ik, tesamen in smart.
Ach Heere, erbarm U over mijn arm Moederhart.*

*Toch moeten wij weer verder door 't leven.
Gij hebt ons nog een taak gegeven.
Wij moeten leren berusten en mogen niet klagen.
Ach, Heere God, helpt Gij ons dan dit zware verlies te dragen.*

*En heb ik het moeilijk, en kan ik niet meer,
Leer mij dan knielen en bidden, keer op keer.*

Moeders, bidt gij dan samen met mij

Voor allen die zo zwaar getroffen zijn.

Nieuwerkerk L. Kik-Bij de Vaate

Met de armen om de schoorsteen, Leen Brouwer, Nieuwerkerk

Een foto in de watersnoodbijlage van de PZC op 24 januari 2003 gaf de Nieuwerkerker L.A. (Leen) Brouwer een schok van herkenning. Het was de Weststraat in zijn woonplaats. "De puinhoop, naast het nog overeind staande huis met op de top van het dak de gemetselde schoorsteen, is van mijn ouderlijk huis Weststraat A48 in Nieuwerkerk. Op de achtergrond is de landbouwschuur van Gaanderse te zien, waar nu het zwembad Dolfijn is.

Het huis dat is afgebeeld met het hoge dak spreekt mij zeer aan, omdat ik op zondagmiddag 1 februari als zesjarig jongetje met mijn armen om de schoorsteen bovenop dat dak zat. Naast mij zat mijn zus van zestien.

Met mijn vader en moeder zijn we over dit dak en over andere daken geklommen tot aan café De Later, het huidige modehuis van First Lady op de hoek van de Weststraat en de Kerkkring. Dit pand konden wij echter niet bereiken, omdat er tussen het huis van Willem de Jonge en Willem Flikweert (diaken bij ons in de Gereformeerde Gemeente) een slop was."

De burgemeester strandt in de polder

"'s Zaterdagavonds werd er via de weerberichten op de radio gewaarschuwd voor hoogwater in de regio's Bergen op Zoom, Willemstad en Dordrecht. Omdat mijn vader in het najaar als bietenlosser op het getijdeshaventje Het Nieuwe Veer aan het Dijkwater werkte, was hij bekend met de waterstanden. Hij pikte het bericht op en praatte erover met een neef die op die avond nog even langskwam. Deze neef zag het echter niet zo somber in als mijn vader.

Op zondagmorgen werden we rond 7 uur gewekt door klokgelui. Een buurjongen riep dat alle mannen naar de dijk moesten om te helpen en dat het water al bij de begraafplaats stond. Mijn vader heeft daarop besloten om niet te gaan, omdat hij door zijn werk aan de haven wist dat er geen houden meer aan was. Er is toch een groep van de brandweer met de burgemeester op pad gegaan en die zijn gestrand bij de boerderij de Hoge Hoeve middenin de polder.

Dit had tot gevolg dat Nieuwerkerk in de donkerste uren van zijn bestaan verstoken was van een burgemeester. De man die wel enig gezag kon laten gelden was dokter Vleugels Schutter. Hij was met zijn auto in de vroege morgen snel richting Zierikzee gereden, maar zag tot zijn verbazing dat de Gouweveerpolder toen al helemaal vol water stond. Het lukte hem om met zijn auto Nieuwerkerk te bereiken, waar hij gelukkig nog goed werk kon doen.

De polder stond toen al vol water, maar omdat de Weststraat wat hoger ligt, bleven wij nog droog. Alles werd toen naar boven gebracht. Zelfs het vloerzeil werd opgerold en naar boven gesjouwd."

De voorgevel viel voorover

"Om 10.00 uur was er nog geen water in huis," herinnerde Brouwer zich later. "Omdat wij net als zoveel andere Nieuwerkerkers in november een varken hadden geslacht, was er een biggetje in het varkenshok dat we het komende jaar wilden vetmesten. Mijn vader heeft het opgepakt en in de Kerkstraat gebracht, in de hoop dat het biggetje de Ramp zou overleven.

Omdat mijn vader precies wist dat het 's middags laagwater zou worden en de wind al wat

afnam, hoopten we dat wij het droog zouden houden. Maar het werd geen laagwater en de volgende vloed kwam er overheen. Al de huizen in de Weststraat richting Zierikzee liepen gevaar.

Bij ons kwam het water nu al gauw in huis. Mijn moeder was nog maar net vanwege een blindedarmoperatie uit het ziekenhuis in Noordgouwe ontslagen. Vader nam haar op zijn rug om haar naar de hooggelegen Kerkstraat te brengen (in de Kerkstraat, het hoogste punt van het dorp, steeg het water tot 60 centimeter boven het wegdek). Hij liet dat plan echter varen, omdat het water zo sterk steeg dat hij niet meer terug zou kunnen komen om mijn zus en mij te halen.

Daarop pakte hij de losse trap in de gang en liet die door het achterraam van de zolder zakken op het schuurtje. Via die trap zijn we op het schuurtje geklommen en vervolgens heeft mijn vader ons één voor één op het hoge dak gebracht. Daar zat ik met mijn armen om de schoorsteen geklemd.

Daarna zijn we over de 'veelte' (nok) geklommen en over de andere huizen tot aan het eerdergenoemde slop. Daar konden we niet overheen, dus toen zijn we bij het huis van Willem de Jonge door het dakraam naar binnen geklommen. Toen mijn vader na ongeveer een kwartier eens de straat inkeek, zag hij net de voorgevel van ons huis voorover vallen.

Veel van onze bezittingen gingen verloren. Mijn moeder had wel een handtasje bij zich met wat foto's en waardepapieren."

Zelfs geen natte voeten

"Zondagnacht was de Kerkring droog. Rond middernacht zijn we naar het gemeentehuis gelopen. Daarna kwam de vloed weer op en stond de Kerkring weer onder water.

Omdat mijn vader en andere mannen op maandag nog mensen uit de Weststraat met vloten hebben gered, onder anderen meester Van Hiele met zijn vrouw, is hij wel nat geweest, maar ik heb zelfs geen natte voeten gehad. God heeft ons als gezin wonderlijk gespaard.

Op dinsdagmorgen zijn we met bootjes van de *Schotten, vissers uit Zierikzee*, naar de Stenendijk gebracht en vandaar naar de christelijke ulo-school op het Kerkplein in Zierikzee. Voor mijn zus was dat bekend, omdat ze leerlinge van die school was.

Vervolgens zijn we met honderden rampslachtoffers met rijnen naar Dordrecht gebracht en vandaar naar het verzamelpunt in Rotterdam, de Ahoyhallen. Op het schip mocht ik met mijn vader nog even door een openstaand luik naar buiten kijken. Het was een en al water wat we zagen."

Over de Ahoyhallen is verteld dat sommige evacués er geestelijke gesprekken voerden, waarbij *een Ambonees* ondanks alles wat er gebeurd was, niet anders dan goed van God kon spreken.

Zoiets vergeet je nooit

"In Rotterdam kregen we al snel onderdak bij een oudoom van mijn moeder, de familie Eerland, die aan de Crooswijkse singel (het verlengde van de Boezemsingel) woonde," schreef Brouwer. "Na enkele dagen zijn we naar een neef van mijn moeder vertrokken, die aan de Korte Kade in Kralingen woonde. We zijn enkele maanden op dit evacuatieadres gebleven.

Na de vloed. Links stond het ouderlijk huis van Leen Brouwer. Er is niets van over.
Op het hoge dak ernaast zat Leen op de nok, met zijn armen om de schoorsteen.

Op de eerste zondag na de Ramp zaten we in de kerk aan de Boezemsingel, waar toen ds. M. Blok stond. Hij liet Psalm 66:5 zingen:

*'Hier scheen ons 't water t' overstromen,
daar werden wij gedreigd door 't vuur...'*

Zoiets vergeet je nooit. Het was uiteraard de berijming van 1773, terwijl wij op Nieuwerkerk tot 1973 nog Datheen zongen.

Na enkele maanden zijn we verhuisd naar een bovenwoning in de Jasmijnstraat in Rotterdam-Zuid. Mijn vader ging in de kost bij zijn zuster in Noordgouwe en werkte toen, zoals zovelen, mee aan de wederopbouw van het eiland, terwijl mijn zuster in Rotterdam werk vond op een kantoor aan de Sluisjesdijk bij de Waalhaven.

Zelf ging ik naar de lagere school. Eerst op een Hervormde School aan de Oudedijk in Rotterdam-Kralingen en later op de lagere school van de Gereformeerde Gemeenten aan de Gaasbeekstraat in Rotterdam-Zuid. Hoofd van deze Graaf Jan van Nassauschool was de bekende Tj. Molenaar. In totaal heb ik gedurende de zes jaren van het lager onderwijs op zes verschillende scholen gezeten."

Een onbewuste afkeer

In september 1953 kreeg het gezin Brouwer een noodwoning toegewezen aan het Beijersdijkje nabij Zierikzee. "De Vierbannenpolder en het dorp Nieuwerkerk stonden toen nog onder water en er was eb en vloed, omdat het stroomgat bij Ouwerkerk nog open was.

In september 1955 betrokken wij onze nieuwe woning, Weststraat 20, precies op de plaats van de verwoeste woning Weststraat A48. Het normale leven keerde terug en langzaam aan kwam ook de gewenning. Voor velen zal het echter nooit meer gewoon worden, omdat er vele dierbaren tijdens die verschrikkelijke Ramp zijn omgekomen.

Als kind sprak je in het begin helemaal niet over de Ramp en zeker niet met andere kinderen. Onbewust had je er een afkeer van. Daarom is het goed dat er nu na zoveel jaar herdenkingen worden gehouden."

Slachtoffers gemeente Nieuwerkerk 245

Aalbrechtse , Johannis	Nieuwerkerk	4
Aalbrechtse, Jacoba	Nieuwerkerk	4
Hoogerland, Adriana Marina	Nieuwerkerk	4
Heijboer, Maria Anna	Nieuwerkerk	3
Heijboer-Schoof, Elisabeth Janna	Nieuwerkerk	3
Kooijman, Leendert Jozias	Nieuwerkerk	3
Schoof-Geluk, Maria Pieterella	Nieuwerkerk	3
Verhelst, Maatje	Nieuwerkerk	3
Wandel-Nederhand, Jacomina Jannetje	Nieuwerkerk	3
Goudzwaard, Wilhelmina Klazina	Nieuwerkerk	2
Hoogerland, Laurina	Nieuwerkerk	2
Hoogerland, Janna Hendrina	Nieuwerkerk	2
Hoogerland-Viergever, Willempje	Nieuwerkerk	2
Kluit, Cornelis	Nieuwerkerk	2
Smits, Frederik Wilhelm	Nieuwerkerk	2
Bom-Mol, Cornelia	Nieuwerkerk	1
de Reus, Paulus	Nieuwerkerk	1
de Reus-Capelle, Maria Wilhelmina	Nieuwerkerk	1
de Valk-van de Zande, Neeltje	Nieuwerkerk	1
Heijboer, Johannis	Nieuwerkerk	1
Heijboer, Johannis Marinus	Nieuwerkerk	1
Heijboer-Stouten, Janna	Nieuwerkerk	1
Heijboer-Zorge, Kathalina	Nieuwerkerk	1
Hoogerland, Jozias	Nieuwerkerk	1
Hoogerland, Janna Hendrina	Nieuwerkerk	1
Hoogerland, Cornelis	Nieuwerkerk	1
Hoogerland-Mol, Cornelia	Nieuwerkerk	1
Kik, Jan Jacobus	Nieuwerkerk	1
Kik, Adrianus	Nieuwerkerk	1
Kik, Jozina Cornelia	Nieuwerkerk	1
Kooijman, Johan	Nieuwerkerk	1
Kooijman, Jan Hendrik	Nieuwerkerk	1
Kooman-Brouwer, Jannetje	Nieuwerkerk	1
Rentier, Jacoba Maria	Nieuwerkerk	1
Rentier-Kloote, Klasina	Nieuwerkerk	1
Scholten, Hendrikus Johannes Hermanus	Nieuwerkerk	1
Sies, Antonia	Nieuwerkerk	1
Sijrier, Willemine Cornelia Fransina	Nieuwerkerk	1
Smallegange-Kloet, Maatje	Nieuwerkerk	1
Stoutjesdijk-de Reus, Neeltje	Nieuwerkerk	1
ter Riet, Gerard Johannis	Nieuwerkerk	1
Timmerman, Cornelis	Nieuwerkerk	1

van de Vate, Pieter Willem Leendert	Nieuwerkerk	1
van der Male-Raamsdonk, Maria Janna	Nieuwerkerk	1
van Dijke, Marinus	Nieuwerkerk	1
van Klinken-Top, Jannetje	Nieuwerkerk	1
Vane , Andries	Nieuwerkerk	1
Wandel, Leendert	Nieuwerkerk	1
Bom, Johannis	Nieuwerkerk	
Bom, Jan Gerardus	Nieuwerkerk	
Bom, Janna	Nieuwerkerk	
Bom, Grietje Catharina	Nieuwerkerk	
Bom, Kaatje Pieterella	Nieuwerkerk	
Bom, Jan	Nieuwerkerk	
Bom, Gerda Wilhelmina	Nieuwerkerk	
Bouwman, Martina Leendrina	Nieuwerkerk	
Cats, Frederik	Nieuwerkerk	
Cats, Nicolaas Pieter	Nieuwerkerk	
Cats-Hoogerland, Catholina	Nieuwerkerk	
Cats-Slootmaker, Sara	Nieuwerkerk	
de Bil-de Jonge, Jannetje	Nieuwerkerk	
de Jonge, Kuintje Johanna de	Nieuwerkerk	
de Jonge, Cornelis Leonard	Nieuwerkerk	
de Valk, Marinus	Nieuwerkerk	
de Valk-de Bil, Janna Cornelia	Nieuwerkerk	
den Haan, Pieter Anthonie	Nieuwerkerk	
den Haan, Johannes Adriaan	Nieuwerkerk	
den Haan-Padmos, Maartje	Nieuwerkerk	
Dorst-Brouwer, Cornelia	Nieuwerkerk	
Eerland-Kloote, Maria Cornelia	Nieuwerkerk	
Flikweert, Johannis	Nieuwerkerk	
Flikweert, Marinus	Nieuwerkerk	
Flikweert, Cornelia	Nieuwerkerk	
Flikweert, Jacob	Nieuwerkerk	
Flikweert, Maatje	Nieuwerkerk	
Flikweert, Giljam	Nieuwerkerk	
Flikweert-Breen, Maria	Nieuwerkerk	
Flikweert-Kik, Cornelia	Nieuwerkerk	
Folmer, Simon Marinus	Nieuwerkerk	
Folmer, Jakobus	Nieuwerkerk	
Folmer, Jan	Nieuwerkerk	
Folmer, Pieter Marinus	Nieuwerkerk	
Folmer, Jacobus	Nieuwerkerk	
Folmer, Maximiliaan	Nieuwerkerk	
Folmer-Dooge, Christina	Nieuwerkerk	

Fonteine, Leendert Cornelis	Nieuwerkerk	
Gaanderse, Adriaan Jacob	Nieuwerkerk	
Gaanderse-van der Bijl, Christina Mina	Nieuwerkerk	
Hage, Pieter Cornelis	Nieuwerkerk	
Heijboer, Pieter	Nieuwerkerk	
Kik, Adriaan Lambertus	Nieuwerkerk	
Kik, Mattheus Andreas	Nieuwerkerk	
Kik, Martina Adriana	Nieuwerkerk	
Kik-de Graaf, Cornelia Marina	Nieuwerkerk	
Kik-van Dijke, Gieltje	Nieuwerkerk	
Kleemans, Jacob	Nieuwerkerk	
Kleemans, Martinus	Nieuwerkerk	
Kleemans, Jan	Nieuwerkerk	
Kleemans-Cats, Thona	Nieuwerkerk	
Kleemans-Flikweert, Cornelia Jacoba	Nieuwerkerk	
Kleemans-Kort, Catholina Willemina	Nieuwerkerk	
Kleemans-Sijrier, Jannetje	Nieuwerkerk	
Kleemans-van de Vrie, Adriana Johanna	Nieuwerkerk	
Kluit, Marinus Leendert	Nieuwerkerk	
Krabbe, Hendrik Merkus	Nieuwerkerk	
Krabbe, Johan	Nieuwerkerk	
Krabbe, Hendrik Marcus	Nieuwerkerk	
Krabbe-Capelle, Cornelia Elisabeth	Nieuwerkerk	
Krabbe-Hoogerland, Jannetje	Nieuwerkerk	
Lems, Lourens Cornelis	Nieuwerkerk	
Lems, Pieter	Nieuwerkerk	
Lems, Cornelis Lourens	Nieuwerkerk	
Lems, Jacoba	Nieuwerkerk	
Lems-IJzelenberg, Leuntje	Nieuwerkerk	
Lievense, Jan	Nieuwerkerk	
Lievense, Janna Cornelia Maria	Nieuwerkerk	
Lievense, Jan Willem	Nieuwerkerk	
Lievense, Johan	Nieuwerkerk	
Lievense-Scherpenisse, Jacoba	Nieuwerkerk	
Lievense-Viergever, Jacoba A	Nieuwerkerk	
Lodewijk, Cornelis Iman Laurens	Nieuwerkerk	
Lodewijk-Blom, Janna Lourina	Nieuwerkerk	
Luising, Albertus Johannes	Nieuwerkerk	
Meijering, Elisabeth Cornelia Jacoba	Nieuwerkerk	
Meijering, Albert Geessinus	Nieuwerkerk	
Meijering-Kleemans, Wilhelmina Johanna	Nieuwerkerk	
Mol, Machiel	Nieuwerkerk	

Mol-de Feijter, Johanna	Nieuwerkerk	
Nikerk, Jan	Nieuwerkerk	
Nikerk, Pieternella	Nieuwerkerk	
Nikerk, Lieven Adriaan	Nieuwerkerk	
Nikerk-Sies, Neeltje	Nieuwerkerk	
Overbeek, Pieter	Nieuwerkerk	
Overbeek, Jacobus	Nieuwerkerk	
Overbeek, Adriaan	Nieuwerkerk	
Overbeek-Sijrier, Willemina Adriana	Nieuwerkerk	
Overbeeke-Jonker, Marina Pieternella	Nieuwerkerk	
Padmos, Arie	Nieuwerkerk	
Peute, Hubrina	Nieuwerkerk	
Peute, Jacobus	Nieuwerkerk	
Peute, Pieternella	Nieuwerkerk	
Peute, Jakoba	Nieuwerkerk	
Peute, Jacobus Johannis	Nieuwerkerk	
Peute, Fransina	Nieuwerkerk	
Peute-Overbeek, Adriaantje	Nieuwerkerk	
Pol, Johannes	Nieuwerkerk	
Pol, Hendrik	Nieuwerkerk	
Pol, Hiltje	Nieuwerkerk	
Pol-Witteveen, Antje	Nieuwerkerk	
Quaak, Krijn	Nieuwerkerk	
Rentier, Maria	Nieuwerkerk	
Rentier, Nicolaas	Nieuwerkerk	
Rentier, Jakomina	Nieuwerkerk	
Rentier, Marinus Jacob	Nieuwerkerk	
Schoenmaker, Jacob	Nieuwerkerk	
Schoenmaker-Viergever, Willempje Johanna	Nieuwerkerk	
Scholten, Elizabeth Cornelia	Nieuwerkerk	
Scholten, Jebbigje	Nieuwerkerk	
Sies, Leendert	Nieuwerkerk	
Sies, Adriana	Nieuwerkerk	
Sies, Dirk	Nieuwerkerk	
Sies, Simon	Nieuwerkerk	
Sies-Lukus, Toontje	Nieuwerkerk	
Sies-Wandel, Adriana	Nieuwerkerk	
Sijrier, Leendert Marinus	Nieuwerkerk	
Sijrier-Goudzwaard, Jannetje	Nieuwerkerk	
Smalheer, Anthonie	Nieuwerkerk	
Smalheer-van den Bos, Jacoba	Nieuwerkerk	
Smallegange, Pieter Johannes	Nieuwerkerk	

Smallegange-Heijboer, Johanna Neeltje	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Johannis	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Cornelis	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Stoffel	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Izaak	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Henri	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk, Kornelis	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk-Heijboer, Johanna	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk-Hoogerland, Maatje	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk-Kloote, Jobina	Nieuwerkerk	
Stoutjesdijk-Krabbe, Cornelia	Nieuwerkerk	
ter Riet, Gerard	Nieuwerkerk	
ter Riet, Neeltje Christina Adriana	Nieuwerkerk	
Timmerman, Cornelia Adriana	Nieuwerkerk	
Timmerman, Adriana Cornelia	Nieuwerkerk	
van Bloois, Frans Leendert	Nieuwerkerk	
van Bloois, Jakoba Janna	Nieuwerkerk	
van Bloois-Overbeek, Jozina	Nieuwerkerk	
van de Velde, Rosalia	Nieuwerkerk	
van de Velde, Maria Aloysia	Nieuwerkerk	
van de Velde, Petronella Paulina	Nieuwerkerk	
van de Velde, Jacobus	Nieuwerkerk	
van de Velde, Nicolaas Jacobus	Nieuwerkerk	
van de Velde-Everaert, Magdalena Stephanie Aloysia	Nieuwerkerk	
van den Berg, Cornelia Janna	Nieuwerkerk	
van den Berg, Pieter	Nieuwerkerk	
van den Berg, Anthonie Wouter	Nieuwerkerk	
van den Berg, Gillis	Nieuwerkerk	
van den Berg, Willem	Nieuwerkerk	
van den Berg, Adriaan	Nieuwerkerk	
van den Berg-Wandel, Pieterella	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Nicolaas Adrianus Johannes	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Jan Hubertus	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Maria Dina Maatje	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Adrie	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Maria Dina Maartje	Nieuwerkerk	
van der Bijl, Adrianus Johannes Nicolaas	Nieuwerkerk	
van der Bijl-Dorremans, Dina Jakoba	Nieuwerkerk	
van der Have-Faasse, Willemina Cornelia	Nieuwerkerk	
van der Maas, Jan	Nieuwerkerk	
van der Maas-Krijger, Jacoba Cornelia	Nieuwerkerk	
van der Male, Izaak Cornelis	Nieuwerkerk	

van der Weijde, Jan	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Cornelis	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Johannis Lieven	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Jacob Maarten	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Maarten Cornelis	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Janna	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Elisabeth	Nieuwerkerk	
van der Weijde, Klazina	Nieuwerkerk	
van der Weijde-Goosen, Neeltje Elisabeth	Nieuwerkerk	
van der Weijde-Jonker, Johanna Cornelia	Nieuwerkerk	
van der Weijde-Verhoek, Jannetje	Nieuwerkerk	
van der Wielen, Johannis	Nieuwerkerk	
van der Wielen-Lieverse, Lena	Nieuwerkerk	
van der Wilt, Jacobus Cornelis	Nieuwerkerk	
van Dienst, Anthonia Adriana	Nieuwerkerk	
van Dienst, Neleward	Nieuwerkerk	
van Dienst-van Dijke, Anna	Nieuwerkerk	
van Dijke, Willem	Nieuwerkerk	
van Klinken, Leunis Daniël	Nieuwerkerk	
van Klinken, Marinus Karel	Nieuwerkerk	
van Klinken, Steven	Nieuwerkerk	
van Klinken, Maria	Nieuwerkerk	
van Klinken, Neeltje	Nieuwerkerk	
van Nieuwenhuijzen, Olivier Andries Hubrecht	Nieuwerkerk	
van Nieuwenhuize, Catharina	Nieuwerkerk	
van Wouwe, Pieter	Nieuwerkerk	
van Wouwe, Johanna Adriana	Nieuwerkerk	
van Wouwe-van Rossum, Lientje	Nieuwerkerk	
Viergever, Daniël	Nieuwerkerk	
Viergever-Geluk, Jacomina	Nieuwerkerk	
Wandel, Maria	Nieuwerkerk	
Wandel-Corstanje, Dingena	Nieuwerkerk	
Zeeman-Braal, Cornelia		

OOSTERLAND

Kerkenraad februari 1953: Drie ouderlingen: M.G. Bij de Vaate, W. Bolle en J.A. van der Weele, en drie diakenen: J.K. Deurloo, Jac. Krijger en J. Meerman. Koster: H. Dorst.
Aantal leden: 155. Doopleden: 115. Totaal: 270.
Aantal slachtoffers in de gemeente: 21.

Gemeenteleden die omkwamen tijdens de Ramp:

**Marinus Leendert Bolle, 43 jaar,
en zijn echtgenote Neeltje Cornelia Bolle-van der Werf, 40 jaar
met hun kinderen Lena Maria Bolle, 16 jaar,
Pieter Willem Bolle, 11 jaar,
Willem Pieter Bolle, 7 jaar,
Maria Cornelia Bolle, 4 jaar
en Leendert Marinus Bolle, 1 jaar**

**Dirk Cornelis van Driel, 71 jaar
en zijn echtgenote Janna Pieterella van Driel-van der Klooster, 68 jaar
met hun kinderen en kleinkinderen
Andreas van Driel, 36 jaar
en zijn vrouw Kommertje Pieterella van Driel-de Waal, 30 jaar
met hun kind Janna Pieterella van Driel, 4 jaar,
en Frans Cornelis van Driel, 28 jaar
en zijn vrouw Maria Jacoba van Driel-van der Have, 21 jaar**

**Jacob Hendrikse, 41 jaar
en zijn echtgenote Joppa Hendrikse-Hanse, 36 jaar met hun kinderen Jacob
Adriaan Hendrikse, 5 jaar, Adriaan Hendrikse, 3 jaar
en Pieter Hendrikse, 2 jaar
Frans Koster, bijna 11 jaar
Adrianus van der Maas (oud-diaken), 72 jaar**

"Achter de omgewoelde dijk bij Bruinisse gaat het wijde, vruchtbare land van Duiveland schuil onder een vloed van kil, grauw water." En daar lag Oosterland. Dagblad De Rotterdammer deed op 4 februari 1953 verslag van het reddingswerk. "In Oosterland staat alles zo ver onder water, dat de geredden niet kunnen zeggen of hun burens nog in leven zijn."

Er vielen 65 doden in het dorp. Van hen behoorden er 21 (32 procent) tot de Gereformeerde Gemeente.

Bij de lijst van slachtoffers noteerde A. Verhage (1922): "Het gezin Bolle was klant van mij. Ik was in 1953 bakker op Oosterland. Het gezin, bestaande uit vader, moeder en 5 kinderen, woonde op 'het padje,' dat was een zandpad tegenover de meubelzaak van Deurloo. Het was een oud en laag huisje en tevens laaggelegen. Het hele gezin is

omgekomen. Later, ongeveer eind maart, werd één van de kinderen gevonden, een jongetje. Er werd mij toen gevraagd of ik hem zou herkennen, want hij lag in één van de wagons op Zijpe, waar de slachtoffers werden neergelegd tot ze door iemand geïdentificeerd waren. Ik ging met nog een verre buurman met de politie mee. Ik kon niet precies ontdekken wie van de twee broertjes het was. Het kind is toen nog niet begraven, omdat door minimaal twee mensen bevestigd moest worden dat het inderdaad de veronderstelde persoon was."

De pastorie als toevluchtsoord

Ooggetuigen van de verschrikkelijke gebeurtenissen aan *het Padje* waren enkele kinderen van de overbuurman, diaken J.K. Deurloo. Hoe Deurloo (1903-1983) en zijn gezin de watersnood in hun woning aan de Sint Joostdijk beleefden, is door de jongste dochter, Maartje Stuit-Deurloo, beschreven. Voor het boekje *Overal waar ik keek was water*, Zierikzee 2002, interviewde ze haar broers en zussen.

In 1950 was in Oosterland een christelijke school opgericht. Deze kreeg onderdak in een aantal lokalen van de openbare school aan de Groene Poort. Halverwege het gebouw werd een muur gemetseld. Voortaan waren er twee scholen. In de jaren 1950-1962 was P. van Dijk hoofdonderwijzer van de christelijke school. Hij woonde met zijn gezin in de pastorie van de Gereformeerde Gemeente aan de Sint Joostdijk. Later is dat huis bij de kerk getrokken.

Over wat Van Dijk tijdens de watersnood meemaakte, schreef hij aan de leerlingen: "Vrijdag 30 januari. Wij hadden zo met elkaar geëindigd in de klas van meester Quist. En we waren uit elkaar gegaan, zoals andere weken, niet vermoedende welke ramp ons wachtte en dat er ook drie kinderen onder ons waren die we nooit meer zouden terugzien. Het waaide heel hard die volgende zaterdag, dat weet ik wel. 's Avonds was het verschrikkelijk; niemand waagde zich buiten. Alleen Mientje en Janny van der Have zag ik voorbijkomen. Ook hadden wij nog visite. 's Avonds door de radio werd er gewaarschuwd voor gevaarlijk hoog water.

't Was een onrustige nacht. Reeds vroeg, ongeveer half vier, werden we wakker van een vrachtauto en wat later kwam de omroeper, Kees de Later, wakken. Ik was er ineens uit. Wat een angst. Niemand wist wat er precies aan de hand was. Het licht brandde niet, dus gauw kaarsen aan.

Terwijl mijn vrouw de kachels aanmaakte, ging ik eens op onderzoek uit. Ja, de dijk was doorgebroken. Reeds kwamen er evacués uit Sirjansland. Eerst heb ik nog getracht om met de fiets naar de Blauwe Keet te rijden, maar ik kon niet ver komen van de wind. Wat later ben ik met een auto meegereden om de Zanddijk te helpen dichten. Maar het was hopeloos. Toen maar vlug terug. Bij *het Padje* gierde het water over het wekje en de 'Zale' was ook onder."

Veel horloges stonden toen stil

"Langzamerhand kwam het water hoger. Leen Verhoek met broertjes en zusjes zag ik vluchten naar het Hoge Huis en nog anderen uit lage, kleine huisjes zochten het hogerop. Wij hebben er ook ingenomen: Goudzwaard uit de noodwoning met vrouw en alle

kinderen, buurman Steenpoorte met vrouw en kind en twee oude vrouwen. Zodat we met z'n **twintigen** boven zaten. Weldra kwam het water bij ons binnen en wat nog naar boven kon, werd naar boven gebracht. Maar steeds had ik het idee dat het water toch niet zo hoog zou komen."

Van Dijks dochter Nellie herinnerde zich later: "Diverse burens waren met een deel van hun hebben en houden naar de hooggelegen pastorie gevlucht. In gedachten zie ik in de onderlopende tuin een aantal doodsbanke koeien waden. Twee hoogbejaarde dames, in de daagse Schouwse dracht, zitten voor het raam op de achterslaapkamer naar buiten te kijken. Ze zijn intens verdrietig.

De hond van één der burens loopt aan de overkant in de dakgoot van Thijs Weststrate, een elektriciteitszaak. Wat later komt de hond via het raam van de voorslaapkamer binnen en stuift meteen kwaad achter onze poes aan. De poes zoekt haar toevlucht onder een radiomeubel."

Van Dijk: "Toen het water steeds hoger kwam, ben ik nog op het kerkdak gekropen. Samen met Goudzwaard hebben we toen een gat in het kerkdak gemaakt om op die zolder te komen. Maar wat waren we blij toen om tien over zes het water ging zakken. We hadden geen erg, dat toen de meeste mensen bij ons verdronken zijn. Veel horloges stonden omtrent die tijd stil.

Wij hebben nog tot dinsdagnacht boven gezeten. Jullie hebben zelf wel die vliegtuigen en die helioplân's gezien. Wat hebben velen, ook in ons dorp, hun best gedaan om mensen te helpen en te redden. We waren blij dat we weggehaald werden, ook al moesten we alles achterlaten."

Op de rug van een redder

Tijdens een koude, windstille nacht werden ze uit het huis gehaald. Nellie: "Op een nacht slapen we op de open vliering, uit angst dat het water nog hoger komt. Mientje, moeders hulp in de huishouding, en haar moeder zitten op de rand om de wacht te houden. Er is namelijk geen omheining. Ik vind het griezelig dat ze daar zo maar zitten met hun benen over de rand. Midden in de nacht werden we uit het huis gehaald. Ik herinner me het moment waarop mijn moeder, gezeten op de rug van een redder, aan boord kwam. Ze durfde haar voeten niet vlot neer te zetten. Mijn moeder had mijn kleine broertje op schoot. Mijn vader zal wel voor mijn twee oudere zusjes gezorgd hebben. Buurvrouw Marietje had een baby en zo bleef voor mij de schoot van buurman Teeuw over. Hij zat op de rand van de reling. Ik was ontzettend bang dat hij achterover in het water zou plonzen." Het onderwijzersgezin kwam ongedeerd op het droge terecht. In Rotterdam kregen ze ruim een half jaar onderdak bij opa en oma Van Dijk.

Van een meisje uit Parijs

Nellie: "Van de verdere reis richting Rotterdam weet ik niets meer. Wel herinner ik me het moment van aankomst in het huis van mijn grootouders: een heleboel tantes stonden ons daar met meewarige gezichten op te wachten." Van Dijk: "Kort na de ramp hebben we met alle kinderen ruim 14 dagen getobd. Kou gevat, hoge koorts. Alleen Nellie mocht op de been blijven. Gelukkig zijn ze daar spoedig bovenop gekomen."

Nellie: "Fijne herinneringen heb ik aan die tijd bij opa en oma. Mijn grootouders woonden in het huis aan de ingang van begraafplaats Crooswijk. Na sluitingstijd speelden we verstoppertje tussen de graven. We kregen zakken vol spullen van 'de uitdeling.' Voor mij zat er onder meer een lieve lappenpop bij. Mijn zusje kreeg een prachtige jas van een

meisje uit Parijs.

De geboorte van een broertje was ook een blijde gebeurtenis! Ik ging ook naar de kleuterschool. Ik herinner me hiervan alleen het moment waarop mijn zusje de klas in kwam om te trakteren. Dat we de waterpokken kregen, was minder aangenaam!"

De tractor viel stil

"Kinderen, weet je toch wel dat de dijk doorgebroken is?" Met die boodschap kwam de schoonmoeder van M. Stouten haar kinderen 's zondagsmorgens om vier uur waarschuwen.

Stoutens vrouw wilde al spullen op de tafel gaan zetten, maar haar man ging eerst maar eens bij de zeedijk kijken. Op de bromfiets reed hij door de duisternis, richting de dijk. Halverwege dacht hij: Wat hoor ik nou toch?

Links, een eind van de weg af, stond een boerderij die een stuk lager lag dan de weg. Daar stond alles al blank, en daarom gingen de varkens tekeer. Stouten hoorde nu het gebruis van het zeewater. Snel keerde hij om en reed naar huis. De sloten stonden vol en hier en daar kwam het water al op de weg.

Het waren maar kattenruggen

Thuis brachten ze, met hulp van enkele anderen, nog gauw wat spullen naar boven. Even later viel de stroom uit. "Ik ging nog eens op het dorp kijken om te horen wat men daar te vertellen had," vertelde Stouten later. "Men dacht dat er een binnendijk doorgebroken was, maar wij wisten niet dat Nieuwerkerk op dat moment al helemaal blank stond."

Bij Ouwkerk was de Oosterscheldedijk doorgebroken. "Het binnendijkje hield het nog even, maar niet lang, want al die binnendijkjes waren ook maar 'kattenruggen.' De eerste binnendijk die doorbrak, was de Zanddijk van Sirjansland. Hier bij mij zijn ze ook nog om zakken geweest. Ik had er precies 400. Die zakken nam de molenaar mee.

Onderwijl dat ik van het dorp terug naar huis ging, stond bij ons ook alles al blank. De burens gingen naar het dorp. Bij de toren is het heel wat hoger. Maar ja, ik had nog beesten... Mijn schoonmoeder, die hier kortbij woonde, kwam bij ons. Zij raakte wat in paniek. Ik zelf ook wel een beetje."

De motor sloeg af

Rond de schuur dreef inmiddels allerlei rommel, afkomstig uit Nieuwerkerk: stro, kippenhokken... Stouten deed de schuur open, startte de tractor, pikte zijn vrouw en zijn schoonmoeder op bij de achterdeur van het huis en reed naar het dorp. Bij een laag gedeelte kwam er echter te veel water bij de motor en sloeg hij af.

Terwijl hij tot zijn borst in het water stond, probeerde Stouten de tractor verder te duwen. Een paar mannen die al op het droge stonden, stapten het water in om hem te helpen. De tractor sloeg weer aan! Stouten parkeerde hem op een hoge plaats. Met zijn vrouw en haar moeder kwam hij bij Lucas Bogerd terecht, waar al heel veel mensen zaten. Maar ook daar kwam tijdens de tweede vloed het water tot twee treden onder de zolder.

Er was nauwelijks eten en drinken. Met een pannetje onder een dakpan vingen ze wat regenwater op.

Regelmatig ging er iemand met een zaklamp bij het trapgat kijken of het water gestegen of gedaald was. Door het dakraam zag Stouten dat huisjes langs de Nieuweweg als een kaartenhuis in elkaar zakten, waarna de zolders met het dak wegdreven. Er spoelden beesten voorbij; er klonk hulpgeroep...

's Maandags ging Stouten naar zijn huis terug om er anderhalf brood, boter en wat droge kleren te halen. Hij kroop ook het dak op om de verwoestingen in Oosterland en Nieuwerkerk te overzien. Wat was er veel vernield!

Heimwee

Een snelle boot bracht Stouten met zijn vrouw en zijn schoonmoeder naar Zijpe. Een groter schip verzorgde het vervoer naar Rotterdam. Vanuit de Ahoyhallen bracht kerkenraadslid A. van Bochove hen naar een evacuatieadres in de stad. Een prima plaats, maar Stouten is er maar twee maanden geweest. "Ik kon het er niet volhouden. Ik werd nog witter dan behang. Ik had er heimwee. In de oorlog had ik in Krabbendijke gezeten. Nu kon ik daar ook weer terecht, dankzij de medewerking van de heer (L.Th.?) Vogelaar en de burgemeester."

Mattheus (Theo) Stouten, geboren op 3 september 1914. Zijn verhaal over de watersnood verscheen oorspronkelijk in de Gezinsgids van 1 februari 1978. Stouten was een zwager van de hierna genoemde M.C. van Driel.

En de wereld gaat voorbij...

M.C. van Driel uit Oosterland zat met zijn vrouw, D.J. van Driel- Stouten, en hun twee dochttertjes (twee en vijf jaar oud) op zolder nadat zijn pasgebouwde boerderij onder water was komen te staan. Hun huis bleef overeind, ook doordat de golfslag hier niet zo krachtig was als op het vlakke veld, waar Van Driels ouders woonden. Toen het 's zondagsmorgens licht werd, keek Van Driel naar buiten: zijn ouderlijk huis was weg! Van Driel werd met zijn vrouw en kinderen door het dakraam uit zijn woning gehaald en met een helikopter geëvacueerd. Het gezin verbleef daarna op Lekdijk 278 in Nieuw-Lekkerland. Van Driels ouders, zijn twee broers en hun vrouwen (beiden waren in verwachting) en het dochttertje van de oudste broer waren omgekomen, een zus was geëvacueerd naar Zierikzee, de andere zus verbleef in Vlissingen.

Van Driel is teruggeweest op het eiland om zijn omgekomen familieleden te identificeren. Zijn vader werd in een diepe sloot gevonden en een schoonzus hangend in het prikkeldraad.

Zijn broer Andreas werd op woensdag 25 februari in Bruinisse begraven, tegelijk met drie anderen, zo blijkt uit het dagboek van Ali Kik: "Adrie van Driel (man van Kom de Waal) was er ook bij. Ze doen er heel wat werk aan. Als ze in de kist liggen, maken ze er foto's van en nemen ze vingerafdrukken."

Over Adrie's vrouw noteerde Ali op 14 maart: "Eergisteren is Kom de Waal begraven. Ze is gevonden in het prikkeldraad. Ze was niet meer herkenbaar; alleen aan de kleren was te zien dat ze het was. Er liggen er nu al veertig begraven." Frans van Driel was ruim een jaar getrouwd toen zijn vrouw en hij verdronken. Hun huwelijk was door ds. E Mallan bevestigd. De predikant had zich toen gedrongen gevoeld over 1 Joh. 2:17 te spreken: "En de wereld gaat voorbij, met al haar begeerlijkheden." Dat was geen trouwtekst, vond de burgemeester, die ook aanwezig was. Ds. Mallan heeft de zeven slachtoffers uit de familie Van Driel tegelijk begraven toen ze een definitief graf kregen. Tijdens de rouwdienst sprak hij over Matth. 25 en bij de graven over Psalm 49:8 en 9.

Hiermede vervullen wij alsnog de treurige plicht, U kennis te geven, dat God door de

watersnood op 1 Februari te Oosterland van ons heeft weggenomen, onze innig geliefde
 vader, Behuwd- en Grootvader
 DIRK CORNELIS VAN DRIEL
 in de ouderdom van ruim 68 jaar
 en onze innig geliefde Moeder, Behuwd- en Grootmoeder
 JANNA PIETERNELLA VAN DRIEL,
 geb. van der Klooster (wordt nog veermist)
 in de ouderdom van ruim 68 jaar
 en onze innig geliefde broers en zusters, zwagers en schoonzusters, ooms en tantes, en
 nichtje
 ANDREAS VAN DRIEL
 oud 36 jaar
 KOMMFRTJE PIETERNELLA VAN DRIEL, geb. DE WAAI, oud bijna 31 jaar
 JANNA PIETERNELLA VAN DRIEL oud bijna 4 jaar (wordt nog vermist)
 FRANS CORNELIS VAN DRIEL
 oud 28 jaar
 MARIA JACOBA VAN DRIEL, geb. VAN DER HAVE oud ruim 21 jaar
 De Heere sterke ons in dit verlies
 Zierikzee, Rijksweg D 616:
 P. J. STOUTJESDIJK—VAN DRIEL
 M. J. STOUTJESDIJK
 KEES EN JANNIE
 Nieuw-Lekkerland, Lekdijk 278:
 M. C. VAN DRIEL
 D. J. VAN DRIEL—STOUTEN JANNIE EN ADRIE
 Vlissingen, Grote Markt 18:
 M. WISSE - VAN DRIEL
 I. G. WISSE
 Jannie, Dirk en Izak
 APRIL 1953.

De Saambinder, 16april1953.

Tijdens de evacuatieperiode raakte M.C. van Driel bevriend met diaken W. Stam van de Gereformeerde Gemeente in Alblasterdam. De contacten zijn hun verdere leven gebleven, en na het overlijden van de ouders hadden de kinderen uit beide families nog steeds contact met elkaar.'

Sigaren en suiker

Ouderling J.A. van der Weele woonde in de polder, niet ver van de dijk. Toen hij moest vluchten, nam hij in de haast niet direct het allernoodzakelijkste mee: in zijn ene hand had hij een doos sigaren, in de andere een kilo suiker...

Aan het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente ontstond nogal wat schade. Het kerkelijk archief is tijdens de watersnood grotendeels verloren gegaan, en daarmee verdwenen veel historische gegevens in het vergeetboek.

Over één van de slachtoffers uit de gemeente schreef Ali Kik uit Bruinisse in haar

dagboek: "Gisteren hebben ze hier ook nog een *jongetje gevonden van 5 jaar, van Hendrikse* van Oosterland. Ze hadden hem al een week in het prikkeldraad zien hangen, maar dachten toen dat het enkel maar een jasje was."

Een verkleumde hand die om redding wuift

"Daar komt er weer één!" schreeuwen de kleine jongens uit Zierikzee, die op de uitkijk staan." Een redacteur van De Spiegel deed verslag van de reddingsacties: "De noordwester is weer aangewakkerd, maakt de golven boven het uitgestrekte polderland hoger en dreigender. En we weten dat ginds ver weg, waar de daken der huizen als stipjes boven de horizon staan, nog mannen en vrouwen en kinderen in verkleumde doodsangst zich vastklemmen aan de dakrand van hun wegbrokkelend huis.

'Daar komt er weer één!' zeggen ook de mannen en vrouwen van Zierikzee, de mannen van het Rode Kruis en de brandweer en in hun stem ligt een diepe bewondering voor de kranige prestaties van die kerels uit Nederland en zelfs uit Engeland en Amerika, die uur na uur zonder rust speuren op het woelige water of ergens een verkleumde hand om redding wuift."

De helikopter zet de landing in. "En daar zwenkt er één, geleid door een brandweerman met wild-zwaaiende, witte vlaggen, met de neus in de wind naar het 'parkeerterrein.' Even staat hij als een gonzende libel boven het miniem kleine vliegterrein. Sterke handen trekken hem naar beneden en voorzichtige handen tillen behoedzaam nieuwe slachtoffers van de wilde vloedgolf uit het toestel. Even wuift de piloot met zijn hand en dan gaat hij weer: kaarsrecht omhoog en dan afzwaaiend naar het oosten, naar Oosterland, waar het gaat om mensenlevens." De helikopters bewezen goede diensten. "Zo'n wonderlibelle, waarvan we hier in ons kleine landje tot voor enkele weken nog maar weinig gehoord hadden," schreef De Spiegel.

Later stelde een ambtenaar uit Oosterland dat de buitenlandse helikopters vooral vanaf dinsdag actief waren en dus niet zozeer reddingswerk verrichtten, maar een (beperkt) aantal mensen geëvacueerd hebben.

Vastgesnoerd aan een helikopter

A.H. (Adrie) Koster was ten tijde van de Ramp 26 jaar en woonde op de Hoge Wei (nu Lage Ramperseweg 8). Het gezin Koster werd door burens gewekt met het bericht dat de dijk was doorgebroken. Snel brachten ze zoveel mogelijk spullen naar boven, om te redden wat er te redden viel.

Naast Adrie waren zijn ouders thuis en ook zijn zus Corrie met haar toenmalige vriend Leen Quant uit Zierikzee.

Het water wies wel heel vlug, maar op grond van de ervaringen tijdens de inundatie in de oorlog dacht men dat het niet zo hoog zou komen. Dat pakte anders uit... Hoger..., steeds hoger..., het water kwam tot ongeveer 20 centimeter onder de zolder waarop het gezin Koster zat. Ook de burens kwamen naar die zolder, want hun eigen huis stond op instorten. "Dat waren Jan Stouten met zijn vrouw Mientje Stouten-Dorst en hun zoon Maarten Stouten en Jozias Stouten met zijn vrouw Betje Stouten-Beije," geeft Koster aan.

"We hebben daar bange uren meegemaakt. Met Maarten Stouten ben ik op het dak geklommen om de omgeving te verkennen en te kijken of er nog geen hulp kwam opdagen.

Dinsdags hadden we al veel voorbij zien komen drijven, maar wij mochten nog veilig in onze woning zijn, voorzover dat veilig te noemen was. Van anderen bij ons in de buurt

waren de huizen al weggespoeld.

Op een zeker moment zagen we een helikopter vliegen. Die heeft nog een aantal mensen kunnen redden. Ook Leen Quant is met de helikopter meegegaan, maar ik zag het niet zitten om met een touwtje naar boven te worden getrokken en zo boven het water te zweven, en wilde ook niet mijn vader en moeder met de anderen alleen laten.

Wij zijn later met een boot opgehaald en naar een marineschip gebracht dat buitengaats lag. We zijn door het gat in de dijk gevaren en zo afgeleverd bij dat schip. Ze vroegen me of ik bekend was in deze buurt en of ik wilde helpen, want ze dachten dat ik militair was: ik had militaire kleding aan, maar dat had ik aangetrokken tegen de koude toen er niets anders voorhanden was.

Het schip bracht ons naar Dordrecht of Rotterdam; dat weet ik niet meer. We zijn in elk geval via het Zijpe gegaan, waar het schip nog even is afgemeerd. Daar heb ik de buurman ontmoet die tegenover mijn verloofde woonde. Van hem vernam ik dat mijn verloofde en haar familie gered waren. Hij kon niet vertellen waar ze heengebracht waren, maar dit was alvast een blijde tijding."

Landing op een bietenhoop

De 23-jarige verloofde van Adrie Koster, Janna van Dijke, woonde op Korte Ooststraat 10. 'Janna werd wakker gemaakt door overbuurman Leendert Bolle, die op de ramen bonste en riep: "Het water komt!"

Janna wakte haar ouders, die het niet gehoord hadden. Ze zetten spullen op de tafel. Dat zou wel hoog genoeg zijn, dachten ze. In de oorlog was het water ook niet hoger gekomen.

Toen Janna door het zolderraam naar buiten keek, zag ze in de wei van Zeijler, de boer die achter hen woonde, al water staan. "Later zag ik het water eraan komen rollen door de straat, komend vanaf het dorp. Ik was alleen met vader en moeder in huis, want mijn twee broers waren al getrouwd. De ene woonde ook op Oosterland, de andere in Apeldoorn. Mijn verloofde, Adrie Koster, en zijn gezinsleden woonden aan de andere kant van het dorp. We verkeerden in grote onzekerheid over hen.

Wij hebben bange dagen meegemaakt, maar de Heere heeft ons willen sparen. Ons huis is gelukkig blijven staan. We hebben er tot woensdag gezeten voordat er hulp kwam.

Toen landde er een helikopter op een hoop grond waarmee achter de boerderij van Dolf Roks de suikerbieten waren afgedekt. We moesten nog een eind door het water om bij die heli te komen. Mijn vader heeft eerst moeder daar op zijn rug gebracht en later mij.

Er kon maar één persoon in die heli meevliegen, dus mijn moeder (Janna van Dijke-van der Zande) mocht naar binnen. Vader en ik werden elk aan een kant van de heli vastgesnoerd en zijn zo naar Zierikzee gevlogen. Of dat angstig was, hoef ik niet te vertellen. Maar we waren gered.

Vanaf het bolwerk in Zierikzee zijn we verder vervoerd met een groot passagiersschip naar Rotterdam, waar we in de Ahoyhallen werden opgevangen. Van daaruit werden we verdeeld over gezinnen die evacués wilden herbergen.

Wij zijn naar onze broer in Apeldoorn vertrokken, waar we bleven tot het eiland en onze woning weer bewoonbaar waren."

Terug naar het eiland

Adrie Koster was met Maarten Stouten in Baarn terechtgekomen. Daar "vernam Adrie waar zijn verloofde was. Hij ging toen ook naar Apeldoorn en kreeg daar onderdak bij A.

van Mourik, de koster van de Gereformeerde Gemeente.

Adrie Koster hielp bij het dichten van de dijken van Schouwen-Duiveland en het verder bewoonbaar maken van het eiland. "We kwamen dan 's maandags naar het eiland en gingen er 's zaterdags weer af. We sliepen in barakken in Bruinisse: in de Stoofpolder of bij de firma De Korte aan de Oudestraat. In september of oktober kwamen we op Bruinisse wonen. Van daaruit zijn we naar Oosterland gegaan om het eigen huis weer bewoonbaar te maken."

Bij de scheuring bleef de Oosterlandse gemeente in de Gereformeerde Gemeenten. In Bruinisse kerkten de Koster echter bij ds. F Mallan in de Gereformeerde Gemeente in Nederland. Hij bevestigde op 18 december 1953 dan ook het huwelijk van Adrie Koster en Janna van Dijke.

Slachtoffers in Oosterland. 58

Bolle, Leendert Marinus	Oosterland	
Bolle, Lena Maria	Oosterland	2
Bolle, Maria Cornelia	Oosterland	
Bolle, Marinus Leendert	Oosterland	2
Bolle, Pieter Willem	Oosterland	
Bolle, Willem Pieter	Oosterland	
Bolle-van der Werf, Cornelia	Oosterland	
de Bruine, Adriaan	Oosterland	
de Bruine, Fransina Pieterella	Oosterland	
de Bruine, Jacobus Adriaan	Oosterland	
de Bruine, Johannes Jan	Oosterland	1
de Bruine, Pieterella Fransina	Oosterland	1
de Bruine-Bal, Neeltje Jozina	Oosterland	
de Jonge, Geertje	Oosterland	
de Jonge, Govert	Oosterland	
de Jonge-Stouten, Marina Jacoba	Oosterland	
de Vin-Cashoek, Neeltje Martina	Oosterland	4
Hage, Iman	Oosterland	
Hage-Koopman, Johanna Joppa	Oosterland	
Hendrikse, Adriaan	Oosterland	
Hendrikse, Jacob	Oosterland	1
Hendrikse, Jacob Adriaan	Oosterland	
Hendrikse, Pieter	Oosterland	
Hendrikse-Hanse, Joppa	Oosterland	
Koopman, Cornelis	Oosterland	
Koopman, Johannes	Oosterland	
Koopman, Laurens Marinus	Oosterland	
Koopman, Leendert	Oosterland	1
Koopman-Goudswaard, Catharina	Oosterland	
Koster, Frans	Oosterland	

Meerman, Adriana Janna	Oosterland	
Meerman, Karel	Oosterland	
Uijl, Kornelis	Oosterland	2
Uijl, Marina Cornelia	Oosterland	3
van der Maas, Adrianus	Oosterland	
van der Weele, Cornelis	Oosterland	
van der Weele, Nicolaas	Oosterland	
van der Weele-de Vin, Johanna	Oosterland	
van der Weele-de Witte, Geertje Jacoba	Oosterland	
van Driel, Andreas	Oosterland	
van Driel, Dirk Cornelis	Oosterland	
van Driel, Frans Cornelis	Oosterland	
van Driel, Janna Pieterella	Oosterland	
van Driel-de Waal, Kommertje Pieterella	Oosterland	
van Driel-van der Have, Maria Jacoba	Oosterland	
van Driel-van der Klooster, Janna Pieterella	Oosterland	
van Westenbrugge, Adriaan	Oosterland	
van Westenbrugge, Jan Adriaan	Oosterland	
van Westenbrugge-Verton, Marina	Oosterland	
Verhoek, Adriana Maria	Oosterland	
Verhoek, Frans	Oosterland	
Verhoek, Hendrik	Oosterland	
Verhoek, Jacobus	Oosterland	
Verhoek, Johannes	Oosterland	
Verhoek, Lieven	Oosterland	
Verhoek, Wouter	Oosterland	
Verhoek-Meerman, Cornelia	Oosterland	
Verhoek-Tintel, Jakoba Fransina		

SIRJANSLAND

Woorden schoten tekort

In Sirjansland verdronken vier leden van de Gereformeerde Gemeente te Nieuwerkerk. Ze behoorden tot één gezin, de **familie J. Heijboer**. Hun boerderij, die bij een van de plaatsen stond waar de dijk doorbrak, werd weggevaagd door het water. De meeste bewoners zaten toen al bij de burens op zolder, maar ook dat kuis werd verwoest. Moeder Heijboer en twee kinderen (onder wie een dochter die 's zaterdags net teruggekomen was van een logeerpartij in Goes) verdwenen direct in de donkere golven. De vader wist zich op een deel van het dak te redden dat wegdreef, maar overleed daar even later door een hartverlamming.

Dochter Rina was met haar vriend Wim Hendrikse niet bij de burens op zolder geklommen, maar richting het dorp gevlucht. Zij overleefden de verschrikkelijke gebeurtenissen. Dat had de Heere Wim ook beloofd met de woorden van Jesaja 43:2a: *"Wanneer gij zult gaan door het water, Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen..."*

Dan gaat de hand op de mond

Over deze diepingrijpende gebeurtenis vertelde R. Hoogerwerf-Holleman een verhaal, dat verscheen in het boekje *Niets bij geval*.

De drie gezinsleden die de rampnacht overleefden, verbleven als evacuë in Den Haag. Daar kwamen 's zaterdagsavonds twee ouderlingen op bezoek, onder wie de latere ds. J. Mijnders. Ze ervoeren, zoals ds. Mijnders in het boekje schreef, "niet anders te zijn dan moeilijke vertroosters. Woorden schoten in dezen tekort, en *zaten de vrienden van Job zeven dagen en zeven nachten sprakeloos, dewijl zij zagen dat de smart groot was*, zo verging het ook ons.

Maar zie, de Heere gaf Rina ons in het kort mee te delen wat er plaatsgevonden had, waarna ook onze mond werd geopend om met alle tekort een woord ter rechter tijd te spreken. (...) Er ging tijdens dat onvergetelijke bezoek iets leven, wat wij ook in liefde door mochten geven en waar ds. A.F. Honkoop over sprak op de droevige dag van de herbegraving, uit Psalm 119:137: *'Heere, Gij zijt rechtvaardig, en elk een Uwer oordelen is recht.'* Dan gaat de hand op de mond."

Later kwamen Rina Heijboer en haar twee overgebleven broers bij familie in Santpoort terecht ('s zondags kerkten ze in Haarlem) en nog weer later bij een tante in Bruinisse. Het duurde lang voordat de lichamen van de omgekomen gezinsleden gevonden werden.

Slachtoffers 8

De Ronde, Martina Janna	Sirjansland	
Heijboer, Jacob	Sirjansland	
Heijboer, Jan Johannis	Sirjansland	
Heijboer, Jannetje	Sirjansland	
Heijboer-van Popering, Neeltje	Sirjansland	

van IJsseldijk, Mathijs	Sirjansland	
van IJsseldijk, Willem	Sirjansland	
van IJsseldijk-van der Maas, Maria		

ZIERIKZEE

Kerkenraad februari 1953: Twee ouderlingen: J. Pannekoek Azn. (later predikant) en C. van Westen, en één diaken: J. Pannekoek Jzn. (neef van ouderling Pannekoek).

Aantal leden: 90. Doopleden: 75. Totaal: 165.

1. Gemeentelid dat omkwam tijdens de Ramp: **Gerard Huige**, 3 1/2 week oud

Weet je 't nog?

Eind november 1952 hield ds. H. Visser Mzn., christelijk gereformeerd predikant te Rotterdam-Zuid, in het Hervormd Verenigingsgebouw aan het Vrije in Zierikzee een tijdrede voor de SGP-kiesvereniging. Voorzitter was J. Pannekoek, ouderling in de Gereformeerde Gemeente.

Ds. Visser sprak over Jona 3:4b: "*Nog veertig dagen, dan zal Ninevé worden omgekeerd.*" Toen Pannekoek op maandag 2 februari 1953 het gemeentelid W.F. Sprengelmeijer ontmoette, was de eerste vraag van de ouderling: "Wim, weet je nog waar ds. Visser over preekte?"

De vloedplanken hielden het niet

De huizen langs de Nieuwe Haven in Zierikzee waren onderdeel van de waterkering. Op 31 januari kwam het water zo hoog dat de bewoners planken voor hun deuren plaatsten, terwijl ook de straatjes tussen de huizen met vloedplanken afgesloten werden.

Toen 's zaterdags de eb intrad, daalde het waterpeil in de haven nauwelijks, doordat het Oosterscheldewater niet wegvloede naar de Noordzee. In Zierikzee bruiste het water over de vloedplanken of brak er doorheen, en vervolgens stortte het zich via de smalle straatjes de stad in. Straten werden opengereten en hier en daar ontstonden grote kuilen. De benedenverdieping van de huizen stond in een mum van tijd vol.

Van de ruim 7000 inwoners kwamen er 24 om. Anderen overleefden terwijl de dood dichtbij was. Een man lag op zijn bed terwijl dat op het water steeds hoger steeg, bijna tegen het plafond. Er was zo weinig ruimte over dat hij zijn hoofd schuin moest houden om zijn neus niet tegen het plafond te stoten. Zijn hond lag naast hem op het bed. Beiden overleefden door rustig te blijven liggen tot het water weer ging zakken. Toen het bed de vloer weer bereikt had, stapten de man en zijn hond er ongedeerd af.

Een 'galerij' voor het vee

Het water drong ook door in de kerk van de Gereformeerde Gemeente in de Sint Domusstraat, dicht bij het hogergelegen stadscentrum. Dat is nog te zien aan een vloedmerk verderop in de straat, dat de hoogte van het water tijdens de Ramp aangeeft.

Al snel bleef de kerk echter vrij van water, doordat op de Fonteine (het verlengde van de Sint Domusstraat) voor de fabriek van Zeelandia een kistdam werd geplaatst.

Ouderling C. van Westen en zijn gezin zagen op een tiental meters afstand hun burens verdrinken, zonder dat ze hen konden helpen. Het gezin Van Westen werd naar Dordrecht geëvacueerd.

In het huis van de andere ouderling, J. Pannekoek, op de Scheepstimmerdijk kwam het water niet hoger dan 90 centimeter. De meubels waren op tijd naar boven gebracht. Het vee in de schuur stond echter met de buik in het koude water. Pannekoek en zijn zwager bouwden daarom met planken en stobalen een verhoging waarop de beesten in veiligheid konden worden gebracht.

Jan Pannekoek had een sterk besef van Gods oordelen vanwege de zonde en de geesteloosheid. Zelf werd hij met zijn vrouw, zijn kind en zijn oude vader gespaard, ook al was er dicht bij hun huis een gat in de dijk geslagen.

Zie over wat er in de Sint Domusstraat gebeurde: G.J. Vorstheuvel Labrand, Zierikzee Rampstad, Goes 1994; omslag en blz. 12, 18, 24-28. Op blz. 28/29 ook over C. van Westen.

Ik draaide mijn hoofd om als ik een kinderwagen zag

J. Huige-Kik en haar man ontsnapten ternauwernood aan het snelstijgende water. Hun drie weken oude baby kwam om. De watersnood trok een onuitwisbaar spoor in het gezin uit Zierikzee. "Je blijft er je hele leven aan denken, zeker als het stormt of als het hoogwater is."

In de stenen noodwoning op de boerderij aan het eind van de Zierikzeese haven had de familie De Boer gewoond tot hun nieuwe huis ernaast klaar was. Op 15 december 1952 betrok W. Huige met zijn vrouw de noodwoning, pal achter de Oosterscheldedijk. Hij zou in maart als paardenknecht bij De Boer op de boerderij gaan werken. "Aan de voorkant en de zijkant van ons huis lag een drinkvijver voor de paarden," zegt mevrouw Huige. "Achter onze woning stond een schuur waar wat beesten op stal stonden."

Huige was afkomstig uit de Wieringermeerpolder, zijn vrouw uit Nieuwerkerk op Duiveland. Ze was haar man gevolgd, maar voelde zich in de Wieringermeer in kerkelijk opzicht niet thuis. "M'n man was niet van kerkelijke afkomst, maar is met me meegegaan naar de kerk. 's Zondagsmorgens gingen we naar de Christelijke Gereformeerde Kerk in Den Oever, 's avonds naar de familie Schaddelee, die thuis een preek las. Uiteindelijk zijn we naar Zierikzee verhuisd. Daar gingen we naar de Gereformeerde Gemeente."

Water over de dijk

Op 7 januari 1953 werd het eerste kind van het echtpaar Huige geboren. Ze noemden hun zoontje naar Huiges vader: Gerard. Huige (26) en zijn 24-jarige vrouw stonden op zaterdag 31 januari 's middags om een uur of *vijf samen met De Boer op de dijk*. Het moest laagwater zijn, maar de Oosterschelde was hoog tegen de dijk opgekropen. "Ik schrok daar wel van," zegt mevrouw Huige. "De Boer, die er al jaren woonde, maakte zich echter geen zorgen en daardoor werden wij ook gerustgesteld. We gingen om een uur of elf naar bed en als Gerardje doorgeslapen had of op een ander tijdstip wakker was geworden, zouden we op bed verdrongen zijn."

Om een uur of drie begon hij echter te huilen. Ik gaf hem borstvoeding en meestal ging hij dan al snel weer slapen. Deze keer echter niet. Misschien had hij het koud. Daarom liet ik het water dat op de kachel stond, doorkoken om een kruikje voor hem te vullen. Ik dacht: Wat hoor ik toch? Het lijkt wel stromend water.

"Wim, wat is dat?" riep ik. M'n man werd wakker, trok het gordijn open en zag water over de dijk stromen. Hij besepte direct dat we in gevaar verkeerden. Hij duwde me naar het halletje en zei: 'Zie dat je bij De Boer komt!'

"Wim! Broertje, m'n kind!" riep ik. Zo noemden we de baby soms. Hij zei: 'Daar ga ik om.'

Achter ons huis was een smal steegje tussen onze woning en de schuur. Het trapje in dat steegje was al weggespoeld, dus ik plonsde opeens diep het water in. Ik gilte het uit. Mijn man kwam terug en zei: 'Ik zal eerst jou wegbrengen.' Het was maar een klein stukje naar het huis van De Boer, maar door de sterke stroming konden we er bijna niet komen. Menselijkerwijs gesproken zijn we gered doordat m'n man heel lang was, waardoor hij het hoofd boven water hield en mij hoog kon optillen. Ik was in paniek, want ik dacht aan ons kind dat achtergebleven was.

Tevergeefs tastte ik naar de deurkruk van de bijkeuken. 'Dat luik!' zei m'n man. In de wand van de schuur was een gat zonder deuren dat nog niet door het water bereikt was. Ik hees me naar binnen en trok daarna ook mijn man de schuur in. In het houten gedeelte van de schuur waren de melkkoeien wellicht al verdronken; we hebben hen in elk geval geen lawaai horen maken."

Ik wilde m'n kind halen

De boot die op het erf lag, dreef dichterbij. "Ik wilde erin, m'n kind halen. 'Nee, dat kan niet. Die boot is kapot,' wist m'n man. Hij gooide een aantal pannen van de schuur, zodat het dak zou blijven drijven als het lossloeg. Ondertussen schreeuwden we naar het huis, want daar was alles nog in diepe rust. Opeens zagen we het licht aangaan. Iemand klom door de koekoek naar buiten en reikte ons een laken toe. Zo wisten we in de dakgoot te komen en naar binnen te klimmen.

Ondertussen kwamen de boer en de boerin, die beneden wakker geworden waren, naar boven. Ze hadden door het water moeten plonzen om de trap te bereiken, maar ze waren nog op tijd. Het water steeg vrij snel, want het stroomde niet alleen óver de dijk, maar kwam ook door een gat in de dijk, dicht bij onze noodwoning.

Van de bovenverdieping gingen we naar de vliering. Daar was geen raam, maar mijn man en de zoon van De Boer duwden met hun schouders een gat in het dak. Daardoor hadden we een vluchtweg en nu konden we ook naar buiten kijken. We zagen dat het houten gedeelte van de schuur die we net verlaten hadden, wegspoelde, richting het gat in de dijk!

In de schuur achter onze noodwoning verdronken vijf paarden en wat kleinvee. Een drachtig paard is later gevonden met het veulen half uit haar lijf geperst."

Onrust in Zierikzee

"We zaten met tien man op de vliering. Ik zal nooit vergeten hoe snel de knieën van m'n man tegen elkaar klapperden, van de kou en de spanning. De Boer had een rode zakdoek om zijn hoofd tegen de kou. Er stond een dekenkist op de vliering met de uitzet van een zoon die op trouwen stond. Die kleren hebben de mannen aangetrokken in plaats van hun natte plunje. Zelf kreeg ik een jurk van een van de dochters aan. Ze hadden nog net wat kleren uit de kast kunnen plukken voordat we naar de vliering gingen.

Mevrouw De Boer, haar dochter en ik gingen op het bed liggen dat op de vliering stond. Ondertussen denk je dan: Hoe zou het met ons huisje zijn? En met het kind? We hadden een poes. Ik had weleens gelezen hoe tijdens een eerdere watersnood het leven van een baby gered was: een kat hield de wieg op het water in evenwicht door heen en weer te springen. Als dat nu eens weer zou gebeuren? Zulke gedachten schieten dan door je hoofd.

Toen het licht werd, zagen we pakken stro op ons huis liggen; zo hoog had het water gestaan. We zagen het water echter zakken: het verspreidde zich doordat een binnendijk

was doorgebroken. Mijn man wilde toen naar ons huis toe, maar bij De Boer zeiden ze: je begeeft je onnodig in gevaar, terwijl je het kind toch niet meer kunt redden.'

In Zierikzee waren ze ongerust over ons: mijn broer en de getrouwde kinderen van De Boer waren naar het havenhoofd gelopen. M'n broer was zelfs door een gat gegaan, maar het tweede kon hij niet oversteken, dus hij kon ons niet bereiken. Uiteindelijk hebben ze Berrevoets, die een of twee keer per dag met een veerbootje tussen Zierikzee en Colijnsplaat heen en weer voer, gevraagd naar ons toe te varen. Toen het 's zondagsmorgens om een uur of elf laagwater was, wisten we de dijk te bereiken, waarachter die boot lag."

"We zijn toen een aantal dagen bij mijn broer in Zierikzee geweest. Mijn man hielp mee bij reddingswerkzaamheden. We moesten om ons levensonderhoud denken, dus hij vroeg me de 45 gulden op te halen die hij de week voor de Ramp verdiend had bij het Waterschap Schouwen. Degene die het moest uitbetalen, de heer Hartog, zat als evacuée bij J. Schot, want zijn eigen huis stond onder water. Beide heren behoorden tot onze kerk. Ik kreeg niet alleen 45 gulden van Hartog, maar van mevrouw Schot kreeg ik er 25 bij. Daar was ik erg blij mee, want ik was zonder mijn bril gevlucht en kon nog niet vermoeden dat ik die de volgende dag terug zou vinden.

We zaten ondertussen in angst over onze familie. Mijn zus woonde met vier jonge kinderen in het laagste deel van Nieuwerkerk, aan de Lageweg. Mijn ouders woonden aan de Stationsstraat in dat dorp, met Riet, mijn jongste zus, die nog thuis was.

In de pastorie van de Gereformeerde Gemeente in Nieuwerkerk woonde een andere zus met haar gezin. En m'n jongste broer had een vriendin in Sirjansland. Vanwege de storm was hij daar 's zaterdagsavonds gebleven.

Het duurde tot dinsdag voordat we iets vernamen. 'Daar komen pa en moe en Riet,' werd er opeens geroepen. Ik herkende mijn moeder eerst niet eens: ik miste mijn bril, en moeder had een geleende bruine jas aan, terwijl ze anders altijd in het zwart was.

Ze vertelden hoe ze vanuit het ene zolderraampje huis na huis hadden zien wegspoelen. Door het andere raampje hadden ze contact met de buren, een jong gezin in een betrekkelijk nieuw huis. M'n ouders en Riet trokken de losse trap die in het trapgat dreef, naar boven en legden die van hun raampje naar het raampje van de buren.

Over deze brug kropen ze naar de buren toe. Daar kwamen ook de ouders van de buurvrouw, die aan de andere kant van het nieuwe huis woonden. Zij werden door hun kinderen midden in de nacht tijdens laagwater naar het nieuwe huis gedragen." De vader was invalide (zie het verhaal van J.J. Brouwer te Nieuwerkerk in dit boek, blz. 50).

"Ook al leken ze nu in een stevig huis te zitten, bij hoogtij steeg het water er wel tot de onderkant van de ledikanten. Bure Jaantje vroeg aan m'n moeder wat ze ervan dacht. 'Het kan alleen maar om Zijns Naams wil,' zei moeder.

Dinsdags heeft visser **Chr. Schot** uit Zierikzee hen uit het huis gehaald. Zo kwamen ze naar Zierikzee.

's Woensdags kwam daar ook mijn zus van de Lageweg met haar man en vier kinderen. Zij waren 's zondags met de andere buurtbewoners door de burgemeester en de brandweer opgehaald, uit voorzorg. Ternauwernood wisten ze de Hoge Hoeve te bereiken; ze konden niet meer naar het dorp. Nooit zal ik de verwondering en blijdschap vergeten die er heersten toen ze op de Scheepstimmerdijk aankwamen. We hadden zeer voor hun leven gevreesd.

Sommige mensen vonden dat de burgemeester niet mee had mogen gaan toen de mensen

gealarmeerd werden, maar wij zijn hem altijd dankbaar gebleven. De overburen van mijn zus waren niet met hem meegegaan. Die dachten dat ze in hun eigen huis veilig waren, maar zijn daar verdronken.

De zus die in de pastorie woonde, heeft vanuit haar huis verschillende mensen zien verdrinken. Van mijn broer hoorden we op zaterdag 7 februari pas dat hij in Sirjansland gered was en nu in Bunnik verbleef.

Mijn ouders, Riet en mijn zus van de Lageweg met haar gezin kregen onderdak in het Oudeliedenhuis in Veenendaal. Ds. R. Kok preekte in Veenendaal de eerste zondagavond over Jeremia 14, naar ik meen over vers 7: *'Hoewel onze ongerechtigheden tegen ons getuigen, o HEERE! doe het om Uws Naams wil.'*

Ds. Kok kwam hen ook opzoeken. Hij probeerde niet hen bij hem in de kerk te houden, maar zei eerlijk: Als jullie bij de Gereformeerde Gemeenten horen, zouden jullie eigenlijk in de Fluiterstraat naar de kerk moeten gaan.' Daar zat de Gereformeerde Gemeente die daar toen was. Daar zijn ze toen maar naartoe gegaan.

Alleen de slaapkamer was er nog "Vier dagen na de watersnood, op donderdag, hebben we veerman Bernaar ons huis te varen. De woonkamer en de schuur waren weg, maar de slaapkamer stond nog overeind. Daar hebben we **Gerardje gevonden**. Het water heeft metershoog gestaan, maar het kind lag nog in zijn ledikant (de lattenbodem). Dit bleef er over van het huisje van het echtpaar Huige. In dit gedeelte van de woning vonden de ouders hun baby terug. Mijn bril lag nog op zijn plek en de wekker, die om half vier stil was blijven staan, was ook niet weggespoeld.

M'n man zei later weleens: 'Het is een hard gelag dat we gered zijn door het huilen van ons kindje, terwijl hij zelf omgekomen is.' Hij zei ook: 'Had ik zijn kleren maar tussen m'n tanden genomen toen ik jou te hulp schoot.' Maar het ging allemaal zo vlug. M'n man heeft heel snel gehandeld, dus hij hoefde zich geen enkel verwijt te maken. Als hij het kind had kunnen redden, was het misschien van de kou gestorven."

Een plotselinge begrafenis

Bij de broer van mevrouw Huige zaten nu zoveel familieleden in huis, dat er geen ruimte was om de baby op te baren. Dat gebeurde dan ook in de rooms-katholieke Corneliastichting. Dat gebouw werd als hospitaal gebruikt, omdat het ziekenhuis in Noordgouwe vanwege het water onbereikbaar was.

J. Huige-Kik met het portret van haar man. Over de Ramp:
"je blijftje hele leven aan die gebeurtenissen denken,
zeker als het stormt of als het hoogwater is."

"'s Morgens en 's avonds ging ik er even kijken. We zouden bericht krijgen als Gerard begraven zou worden. Toen ik er 's zaterdagsavonds kwam, was hij opeens weg. Hij bleek begraven te zijn zonder dat we het wisten. Zoiets kon gebeuren in de chaotische toestand

van die dagen. De route naar de begraafplaats liep over de Scheepstimmerdijk, waar het huis van m'n broer stond. Zonder dat we het wisten was de begrafenisstoet van ons zoontje dus vlak langs ons gekomen. Dat is heel moeilijk voor ons geweest.

Later hebben ze het graf aangewezen. Dat hebben we toen gekocht. Toen mijn man in april 1996 overleed, is het graf geopend in aanwezigheid van m'n zoon Jan. Er werd niets gevonden. 'k Heb toen bij de Nederlandse Patiëntenvereniging geïnformeerd of dat wel kan: dat er na 43 jaar van een baby niets meer terug te vinden is. We hebben nu grote twijfels of dit wel de plaats is waar ons zoontje begraven werd. Mijn man en de vier kinderen die we later gekregen hebben, *gingen er bijna elke week naartoe*; achteraf dus mogelijk naar de verkeerde plaats. Zelf had ik er geen behoefte aan; je vond er niets."

Een groot verdriet

In het restant van haar huis had mevrouw Huige een jas gevonden. "Die heb ik uitgewassen en weer gebruikt. Verder waren we alles kwijt. De klap was zo groot, dat we het niet konden opbrengen om van alles te gaan regelen. Na een dag of tien moest ik toch eens wat andere kleren zien te krijgen. Ik ging naar de ulo aan de Poststraat. Daar zat een vrouw uit Almelo. Ze zei dat er bijna niets meer was. 'Waarom bent u niet eerder gekomen?' Ik heb toen verteld wat er met ons kind gebeurd was. Ze was erg met ons begaan. Ik kreeg een jas mee en ze stopte gauw vijf gulden in de jaszak.

Ik moest ook naar de verloskundige, want doordat ik opeens geen borstvoeding meer kon geven, had ik veel pijn.

Een deel van de bevolking werd geëvacueerd. Vanuit het overvolle huis van m'n broer konden wij toen naar het huis van een oudere vrouw en haar dochter die ook aan de Scheepstimmerdijk woonden en die we kenden uit de kerk. Zij moesten evacueren.

M'n broer en zijn vrouw, Lena Pannekoek, verwachtten in maart een baby. Ik was kraamverzorgster en zou er gaan helpen. Maar ik kon het echt niet: daar zou blijdschap zijn en zelf zat ik met zoveel verdriet. Uiteindelijk heeft de leidster van het kraamcentrum een ander er naartoe gestuurd.

In het huis waar we nu verbleven, waren twee bedsteden. In de ene stond een kistje met de babykleertjes die ik uit het water had gevist. Als ik die bedstee opendeed, was ik weer zó verdrietig. Buiten draaide ik mijn hoofd weleens om als ik een kinderwagen zag."

Verscheiden keren bezocht mevrouw Huige een herdenking van de slachtoffers van de watersnood. „Er waren veel mensen bij die ik goed kende, onder wie m'n tante in het gehucht Capelle. Haar zoon en zijn vrouw, die na acht jaar huwelijk hun eerste kind verwachtten, zijn in het Gouweveer onder Zierikzee verdronken.

Ze bezocht ook het Watersnoodmuseum. Anderen kunnen daar niet toe komen. "Zelf ben ik nogal nuchter. Je blijft wel je hele leven aan die gebeurtenissen denken, zeker als het stormt of als het hoogwater is. Ik zing graag uit volle borst, maar Psalm 42:5 in de berijming van Datheen kan ik slechts met omfloerste stem meezingen: *Al de grote waterstromen zijn, Heere, over mij gegaan...* We hebben de dood voor ogen gezien.

Slachtoffers 24

Blankert, Hendrikus	Zierikzee	
Blankert-Verdon, Sara	Zierikzee	
Boot-van der Stolpe, Anna Martina	Zierikzee	1
de Ruijter, Cornelis	Zierikzee	
den Boer, Arie	Zierikzee	
den Boer-de Ruijter, Cornelia	Zierikzee	
Fondse, Abraham Jacob	Zierikzee	
Fondse, Pieter Hendrik	Zierikzee	
Fondse-Ruijtenburg, Catharina Johanna	Zierikzee	
Gilden, Hubertus Cornelis	Zierikzee	3
Hillebrand, Martinus	Zierikzee	
Hillebrand-van den Hoek, Leentje	Zierikzee	
Huige, Gerard	Zierikzee	1
Janse, Janna Cornelia	Zierikzee	
Matthijsse, Jan Adriaan	Zierikzee	
Matthijsse-van der Meer, Adriaantje	Zierikzee	
Ringelberg, Jan Johannes	Zierikzee	
van Beveren, Cornelis	Zierikzee	
van Beveren, Meindert	Zierikzee	
van Beveren-van Nieuwenhuijze, Jacoba	Zierikzee	
van Beveren-van Strien, Thona	Zierikzee	
van den Boogerd-de Graaf, Lena	Zierikzee	
van Dongen-Bil, Janna		

L. VOGELAAR

VAN ZEE TOT ZEE ZAL HIJ REGEREN

Deel 2

DE RAMSHOORN

GOES

2002

INHOUDSOPGAVE DEEL 2. HOOFDSTUK 3

3. Goeree-Overflakkee

Dirksland	115 paginnummer uit boek
Herkingen	119
Melissant	122
Middelharnis/Sommelsdijk	124
Nieuwe-Tonge	137
Ooltgensplaat	142
Ouddorp	146
Oude-Tonge	149
Stad aan 't Haringvliet	170
Stellendam	176

REFORMATORISCH DAGBLAD OVER DE RAMP

Diverse artikelen L. Vogelaar

HOOFDSTUK 3

Goeree-Overflakkee

Stelt u zich voor het gebulder van de orkaan, het loeien van de sirenes, het woedend gebruis der aanstormende golven, het hulpgeschreeuw van de in doodsnood verkerenden, het met geweld binnendringen van watermassa's door deuren en vensters, die stuksloegen, het steeds hoger worden van de vloed, het ineensstorten van huizen, het was alles zo ontzettend, dat onze taal te arm is om het op de juiste wijze uit te beelden. Al had iemand het redenaarstalent van Demosthenes en de uitbeeldingskracht van de dichter Homerus, hij zou niet in staat zijn het vreselijke toneel dat zich in enkele uren tijds afspeelde, bij benadering te schetsen."

In de Banier der Waarheid, het blad van de Gereformeerde Gemeenten in Noord-Amerika, deed Th. de Waal uit Middelharnis in enkele brieven verslag van de Ramp op Goeree-Overflakkee.

De overstroming kwam zo plotseling! "Geheel onverwacht overviel de stormvloed de slapenden, waarvan velen zich, nog in nachtgewaad gestoken, veilig trachtten te stellen, maar waarvan ook zeer velen een jammerlijke dood in de kokende golven vonden."

Het eiland (dertien dorpen met in totaal 35.000 inwoners) was 21.000 hectare groot, en daarvan was slechts 3300 hectare droog gebleven. "Het is een wonder Gods, dat nog zoveel mensen zijn gered en dat niet het gehele eiland door de kolkende vloed is verzwolgen. Met eigen ogen hebben wij aanschouwd dat de dijken aan de zuidzijde van het eiland geheel in flarden zijn geslagen. Er zijn gaten bij van ruim honderd tot tweehonderd meter breed, met een diepte van tien tot twintig meter. En niet alleen de buitendijken, maar schier in alle binnendijken zijn ontelbare gaten, waarin nu nog, op het ogenblik dat wij dit schrijven, het water bij eb en vloed in- en uitstroomt. De meest getroffen gemeenten op ons eiland zijn Oude-Tonge, Nieuwe-Tonge en Stellendam."

Er kwamen 490 eilandbewoners om: in Oude-Tonge 305 van de 3088 inwoners, in Nieuwe-Tonge 85 van de 2186, in Stellendam 61 van de 1883, en de overigen verspreid over het eiland.

De Waal beschreef hoe wonderlijk velen gespaard waren. "Daaronder zijn er ook van Gods kinderen. Hachelijke ogenblikken zijn door hen doorleefd, maar in het stormgeloei en het gebulder van de orkaan vonden zij vreugde in God, naar waarde nooit te danken. Zij konden met recht psalmen zingen in de nacht en met de dichter uit Psalm 46 uitroepen:

*Dies zal geen vrees ons doen bezwijken,
Schoon d' aard' uit hare plaats moog' wijken,
Schoon 't hoogst gebergt' uit zijne steê
Verzet wierd in het hart der zee."
Dies zal geen vrees ons doen bezwijken,*

*Schoon d' aard' uit hare plaats toog' wijken,
Schoon 't hoogst gebergt' uit zijne stel
Verzet wierd in het hart der zee."*

DIRKSLAND

Aantal leden: 464. Doopleden: 433. Totaal: 897.

Aantal slachtoffers in de gemeente: 0.

Aan de rand van het water

Het stormde en het regende, en het werd donker ook. Die gure zaterdagavond brachten C. Grootenboer en zijn verloofde door in het huis van haar broer, waar ze op een baby pasten.

Gevaarlijk weer voor de mensen op zee, zeiden ze tegen elkaar.

"Dat het voor ons als eilandbewoners ook gevaarlijk zou worden, hebben we niet overdacht," zegt ouderling Grootenboer. "Dat de dijken die ons eiland beschermden, konden doorbreken, kwam niet in onze gedachten op. Aan het eind van de avond gingen we naar huis en naar bed.

Mijn ouders woonden aan het Korteweegje in Dirksland, in de polder de Oude Plaat (d' Ouwe Plaete), aan de oostelijke rand van het dorp.

Achter de kerk liep de Boomvliet. Het poldergedeelte aan de overkant behoorde tot de gemeenten Melissant en Sommelsdijk. Dat stond onder water, bijna tot aan Herkingen toe. De watertoren werd een toren in het water.

"De Geldersedijk hield het water tegen, dus de rest van Dirksland bleef droog. Vanuit het buitengebied waren verschillende gezinnen naar het dorp gekomen. Mijn vader en mijn broer hebben de nacht in ons huis doorgebracht. De volgende dag vonden we onderdak in het huis van kennissen. In Oude-Tonge was een tante van mijn verloofde verdronken. Alle andere familieleden bleven gelukkig gespaard.

Mijn broer was wachtmeester bij de zware luchtdoelartillerie. Hij was op verlof en kon nu niet terug. Zelf zat ik bij de Nationale Reserve. Beiden werden we in deze situatie ingezet, zoals overal militairen hielpen met het redden van mensen, het verwijderen van kadavers en het dichten van bressen. Als Nationale Reserve werkten we vanuit de christelijke school in de Tuinstraat."

De spullen hoeven niet naar boven

De Geldersedijk, die Dirksland en Herkingen met elkaar verbond, dreigde 's zondagsavonds alsnog door te breken. Met man en macht werd er gewerkt om de dijk te behouden. Honderden inwoners, ook vrouwen, hielpen mee. Ze plaatsten een wal van duizenden zandzakken. In de scholen kregen de werkers eten en drinken uitgereikt.

De 85-jarige **Anna Ruit-de Wachter** (1867-1961) kreeg te geloven dat de Heere Dirksland zou sparen. De burgemeester had al gezegd dat de mensen maar beter hun spullen naar boven konden brengen en hun koffers gepakt moesten hebben voor het geval ze overhaast zouden moeten vertrekken. Vrouw Ruit zei echter tegen haar dochters en de burens dat het niet nodig was.

Dirksland bleef inderdaad gespaard. Er vielen geen slachtoffers in het dorp. Het werd een toevluchtsoord voor velen die elders op het eiland aan het water ontkwamen. Veel

evacués gingen van Dirksland door naar Rotterdam.

"Heel aangrijpend"

Ir. H. van Rossum was ouderling in Haarlem, waar hij bij het Technisch Bureau van de Unie van Waterschapsbonden werkte, dat opdrachten voor waterschappen uitvoerde. Hij kreeg op maandag 2 februari opdracht naar Middelharnis te gaan. Met een Belgische marinehelikopter maakte hij een verkenningsvlucht boven Flakkee. Samen met de dijkgraaf gaf hij aanwijzingen voor het eerste herstelwerk. "De bevolking was in rouw gedompeld," zei Van Rossum later. "Ik ben zelf opgegroeid in Melissant, dus ik kende de omgeving op mijn duimpje. Verschillende vrienden en kennissen heb ik levenloos in het water zien drijven, heel aangrijpend."

Op zondag 8 februari preekte ds. G. Zwerus uit Middelharnis in Dirksland. Van Rossum zat onder zijn gehoor. "De tekst van zijn preek staat me nog goed bij. Het ging over Psalm 29:10: 'De Heere heeft gezeten over den watervloed.'"

Van Rossum was later nauw betrokken bij de herverkaveling van het gehavende gebied en, als SGP-Tweede Kamerlid, bij de besluitvorming over de Deltawerken, die herhaling van de watersnood moeten voorkomen.

Herkingen

Aantal leden: 184. Doopleden: 191. Totaal: 375.

Aantal slachtoffers in de gemeente: 0.

's Zaterdagsavonds had men in Herkingen al in de gaten dat de toestand kritiek zou worden. Loco-burgemeester J. Witvliet is die nacht niet op bed geweest. Hij alarmeerde burgemeester D. van Heijst, die met opzichter G.C. Vreugdenhil uit Dirksland kwam. De inwoners werden uit bed geklopt en de sirene loeide.

Polder na polder liep onder, niet alleen doordat dijken beschadigd raakten, maar soms eenvoudigweg doordat het water er overheen stroomde.

In Herkingen (waar ook student C. Molenaar met zijn gezin woonde) waren geen slachtoffers te betreuren. Een groot deel van de bevolking werd geëvacueerd. De materiële schade was aanzienlijk. Vooral in Tuindorp en aan de Scharloodijk stonden de huizen soms tot aan de zolder in het water. De notulen en andere paperassen van de SGP-kiesvereniging gingen verloren doordat het huis van secretaris C. Kieviet onderliep.

In het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente te Herkingen, in de polder St. Elizabeth, kwam ook water te staan. De kachel en een deel van de centrale verwarming werden vernield.

De zolder rustte hoofdzakelijk nog op de zijgevels en de tussenmuur.

Dan had de Heere ons daar wel laten verdrinken...

Aan de Bosseweg, tussen Herkingen en Battenoord, woonde een jong echtpaar dat rond 1 februari een kind verwachtte. De baby leek die zondagnacht ook geboren te zullen worden.

Vlakbij hun huis brak de buitendijk door. De burendurften niet in hun eigen huis te blijven en kwamen naar hen toe. Ook bij hen kwam het water echter in huis. Ze vluchtten naar boven, terwijl het water steeg. De jonge vader scheen af en toe met een zaklantaarn in het trapgat om te tellen hoeveel treden er nog droog waren.

Even later werd de trap weggeslagen. Het water sloeg ook de voor- en achtergevel uit het huis, zodat de zolder hoofdzakelijk nog op de twee zijgevels rustte. Door de druk van het

water boog de zolder naar boven door. Eigenlijk was het onbegrijpelijk dat het hout niet van de muren losscheurde.

Voor de meeste vluchtelingen op de zolder waren het benauwde uren. De aanstaande vader mocht echter weten dat ze niet zouden verdrinken.

Ze zijn toen wonderlijk bewaard, ook doordat de Nieuwe Tongensedijk doorbrak, waardoor het water in Herkingen zakte. Er kwamen redders voorbij in een boot. Ze stopten niet, want ze veronderstelden dat er in deze ruïne geen mensen meer aanwezig konden zijn. De bewoner van het huisje brak echter het kozijn van het zolderraam weg en schreeuwde uit alle macht om hun aandacht te trekken. Toen kwam de boot langs zij.

Eerst pakten de redders de kinderen aan. Daarna werd de hoogzwangere vrouw, met lappen onder de oksels, met veel moeite in de boot neergelaten, maar toen was er voor haar man eigenlijk geen ruimte meer. "Hijs mij dan ook maar weer naar binnen," zei ze. Maar daar was geen sprake van. Er kon toch een plaatsje voor haar man worden ingeruimd.

Dichtbij de dijk sprong haar man overboord en trok de boot naar de kant. Daarna liep hij in zijn natte kleren in de kou over de dijk. Misschien was dat een van de oorzaken waardoor hij de (reumatische) ziekte van Becherev opliep, die later dat jaar openbaar kwam.

Ze vonden onderdak in Dirksland. Daar werd hun zoon op 14 februari in het ziekenhuis geboren. Voor de bevalling maakte de vader de schoenveters van zijn vrouw los. Ze schreide, want ze dacht dat ze er niet door zou komen. Maar haar man bemoedigde haar: "Dan had de Heere ons daar wel laten verdrinken."

Nooit naar herdenkingen

De baby was aanvankelijk vaak ziek. Toen hij anderhalf jaar was, zat of stond hij nog steeds niet. Zijn moeder was na alles wat er gebeurd was zo bang dat hem iets zou overkomen, dat ze hem pas naar de kleuterschool liet gaan toen hij al vijf jaar was. Zelf is ze nooit naar herdenkingen van de watersnood gegaan, bang dat de herinneringen zich onstuitbaar aan haar zouden opdringen.

Het gezin behoorde in 1953 nog tot de Nederlandse Hervormde Kerk in Herkingen, maar voegde zich later bij de Gereformeerde Gemeenten. Het jongetje dat kort na de Ramp geboren werd, werd later ambtsdrager. Bij zijn moeder, inmiddels weduwe, staan de gebeurtenissen onuitwisbaar in het geheugen gegrift. Ze waren zo ingrijpend, dat ze die in dit boek liever anoniem vertelt.

Eilanden-Nieuws, 21 februari 1953.

DICHTEN VAN HET GROTE GAT BIJ HERKINGEN LEVERT GROTE MOEILIKHEDEN
OP

Zinkstukken waren de polder ingesleurd

De herstelwerkzaamheden bij Herkingen die worden uitgevoerd door het aannemersbedrijf Van Hattum en Blankevoort van Beverwijk concentreren zich op het stroomgat voor de boerderij van C. J. Gelul waar eb en vloed met kracht doorheen stromen. Dit heeft tot gevolg dat bij ieder getij de polder Klinkerland blank staat en vele huizen gedurig tol aan de raamkozijnen in het water komen te staan.

Ongeveer veertien dagen wordt nu hier met man en macht gewerkt om dit gevaarlijke diepe stroomgat dicht te krijgen. Men tracht dit te doen met zinkstukken waarvoor

geschoold personeel uit Sliedrecht aanwezig is. Op het ogenblik dat we dit schrijven zijn zeven zinkstukken tot zinken gebracht waarvan er echter vier door de sterke stroom zijn weggesleurd de polder in.

Vollaart-Melissant, Tannetje

Herkingen

Melissant

Het loopt als in de afgrond weg

"Dirksland en Melissant bleven als door een wonder gespaard," zegt ouderling B. Both, zoon van de toenmalige diaken A. Both. "Deze twee dorpen liggen laag, dus een overstroming had verschrikkelijke gevolgen kunnen hebben. Het was een spannende nacht. Rondom ons was water, maar de binnendijken hielden het.

Die zondag werden er in onze gemeente in Melissant geen diensten gehouden, zoals op veel plaatsen in het rampgebied. Vanuit Dirksland en Melissant werd reddingswerk ondernomen in het omliggende gebied. We kregen hier evacués, vooral vanuit Stellendam. De lijken die uit het water gehaald werden, kregen in Melissant een plaats in een massagraf.

Na anderhalve week waaide het weer hard. 'We zullen alsnog verdrinken,' zei mijn moeder. Maar visser L. van Es uit Stellendam, die bij ons als evacué in huis was, had er beter kijk op. Hij zei: 'Nee, het water loopt vandaag als in de afgrond weg.' De wind stuwde het water niet naar het land, maar naar zee."

Gemeenteleden die richting Stellendam woonden, kregen water in huis, maar in Melissant bleef het droog. Het bouwvallige kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente zou het watergeweld wellicht niet doorstaan hebben als het dorp overstroomd zou zijn. Een jaar later kreeg de gemeente van de overheid te horen dat het bedehuis niet langer gebruikt mocht worden. De bouwplannen waarover al jaren gediscussieerd werd, moesten nu worden doorgezet. Op 21 december 1955 nam ds. H. van Gilst uit Dirksland een nieuwe kerk in gebruik.

Met het oude gebouw viel het kennelijk nogal mee, want het staat er meer dan een halve eeuw later nog steeds. Het diende als fruitopslagplaats voor A.C. van Rossum, broer van het SGP-kamerlid. Later werd het als woonhuis gerenoveerd.

Hier komt geen water

Ouderling E. Struijk schreef in zijn herinneringen over mevrouw **Van der Meide**, die hij goed gekend had. Het overlijden van haar vader was gebruikt om haar stil te zetten. Ze was een stille vrouw, die zelden over haar innerlijk sprak. Ze leidde echter een teer leven, en daar ging wat vanuit.

Toen Dirksland en Melissant door het water bedreigd werden, kwam de heer Warnaar, de werkgever van haar man, vragen of er hulp nodig was bij het naar boven brengen van het huisraad. "Komt u vanmiddag maar terug," zei vrouw Van der Meide.

Dat deed hij. Toen had ze een andere boodschap voor hem: "Hier komt geen water." Dat had de Heere haar laten zien. Het is bewaarheid ook.

Sommelsdijk

Aantal slachtoffers in de kerkelijke gemeente: 3, allen in Nieuwe-Tonge.

Cornelis Koert, Nieuwe-Tonge, 48 jaar
 Maria Looij-Koppenaar, Nieuwe-Tonge, 36 jaar
 en haar dochter Leentje Pieterella Looij, Nieuwe-Tonge, 12 jaar

Gods eer en het nut van de beproeving

De wind bulderde rond het huis; rukte hier en daar dakpannen weg. Bij de buurman waaide de schoorsteen eraf Noodweer, besefte meester W. Droogers. Vanuit Amersfoort was hij in 1946 naar Sommelsdijk verhuisd om er te gaan lesgeven aan de School met de Bijbel. Op een ringvergadering van de jongelings- en meisjesverenigingen van de Gereformeerde Gemeenten op Flakkee had hij Maatje den Boer ontmoet. Ds. J.B. Bel leidde hun trouwdienst in Middelharnis op 24 maart 1949, en in april bevestigde hij de 26-jarige onderwijzer daar tot diaken. In 1951 werd Tini geboren, de oudste van de twee dochters van het echtpaar Droogers.

De laatste januaridag in 1953 verliep stormachtig. De wind gierde rond het huis aan de Van Aerssenstraat. "We hebben toch nog wat kunnen slapen, maar 's zondagsmorgens om zeven uur begon de kerkklok van Sommelsdijk opeens te luiden." Snel deed Droogers het licht aan. "Ik dacht: Hebben we ons verslapen? Mijn vrouw dacht dat er misschien brand was. 'Nee, dan zouden we sirenes horen, maar ik heb weleens gehoord dat ze hier op de eilanden de klok luiden als er een overstroming dreigt,' zei ik.

We hoorden voetstappen buiten. Snel schoten we wat kleren aan. Een buurman zei: 'Breng maar gauw je spullen naar boven, want het water komt.'"

Tot u zal het niet genaken

Het werd een vreemde zondag. De familie Droogers woonde schuin tegenover het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente, dat net over de grens in Middelharnis stond, maar daar bleven de hekken gesloten. Koster H. van der Boom was 's morgens vroeg nog wel naar de kerk gegaan om de kolenkachel van de centrale verwarming op te stoken. Hij moest tegen de storm optornen. Welke gevolgen die storm elders op het eiland had gehad, wist hij nog niet.

Terwijl Van der Boom in de kerk bezig was, viel het licht uit. Bij het licht van een olielamp voltooide hij zijn werk. Er werden echter geen diensten gehouden. De koster ging rond half negen opnieuw naar de kerk, om de kerkgangers terug te sturen.

"Iedereen was in spanning over wat er komen ging," zei Droogers. "Van ouderling J. Verhage hoorde ik later hoe de nood hem opgebonden werd. Toen beloofde de Heere hem: 'Aan uw zijden zullen er duizend vallen, en tienduizend aan uw rechterhand; tot u zal het niet genaken' (Ps. 91:7).

Met eb bleef het water voor het dorp staan. Het was een vieze, bruine massa. In de verte zagen we de torens van Nieuwe- en Oude-Tonge, niet wetend welke ramp zich daar voltrokken had.

Aan de andere kant van ons dorp stond ook water, dus de dreiging kwam van weerskanten. Binnen de bebouwde kom was het echter nog droog.

's Middags om drie uur begon de kerkklok opnieuw te luiden. Overal zag je de mensen naar buiten komen. Een omroeper stond op elk kruispunt even stil, luidde zijn gong en riep dat om een uur of zes het water in het dorp zou komen en dat het zeker een meter hoog zou komen te staan. Iedereen moest zo veel mogelijk spullen in veiligheid brengen. We mochten geen water meer uit de kraan drinken, want dat was inmiddels verontreinigd."

Ons hart was vol vrees. Droogers en zijn vrouw sjouwden hun bezittingen naar boven. "We hadden niet zo'n groot huis, dus boven was het helemaal vol. Drie meubelstukken waren te groot om de bocht in de trap te nemen. De boekenkast en de divan hebben we op de tafel gezet, zodat uiteindelijk alleen de tafelpoten nat geworden zijn."

Droogers deed de kolenkachel uit om die op tijd af te laten koelen, want hij vernam dat zo'n kachel kan knappen als hij heet is en er plotseling koud water bij komt. Hij had twee bekertjes water nodig voordat het lukte om het vuur te doven. Sissend verdwenen de laatste vlammen.

"Terwijl we druk bezig waren, zat onze kleine meid van anderhalf het vanuit de kinderstoel met grote ogen aan te zien. Ik ging even bij de Langeweg, de scheiding tussen Middelharnis en Sommelsdijk, kijken en zag het water dichterbij komen. En waar het kwam, gingen de lantaarns uit. Ondertussen stond m'n vrouw in de deuropening en riep bevreesd dat ik moest komen.

In huis hoorden we opeens een enorm lawaai. We hadden helemaal niet meer aan de weckflessen in de kelder gedacht. Het water drong nu de kelder binnen en sleepte de flessen van de planken. Toen we in het keldergat keken, floepte net het licht uit.

We zijn naar de eerste verdieping gegaan, in afwachting van de dingen die komen gingen. Ons hart was vol vrees: Hoe hoog zal het water komen? Zijn we hier veilig? We zijn de hele nacht wakker gebleven. Gelukkig sliep ons dochttertje wel. We zagen meubels en tonnen met wasgoed door de straat drijven. Om het half uur ging ik naar beneden en peilde met een latje hoe hoog het water stond. Het steeg of daalde soms een klein beetje, maar de hoogte was eigenlijk vrij constant: op de tweede traprede van onderen."

Geef mij het kind maar

Een olielampje was de enige verlichting waarover Droogers en zijn vrouw beschikten. Omdat ze de waterleiding niet meer konden gebruiken, hadden ze al een emmertje water mee naar boven genomen. "Twee dagen hebben we in de kou gezeten. Nood maakt vindingrijk: ik heb het olielampje op de marmeren plaat boven de wastafel gezet. Aan weerszijden van de lamp stapelde ik boeken op, ik zette er een metalen vloerblik op en daarop de theepot. Het duurde een paar uur, maar toen was de thee redelijk warm."

In de loop van de maandagmiddag reden er mannen op een tractor door de straat; langzaam, om geen hoge golven te veroorzaken. Auto's konden er niet rijden, maar die tractor kon dat wel, omdat de motor net droog bleef. Vanaf de tractor werd er omgeroepen dat het hele dorp geëvacueerd zou worden. Iedereen moest kleren en de nodige spullen bij elkaar zoeken.

"Toen die mannen terugkwamen, zagen we hoe ze de overburen uit huis haalden: die klommen door het raam en toen een ladder af naar de kar achter de tractor. Daarna kwamen ze naar ons. De ladder werd tegen het erkertje gezet. Mijn vrouw stapte het raam uit, op die erker, maar durfde opeens niet verder. 'Mevrouw, het moet,' zei een van die mannen. 'Geef mij het kind maar.' Toen ging ze voetje voor voetje de ladder af. Op de kar kon ze op een stoel zitten, met Tini op schoot. Ondertussen kwam ik naar beneden. Een man op lieslaarzen klom daarna de ladder op, ging naar binnen, sloot de ramen, ging in huis de trap af en kwam daar door het water weer naar buiten om de deur op slot te draaien. Zo konden alle huizen behoorlijk afgesloten worden."

Evacuatie naar Rotterdam. Droogers werd met zijn gezin naar het marktplein gebracht, dat was droog gebleven. "Zwagers namen ons op hun rug en droegen ons een huis binnen. Daar sliepen we allemaal beurtelings drie uur, met de kleren aan. De anderen waakten.

We kregen hier voor het eerst weer warm eten, maar we aten het van ongewassen borden, want water voor de vaat was er niet.

Dinsdags bracht een klein schip van een beurtschipper ons naar het havenhoofd. Daar waren rijnen gearriveerd. Op de bodem van het ruim was stro uitgespreid. Mijn blinde schoonmoeder kon de ladder niet af, dus zij mocht in de kajuit. Wij zaten beneden in het ruim. Ons dochtertje was nu helemaal van streek.

Er lagen zieken op brancards. Ik zie nog voor me hoe **ds. H. Goedhart**, de hervormde predikant, van brancard naar brancard ging en op zijn knieën bij de zieken zat."

De vaartocht naar Rotterdam duurde 3,5 uur: over het Haringvliet, langs Nieuwen Oud-Beijerland, over de Oude Maas, langs Vlaardingen en Schiedam. Busjes brachten de vluchtelingen van de aanlegsteiger naar de Ahoyhallen in Rotterdam- Zuid. Daar werden heel veel evacués opgevangen.

Opeens werd Droogers bij zijn arm gepakt. "Het was een broer van mijn vrouw. Hij was agent in Rotterdam en nam ons mee naar het bureau. Daar wilde hij eerst weten welke familieleden ik gezien had, zodat we wisten van wie er nog geen bericht was."

In de Ahoyhallen stond eten klaar. Daarna nam de zwager het gezin Droogers mee naar zijn huis in Hillegersberg, in het noorden van Rotterdam. Mevrouw Droogers sliep er die nacht op een bed op de vloer, terwijl haar man in een stoel zat, met Tini op schoot.

Ik sta hier bovenop een tafel...

Droogers' ouders, die in Amersfoort woonden, hadden erg in spanning gezeten nadat de tijding van de Ramp tot hen was doorgedrongen. Droogers sr. wist dat zijn zoon geen telefoon had, maar hij kende wel het nummer van Theun de Waal, een goede bekende van de Sommelsdijkse onderwijzer. Toen de oude Droogers hem belde, zei De Waal: "Ik sta hier bovenop een tafel in de huiskamer. Hoger dan een meter komt het water momenteel niet. Het zal bij uw zoon ook wel zoiets zijn." Dat had de ouders in Amersfoort enigszins gerustgesteld.

Dat was inmiddels een paar dagen geleden. Vanuit Rotterdam belde hun zoon nu naar het politiebureau in Amersfoort met het verzoek om bij zijn ouders te gaan zeggen dat het gezin in veiligheid was en dat ze in aantocht waren. Even schrok Droogers sr. toen er een agent voor de deur stond, maar toen hoorde hij het blijde nieuws.

Met een taxi kwamen de vluchtelingen naar Amersfoort. Ze zijn er zes weken gebleven.

Tini was door alle gebeurtenissen danig van streek, vooral als vader en moeder samen een keer weggingen en zij bij oma moest blijven.

Ze waren niet de enige evacués die op zondag 8 februari naar het kerkje van de Gereformeerde Gemeente aan de Stovestraat gingen.

Op een doordeweekse avond belegde de Amersfoortse kerkenraad een afzonderlijke bijeenkomst voor de vluchtelingen. Droogers is de meditatie die ouderling N.W. Schreuder daar hield nooit vergeten. Schreuder sprak over Job 34:36: "Mijn Vader, laat Job beproefd worden tot het einde toe." "Elihu gunde daar God de eer en Job het nut," zei Schreuder. Dat paste hij toe op de beproevingen die de van huis en haard verdreven evacués moesten doormaken.

Van alle kanten ontvingen de mensen uit het rampgebied hulp. Ze kregen extra kleding en konden de kleren die ze tijdens hun vlucht gedragen hadden gratis laten stomen.

Mevrouw Droogers hielp haar schoonmoeder in het huishouden. Maar haar man had niets te doen. Hij ging naar de school in Zeist waar hij in de jaren 1941-1945 lesgegeven had en vroeg hoofdonderwijzer J. van Bochove om werk. Hij was er hartelijk welkom, want

ook in Zeist zaten nogal wat vluchtelingen, en de kinderen moesten eigenlijk naar school. Sommigen van hen zaten voor het toelatingsexamen voor de hbs. De volgende weken gaf Droogers een groepje geëvacueerde kinderen van verschillende leeftijden les in de personeelskamer.

Hij fietste niet alleen naar Zeist, maar ook naar Huis ter Heide. Daar bracht hij ds. Zwerus zijn traktement. Tijdens de evacuatie had Droogers het kleingeld van de kerk in huis weggeborgen, maar het papiergeld had hij bij zich gestoken.

Een les leren, of niet

Op het moment dat Th. de Waal uit Middelharnis vanaf een tafel vader Droogers gerust probeerde te stellen, was er al heel wat gebeurd. 's Nachts rond vier uur was De Waal wakker geworden doordat de telefoon rinkelde. Iemand belde hem met het bericht dat in Stellendam de dijk was doorgebroken en dat de mensen vanwege de overstroming op de daken waren gevlucht. De Waal probeerde familieleden in de omliggende polders op te bellen, maar kreeg geen gehoor...

Hij schoot zijn kleren aan en liep naar de haven. In de coupure bij de Voorstraat kwam het water bijna over de vloedplanken. Hotel Meijer, de Visserbuurt en het Oostvoorgors stonden onder water en ook het woonwagenkamp aan de Dwarsweg was erdoor overrompeld, doordat de buitendijk rond de Van Pallandtpolder was doorgebroken. Er vielen zeventien slachtoffers. In het Oostvoorgors verdronk onder anderen een 63-jarige man, op de verjaardag van zijn vrouw.

Middelharnis en Sommelsdijk kwamen 's zondagsavonds blank te staan door het water dat van de kant van het ondergelopen Nieuwe-Tonge kwam. De dagen daarna werd een groot aantal schepen ingezet om de duizenden inwoners naar Rotterdam te evacueren.

Later schreef De Waal in de Banier der Waarheid, het blad van de Amerikaanse gemeenten: Ds. G. Zwerus "heeft te Middelharnis, evenals wij, ruim 1 meter water in zijn woning gekregen en moest met zijn gezin en nog een gezin uit de gemeente van zondag tot dinsdagavond op een bovenkamer vertoeven. Met een boot werden zij van de zolder gehaald en zijn daarna naar Huis ter Heide bij Zeist geëvacueerd.

Al is hij en de zijnen gespaard, er zijn toch meerderen van Gods kinderen omgekomen. *Enerlei wedervaart de rechtvaardigen en de goddelozen*, leert ons de Heilige Schrift. Verdrinken als men gegrond is in de Rotssteen Christus, is niet zo erg, maar niet met God verzoend én onverwacht opgeroepen, is ontzettend. En onbekeerd en gespaard, en er niets uit te leren, loopt ook uit op een eeuwig verlies. Er is een waarschuwing tot ons gekomen: Indien gij u niet bekeert, zo zult gij desgelijks vergaan."

Fam. Beversluis: Tante had toch gelijk

Rustig, alsof er geen storm over hen heen raasde, lagen ouderling N.H. Beversluis en zijn gezin te slapen. Ze woonden in de Geleijn Cornelisstraat in Middelharnis. 's Zondagsmorgens rond zeven uur werden ze gewekt door een zus van Beversluis. Zij woonde op "den Diek." Achter haar huis was de haven van Sommelsdijk, die een open verbinding met het Haringvliet en daarmee met de Noordzee had. Haar huis stond behoorlijk hoog, maar het water stond nu tot aan haar achterdeur, vertelde ze.

"We namen tante, die gauw in paniek was en alles altijd wat erger maakte dan het was, eerst niet al te serieus," herinnert mevrouw J.A. Beversluis (geboren in 1932) zich. "We

dachten: Het zal wel meevallen. Toen mijn vader echter poolshoogte ging nemen, bleek dat het echt waar was. We hadden ons inmiddels aangekleed: vader, moeder, mijn oudste broer Han en jongste broer Wim en ik (Jannie). Bij ons in de buurt stonden de straten nog droog, maar toen we op de dijk gingen kijken, hoorden we dat er op het Oostvoorgors mensen verdronken waren. We wisten niet dat het zo erg was.

Toen we naar de Oudelandsedijk liepen, die op het Oostvoorgors uitkijkt, stonden daar al veel mensen te kijken naar de weggespoelde woonwagens en verwoeste huizen. Ds. Zwerus stond er ook. Vanwege de storm had hij geen hoed, maar een alpinopetje op.

We zijn weer naar huis gegaan en daar gingen we gelijk aan de slag, want er gingen geruchten dat het water 's middags vanaf de andere kant (Nieuwe-Tonge) onze kant op zou komen en dat er dan ook bij ons water in huis zou komen te staan. We brachten stoelen naar boven en haalden de kasten leeg. Het orgel, dat te groot en te zwaar was om naar boven te brengen, werd in een hoek van de kamer op de tafel gezet."

Zittend van links naar rechts: ouderling N.H. Beversluis, zijn vrouw, dochter Jannie, Jo van Zanten (vriendin; zie het hoofdstuk over Oude-Tonge) en zoon Wim Beversluis. Staand zoon Han (de latere diaken D.J. Beversluis).

Het brood gaat te water

Uren later kwam het water. Echt beangstigend was het niet, herinnert mevrouw Beversluis zich. "We zagen het komen: vanaf de Langeweg de Christiaan de Vrieslaan in, waar de kerk stond, en zo onze straat in. Het ging niet vlug, maar meer zoals je op het strand de vloed ziet opkomen. Het geluid van het water, dat eerst onder de vloer liep en daarna door de roosters de kelder binnen raasde, hoor ik nóg..."

Het gezin Beversluis ging naar boven. "Daar wachtten we af hoe hoog het water zou komen. Vader ging elke keer met zijn duimstok de trap af om te meten hoe hoog het water stond. De huizen in onze straat, niet ver van de dijk, lagen wat hoger dan de woningen die wat verder het dorp in stonden. Daardoor kwam het water in ons huis niet hoger dan 40 centimeter."

De rest van de zondag en ook 's maandags bivakkeerden ze op de bovenverdieping.

"Vader ging op een vlot poolshoogte nemen in het dorp en brood halen bij de bakker, maar thuisgekomen liet hij het in het water vallen, zodat we het niet konden eten. Met het vlot heeft hij de kinderen van kosten H. van der Boom naar de dijk gebracht. We hadden er nog steeds geen idee van wat er zich in die dagen in andere dorpen afgespeeld had.

Van dinsdag op woensdag zijn we bij tante op 'den Diek' geweest. We moesten er op de grond slapen, want er bivakkeerden in dat huis ook al verschillende mensen van het Oostvoorgors."

En de zee was niet meer

Vader en moeder Beversluis en hun zoon Han bleven in het dorp. Jannie en haar jongste broer werden 's woensdags echter per schip naar Rotterdam gebracht. Vervolgens reisden ze per bus naar Bodegraven, waar een broer van hun vader, oom Bram, woonde. "Daar zijn we de hele maand februari gebleven. Met mijn ouders en oudste broer was er niet veel contact: telefoon hadden we niet en per post ging het ook maar zeer moeizaam."

De eerste zondag na de Ramp las ouderling Beversluis voor de achterblijvers een preek. Dat gebeurde in het huis van mevrouw Van Beek op het Marktveld in Sommeldijk. Op zondag 15 februari zou Beversluis in de consistoriekamer tweemaal een preek lezen, maar die dag was ds. A. Vergunst op het eiland. Hij preekte 's middags in de kerk, want die was inmiddels weer droog. De verwarming deed het niet, dus de predikant hield zijn jas aan en zijn sjaal om. Hij sprak over Openb. 21:1b: *"En de zee was niet meer."* Na de dienst maakte ds. Vergunst bekend dat inenting tegen tyfus niet verplicht gesteld was.

De zondagen daarna las Beversluis een preek in de consistoriekamer, die inmiddels verwarmd kon worden.

"Vader heeft met behulp van de modderploegen ons huis schoongemaakt, zodat het weer bewoonbaar was," vertelt mevrouw Beversluis. "De stofzuiger, die in een kast op de onderste plank stond, waren we vergeten naar boven te brengen. Die was niet meer te gebruiken: helemaal verroest. Als je zulke dingen bij het Rampenfonds opgaf, werden ze vergoed. Jaren later liet het behang aan de onderkant van de muren nog steeds snel los en beet het helemaal uit. Dat kwam allemaal nog door het zoute water dat tegen de muren gestaan had."

Mevrouw Beversluis is jarenlang schooljuffrouw geweest. Ze vertelde de kinderen over de watersnood van 1953. "De laatste jaren merkte ik dat de kinderen er niets meer vanaf wisten. Hun ouders hadden de Ramp ook niet meer meegemaakt." Ter verduidelijking nam juffrouw Beversluis eens een boek met afbeeldingen van de watersnood mee. "Juf, is dat echt gebeurd?" vroeg één van de kinderen.

Toen de juf het bevestigde, vroeg hij: "Staat dat dan in de Bijbel?"

"Nee," zei de juf, "het staat niet in de Bijbel, maar ik heb het zelf gezien en meegemaakt."

In de Chr. Ger. Kerk kunnen geen kerkdiensten worden gehouden omdat er nog water staat. De leden zijn ook vrijwel alle geëvacueerd, alsook die van de Ger. Kerk en Geref. Gemeente.

Ouderling N. H. Beversluis (Ger. Gem.) heeft Zondag in een particuliere woning te Sommeldijk voor een groep leden een predicaat gelezen. Dat hij zolang de noodtoestand duurt, hoopt vol te houden.

Ds. G. Zwerus, predikant der Ger. Gemeente Middelharnis, heeft Zondag j.l. te Dirksland de diensten geleid.

Het gezin van Ds. Zwerus is geëvacueerd te Huis ter Heide bij Zeist.

- Ger. Gemeente. Zondag 15 Februari a.s. zal in de consistoriekamer der Ger. Gemeente aan de Chr. de Vrieslaan alhier door ouderling N. H. Beversluis een predicatie worden gelezen. De diensten zullen aanvangen des voorm. 10 en des' sav. 6 uur.

— In de Ned. Herv. Kerk zullen Zondag twee kerkdiensten worden gehouden, waarbij dhr. Kesting v.m. 10 en nm: 6 uur hoopt voor te gaan. —

- Ger. Kerk. De nieuwe predikant Ds. G. C. Muntingk der Ger. Kerk is op ons eiland gearriveerd. Hij hoopt. Zondag a.s. om 10 uur in de Ger. Kerk voor te gaan. E.v. mededelingen volgen na afloop van deze dienst.

Eilanden-Nieuws, 14 februari 1953.

Radioberichten op de dijk, Sommelsdijk.

J. van Groningen (geboren in 1930) woonde in 1953 aan de Verlengde Visserstraat, vlak bij de haven van Sommelsdijk. "Omdat in de oorlog de sluisdeuren vernield waren, hadden we in de haven te maken met eb en vloed. Daardoor stond het water soms hoog, zelfs tot op 'den bleik' (gazon).

Op zondagmorgen 1 februari liep A. Vroegindeweij, die bij de burgerlijke gemeente werkte, rond 3.00 uur door de straat en bonsde op elke huisdeur. Hij waarschuwde dat het water tijdens de vloed weleens heel hoog zou kunnen komen. Toen ik naar buiten keek, stond het water echter nog in de haven, dus erg verontrustend vonden we het nog niet. Vader en moeder gingen weer slapen. Ik kleedde me maar aan, want we hadden koeien in een schuur bij 'den Duyt' staan, waarvan er één moest kalven. Toen ik daar kwam, heb ik de koeien gemolken en die ene koe geholpen het kalf ter wereld te brengen."

Met zijn emmer melk stapte Van Groningen naar huis. "Op de kaai van Middelharnis zag ik dat daar zandzakken waren neergelegd om het water tegen te houden. Er stond veel water op de plaats waar ons huis was. Ik hoorde van de mensen die daar stonden, dat de bewoners van de ondergelopen straat al uit hun huizen waren gehaald en ondergebracht waren bij familie in het dorp, dat achter de dijk lag en dus nog droog was. Ik ging naar mijn zus, die op de Dijk woonde en daar met haar man een café runde, maar daar vond ik mijn ouders niet. Ze waren ook niet bij mijn aanstaande schoonouders op de Oostdijk, de familie Lodder." Op het Spuiplein zag Van Groningen opeens zijn kano drijven. Hij waadde er naartoe en voer naar huis, deed de voordeur open en voer met de kano naar binnen. Hij klom de trap op en zag daar zijn ouders en andere gezinsleden op zolder zitten. De redders waren hen vergeten...

Beneden in huis stond het water zo'n anderhalve meter hoog, tot aan de schoorsteen. Van Groningen deed de kastdeur open om te kijken of er nog iets eetbaars was te vinden, maar het brood dreef op het water, zodat het niet meer te gebruiken was. Toen het eb werd, zakte het water weer wat. Van Groningen nam nu zijn moeder op zijn rug en zeulde haar naar een hogergelegen plaats in het dorp. Ze kreeg onderdak bij haar dochter. Er kwamen daar veel mensen, omdat er in het café telefoon was. Autobezitters hadden hun voertuig op de dijk geparkeerd voordat het dorp onderliep. In sommige auto's zat een radio. Daar stond een groep mensen omheen; ze probeerden de nieuwsberichten op te vangen.

Op de dijk hoorde Van Groningen ook de verhalen van de mensen die het ondergelopen Oostvoorgors (aan de buitenkant van de dijk) ontvlucht waren. Een aantal bewoners in dat gebied was in hun slaap verrast en omgekomen; anderen hadden nog net de dijk bereikt.

"Die zondag zijn we niet naar de kerk geweest. Achteraf bleek dat er mensen in het dorp waren die achter de dijk woonden en nog nergens van wisten. Ze gingen 's morgens gewoon naar de kerk. Daar hoorden ze van de koster dat iedereen maar beter weer naar huis kon gaan en dat er geen diensten zouden zijn."

Toen het water gezakt was, bleef in het huis van de familie Van Groningen een laag modder achter.

De koeien door de voordeur

Van Groningens vriendin, E. Lodder (geboren in 1932), woonde bij haar ouders aan de Oostdijk. Toen er gewaarschuwd werd dat er dijken bij Herkingen zouden zijn doorgebroken, moest ze haar broer Cees gaan halen, die met zijn vriend Cor Bakker uit Dirksland die nacht vanwege de zware storm bij opa in de Wilhelminastraat was blijven slapen.

Ze mochten van hun opa niet op de fiets terug, want, zei hij, "het is zondag vandaag; laat de fiets maar staan." Lopend gingen ze terug naar het ouderlijk huis aan de Oostdijk. In de schuur ernaast stonden koeien.

Vader Lodder wist niet goed wat hij moest doen toen hij de vele vluchtelingen zag. Sommigen waren met hun vee van het Oostvoorgors gevlucht. Anderen liepen achter een kinderwagen en kwamen helemaal uit het 5 kilometer verderop gelegen Nieuwe-Tonge.

Cees en Cor grepen een mes en sneden de koeien los, die in de lagergelegen stal angstig stonden te loeien. Zonder problemen volgden de koeien hen het trapje op, door de gang van het huis, de voordeur uit, naar de veilige dijk.

's Middags rond half vier kwam het water vanuit Nieuwe-Tonge richting het dorp. Erg snel ging het niet, en de bevolking was alert, zodat iedereen zich op tijd in veiligheid kon brengen.

De familie Lodder werd naar Rotterdam geëvacueerd, waar ze in de Ahoyhallen werd opgevangen. Daarna vonden de evacués onderdak bij de familie Maris. Na twee weken konden ze terug naar huis. De mannen zorgden er voor het vee. De vrouwen kwamen later en maakten met hulp van de "modderploegen" of "moddermeiden" alles weer schoon.

Lege plaatsen tijdens de evacuatieperiode

De 72-jarige Cornelia van den Hoek (bekend als **Kee Hoek**) uit Sommelsdijk verbleef als evacuée op Borselaarstraat 19 in Rotterdam. Ze werd ziek en op dinsdag 17 februari is ze overleden.

Omdat de predikant van Rotterdam-Zuid, ds. A. de Blois, leidde de rouwdienst op 20 februari, terwijl ds. F. Mallan op de Zuiderbegraafplaats sprak. Ds. Mallan verbleef als evacuée in Barendrecht. Bij het geopende graf sprak hij over Jesaja 57:1 en 2: "De rechtvaardige komt om, en er is niemand die het ter harte neemt; en de weldadige lieden worden weggeraapt zonder dat er iemand op let, dat de rechvaardige weggeraapt wordt voor het kwaad. Hij zal ingaan in den vrede; zij zullen rusten op hun slaapsteden, een iegelijk die in zijn oprechtheid gewandeld heeft."

Kee Hoek was een geoefende christin, die onderwijs kon geven. Ds. Mallan zei 'dat de overledene wel nooit had kunnen denken dat ze hier begraven zou worden, maar dat haar

Koning dit plekje voor haar gekocht had.'

Kerkbode der Gereformeerde Gemeenten te Rotterdam, 28 februari 1953.

Heden overleed te Rotterdam, ten huize van dhr. Middelkoop, waarheen zij was geëvacueerd onze lieve Vriendin Mej.

C. VAN DEN HOEK waaraan wij vele jaren door een band van liefde waren verbonden. Zij is nu alle smart te boven.

Familie J. le Comte Sommelsdijk, 17 Febr. 1953.

Eilanden-Nieuws, 21 februari 1953.

Memento Mori

Vrijdagmiddag 20 Febr. leidde Ds. A. de Blois de begrafenis van de uit Sommelsdijk geëvacueerde Mej. C. v. d. Hoek, die plotseling te R'dam-Zuid overleed. Ds. las een gedeelte van Job 19, en van Openb. 7. Hij bepaalde de toehoorders bij de vaste verzekering van Job, "Ik weet mijn Verlosser leeft. en hij de woorden van Johannes. Deze, die bekleed zijn met de lange witte klederen wie zijn zij en vanwaar zijn zij gekomen, en wat er volgt in vers 14. Hij wees er op dat de nu Overledene in die verzekering met Job mocht delen en dat nu ook aan haar Openbaring 7 bevestigd was. Met grote ernst wees hij er op. hoe noodzakelijk het was voor een ieder om van deze verzekering deelgenoot te zijn of te worden. Ook tot de familie en br. V. d. Boom sprak hij woorden van troost en vermaning.

Daarna werd nog gezongen Ps. 138: 2 en eindigde zijn Eerwaarde met dankzegging.

Na dit ernstig woord werd de overledene naar de groeve gebracht, waar Ds. F. Mallan enkele ernstige woorden sprak. In Flakkee was Mej. v. d. Hoek in onze kringen geen onbekende.

Ouderl. v. Middelkoop, bij wie de overledene met de fam. v. d. Boom een gastvrij onderdak gevonden had, sprak enkele woorden. Onderwijl was de heer v. d. Boom naar het ziekenhuis geroepen, waar zijn vrouw stervende was. Woensdagmiddag 25 Febr. trok ten tweede male een begrafenisstoet naar de dodenakker.

Ds. Mallan leidde deze begrafenis. In het sterfhuis sprak hij n.a.v. een gedeelte van 2 Cor. 5 en een gedeelte van 2 Cor. 6. Bij de groeve sprak hij nog een ernstig woord. Nadat een broer van de overledene enkele woorden gezegd had, dankte de begrafenisondernemer P. v. Bezeij alle sprekers en ook inzonderheid de heer en mevr. v. Middelkoop, voor de gastvrijheid waarmee zij de evacuée's en ook de familieleden van de overledenen ontvangen hebben.

Het was voor ouderl. v. d. Boom, die nu zo alleen overblijft wel een zeer droeve ure. Geve de Heere hem kracht om zijn arbeid in het midden van de gemeente te Middelharnis voort te zetten.

Zie over Kee Hoek: *Vrouwen die de Heere vrezen*. Deel 10. Stichting Gihonbron, www.theologienet.nl

J.C. Troost en C. den Braber, Geweid bij de stromen - 75 jaar Gereformeerde Gemeente Middelharnis, 2003; blz. 182, 183.

Begrafenis van Mej. C. v. d. Hoek

Op 20 Febr. vond te Rotterdam de begrafenisplaats van mej. C. v. d. Hoek uit

Sommelsdijk, welke als gevolg van de watersnood was geëvacueerd te Rotterdam, ten huize van dhr Middelkoop en daar na een korte ongesteldheid was overleden.

In een der zalen van de kerk der Ger. Gemeente aan het Mijnsherenplein werd door Ds. de Blois een woord gesproken. Na gezongen te hebben uit Psalm 89 rare 19 las zijn Eerwaarde voor Job 19 en Openbaring 7.

Hij bepaalde de toehoorders bij de vaste verzekering van Job, "Ik weet mijn Verlosser leeft, en hij de woorden van Johannes. Deze, die bekleed zijn met de lange witte klederen wie zijn zij en vanwaar zijn zij gekomen, en wat er volgt in vers 14. Hij wees er op dat de nu Overledene in die verzekering met Job mocht delen en dat nu ook aan haar Openbaring 7 bevestigd was. Met grote ernst wees hij er op, hoe noodzakelijk het was voor een ieder om van deze verzekering deelgenoot te zijn of te worden. Ook tot de familie en br. V. d. Boom sprak hij woorden van troost en vermaning.

Daarna werd nog gezongen Ps. 138: 2 en eindigde zijn Eerwaarde met dankzegging.

Ouderling M. van der Boom.

Tijdens haar laatste levensjaren was Kee Hoek verzorgd door ouderling M. van der Boom en zijn vrouw. Mevrouw Van der Boom kon de begrafenis van Kee niet bijwonen, want ze lag in het ziekenhuis. Tijdens de begrafenis werd Van der Boom weggeroepen, om te vernemen dat zijn vrouw plotseling was overleden. Sientje van der Boom-Harder was 59 jaar geworden. Haar begrafenis werd door ds. Mallan geleid.

Mevrouw Van der Boom kwam uit Den Helder en dat was aan haar spraak altijd te horen geweest, al woonde ze al jaren op Flakkee. Door mensen die haar gekend hebben wordt ze omschreven als een vrouw die in geestelijk opzicht van verre stond.

Haar man diende de gemeente inmiddels 25 jaar als ouderling. Hij kon goed catechiseren en was een begaafd verteller op de zondagsschool. Met ernst wees hij altijd op de noodzaak van bekering.

Kort na de evacuatieperiode legde hij zijn ambt neer. Toen hij de gemeente in 1956 verliet, bedankte hij ook als bestuurslid van de christelijke school in Sommelsdijk.

In de kerkenraad gezeten om Op 12 maart 1953 leed de geëvacueerde gemeente van Middelharnis opnieuw een gevoelig verlies. In Den Haag overleed de 63-jarige **diaken J. van Erkel**. Twee maanden eerder was hij nog herkozen, maar hij was nog niet opnieuw bevestigd. In Den Haag moest hij in het ziekenhuis worden opgenomen voor een kleine operatie. Tijdens de ingreep zakte opeens zijn bloeddruk weg, waarna hij overleed.

Ds. Zwerus leidde op 16 maart zijn begrafenis en sprak daarbij over 1 Joh. 3:14a: "Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders

liefhebben." Ook ouderling N.H. Beversluis, die vanuit Middelharnis was overgekomen, en diaken J. le Comte voerden het woord.

Diaken W Droogers zei later: "Van Erkel was een zwijgzame, bekommerde man. Hij heeft twee jaar in de kerkenraad gezeten om openbaar te komen. Als ik met hem op diaconaal bezoek ging, was ik jaloers op zijn eenvoudige gebeden. Die bezoeken waren er veel, want de oudere mensen ontvingen nog geen AOW; iedere vrijdagavond brachten we vijf envelopjes weg. We gingen ook vaak naar gezinnen waar we armoede vermoedden. Elke maand fietste ik op een zaterdag naar Nieuwe-Tonge om er een envelop naar een oudere vrouw te brengen. Op een keer deed ze met tranen in de ogen de deur open en zei: 'Ik had geen dubbeltje meer in huis.'"

Heden behaagde het de Heere plotseling uit ons midden weg te nemen onze geliefde

Ambtsbroeder, de heer

JACOB VAN ERKEL

in de ouderdom van ruim 63 jaar.

Gedurende ruim 2 jaren mocht hij de gemeente als diaken niet ijver en toewijding dienen.

De Heere sterke de diepbedroefde familie.

1 Johannes 3 : 14

Namens de Kerkeraad der Geref. Gemeente: Ds. G. ZWERUS, praeses

N. H. BEVERSLUIS, scriba

Middelharnis, 12 Maart 1953

Diaken J van Erkel overleed tijdens de evacuatieperiode in Den Haag.

Nieuwe-Tonge.

Nee, niet loslaten!

Geschreeuw in de nacht. Het lawaai buiten maakte **Leen van den Doel** wakker. Zout zeewater nam bezit van **Nieuwe-Tonge**. Het ging zo snel dat Van den Doel en zijn gezin niet meer de wijk konden nemen naar een veiliger plaats. "Mijn jongste zoon wilde weg, maar dat ging niet meer. Ik kon hem nog net vastgrijpen, anders was hij verdronken. We zijn naar boven gevlucht."

En daar vluchtte Van den Doel ook in figuurlijke zin naar Boven: hij ging met zijn gezin op de knieën. "De Heere gaf rust. Ik mocht het overgeven, al zagen we de dood voor ogen."

In de andere helft van de twee-onder-een-kapwoning vielen de voor- en de zijgevel eruit. De burens klauterden hun dakkapel uit en probeerden bij Van den Doel naar binnen te klimmen. Dat ging heel moeilijk. "Laat me maar los," zei de buurvrouw. "Dan zou ze echter verdronken zijn, dus ik zei: 'Nee, niet loslaten!' Ze haalde het gelukkig," zei Van den Doel. In zijn huis kwam het water tot aan de bovenste traptrede, terwijl de voorkant van het huis zwaar beschadigd werd. De woning bleef echter overeind staan.

Anderhalve dag zaten de bewoners en hun burens op de zolder. Toen zijn ze bij eb naar een hogergelegen deel van het dorp gewaad, waarbij het water hen tot aan de borst stond. Ze kwamen veilig aan.

Zeventien familieleden van Van den Doel vonden de dood in de golven, onder wie zijn schoonouders Knöps in Oude-Tonge. In de gemeente Nieuwe-Tonge, waartoe ook Battenoord behoorde, kwamen 85 mensen om.'

L. van den Doel (1909-2005) was sinds eind jaren twintig actief in de SGP-kiesvereniging; in de jaren 1952-1998 was hij voorzitter. In de jaren 1958-1966 zat hij in de gemeenteraad. Vanaf de oprichting in 1954 tot 1974 was hij bestuurslid van de Oranje-Nassauschool in Nieuwe-Tonge.

Van den Doel diende ruim 45 jaar als ouderling (1956-2001, eerst in Dirksland, vanaf 1958 in Nieuwe-Tonge). Hij nam op bijna 92-jarige leeftijd afscheid van de kerkenraad en verhuisde in 2001 naar zorgcentrum Geldershof in Dirksland. Bij zijn 95e verjaardag, op 11 maart 2004, schreef de kerkenraad van Nieuwe-Tonge in de kerkbode: "Wat een voorrecht als op zo hoge leeftijd de gedachten nog goed zijn. Dan mag hij groen en fris zijn en ook wel eens getuigen dat de Heere recht is."

Van den Doel was 96 jaar toen hij op 13 december 2005 overleed. Zie: L. Vogelaar, "Opziener in afhankelijkheid - Ouderling Van den Doel (90): 'Bij tijden en ogenblikken mag ik geloven dat ik een goed Thuiskomen zal hebben,'" in: Terdege, 17 maart 1999.

Als zwaluwen aan de muur

In **Nieuwe-Tonge** kwamen tijdens de watersnood drie leden van de Gereformeerde Gemeente van Middelharnis om het leven. De 48-jarige Cornelis Koert (vader van de latere ouderling W. Koert) wist zich aanvankelijk in een boom te redden, maar moest later

door kou en uitputting loslaten en verdronk.

Ook Maria Looij-Koppenaar en haar 12-jarige dochter Leentje Pieterella vonden de dood in de golven. Ze vluchtten hun huis uit. Als ze linksaf gegaan waren, waren ze vrij snel op een dijk in veiligheid geweest. In de paniek van het moment gingen ze rechtsaf. Daar kwam het water.

Th. de Waal in de Banier der Waarheid, mei 1953:

"Te Nieuwe-Tonge hadden ook wonderlijke reddingen plaats, die we niet onvermeld willen laten. De oude Klaas Drooger en zijn vrouw zaten op zolder toen de binnendijk doorbrak en hun huis totaal werd weggeslagen. Enige zolderplanken van circa een meter breed bleven in de muur hangen en op dat kleine plaatsje bevonden ze zich als zwaluwen aan de muur, terwijl het water hen over de voeten spoelde. De oude Drooger mocht echter geloven dat ze niet zouden verdrinken, en ofschoon ze buiten het dorp woonden, werden ze door de redders opgemerkt en veilig op het droge gebracht. Wat heeft die man toen van Gods goedertierenheid geroemd, maar ook de dorpsgenoten gewaarschuwd tegen de zonde en ongerechtigheid en opgeroepen tot bekering, opdat niet wat ergers zou geschieden!

De Heere heeft in deze stormvloed een stipje van Zijn majesteit laten zien, maar ook betoond dat Hij boven het rumoer der golven en der baren staat.

Op matrassen over de golven

Op een andere plaats zaten meerdere gezinnen bij elkaar gehokt in een enge ruimte, terwijl de dood hen voor ogen scheen. Eén was erbij die toch een weinigje geloof mocht oefenen dat hun niets zou wedervaren. En dat werd zo sterk, dat ze verzocht te zingen:

*'Maar de Heer' zal uitkomst geven,
Hij Die 's daags Zijn gunst gebiedt;
'k Zal in dit vertrouwen leven,
En dat melden in mijn lied!'*

Een hartroerend gezang, temidden van duisternis, storm en het gebruis van het water! Maar de Heere kwam het kennelijk te bevestigen: allen kwamen behouden op de dijk.

Ja, ook uit de mond der kinderen heeft de Heere bij deze ramp Zijn lof toebeïd. Onder tranen vertelde mij een vader, dat zijn tienjarig dochttertje (van wie reeds een zusje was verdronken) op de zolder van zijn gedeeltelijk weggeslagen huis zo vurig tot de Heere kermde en vast kreeg te geloven dat alle overigen zouden worden gered. De kinderen werden op matrassen geplaatst en dreven over de schuimbekopte golven als veertjes naar de dijk. Nog maar net hadden zij het huis verlaten, of het stortte achter hen in. Zouden we dan Gods daden niet roemen en niet beschaamd staan over dit kind? De Heere hoort wel het geroep der jonge raven en zeker van hen die schreiend tot Hem vluchten.

Op veelvuldige wijze heeft de Heere betoond dat er bij Hem uitkomsten zijn, zelfs tegen de dood. *In de toorn gedacht Hij nog des ontfermens.* Hij kwam nog onderscheid te maken waar geen onderscheid was. Want we zijn toch niet beter of rechtvaardiger dan hen die op zo ongedachte wijze de eeuwigheid moesten aandoen. De Heere heeft ons er wat mee te zeggen, namelijk dat we ons zouden haasten en spoeden om ons levens wil, om gegrondvest te worden in die enige Rotssteen Jezus Christus, Die van geen wankelen weet."

Het doet denken aan wat ds. J. van Lodensteyn dichtte in zijn "Treurlied over den

Hollandschen inbreuk der Wateren in den Dortsche Weerd. Geschied den 31 December 1658:"

O! Heer der Heeren

Magtige God! O! Rijke God!

Siet aan dat arm geplunderd volck,

En laat Uw Geestes grondelose kolck

Haar siel besproeyen.

Geef haar een lot. Een beter lot;

Een huys dat fundamenten heeft,

Een land dat, daar 't voor geen wat'ren beefd,

Eeuwig zal bloeyen.

Een preek voor de politie

De inwoners van Nieuwe-Tonge werden geëvacueerd. De laatsten verlieten hun dorp op donderdag 5 februari. Straatnamen als Brandweerplein, Finlandplein en Helicoptèreplein herinnerden later aan de hulpverlening tijdens en na de watersnood.

Th. de Waal uit Middelharnis was er volgens zijn verslag in Daniël bij aanwezig toen ds. A. Vergunst uit Zeist "veertien dagen ná de vloed in een voor driekwart verwoeste plaats in het rampgebied (Nieuwe-Tonge, LV) een stichtelijk woord sprak voor een detachement van ca. 30 man van de Rijkspolitie. Het waren de enigen welke die Zaterdagavond op dat verlaten dorp van dood en verderf ambtelijk verblijf hielden. Een indrukwekkende ure was het, in een van de overgebleven huizen op de dijk, waartegen de schuimbekopte golven spoelden, om nooit te vergeten! Hij sprak over de woorden uit Ps. 91:1: 'Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, zal vernachten in de schaduw des Almachtigen.' (...)

Na afloop werd in goede zin de vraag gesteld waarom juist dát deel van ons volk getroffen werd, dat nog naar Gods Wet en inzettingen tracht te leven. Ja, waarom? Terecht werd door Ds. Vergunst geantwoord, dat op de 'waaroms' geen antwoord kan worden gegeven. God is Souverein en vrij in Zijn doen; wie kan tot Hem zeggen: 'Wat doet Gij?' Enerlei wedervaart hier de rechtvaardige en goddeloze; onvoorbereid werden er weggenomen, maar de Heere nam ook van Zijn kinderen tot Zich. Anderzijds spaarde Hij - en soms op voor ons wonderlijke wijze - opdat er uit Zijn roepstem iets zou worden geleerd en het nog tot bekering strekken mocht."

Advertentie in De Saambinder van 23 juli 1953 van het gezin uit de gemeente Middelharnis waarin de moeder en een dochttertje waren omgekomen.

Tegen Augustus a.s. gevraagd: een nette huishoudster

in moederloos gezin van 5 kinderen; leeftijd tussen 30 en 40 jaar.

P. LOOIJ, Gen. Snijderstraat 10, Nieuwe Tonge.

Burgemeester Chr. v. Hofwegen te Nieuwe Tonge

Wij hebben deze week weer eens een bezoek gebracht aan het deerlijk getroffen Nieuwe Tonge. Er wordt met mun en macht gewerkt aan het opruimingswerk en aan het bergen der nog niet gevonden slachtoffers. Burgemeester van Hofwegen heeft bij dit alles een wel zeer moeilijke taak. Hij houdt echter het hoofd koel en is steeds trouw op zijn post.

Wij hebben er bij gestaan hoe hij onder zijn vele hoofdbrekende werkzaamheden door een vader zat te troosten, van wie juist vrouw en kind was gevonden. Voor zijn hartelijk medeleven met de getroffen en hebben wij diep respect.

Burgemeester van Hofwegen is bij de ramp van 1 Febr. ternauwernood aan de verdrinkingsdood ontsnapt. Hij bevond zich te Battenoord om vandaar de bewoners naar veiliger plaatsen weg te werken. Toen de vloed kwam en hij naar zijn woonplaats te voet over de dijken moest terugkeren, met enige mannen, kwamen er drie in de golven om. Als een wonder wist hij te ontkomen. Hij heeft zich echter weer direct ingezet en de leiding op zich genomen.

Des avonds is Nieuwe Tonge een oord van doodse verlatenheid. Alleen plm. 30 mannen van de politie zijn er gestationneerd. De arbeiders die er overdag werken gaan 's avonds per auto naar Dirksland om te overnachten.

Zaterdagmiddag waren wij met een predikant Ds A. Vergunst te Zeist, om een overzicht te nemen van de toestand. Te Zeist en omstreken zijn vele Nieuwe Tongenaren geëvacueerd en Ds Vergunst wilde zich ter plaatse op de hoogte stellen. Hij was diep onder de indruk van de ramp, die dit dorp getroffen heeft.

Op verzoek van het hoofd van de Rijkspolitie aldaar heeft hij Zaterdagavond een avondsluiting gehouden voor het politiecursus, in het huis van de heer Opstelten, gebouw Boerenleenbank.

Ds Vergunst sprak over de woorden uit Ps. 91: „Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen.” Het was een zeer indrukwekkende ure. Er was een orgel, door wachmeester Verhagen bespeeld waarmee het gezang werd begeleid. Na afloop was er een gezellig bijeenzijn, waarbij verschillende vragen werden beantwoord. De mannen van de politie waren voor deze avond zeer dankbaar. Het komt ons voor dat het wenselijk is, dat er meer dergelijke diensten worden gehouden.

*Een verslag (waarschijnlijk van Th. de Waal)
in Eilanden-Nieuws, 21 februari 1953.*

Nieuwe Tonge 49

Battenoord 37

Breur, Laurens	Nieuwe Tonge	
Breur-Koppelaar, Neeltje	Nieuwe Tonge	
Brooshoofd, Adriaantje	Nieuwe Tonge	
Brooshoofd, Johanna Elizabeth	Nieuwe Tonge	
Bruggeman, Cornelis	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Bruggeman, Johannes Willem	Nieuwe Tonge	

	(Battenoord)	
Bruggeman, Johannes Willem	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Bruggeman, Marinus	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Bruggeman-Jansen, Maria	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
de Haan, Pieter	Nieuwe Tonge	5
de Jong, Adriaantje Willempje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
de Jong, Jannie	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
de Jong, Willempje Adriaantje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
de Jong-Kreeft, Gijsje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Hobbel, Alexander	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Hoogstraate, Aagje	Nieuwe Tonge	
Hoogstraate, Grietje	Nieuwe Tonge	
Hoogstraate, Jannetje	Nieuwe Tonge	
Hoogstraate, Johannes	Nieuwe Tonge	
Hoogstraate, Simon Beschier	Nieuwe Tonge	
Hoogstraate-Nagtegaal, Pieternella Cornelia	Nieuwe Tonge	
Kievit-Hers, Arentje Willemine	Nieuwe Tonge	1
Knöps, Johannes Gerardus	Nieuwe Tonge	
Knöps, Maria	Nieuwe Tonge	
Knöps-van Es, Maria	Nieuwe Tonge	
Koert, Cornelis	Nieuwe Tonge	1
Koppenaar, Johannes	Nieuwe Tonge	
Koppenaar-Palingdood, Plona	Nieuwe Tonge	
Looij, Leentje Pieternella	Nieuwe Tonge	
Looij-Koppenaar, Maria	Nieuwe Tonge	1
Meijer, Adriaantje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Meijer, Cornelia	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Meijer, Jannetje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Meijer, Krijn	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Meijer-van Splunder, Pietertje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Nagtegaal, Jacob	Nieuwe Tonge	
Nagtegaal, Joost	Nieuwe Tonge	
Nagtegaal, Leentje Elizabeth	Nieuwe Tonge	
Nagtegaal, Steven Jacobus	Nieuwe Tonge	
Nagtegaal-van Dreunen, Johanna	Nieuwe Tonge	

Noteboom, Neeltje	Nieuwe Tonge	3
Oosterling, Jacobus	Nieuwe Tonge	
Pieterse, Adrianus Johannes	Nieuwe Tonge	
Pieterse, Anthonius Johannis	Nieuwe Tonge	
Pieterse, Johannis Anthonius	Nieuwe Tonge	
Pieterse-Jacobs, Cornelia Maria	Nieuwe Tonge	
Pree-Bestman, Maria du	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Prince, Maria	Nieuwe Tonge	
Slinger, Annetje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Slinger, Johannes Jan	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Slinger, Marias	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Slinger, Pietertje Maria	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Slinger-Breur, Pietertje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Smit, Erna Cornelia Wiesje	Nieuwe Tonge	
Smit-Vroegindewey, Anna	Nieuwe Tonge	
Sneep-Verweij, Anna Lijntje	Nieuwe Tonge	
Tanis-Meijer, Pietertje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
Timmer, Huibrecht	Nieuwe Tonge	
Timmer-van Erkel, Jannetje	Nieuwe Tonge	1
van Balen, Cornelis	Nieuwe Tonge	
van Balen, Cornelis Joost	Nieuwe Tonge	
van Balen, Jan	Nieuwe Tonge	
van Balen-Bakker, Lena	Nieuwe Tonge	
van Balen-van Weenen, Tannetje Pieterella	Nieuwe Tonge	
van de Valk, Cornelia Arendje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van de Valk-Koote, Francina	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van den Ouden, Cornelis	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van den Ouden-Both, Lena Maria	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel, Adrianus	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel, Cornelis	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel, Frans	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel, Johannes Cornelis	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
van Erkel, Willem Jacob	Nieuwe Tonge (Battenoord)	

van Erkel, Willemina Maria	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel-de Munck, Jozina Pieternella	Nieuwe Tonge (Battenoord)	1
van Erkel-Kievit, Willemina	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Erkel-van Putten, Lijntje Adriana	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van Heemst-Knóps, Neeltje	Nieuwe Tonge	1
van Prooijen, Aalbert	Nieuwe Tonge	1
van Prooijen, Lena	Nieuwe Tonge	
Vreeswijk, Jacomijntje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Vreeswijk, Jannetje Adriaantje	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
Wesdorp, Pieter	Nieuwe Tonge	1
Wesdorp-Haenenberg, Johanna Maria	Nieuwe Tonge	1
Zweerus, Leendert	Nieuwe Tonge	
Zweerus-van 't Hof, Catharina	Nieuwe Tonge	

Ooltgensplaat

Kerkenraad februari 1953. Aantal leden: 66. Doopleden: 48. Totaal: 114.

Aantal slachtoffers in de kerkelijke gemeente: 0. Plaatselijk 2.

Als een muur kwam het water over de dijk, plofte in de polder erachter en zette in een mum van tijd heel Ooltgensplaat blank. Toch werden er in het dorp nauwelijks huizen verwoest en bleef het aantal slachtoffers beperkt tot twee. Ooltgensplaat ligt op de oostpunt van Flakkee en was aan drie kanten door water omsloten. "Heel kwetsbaar, maar we hebben hier ontzettend veel geluk gehad," zei een dorpling later. "De dijk is een eindje bij het dorp vandaan op meerdere plaatsen doorgebroken. Daar is het water met veel geweld de polder ingegaan, op plaatsen waar geen enkele boerderij stond. Toen wij het water hier kregen, was de kracht er al af. Bij enkele woningen werd een gevel weggeslagen, maar de schade bleef beperkt. De mensen zaten op hun bovenverdieping of waren naar een van de woningen op de Molendijk gevlucht. Die huizen hadden alleen bij de eerste vloedgolf water binnengekregen. Het kwam er van achteren in en ging er door de voordeur weer uit.

Er stonden toen nogal wat veeschuren in het dorp en daar zijn veel dieren verdrongen. Dat beangstigende geloei is me nog het meest bijgebleven. Slechts twee inwoners verloren het leven: een jongeman en zijn oom die een gloednieuwe tractor op de dijk in veiligheid wilden brengen, maar onderweg verrast werden door de vloedgolf. Als de dijk vlak voor het dorp was doorgebroken, was het hier net zo erg geweest als in Oude-Tonge."

Hoe het in de andere dorpen op het eiland gesteld was, wisten de inwoners van "de Plaete" overigens niet. "We waren volledig van de buitenwereld afgesloten. Pas na een paar dagen hoorden we de eerste berichten over de omvang van de Ramp."

Ongerust

's Zaterdagavond laat was burgemeester P.W. Hordijk al gewaarschuwd, omdat de havenmeester de hoge waterstand niet vertrouwde. De 23-jarige J.C. de Bonte was een van de dorplingen die bij de haven kwam kijken. "Het water was niet helder, zoals anders, maar modderig. Thuis zijn we nog wel even op bed geweest, maar de burens klopten ons wakker. Toen het water in huis kwam, steeg het snel. Het licht viel uit. Met mijn moeder en mijn zus ben ik naar de zolder gevlucht. Vader was niet thuis. Tijdens de oorlog was hij, vanwege de inundatie van Flakkee, bij de gebroeders Van Vulpen in Werkhoven geëvacueerd geweest. Zij waren al oud. Daarom ging hij hen later af en toe een paar dagen helpen op de boerderij. Tijdens de Ramp was hij daar ook net. Toen hij 's zondagsmorgens in Zeist in de kerk kwam, hoorde hij wat er gebeurd was. Toen was hij wel ongerust over zijn gezin!

Ik had toen net een week verkering met mijn latere vrouw, een dochter van oud-diaken B. de Vos. Zij woonden op het dorp en ik wist niet hoe het met hen was. Wij woonden een paar honderd meter buiten het dorp. De deuren en ramen van ons huis zijn verwoest. Dat was maar gelukkig, want daardoor kon het water er vrij doorheen stromen en was de kans kleiner dat de muren het begaven."

Slachtoffers

"Dicht bij ons huis zagen we lichten tegen de dijk opkomen. Even later gingen ze opeens snel naar beneden, net alsof er een auto van de dijk rolde. We vroegen ons af wat daar

gebeurde. Achteraf hoorden we dat het een landbouwvoertuig was. Een man en zijn oom probeerden hem nog snel op de dijk in veiligheid te brengen. Het water overviel hen echter en sleurde hun voertuig de dijk af. Zij zijn verdronken; het waren de enige slachtoffers in Ooltgensplaat.

Wij hebben ruim anderhalve dag op zolder gezeten. Mijn moeder en mijn zus zaten op het bed met dekens om zich heen. Het enige eten dat we hadden, was een halfje brood. Een mes hadden we echter niet meegenomen. We hebben er toen maar wat stukken afgebroken. Drinken hadden we ook niet, maar de deuren naar de veranda konden open. Daar heb ik toen een blikje onder de goot gezet om wat regenwater op te vangen.

Eilanden-Nieuws, 21 februari 1953. Ooltgensplaat

Zaterdagavond (31 Jan.) was het om 10 uur reeds te zien dat het water zeer hoog zou worden. Op dit uur begon het reeds te wassen en het zou ongeveer 6 á 7 uur pas hoog zijn. Toen dan om half drie de sirene van de brandweer en de torenklok ging luiden begreep ieder dat de nood hoog was. Velen stelden zich op de hoogte van de situatie. En het bleek dat een spoedige in veiligheid stelling een eerste vereiste was..

Polder Adr. Theodora vloeiende spoedig in

Ongeveer half vier bleek de toestand zeer precair. Op de Kaai en Slikdijk was al het mogelijke al gedaan om de watervloed tegen te houden. Het mocht evenwel niet baten. Over de verschansing stroomde spoedig het water de huizen op de Kaai idiot . De stroom zwol aan tot grote golven en 'de dam om de "Kaai kon de massa niet meer tegenhouden. Met geraas rolde de vloed de Voorstraat af en de Slikdijk op. Enkele huizen op de Kaai en Slikdijk werden gewoon ondermijnd. Gelukkig zaten de bewoners (oude mensen en burens) op zolder. Door het dakraam werden zij bevrijd. Dirk v. d. Vliet (15 jaar) spoelde onder het huis door en kwam over een waterweg aan de wal terecht.

De fam. Vermeer (meisje; jongen en een logé uit Coezande, Zeeland), kwamen met tractor en auto uit de Gr. Adr, Th, Polder, bij het uitstappen spoelden zij het dorp in en werden bij Hotel Hobbel nog juist opgepikt.

's Maandagsavonds haalden Werkendamers ons met een bootje uit ons huis. We zijn naar de Molendijk gebracht. Daar zaten we wel met een man of dertig, veertig in een huis, niet ver bij het gemeentehuis vandaan."

Boeken bedorven

De Bonte bleef op het dorp, evenals de andere mannen die aan het herstel- en opruimingswerk konden meehelpen. Zijn zus en zijn vriendin behoorden tot het groepje vrouwen dat de noodkeuken bemande. De overige vrouwen en kinderen werden geëvacueerd.

"Toen het water weg was, kon ook ons huis worden schoongemaakt. Er lag wel een halve meter modder, riet en stro. Dat heb ik er met een kruiwagen uitgereden. Ik heb hier op tafel het horloge van mijn vader liggen. Dat heb ik in de modder gevonden. Toen ik het

opwond, liep het gewoon weer, en het loopt nog steeds.

Bij de spullen die wel bedorven waren, zaten ook onze boeken. Er waren mensen die zoveel geestelijke lectuur bezaten, dat de mensen van de schadecommissie die de schade kwamen opnemen, zeiden: 'Die man was toch geen dominee?'

Via Baarn naar Moerkapelle

De destijds 24-jarige **A.T. van Gurp** woonde met zijn ouders en twee broers op een boerderijtje net buiten het dorp. De koeien die ze in een buitendijkse polder hadden lopen, moesten ze soms weghalen als het water tot 2,60 meter boven NAP steeg, want dan kwam het over de noodkade heen. "We waren dus altijd alert op de waterstand."

Nu, in de winter, stonden de veertien koebeesten op stal. Daarom bleven Arie van Gurp en zijn twee broers op de boerderij toen hun ouders met de burens 's nachts per auto naar een dijkwoning in het dorp gingen.

"'s Zaterdagsavonds had ik met mijn brommertje slechts met moeite thuis kunnen komen. 's Nachts was het hele dorp in beroering. We hebben op tijd eten en andere spullen naar boven kunnen brengen. Het water schoof een breed stuk van de buitendijk weg. Daarna kwam het door de binnendijken. Die waren verzwakt doordat de Duitsers er stellingen aangelegd en gangen gegraven hadden omdat ze vreesden dat de geallieerde bevrijders vanuit Willemstad zouden oversteken.

Wij woonden in de polder Oudeland. Toen we het water in de sloten hoorden opkomen, hebben we snel de koeien losgesneden. Het viel niet mee hen naar buiten te krijgen. Ze zijn uiteindelijk allemaal verdronken. Koeien kunnen weinig hebben; paarden houden het veel langer vol.

Wij zijn in huis snel naar boven gegaan. We waren toen al drijfnat. In een kwartier tijd stond er anderhalve meter water; de meubels dobberden rond. Het land is hier hoger dan in Oude-Tonge; daar kwam veel meer water te staan.

De hele dag hield het noodweer aan. Rukwinden; sneeuwbuien. Toen ons drinkwater opraaakte, hebben we de regenpijp losgemaakt en vingen we daar water op.

Mannen uit Friesland en andere plaatsen hebben met bootjes het dorp leeggevaan. Dinsdagsmiddags konden wij mee. Met mijn oudste broer heb ik zes weken bij een weduwnaar op de Molendijk gezeten. Mijn andere broer kreeg bonje met de burgemeester, dus die is weggegaan. Het was een goede burgemeester, maar hij was niet zo makkelijk.

'k Heb mijn ouders naar een schip gebracht waar een groot aantal mensen in het ruim kon. Via Dordrecht zijn vader en moeder in Baarn terechtgekomen en vervolgens bij ouderling J. van der Spek in Moerkapelle. Na zes weken kwamen ze terug.

Wij hielpen in die weken de ravage in het dorp op te ruimen. Stro, uien, wrakhout, het spoelde allemaal vanuit de polder het dorp in. M'n broer reed met een paard en een bandenwagen vrachten vol weg. Eten haalden we in een gaarkeuken voor een gulden per maaltijd.

Ons huis had eigenlijk geen schade, maar het zout in de muren was wel lastig. We wilden het een beetje mooi maken, dus we deden behang op de muur, maar dat zakte er na een paar maanden weer af."

Kerk als vluchtoord

Op de Molendijk had de Gereformeerde Gemeente twee zaadpakhuizen tot kerk verbouwd. Het gebouw stond hoog. Het heeft slechts korte tijd blank gestaan, toen de

eerste vloedgolf over de dijk spoelde. Verscheidene dorpelingen die naar de Molendijk waren gevlucht, kwamen in het kerkgebouw terecht. Ze hebben er op de banken geslapen. De kelder van de kerk, die aan de achterkant (onderaan de dijk) via een luik bereikbaar was, stond langer onder water dan de kerkzaal.

Ouderling D.C. van Oostende hield enkele zondagen voor een kleine groep leesdiensten in de kelder van restaurant Hobbel. Ook enkele mensen uit de Hervormde en de Gereformeerde Kerk, die zelf geen diensten konden houden, kwamen daar luisteren.

Toen de kerk schoongemaakt was, konden daar weer diensten gehouden worden. De Hervormde predikant ging er voor, want zijn eigen kerk stond in het water. Het was een interkerkelijke dienst.

"Tijdens de evacuatie aan het eind van de oorlog hadden we in de Gereformeerde Gemeente te Zeist gekerkt," zegt ouderling J.C. de Bonte. "Eerder gingen mijn ouders op bid- en dankdagen al naar de Gereformeerde Gemeente in Middelharnis. Daar hebben ze ds. G.H. Kersten nog horen preken. Toen we na de bevrijding terugkwamen in Ooltgensplaat, is hier ook een gemeente opgericht. We zijn met 27 man begonnen. Acht jaar later, ten tijde van de Ramp, waren het er al meer dan honderd." Zij bleven gespaard, terwijl zovelen op het eiland verdronken, aldus een korte vermelding van de watersnood in het jaarverslag over 1953.

Slachtoffers 2

van Dam, Cornelis	Ooltgensplaat	1
van Kempen, Johannis	Ooltgensplaat	

Ouddorp

Februari 1953: Aantal slachtoffers in de gemeente: 0.

"Mooi weer," noteerde diaken E Kastelein in zijn agenda bij zondag 25 januari 1953. De Gereformeerde Gemeente van Ouddorp luisterde die morgen naar een leespreek van Th. Watson over Psalm 32:6a: *"Hierom zal U ieder heilige aanbidden in vindenstijd."*

Een week later werd voor velen het tweede deel van die tekst waar: *"Ja, in een overloop van grote wateren zullen zij hem niet aanraken."* In Ouddorp viel slechts één slachtoffer, terwijl de situatie elders op het eiland veel erger was. De **79-jarige Krijn Hameeteman** is vermoedelijk gestruikeld en vervolgens **verdronken**.

De inwoners van Ouddorp werden in de rampnacht gealarmeerd, onder meer door een boer die met een afgedankt Amerikaans legervoertuig toeterend door het dorp reed. Bij de haven en bij de Jillesweg ontstonden gaten in de dijk. Enkele huizen spoelden weg. Bij sommige boeren verdronken alle koeien.

Toen het die zondagmorgen tegen kerktijd liep, kwamen er mensen aangewandeld uit het gedeelte van het dorp dat drooggebleven was. Ze hadden niets gemerkt van wat er zich 's nachts had afgespeeld en stonden met grote ogen te kijken.

Zandzakken op de zeeweg. Fam. Tanis

De toestand was kritiek. "Het water stond gelijk de kruin. Er kon geen kerk gehouden worden," schreef diaken Kastelein in zijn agenda.

Het gevaar dreigde niet alleen bij de dijken, maar ook aan de zeekant, waar de duinafslag al jaren zorgen baarde. Tijdens de Ramp vrat de zee zoveel zand weg, dat het huis van de duinwachter opeens aan de rand van het strand stond. De zeeweg werd met zandzakken afgesloten, want het water kwam zo hoog, dat het over de restanten van het duin het land binnen had kunnen stromen.

Met hartklopping herinneringen ophalen

Ook de bres in de dijk gingen de Ouddorpers met zandzakken te lijf. Voordat het zover was, hadden de huizen achter het gat het zwaar te verduren gehad. Daar woonde onder anderen **ouderling P. Tanis** met zijn gezin. Zijn huis bewoog door de kracht van het water. De bewoners zaten op zolder tot ze bij laagwater uit hun huis gehaald werden. Koster P. Witte droeg mevrouw Tanis op zijn rug naar het droge. Haar zoon ds. J.J. Tanis schreef ruim 55 jaar later:

"Het is beslist geen eenvoudige opgave om de indrukken weer te geven, opgedaan in de rampnacht in februari 1953. Nog altijd overspoelt me een soort angst- emotie wanneer ik eraan denk of erover hoor of lees. Toen ik in Lisse stond, kwam iemand uit Krabbendijke naar een bejaardenmiddag met een verhaal en beelden van de Ramp. Ik heb het misschien een half uur volgehouden; daarna sloot ik me helemaal af.

Wat gaat er door je heen als kind van drieëneenhalf jaar wanneer je het water ziet stijgen tot de bovenste treden van de trap? Niet voor niets haal je met 'hartklopping' zo'n herinnering naar boven. Wie zei toen ook alweer 'Kom noe 's van dat trapgat vandaen! ?

Het schouwspel fascineerde me blijkbare. Dat water op de plaats waar het niet hoorde. De drijvende attributen uit keuken en kamer in de blauwgeverfde trapopening. Die beelden

hebben zich op m'n netvlies gehecht.

Nog zie ik me staan voor het raam op de slaapkamer van mijn ouders, kijkend naar de voorbijrijvende kadavers onder de vroege grijze morgenlucht. 'Je mot 'r mar nie meer naer kieke,' zei moeder. Maar natuurlijk ging ik terug naar het raam. 'Kunne die verreks en geiten en koeien ok zwemme?' vroeg ik.

Ik kan me niet herinneren dat er die nacht paniek heerste op de zolderverdieping. En dat laat zich verklaren uit de godvruchtige overgave van mijn ouders aan de Heere. Moeder vertelde me later dat vader boven de storm en de watervloed uit Ps. 66:5 zong, en dan met nadruk: *'Hier scheen ons 't water t' overstromen,*

daar werden wij gedreigd door 't vuur,

maar Gij deed ons 't gevaar ontkomen,

verkwikkend ons ter goeder uur.'

We zijn dan ook als door een wonder gespaard, temeer daar ons huis en dat van de burens zich in het stroomgebied bevonden van het water dat door de breuk in de dijk het land instroomde.

Tijdens het ebgetij zijn we die dag op sterke schouders, ik meen van mijn vader (hij waadde door het slik), naar het droge gedragen. In het drooggebleven deel van Ouddorp, de Scheerhoek, hebben we de evacuatie tijd doorgebracht bij opoe Mastenbroek, die daar als weduwe met twee dochters op een boerderijtje woonde. Ik herinner me dat het weleens lastig was, als kind met vier moeders... Maar we waren door Gods goedertierenheid gered."

De kust wordt hersteld

Omdat de Ouddorpers in geval van nood in de duinen, althans het restant daarvan, een goed heenkomen konden zoeken, behoefden ze niet te evacueren. De dorpingen gebruikten het materiaal van een strekdam die tijdens de stormvloed verwoest was om de kust te versterken.

"Het water is heel wat gezakt," noteerde diaken Kastelein op dinsdag 3 februari. "Er wordt druk gewerkt aan het gat bij Ceesje Klaassen. Het zand wordt in zakken aangevoerd."

Woensdag 4 februari: "'s Nachts vorst. Nog geen post ontvangen. Vele doden zijn te betreuren; er is nog geen officiële opgaaf. Wordt druk gewerkt om het gat dicht te maken. Eten en dekens enz. worden toegezonden. Regen."

De stem des Heeren roept

Twee zondagen hield de Gereformeerde Gemeente geen diensten. Nadat de kerk was schoongemaakt, kon de gemeente op zondag 15 februari weer bijeenkomen. Er werd een preek van ds. A. Gray over Micha 6:9 gelezen: "De stem des Heeren roept tot de stad (want Uw Naam ziet het wezen): Hoort de roede, en wie ze besteld heeft!"

Van Joh. Tanis Mzn. (diaken in de jaren 1958-1968) is in het jubileumboek van de Ouddorpse gemeente vermeld hoe de watersnood hem aangreep: "Het dreef hem uit tot gebed. Met kracht kreeg hij te geloven dat over al wat heerlijk was, een beschutting zou wezen. Indertijd leefden er immers nog velen van Gods volk op Flakkee. Hij mocht geloven dat hen geen verdere rampen zouden treffen."

OUDE- TONGE

1 februari 1953: Aantal leden: 27. Doopleden: 31. Totaal: 58.

Aantal slachtoffers in de gemeente: 2.

Gemeentelieden die omkwamen tijdens de Ramp: Cornelis Fris (ouderling), 76 jaar en zijn zoon Herbert Fris, 49 jaar

"Een vele meters brede massa stro, hout en andere rommel deint op en neer tegen de dijken van Oude-Tonge. Een gezwollen koeienlijf steekt met stakerige poten uit de chaos omhoog en klotst met monotone regelmaat tegen een gespleten ledikant. Oude-Tonge is dood. De nog gespaarde inwoners hebben grijze gezichten."

Zo begon een verslag van een bezoek aan het zwaarstgetroffen dorp van Goeree-Overflakkee. Van de 3088 inwoners kwamen er 305 om. Van alle plaatsen waar verliezen geleden werden, had Oude-Tonge het hoogste dodental. Het water sloeg een diepe wond in de dorpsgemeenschap. Van de ongeveer 750 huizen werden er 172 verwoest en 30 onherstelbaar beschadigd.

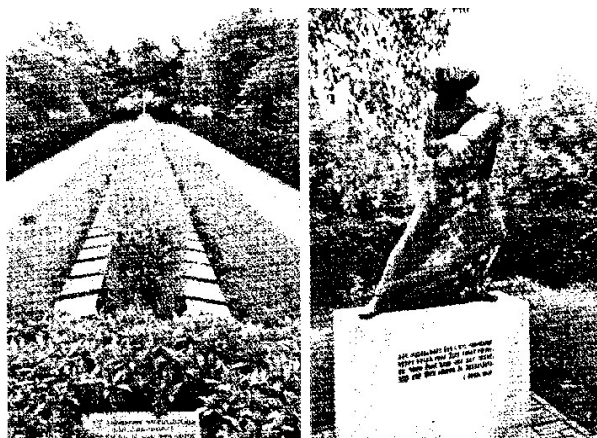
De Julianastraat kreeg de volle laag

In de Julianastraat heerst rust. Het is moeilijk je een voorstelling te maken van de verschrikkelijke gebeurtenissen die zich hier hebben afgespeeld. Toen het water kwam, kreeg deze straat de volle laag. Pand na pand zakte als een kaartenhuis in elkaar; tientallen mensen verdronken.

Het witte kerkje van de Gereformeerde Gemeente staat er nog. Aan weerszijden ervan werden vrij recent knalgele houten huizen neergezet. Waarschijnlijk moeten ze lijken op de noodwoningen die hier eerder stonden en waarvan een aantal verderop aan de Julianastraat nog dienst doet. Ze kwamen na de Ramp als geschenk uit Scandinavië.

Granieten gedachtenis

Een paar straten verderop daalt een straal water neer uit het monument voor de hulpverleners, de velen die na de Ramp de handen uit de mouwen staken. Bronzen Zandzakken' liggen in een halve cirkel voor de bruingroen uitgeslagen gedenksteen. Het monument, geplaatst in 2003, is van graniet, symbool voor de onverzettelijkheid van redders en hulpverleners. De symboliek van het uitstromende water is duidelijk.

**Op een dijkje bij Oude-Tonge werd een massagraf aangelegd.
Een vluchtende vrouw, met haar kind.**

Aan de rand van het dorp leidt een lang grindpad naar het massagraf van de watersnoodslachtoffers, aangelegd op een dijkje. Vooraan ligt de steen van Lodewijk N. van Polanen, de 21-jarige korporaal uit Leiden die op 4 februari 1953 tijdens hulpverlenings-werkzaamheden in de gemeente Oude-Tonge omkwam.

Erachter twee lange rijen stenen. Lange rijen namen, vaak twee per steen. De tweede steen links vermeldt de naam van C. Fris, de ouderling van de Gereformeerde Gemeente die omkwam.

Veel letters en cijfers zijn gedeeltelijk weggesleten. Ook de tekst onder de glazen plaat bij het begin van het pad is slecht te lezen. Monumenten vervagen soms sneller dan de herinnering.

Er staan niet alleen namen en leeftijden op de zerken. Ook: "Onbekend jongetje." "Onbekend meisje." En tweemaal: "Onbekende vrouw."

Heel vaak: de naam **De Boet. Twee broers met hun vrouwen en in totaal ongeveer twintig kinderen kwamen om. Eén zoon bleef gespaard:** hij was in militaire dienst. Aan het eind staat een wit kruis, eenvoudig, zonder een woord. Herinnering aan huiveringwekkende gebeurtenissen. Er waren geen woorden voor.

Onverdiend gered

Aan de Julianastraat in Oude-Tonge had de kleine Gereformeerde Gemeente een schuur achter het huis van A. van Zanten (1901-1993) tot kerk verbouwd. In juni 1952 waren de eerste diensten er gehouden. Van Zanten werd toen koster.

De burgerlijke gemeente had bezwaren tegen een kerk op deze plaats, achter de huizen en tussen de varkenshokken. Dat vond men geen plaats voor een kerkgebouw. Toen de watersnood voorbij was, stonden er in dit gedeelte langs de Julianastraat nog maar twee gebouwen overeind: de kerk en de woning van koster Van Zanten. De andere huizen en de varkenshokken waren weg.

Dat de kerk overeind bleef, kwam mede doordat er voor een permanent gebouw gekozen was, hoewel de burgerlijke gemeente eigenlijk alleen een noodgebouw op deze locatie wilde toestaan.

Via een ladder naar de overburen

Oude-Tonge werd van drie kanten door het water besprongen. De buitendijken begaven het, en de binnendijken bleken voor het water helemaal geen partij.

Een metershoge vloedgolf trof de Julianastraat, die toen aan de rand van het dorp lag. Het was in Oude-Tonge de straat met de meeste slachtoffers: 65.

De kerk en de kosterswoning werden niet vernield, maar liepen wel schade op. Het water kwam in de kerk zo hoog te staan, dat de banken tegen het dak gedrukt werden.

Aan de overzijde van de Julianastraat bleven meer huizen overeind. De bewoners ervan probeerden hun overburen te helpen door ladders neer te laten op het wrakhout in het water. Zo slaagden Bas en Henrica de Boet en hun moeder, die in het water terechtgekomen waren toen hun huis instortte, erin via een ladder naar boven te klimmen bij overbuurman Bas Stander; (1915-2004) was later kosten, diaken en ouderling in de Gereformeerde Gemeente.

Hun broer Wim kwam bij een ander gezin terecht. Dat bericht werd van koekoek tot koekoek doorgegeven, zodat de moeder en haar kinderen wisten dat hij in veiligheid was. Zouden vader De Boet en twee van zijn dochters ook zo ergens onderdak gekregen hebben? Zij bleken echter omgekomen te zijn.

Sneeuw?

In de kosterswoning woonde Van Zanten alleen met zijn enige kind, 19-jarige dochter Jo. Zijn vrouw was op 19 maart 1952 overleden. In die tijd werd hij eraan ontdekt dat hij God miste. "Dat ik mijn vrouw moest missen, was bijna niet te overkomen, maar het Godsgemis ging nóg dieper," zei hij later.

Op zaterdag 31 januari 1953 stormde het wel, maar Van Zanten en zijn dochter hadden het nog weleens erger meegemaakt. Ze gingen gewoon naar bed en merkten niet dat het water het dorp overviel en ook hun huis in bezit nam. Om tien voor zes werd Jo wakker. Ze keek naar buiten, naar de storm. Aan de overkant van de straat waren huizen in aanbouw. Wat vreemd! Het leek wel alsof er sneeuw op lag.

Ze maakte haar vader wakker. Hij wilde naar beneden gaan om te kijken wat er aan de hand was, maar al bij de derde tree van boven stapte hij in het water. Geschrokken trok hij zijn been terug. Wat ze voor sneeuw hadden aangezien, was schuim! De weg naar beneden was afgesloten.

Het water steeg tot de bovenste trede en kwam zelfs op zolder te staan. Toen werd het voor Van Zanten waar dat hij moest sterven, maar niet kon sterven. Op zijn zolder bracht hij bange uren door.

Behalve de kerk (achter de opstaande planken) en de kosterwoning bleef er aan de ene zijde van de Julianastraat nauwelijks iets overeind.

Toonbeeld van Gods barmhartigheid

Th. de Waal schreef in de Banier der Waarheid (mei 1953): "Gods straffende hand rust zwaar op ons. In een paar uur tijds werd alle welvaart weggeveegd en hele dorpen in puinhopen veranderd. Wij hebben de verwoestingen met eigen oog aanschouwd, de slachtoffers uit het water van onder het puin zien halen en zien ter aarde bestellen in massagraven. Wie zou niet wenen?"

Aan de andere zijde blonk Gods barmhartigheid rijk uit temidden van het oordeel. Hij heeft nog niet gans een voleinding gemaakt. Velen werden gered en dat wel op zeer wondere wijze.

De koster der Gereformeerde Gemeente te Oude-Tonge, de heer A. van Zanten, wiens vrouw onlangs is overleden, vluchtte toen het water kwam met zijn enige dochter naar de zolder. Het water steeg tot aan de dakgoot en ging woest tegen het huis tekeer. De huizen van de burens zagen zij stuk voor stuk instorten en uit hun eigen huis werd een stuk muur geslagen. De bouwval stond te schudden en zij vreesden niet anders dan dat ieder ogenblik hun woning door de golfslag zou worden weggeslagen. Door het stormgeloei heen hoorden zij het angstgeschrei van de burens, die in doodsnood om hulp schreeuwden, een geroep dat hen weken nadien nóg in de oren klonk. De dochter zei tegen de vader: "Zullen we nu zo moeten verdrinken?" Ontzettende gedachte! Maar op hun noodgeschrei gaf de Heere uitkomst. Er kwam na uren van angst een boot, die hen op het kritiekste moment verlost.

In dezelfde plaats daarentegen verdronken kinderen des Heeren, onder wie ouderling Fris en Jan Bogers. Het lijk van de eerste is heden zelfs nog niet gevonden. Het werd bewaarheid: 'Enerlei wedervaart de rechtvaardige en de goddeloze.' Het zal hun zijn meegevallen: de gang door de doodsrivier werd hun een overgang naar het eeuwige leven."

Nu is het te laat

Van Zanten knoopte wat lakens aan elkaar en probeerde daarmee de aandacht te trekken van de mensen die hij op de dijk zag lopen. Tevergeefs. De huizen naast zijn woning waren verdwenen. De burens waren verdronken of hadden zich slechts met de grootste moeite het vege lijf weten te redden.

De hele zondag zaten Van Zanten en zijn dochter op de rand van een bed. Toen brak opnieuw een bange nacht aan. Om de vijf minuten staken ze een lucifer aan om te laten zien dat ze nog in het huis waren.

"Zullen we nog gered worden?" vroeg Jo van Zanten 's maandagsmorgens aan haar vader.

"Nee, kind," zei Van Zanten. "Nu is het te laat. We zullen nog één keer samen bidden."

Hij leefde zijn zondige bestaan zo in, dat hij zich niet kon voorstellen dat de Heere nog langer lankmoedig over hen zou zijn. Wat een ontzaglijk antwoord! Samen knielden ze voor het bed neer en toen heeft Van Zanten toch nog om redding gesmeekt.

De kerk achter hun huis brak de kracht van de golven. Dat is middellijkerwijs het behoud van het huis geweest.

Van Zanten en zijn dochter hoorden geluid. "Maar dat drong nauwelijks tot ons door," vertelde Jo later. "Er werd geroepen en dat geroep bleef aanhouden. Toen is vader aan de

voorkant gaan kijken en daar lag een boot voor 't raam!"

Job van Gurp, Daan van Kempen en Johan van der Vliet, die met baggerschuit "Modderleeuw" al meer mensen uit hun huizen hadden gehaald, kwamen ook hen redden. "Wat hebben we toen ervaren: 'Op uw noodgeschrei deed Ik grote wonderen,'" zei Jo. "We konden uit het raam zo in de boot stappen. Er was nog zware golfslag, maar we zijn behouden in de Voorstraat aangekomen."

Toch terug naar Flakkee

In het café van **Karel van de Tonnekreek** kregen ze een beker koffie en een beker pap. Daarna vonden ze onderdak bij Willem Breeman, die op de Molendijk een fietsenzaak had. Daar zijn Van Zanten en zijn dochter vier dagen gebleven. Ze zaten er met dertig mensen in de huiskamer boven de werkplaats en de winkel.

Vrijdagsmorgens zijn ze per schip geëvacueerd. In Aalburg stonden de hervormde predikant, ds. Van Straten, en Aaike Versteeg, ouderling in de Gereformeerde Gemeente, hen op te wachten. Voordat ze van boord gingen, deed Versteeg een gebed. Van Zanten en zijn dochter verbleven een week bij hem in huis.

Omdat Versteeg zelf een groot gezin had, kregen de evacués daarna onderdak op de boerderij van Dirk van Wijk. "Die mensen waren heel goed voor ons," zei mevrouw J.M. (Jo) van Zanten later. "Vader kon er net zoveel land krijgen als hij in Oude-Tonge had. Van Wijk wilde een deel van zijn eigen land aan hem afstaan, want het ondergelopen land zou door het zout voorlopig wel onbruikbaar zijn. Vader ging echter toch maar liever weer naar Flakkee."

Na zo'n anderhalve maand keerde Van Zanten terug naar Oude-Tonge. Omdat hij zijn land niet kon bewerken, sloot hij zich aan bij de bergingsploeg die naar slachtoffers en waardevolle voorwerpen zocht. "Dat was zwaar werk," zegt zijn dochter. "Als er iets gevonden werd, riepen ze een politiemann, vooral als het geld betrof of als ze een lijk vonden."

Jo van Zanten keerde zelf na zo'n twee maanden terug uit Aalburg. Aan de Ringstraat in Sommeldijk kregen ze onderdak bij Van Zantens zwager en schoonzus, de familie K. Groenendijk-Stoutjesdijk. Vijf maanden later konden ze een zolderkamertje krijgen bij de weduwe van diaken Van Erkel (zoals eerder vermeld was hij tijdens de evacuatieperiode in Den Haag overleden), waar ze vier jaar woonden.

Niet meer naar Oude-Tonge

Jo wilde niet meer terug naar Oude-Tonge, en zeker niet toen hun huis van het gemeentebestuur moest worden afgebroken omdat de rooilijn verder bij de straat vandaan kwam te liggen. Op de plaats van hun vroegere huis kwam een grasveld te liggen. "Ik ben altijd bang gebleven van de wind, ook daarom wilde ik niet meer terug," zegt mevrouw Van Zanten. "Op andere plaatsen op het eiland is het niet minder gevaarlijk, maar in Oude Tonge lagen te veel herinneringen."

Met haar vader betrok ze een woning in Middelharnis. De Heere werkte in Van Zantens leven door. Onvergetelijk werd een preek van ds. P Blok die werd gebruikt om Van Zanten totaal van het zijne af te brengen. Alleen in Christus' werk kon hij behoudenis vinden.

In de jaren 1961-1985 heeft Van Zanten de gemeente in Middelharnis als ouderling mogen dienen. Hij was er zeer geacht. De vroegere koster van Oude-Tonge was 92 jaar toen hij op 12 november 1993 overleed.

Deze hier gevonden, de ander daar

Over de genoemde **Jan Bogers** werd later gezegd: "Hij had reeds tevoren indrukken van de oordelen die zich zouden voltrekken. Hij was een veranderde jongen en liep al enige tijd met een bezwaard hart over de aarde. 'Er hangen donkere wolken boven ons huis,' zei hij tegen zijn ouders, wat wel is uitgekomen.

Acht dagen voor de Ramp moest hij naar een begrafenis in Melissant. Tegen de weduwe van de overledene sprak hij toen deze opmerkelijke woorden: 'Wees maar blij dat je man nog een eerzame begrafenis heeft gehad, want deze zal hier gevonden worden, de ander daar, en er zal geen tijd zijn om ze te begraven.'

Dat is letterlijk in vervulling gegaan. Zelf is Jan die nacht ook verdronken, maar hij had een groot voorrecht: hij kon sterven. Dat was in zijn leven duidelijk openbaar gekomen."

Bogers was 52 jaar toen hij omkwam, tegelijk met zijn ouders die op hetzelfde adres, Julianastraat 54, woonden. Hij kerkte in de Gereformeerde Gemeente, maar was er geen lid.

Ds. M. van de Ketterij zei enkele weken later in een biddagpreek in Alblisserdam: "Als ik denk aan die godzaligen, steunpilaren in Gods kerk, wie had kunnen denken dat de Heere hen daarvoor overhad, dat zij zulk een schrille dood zouden sterven en mede in het oordeel weggaan? Zij hebben hun graf in de golven gevonden, waar toch enerlei wedervaart de rechtvaardigen en de goddelozen. Het is niet tegen Gods Woord, en wij kunnen maar niet bezien wat de Heere met Zijn Kerk voorheeft. En als wij alles aanschouwen, kunnen wij hen met jaloersheid nastaren, want zij zijn de strijd teboven, waar wij nog middenin zitten. (...) Is dan soms het huis ingestort en door de vloed weggevaagd, dan hebben ze nu bij God een eeuwige woning in de hemel, welke nooit zal wankelen, noch immermeer bewogen zal worden."

Niet meer klagen

Ook ouderling **C. Fris** kwam tijdens de watersnood om het leven. Cornelis (Kees) Fris was op 26 september 1876 in Den Bommel geboren. Zijn voorouders, van Duitse afkomst, hadden in de achttiende eeuw hun naam veranderd van Fritz in Fris. Hij was weduwnaar van Neeltje van Kempen.

Vele jaren was hij voorgedaan in de leesdiensten. Vanaf de instituering van de gemeente was hij voorzitter van de kerkenraad geweest.

Fris was een hartelijke man, een geoefende, bevestigde christen. Een week voor de watersnood had hij in het trammetje dat de verbindingen op Flakkee onderhield een gesprek gehad met ouderling N.H. Beversluis uit Middelharnis. "Ik ben bekeerd, en op zulke goede gronden," verzuchtte Fris. "Hoe zal ik nu toch weer eens een arme zondaar voor God worden?" Een week later verdronk hij; toen hoefde hij niet meer te klagen over zichzelf.

Fris woonde aan de Capelleweg. Op de vlucht voor het water klom hij samen met zijn zoon Herbert op het dak. Dat werd echter van de woning geslagen en door de harde wind op de golven voortgestuwd. Midden in het dorp gleed **Herbert** van het dak en verdronk.

Het dak dreef verder, het dorp uit, tegen een dijk. Daar is het lichaam van ouderling Fris pas drie maanden later in een sloot gevonden. Een schoonzoon (diaken P. Groenendijk) en een zoon van Fris gingen er dreggen. Eerst vonden ze een baby en later troffen ze in het riet, net onder het wateroppervlak, het lichaam van hun vader aan.

Fris en zijn zoon werden samen met de andere rampslachtoffers begraven in het

massagraf dat op een drooggebleven stuk dijk werd aangelegd, omdat de twee begraafplaatsen onder water stonden. Rooms en protestanten werden in Oude-Tonge apart begraven, maar in het massagraf werd dit onderscheid niet aangebracht.

Bedreigd door water en vuur

Fris' mede-ouderling L.W. van der Sluijs en zijn gezin maakten in de Rampnacht bange uren door. Ze werden wakker doordat Van der Sluijs' moeder op de luiken bonsde: "D'n diek is doorgebroken!"

Toen Leen van der Sluijs bij de dijk kwam, schrok hij hevig: hij zag het water er overheen komen. Hij maakte de koeien en paarden los en dreef hen naar de dijk. Bij de schuur liep hij inmiddels tot zijn middel in het water. Snel ging hij terug naar huis. Hij bracht nog wat eten en een petroleumstel naar boven. Het water steeg snel. Van der Sluijs wilde nog wat emmers zoet water pakken, maar dat ging al niet meer.

"Kom maar naar boven, anders verdrink je in je eigen huis," zei zijn vrouw. Met hun vier zoons (de oudste was 5 jaar) zaten ze meer dan twee dagen op zolder. Het water stond tot aan de dakgoot. "We hebben benauwde uren doorgemaakt, want behalve door het water werden we ook bedreigd door het vuur," vertelde Van der Sluijs later. "We waren namelijk vergeten de gaslamp in de kamer uit te doen. Door het stijgende water ging de kast met babykleertjes drijven. Hij stootte tegen de lamp en daardoor vloog eerst de perkamenten lampenkap in brand en vervolgens ook de kast en het houten plafond. De vloer onder onze voeten brandde dus aan de onderkant. We roken wel een brandlucht, maar wisten niet waar die vandaan kwam. Doordat het water steeds hoger kwam, werd het vuur geblust. We waren wonderlijk bewaard. Er is in die dagen in meer huizen in het rampgebied brand uitgebroken en dat liep soms slechter af

Mijn vrouw was echter goed gesteld. 'We komen hier niet om. De Heere zal voor ons zorgen,' zei ze. Vanuit de kelder kwamen er etenswaren naar boven drijven. Op een gegeven moment kwam de halfgevolle melkkoker rechtop in het trapgat naar boven dobberen. Ook de beschuitbus dreef precies onder het trapgat. We hadden een petroleumstel, dus het duurde niet lang of we hadden beschuit met gekookte melk voor onze kleine kinderen.

Na drie dagen en nachten kwam er redding. Er verscheen een bootje voor het zolderraam. Het jongste kind werd in een deken gewikkeld en ging het eerst naar de boot. Daarna werden de andere drie jongens aan boord gezet en toen konden we zelf van de zolder af." Tot april verbleven ze als evacu  bij de familie Bok-Staat in Poederoyen.'

Van der Sluijs was 94 jaar en 7 maanden oud toen hij op 2 maart 2005 overleed. Zijn vrouw was op 7 juli 2002 op 89-jarige leeftijd gestorven, twee weken voor het 65-jarig huwelijksjubileum. Zie voor hun levensverhaal: L. Vogelaar, Tot opzieners gesteld, deel 2, Houten 1999.

De schipper van de Resnova

Aan de Ring, midden in het dorp, woonden drie broers naast elkaar: naast bovengenoemde Leen ook Cor en Dirk van der Sluijs. Hun zus Maatje was getrouwd met schipper Bram van Utrecht. Toen Van Utrechts kinderen de leerplichtige leeftijd bereikten, werden ze ondergebracht bij familieleden. Leny (nu L.W. Blom-van Utrecht te Dordrecht) zat in Oude-Tonge bij oom Cor in de kost. Daar maakte ze als 11-jarig meisje de watersnood mee. Ze vertelde daarover het volgende verhaal:

Schippersdochter Leny is 10 jaar en zal toch eens naar school moeten. Haar ouders hebben aan hun familieleden in Oude-Tonge gevraagd of Leny bij hen onderdak kan krijgen en of zij de zorg voor haar op zich willen nemen. Daar hoefden ze niet lang over na te denken.

Zo komt Leny bij oom Cor van der Sluijs in huis. Een mooi huis met een winkel, midden in Oude-Tonge, met aan de overkant de Grote Kerk.

Leny staat haar vader uit te zwaaien. De volgende morgen hoopt hij weer te gaan varen. Veertien dagen hebben ze nu met hun schip, de "Resnova," in de haven van Oude-Tonge gelegen. Veertien heerlijke dagen. Ze hebben familie bezocht, en de familie is bij hen aan boord geweest. Maar ook daar komt een einde aan, dus nu gaan ze weer varen. Hun dochter laten ze achter bij een schoonzus en een broer. Leny zal in Oude-Tonge naar school gaan.

't Zijn grote veranderingen in het gezin van Bram van Utrecht. Ook voor Leny zelf. Maar haar ouders geloven dat het wel zal lukken; ze kan goed van huis. Dat heeft ze tijdens eerdere logeerpartijen bewezen.

Bijna een half jaar is Leny nu al bij haar oom en tante in Oude-Tonge. Ze voelt zich er thuis. Met haar nichtje van 4 jaar kan ze het goed vinden. Ze zijn het niet altijd met elkaar eens, maar als Leny's tante tussenbeide komt, is het voor beiden weer snel opgelost.

Nee, ik heb helemaal geen zin om naar boven te gaan, denkt Leny. Beneden is het gezellig! En boven is het koud, donker en óngezellig. Brrr.

Maar... tijd is tijd, "hup, naar bed, jij." Ze krijgt nog een knuffel van tante en daar gaat ze dan. Als ze boven komt, hoort ze pas goed hoe hard het eigenlijk waait. Zo, dat raam gaat tekeer. Het lijkt wel of het een beetje loszit! Straks waait het eruit. Maar goed, oom is erg handig. Als dat gebeurt, maakt hij snel genoeg weer een ander...

Diep, heel diep kruipt Leny weg onder de koude dekens. Vreselijk, wat waait het toch. Totdat...

"Leny... Leny... Leny! Word toch eens wakker, meid! Je moet je gauw aankleden, want er komt water in huis! De dijk is doorgebroken," roept haar tante.

"Ja ja, ik kom al!" roept Leny verschrikt. Slaapdronken slaat ze de dekens weg en gaat naast haar bed staan. Met een kloppend hart zoekt ze haar kousen. Nou, dan maar twee verschillende...

Moet ik nu mijn zondagse kleren aan, of niet? denkt ze. Ik weet het niet, hoor. Ik kan hier niets vinden, 't is zo donker... Nou, dan maar deze jurk.

Ze staat te trillen op haar benen. En die kerkklokken gaan tekeer! Wat is er toch aan de hand? Onafgebroken klinkt het bimbam-bimbam-bimbam...

Met een jas over haar nachtpon is tante al naar de haven geweest om te vragen wat er gebeurd is en waarom die klok van de Grote Kerk zo tekeer gaat. Daar kreeg ze te horen dat door het extreem hoge water de dijken doorgebroken zijn, en dat daardoor het dorp onder water zal komen te staan. Vol zorgen kwam ze terug, om zo snel mogelijk de nodige maatregelen te nemen. Er moeten zoveel mogelijk spullen naar boven worden gebracht.

Leny komt de trap af en ziet dat opoe, die beneden sliep, zich ook al heeft aangekleed. "Breng jij dat oliestel naar boven?" vraagt iemand aan Leny. Uit zichzelf gaat ze verder om zoveel mogelijk spullen naar boven te sjouwen.

Opoe geeft haar een hand vol tafelmessen. "Goed vasthouden, hoor." "Ja, maar ik heb nóg een hand; ik kan nog meer dragen!" zegt Leny.

"Nee, nee, dat is veel te gevaarlijk. Eerst die messen." Leny vliegt naar boven, met één

lége hand.

Nog eens en nog eens wordt haar hand volgeduwd, en wordt er gewaarschuwd: "Loop voorzichtig!"

Vanuit de keuken kijkt Leny de gang in. Ze ziet een brede fontein omhoogspuiten uit de zinkput voor de voordeur. Op straat stijgt het water steeds hoger, en er komt ook een laagje de gang in stromen.

Verbijsterd staat Leny daar. Wat is dit? Hoe kan dit? Water in huis...

Opoe loopt door het water in de gang. "Opoe, kom toch hier! U gaat verdrinken!"

Opoe reageert daar niet op. "Hier, wil je dit ook naar boven brengen?" Gedachteloos gaat Leny weer, haar handen vol. Die mand aardappelen, ja, die moet ook, denkt ze. Trede voor trede verplaatst ze de metalen mand de trap op. Maar ze krijgt hem boven. Tante zegt: "Blijf zelf nu ook maar boven, anders krijg je natte voeten." "O," zegt Leny, "die heb ik allang."

Tante roept door het bovenraam naar de overburen: "Komen jullie bij ons! Ons huis is wat hoger!" Eerst vindt de buurman dat niet nodig. "'t Zal wel meevallen," roept hij. Maar als het water in zijn huis al snel meer dan een meter hoog staat, ziet hij dat het toch maar beter is om naar de overburen te gaan. Terwijl het water al tot zijn middel reikt, draagt hij vrouw en kinderen stuk voor stuk naar de trap in de keuken die naar de bovenverdieping leidt. Als ze allemaal boven zijn, krijgt de buurman droge kleren van oom. De broekspijpen zijn veel te kort, maar niemand lacht...

Leny gaat met haar jas aan bij het raam in de slaapkamer zitten. Brr, het is koud. Wacht, ze heeft nog een jas. Die doet ze over haar schouders. Als het licht begint te worden, ziet ze overal water in de straat. De huisgenoten blijven maar onrustig heen en weer lopen. Leny denkt: Zou pa weten dat het water in Oude-Tonge zo hoog is?

Verschrikt kijken ze elkaar ineens aan. Wat horen ze daar? Roepen? Schreeuwen? Gillen? Vanuit de slaapkamer aan de voorkant loopt iedereen naar achteren, naar de zolder. Boven het rumoer van de wind uit klinkt angstgeschreeuw van mensen, zo hard, zo vreselijk hard, het is niet om aan te horen.

Machteloos staan ze door de achterraamen naar buiten te kijken. Daar ergens komt het vandaan. Onvoorstelbaar, wat een gegil. Bij tante lopen de tranen over haar wangen. Ze staat maar naar beneden te staren. Later zullen ze horen dat ongeveer zestig mensen die boven op het dak van een huis zaten dat onverwacht instortte, in het water terecht zijn gekomen en bijna allemaal zijn verdronken. Die mensen waren daar terechtgekomen toen hun eigen huizen één voor één in elkaar zakten. En nu was ook dit laatste dak niet veilig.

De machteloosheid is frustrerend. De sfeer op zolder is geladen; niemand zegt wat.

Heel langzaam loopt Leny terug naar de stoel in het voorkamertje. Stil gaat ze weer voor het raam zitten kijken. Opeens roept ze: "O, tante, daar komt een roeiboot aanvaren met twee jongens erin!"

Vlug komt tante aanlopen. Voordat de boot weer in een nauwe straat verdwijnt, doet tante het raam open. Boven de wind uit probeert ze de jongens te vragen of ze een aantal mensen willen meenemen. "Ja zo, als we terugkomen," roepen ze. En verder varen ze...

Niet lang daarna komt de roeiboot echter terug, nu met vier passagiers in de boot. Onder de ramen roepen de jongens: "Hallo, hallo, gaan jullie nog mee?"

De mannen in de boot zetten voorzichtig een ladder tegen het raamkozijn en de overburen die bij de familie Van der Sluijs op zolder gekomen zijn, gaan nu met de mannen in de roeiboot mee. De anderen moeten wachten.

Net als oom de slaapkamer in komt lopen, voelen ze allemaal iets. Het huis beweegt! Het

schudt een beetje! Oom loopt naar het ledikant en roept: "We moeten bidden!"

Met z'n allen knielen ze voor het ledikant. Oom bidt. Hij roept de Heere aan om hulp en bijstand in deze ogenblikken. Hij zegt ook dat ze het niet verdiend hebben. Hij vraagt en pleit op Gods genade en vraagt ook of ze Leny gezond terug mogen geven aan haar ouders.

Na het "amen" blijft Leny oom aankijken en denkt: Ik wist niet dat u zó lief was. 't Is ook net of de Heere in het midden is, zo fijn is het nog even.

Weer komt een roeiboot door de Ring varen. Vlug doet tante het raam weer open en vraagt of ze mee mogen. Eén van de jongens roept: "Ik dacht dat jullie 's zondags niet voeren?" En weg zijn ze weer.

Door het trapgat van de eerste verdieping ziet Leny de winkelwaren drijven. Borstels, verpakte etenswaren en een open doos bonbons. Op heel de wateroppervlakte in het huis drijven spullen uit de kamer en uit de winkel.

Enige tijd later, ja hoor, weer die roeiboot! "Willen jullie nog mee?" Het raam gaat open. "Ja, graag!" roept tante. Twee jonge kerels zetten een trap tegen het huis. Leny wordt bij haar arm gepakt. "Jij mag eerst, meid!"

Achteruit loopt ze de ladder af. Ze gaat voorin zitten. Om de boot tegen het huis te houden, duwt een van die mannen met zijn roeiriem tegen het huis van de overburen.

O kijk, daar komt opoe. Hoe kan zij door zo'n klein raampje? denkt Leny. Maar het gaat goed. Ja hoor, nu oom en tante en het vierjarige nichtje, Leneke.

Ze zijn er nu allemaal. "Zo, nu gaan we varen." De trap wordt tussen de mensen in de boot gelegd. Een van de mannen probeert met de riemen links en rechts een roeibeweging te maken. Even gaat het goed, en dan... pats, daar stoot hij een raam van de overburen kapot.

"Mijn vader kan veel beter roeien," roept Leny triomfantelijk. "Wat is je vader dan?" roept de man terug. "Schipper," zegt Leny trots.

Zo komen ze in de Voorstraat aan. Vele handen helpen hen uit de roeiboot. Daar gaan ze de dijk op. Wat een mensen! Bijna allemaal jongens en mannen.

Alles gebeurt voor Leny als in een roes. Opeens zijn ze binnen in een huis. Ze mogen zich allemaal in de keuken wassen, maar ze moeten zuinig met het water zijn. Daar staat Leny als laatste in de keuken, haar tweede jas nog steeds over haar schouders.

Moet ik me daarin wassen?! In dat water? Nou, dan zo maar, denkt ze en met een puntje van een washand gaat ze een beetje over haar gezicht. Ziezo, dat is klaar. Het is inmiddels laat in de middag. Nu gaat Leny naar de voorkamer, daar zitten ze allemaal. 't Is er zo stil. Leny gaat er maar bij zitten.

Opoe ziet een lichtblauw breiwerkje liggen. Ze twijfelt even, pakt het dan en gaat dapper zitten breien. Achter elkaar, de ene breinaald na de andere. Je ziet het breiwerk steeds groter worden. Totdat een meisje van ongeveer 18 jaar binnenkomt. Even kijkt ze ons allemaal aan, groet ons en ziet dan opoe breien. Aan háár breiwerk! "Wat bent u aan het doen?" vraagt ze, en pakt het breiwerk terug. "Da's helemaal verkeerd, dat moet niet zo." En hup, daar trekt ze zo de breinaalden uit het breiwerk en haalt alles weer uit. Arme opoe.

Even later gaan ze allemaal naar een café. Ieder krijgt een stoel. Er zijn veel mensen, en er wordt druk gepraat. Het is al donker geworden. Leny's hoofd wordt zo zwaar. Wie het doet, weet ze niet, maar ze wordt opgepakt en op drie tegen elkaar geschoven stoelen gelegd. Pa blijft wel lang weg, denkt ze en valt dan in slaap.

De volgende morgen is het al licht als ze wakker wordt. Wat een mensen zijn hier allemaal...

De deur gaat open. De man die binnenkomt, gaat op een hoge kruk zitten. Hij krijgt een glas vol drinken, en er staat nog schuim op ook!

"Het water wil maar niet zakken," zegt hij. Leny hoort de mannen vertellen wat ze meegemaakt hebben. De een praat nog harder dan de ander.

Ze trekt zich terug achter het gordijn. Zo zit ze naar buiten te kijken. Aan de andere kant van de dijk ziet ze allemaal huisraad drijven en ook een zwartwitte koe drijft daar op haar zij. Er komen twee mannen aanlopen. Ze dragen een ladder en daar ligt iets op, onder een kleed. Ze lopen vlak langs het raam. O, daar ziet ze een arm onder dat kleed uitsteken. Nou ziet ze het. Wat erg...

"Zeg, haal dat kind eens voor het raam vandaan," wordt er geroepen. En hup, daar zit Leny weer netjes op de stoel.

Even later zit ze toch weer voor het raam te kijken. Er komt zomaar een paard aan lopen. Aan de zijkant van zijn buik is een grote 'N' geschoren. Het paard loopt daar zomaar alleen.

Weer komen er mannen die ladders dragen. Even doet Leny haar ogen dicht. Wat is dit toch allemaal? Wat is er toch gebeurd? En waar blijft pa toch? Nu gaat ze toch maar bij het raam vandaan.

De deur gaat weer open. Tegelijk wordt ze weer over haar hoofd gestreeld. "Zo meid, weer wakker?"

"Heb je het al gehoord? De koningin is hier geweest," zeggen de mannen tegen elkaar. "Ze stond ineens daar op de dijk. Ja, Piet Kraandijk (gefingeerde naam, LV) had er niet eens erg in. Hij stond de koningin te vertellen dat hij zijn vrouw zag verdrinken nadat ze van het dak afgleed en dat zijn vier kinderen, toen het huis instortte, ook zijn verdrongen. De tranen liepen over zijn gezicht. De koningin luisterde aandachtig en betuigde hem haar innige deelneming."

Ademloos luistert Leny. Het is nu stil in het café. Hier en daar verschuift een stoel. Een man op een hoge kruk zegt: "Bij Saar is een totaal verkleumde, half geklede jongen binnengebracht." "Ja, we komen nog steeds boten tekort," zegt een ander. Het wordt weer wat rumoeriger. De een zegt dit, de ander dat.

In de hoek waar oom en tante zitten, is het stil. Oom gaat even naar buiten.

Voor de tweede keer die dag duwt een vriendelijke man een boterham in Leny's handen. "Hier, je zit zo te geeuwen; wil je nog drinken?" vraagt hij. "Ja graag, maar er hoeft geen schuim op." En zo geniet Leny even later van haar brood en thee. De mannen die in- en uitlopen, zijn allemaal even vriendelijk tegen haar. De een strijkt over haar hoofd, de ander knijpt in haar wang.

De deur gaat weer open; oom stapt binnen. Leny hoort hem zeggen dat er twee schepen de haven ingekomen zijn. Twee schepen! Leny verstijft. Ze kijkt voorzichtig links en rechts. Vlug pakt ze haar jas, vliegt naar de deur en weg is ze. Zo hard ze kan, rent ze weg, zonder te stoppen. Weg, naar de haven, zo snel mogelijk, want daar is pa, dat weet ze zeker. Even op adem komen... Ze is bang dat ze teruggeroepen zal worden, maar ze gaat niet terug, nooit meer! Nog even, dan links het hoekje om.

Er liggen twee schepen tegen de dwarswal in de haven. Tegen de kant ligt... de "Resnova" van Bram van Utrecht, Leny's vader! Hoe is hij hier gekomen?

Zaterdag 31 januari. Bram van Utrecht, schipper van het motorschip "Resnova," is terug

van de schippersbeurs in Dordrecht. Voordat hij aan boord stapt, zet hij zijn pet wat steviger op zijn hoofd. Het waait hard!

Zodra hij binnen is, zegt hij: "Zo vrouw, we zijn aan de reis." Zijn vrouw, die met het eten bezig is, vraagt: "En, waar moeten we naartoe?" "We moeten in Zwijndrecht sojaschroot laden voor Akkrum. We moeten dinsdag pas laden, maar ik denk dat het het beste is dat we zo gauw mogelijk naar Zwijndrecht gaan, want het weer dat ze opgeven is niet zo best."

Bram maakt de luiken goed vast, want er staat nu al een stevige wind. Ook andere dingen die weg kunnen waaien, legt hij vast of bergt ze op. Mensen, wat een wind! Nog eens drukt hij zijn pet vast op zijn hoofd. Zo, nu de burens waarschuwen dat hij er met zijn schip tussenuit wil.

De "Resnova" vaart de Kalkhaven van Dordrecht uit. Eenmaal op de Merwede voelen ze de wind pas goed. Ze varen onder de brug door, naar de overkant, naar Zwijndrecht. Daar wil de schipper de zondag doorbrengen.

Alleen zijn oudste dochter en de drie kleinste kinderen zijn aan boord. Leny van 10 en Johan van 9 jaar zijn bij familie aan de wal, zodat ze naar school kunnen: Johan in Beusichem en Leny in Oude-Tonge.

Het is ochtend, en nog donker. Er wordt op het dek geklopt. De buurman staat aan de deur. "Buurman," roept hij, "hebben jullie een radio?" "Nee," zegt schipper Van Utrecht verbaasd.

"Nou, ik geloof dat het niet best is in Zeeland," zegt zijn collega. "Die noordwestenwind heeft het water zo ver opgejaagd, dat het twee keer vloed geweest is, in plaats van vloed en eb. Ze spreken van dijkdoorbraak in Zeeland. Kom zelf even luisteren bij het volgende nieuws."

"Ja, dat is goed," zegt Bram.

Van het volgende radionieuws worden de mannen niet veel wijzer. Uiteindelijk wordt duidelijk dat ook een deel van de Zuid-Hollandse eilanden onder water is gelopen en dat er veel mensen verdronken zijn.

Verstard zit Bram naar de radio te staren. Hij trekt wit weg. Mijn dochter, mijn kind! schiet het door hem heen. Hij staat op. "Ik ga naar kantoor om mijn reis af te zeggen. Ik ga naar Flakkee."

De ogen van de buurman worden groot. "Naar Flakkee? Man, je waait tegen de dijk aan, dat red je nooit!"

"Nou, dan zien we wel weer, maar ik ga!" zegt Bram. Hij gaat naar het kantoor van de verladers. Annuleren? Dat vinden ze daar op kantoor eigenlijk onmogelijk, en zelfs de grote baas wordt erbij gehaald. Maar Bram houdt voet bij stuk: "Mijn kind is daar en de familie van mijn vrouw. Later hoop ik weer voor jullie klaar te staan, maar nu gaan zij voor."

Trillend op zijn benen stapt hij even later aan boord. Toch deed het hem goed dat de grote baas een stukje met hem terugliep en zei: "Schipper, goede reis! Wij hopen ook dat u uw dochter terugvindt."

Daar gaat de "Rennova" dan, met aan boord Bram en zijn vrouw en vier van hun zes kinderen. Het lege schip, een klipper met een motor van 45 pk, is een gemakkelijke prooi voor de wind. Het vaart door de Kil, over het Hollands Diep en het Volkerak, met de kop op de wind. Bram en zijn vrouw weten heel goed dat deze reis alleen onder Gods zegen zal slagen. De storm giert om de hut. Al staat hier een ervaren schipper, Bram voelt zich

klein en nietig. Die machtige wind, waar ben ik aan begonnen, denkt hij.

Net na de middag zien ze in de verte het puntje van de toren van Oude-Tonge. Nu duurt het niet lang meer. In het water drijven meubels, hokken en dode beesten. Voorzichtig loodst Van Utrecht zijn schip de haven van Oude-Tonge in.

Het water is wel hoog, maar staat niet op de kade. Terwijl Bram aan de wal gebukt bezig is de draad beter om de paal te schikken, vliegt iemand hem om de hals: "Pa!" Leny klemmt zich aan hem vast. Zo groot als ze al is, tilt vader haar op en draagt haar aan boord.

Nu kan ze haar jassen uitdoen. Ze is thuis! Maar het is hier zo vreemd. Ze weten thuis niets van wat zij gezien en gehoord heeft, helemaal niets. En het is hier allemaal zo netjes in vergelijking met wat ze de afgelopen dagen heeft gezien. Leny gaat het liefst maar in een hoekje zitten. Ze is thuis, maar al dat andere dan, wat er gebeurd is?

Er staan enkele tientallen mannen op de kade. "Schipper! Schipper!" roepen ze, "mogen wij uw roeiboot?"

Bram komt net uit de machinekamer. Hij hoeft zich niet lang te bedenken. Hij gaat zélf met zijn boot het dorp in!

Met de hulp van zoveel mannen is de roeiboot snel op de kade. Over een rij dunne stammen rolt de boot over de dijk heen naar de Voorstraat, waarin halverwege het water al staat. Bram vaart direct naar de Ring, waar zijn familie woont. Als eerste gaat hij naar zijn zus met haar gezin. Die kijken vreemd op als daar plotseling ome Bram de straat in vaart. Hij brengt hen naar zijn schip.

Ook een andere zwager en zijn gezin worden uit hun huis gehaald. Nu zijn er drie gezinnen aan boord. Wat een drukte, en toch is het soms stil. Dan zegt niemand iets.

Zo wordt het avond. Vanuit haar bed hoort Leny dat een oom uit de Bijbel leest: "Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen."

Even is het stil. Dan doet hij een gebed, heel eerbiedig en eenvoudig. "Hebben we dit verdiend dat wij gered zijn en zoveel anderen niet?" zegt hij. "Wij zijn toch niet beter."

Ook vertelt hij de noden en zorgen waar ze nog voor staan allemaal aan de Heere. Dan gaan ook de volwassenen naar bed.

De volgende morgen is het buiten al vroeg weer druk. Naast al die mannen en jongens die er al waren, zijn er nu ook soldaten en mensen van het Rode Kruis. Vader Van Utrecht wil weer zo gauw mogelijk met zijn roeiboot Oude-Tonge in. Mensen halen, mensen redden. Maar al gauw komen er vier, vijf, nee, wel acht soldaten aan boord. Eén soldaat klopt netjes op de deur en vraagt of Van Utrecht zijn scheepsruim beschikbaar wil stellen voor evacués uit het-rampgebied. Volmondig zegt hij: "Natuurlijk wil ik dat." Met een paar soldaten en mensen van het Rode Kruis overlegt hij hoe ze het er zo gerieflijk mogelijk kunnen maken. Daarna gaat alles vlug. Van veilingkisten en planken worden vier rijen banken gemaakt, over de gehele lengte van het scheepsruim. Ook wordt er een stevige trap in het ruim gezet.

Daar komen de mensen al. Mannen, vrouwen, kinderen. Er zijn ook bejaarden bij. Soldaten helpen de mensen aan boord en de trap af. In het ruim zitten ze op de banken. De kinderen lopen wel wat heen en weer, maar er wordt bijna niet gesproken. Het is zo stil...

Er worden kisten met grote broden, andere etenswaren, drinkwater, sanitair en dekens aan boord gebracht. Schipper Van Utrecht krijgt van het Rode Kruis een bundel papieren waar de namen op staan van alle evacués die hij aan boord heeft.

Het is een grote bedrijvigheid, maar als dan alles klaar is, kunnen ze gaan varen. Van Utrecht moet plechtig beloven dat hij zal terugkomen om nieuwe evacués op te halen.

De schipper koerst naar Stampersgat in Brabant. Daar is een ruimte beschikbaar gesteld voor vluchtelingen van de stormramp. Oude-Tonge moeten ze achterlaten.

Jongelui van diverse leeftijden die op de luiken zitten, gaan nu toch naar beneden, het ruim in, want het begint behoorlijk fris te worden. De soldaten die op het dek lopen, komen naar de stuurhut. "Schipper," vragen ze, "mogen we binnenkomen?" "Natuurlijk, jongens, kom er allemaal maar in."

De kinderen die op een rijtje bij de achterraamen in de stuurhut zitten, krijgen van de soldaten allemaal een reep chocolade.

In Stampersgat gaan de evacués van boord. Ze hopen onderdak te krijgen bij familie of andere gastvrije gezinnen in het land.

Vol gedachten aanvaarden schipper Van Utrecht en zijn vrouw de terugreis. In Oude-Tonge lopen er nu niet zoveel mannen en jongens op de kade. Er is hulp gekomen van andere landen, en er lopen ook journalisten met grote tassen over hun schouders. Al gauw wordt Van Utrecht weer om zijn roeiboot gevraagd. Ook nu zegt hij: "Natuurlijk, dat is goed. Maar dan ga ik zelf weer mee."

Een Zweedse journalist voer op de woensdag na de Ramp met schipper A. van Utrecht mee door Oude-Tonge. Na afloop maakte hij een foto van Van Utrecht.

Rustig wrikt hij zijn boot door de straten van Oude-Tonge. Een Zweedse journalist die met veel gebaren vroeg of hij ook mee mocht, zit nu ook in de roeiboot. In de meeste huizen zien ze al geen mensen meer.

Bram roeit een hoek om. Daar staat een vrijstaand huis waar een goede bekende woont. Bram stuurt zijn boot er direct naartoe. Ja kijk, Jan Bogers staat al boven voor het raam. Ze begroeten elkaar hartelijk.

Bram nodigt Jan uit om met zijn ouders uit het huis te komen. Jan overlegt met zijn ouders en zegt dan: "Als je door nog meer straten wilt roeien, is dat goed. Dan gaan wij met je mee als je terugkomt."

"Dat is goed," zegt Bram. Hij keert zijn boot om. Even twijfelt hij welke straat hij zal nemen. Het drijvende huisraad duwt hem min of meer naar rechts. Al gauw gaat er weer een raam open. "Meneer! Meneer! Mogen we mee?"

Er komt een groepje verkleumde, hongerige mensen aan boord. Dan vaart Bram terug, want Jan en zijn ouders wachten ook op hem. Nog een straatje, dan de hoek om. Nog een paar honderd meter. Bram stopt met roeien en kijkt. Hier was Jans huis toch?

Hij ziet een grote, ronde waterplas, waar geen huisraad drijft. Langzaam dringt het tot Bram door: het huis van Jan en zijn ouders is weg. Het moet zojuist gebeurd zijn. Door het instorten van het huis werd het rondrijvende huisraad weggestuwd, vandaar die ronde plas.

Even ziet het Bram zwart voor zijn ogen. Nu voelt hij dat hij moe is, door en door moe.

Met moeite roeit hij tussen het huisraad door naar de dijk. Ze komen maar langzaam vooruit. O, kijk daar eens! Door een open bovenraam steekt een koe zijn kop naar buiten, zover mogelijk. Ze loeit, heel langgerekt. Hoe is dat dier daar boven gekomen? Ze kijkt de boot met grote ogen na. Nee beest, we kunnen jou niet helpen, denkt Bram.

Eindelijk zijn ze bij de dijk. Er is geen woord meer gezegd.

In het noorden van Noorwegen staat een groot huis op een heuvel. Aina is er op bezoek bij haar grootmoeder. Oma vertelt over de waterramp in Nederland en laat foto's zien. Aina luistert met open mond. Oma is zelf ook onder de indruk. Kinderen verdronken voor de ogen van hun ouders; ouders kwamen om terwijl hun kinderen het zagen. Hele gezinnen zaten op de daken van hun huizen, en dat in deze maand februari.

Ademloos luistert Aina. "Dat is koud! Oma, hoe kan dat dan, hoe... waar... kwam dat water dan vandaan?" Oma is even vol met haar eigen gedachten. Zelf heeft ze ook een van haar kinderen verloren.

Aina begrijpt dat haar oma aan ernstige dingen denkt. Ze wacht stilletjes. "Maar oma, waar komt al dat water in Nederland toch vandaan?" vraagt ze weer.

"Dat water kwam van de oceaan en werd door de wind zo vreselijk opgestuwd dat de dijken het niet meer tegen konden houden," zegt oma. "Die zijn toen kapotgegaan en weggespoeld en weinig mensen hadden daar in die nacht erg in." Weer zitten beiden stil, ieder vol gedachten.

Zo leven de mensen in het buitenland mee.

Achter de ramen van de stuurhut van het motorschip "Resnova" zit Leny weer. Het is haar geliefde plekje. Hiervandaan ziet ze zoveel! Mensen, allemaal mensen lopen er op de kade van Oude-Tonge. Het is alsof ze allemaal door elkaar lopen: mannen, vrouwen en kinderen. Er zijn soldaten bij, en Rode Kruismannen.

Weer helpen soldaten een groep mensen in het scheepsrui. De bewoners mogen niet op het eiland blijven, omdat het gevaar dat er epidemieën uitbreken te groot is. Overal drijven kadavers; er is geen eten en drinken.

Stil zit Leny dit alles in zich op te nemen. Daar bij die huizen, daar staat... Nee, ze kan haar ogen niet geloven... Zijn dat doodskisten, die hele stapel?

Ze moet er ineens aan terugdenken dat ze haar tante eens vroeg wat de burens zo laat aan het doen waren. "Als ik op bed lig, hoor ik de burens zagen en timmeren." Toen vertelde tante dat als er iemand was overleden, er een kist gemaakt moest worden. Dat werk werd dan afgemaakt, al werd het 's avonds nog zo laat.

Op een van de schippersbeurzen in Zuid-Holland wordt een schipper gevraagd om 300 nooddoodskisten naar Middelharnis te brengen. De schipper die met die vracht akkoord gaat, krijgt de opdracht om naar de Bomhaven in Dordrecht te varen. Daar zullen die kisten met vrachtwagens vanuit Enkhuizen afgeleverd worden. De uiteindelijke

bestemming voor deze trieste vracht is Oude-Tonge. Om de omstanders te beschermen tegen al te schokkende beelden zal het verladen in de nacht gebeuren.

Tegen het ochtendgloren is het schip geladen. De schipper wacht een gunstig tij af en gaat dan varen. Mensen op passerende schepen slaan hun ogen neer: een schip met een vlag halfstok, een schip waarin doodskisten staan. Dit zijn de bewijzen van de tragedie van deze eilanden.

Daar staan die kisten dan, een grote stapel, 300 houten kisten. Langs een omweg zijn ze hier op de kade in Oude-Tonge aangekomen. Leny, ze heeft veel gehoord en gezien in het café, maar alles kon ze nog niet bevatten.

Weer wordt een kist van de stapel gehaald door mannen van het Rode Kruis. Onze Zweedse journalist loopt bescheiden mee. Hij is er getuige van dat de mannen met respectvolle handelingen een lijkje in de geopende kist leggen. Een jong meisje met een crème jurkje. Nog enkele eerbiedige handelingen, en dan gaat de kist dicht. Met een heet ijzer wordt een nummer in de kist gebrand. Het is het zoveelste slachtoffer.

Tegen de middag komt aan veel bedrijvigheid een einde. Bram van Utrecht is weer gereed om naar Brabant te varen. In zijn scheepsruim zitten weer evacués. Van Utrecht wil graag voor het donker aan de overkant zijn.

Daar gaan ze dan. Leny zit weer in de stuurhut. Ze kijkt naar haar vader en denkt: Vader, vadertje toch, wat hebt u veel gedaan!

De Zweedse journalist stuurde het gezin Van Utrecht een krant met zijn reportage toe, maar ze hebben die nooit kunnen lezen. Ter gelegenheid van de publicatie van dit boek is het artikel in 2007 vertaald en vervolgens in dit verhaal verwerkt.

Terugblikkend op de watersnood zegt L. W Blom-van Utrecht: "Na de Ramp ben ik naar een internaat voor schipperskinderen in Dordrecht verhuisd. Daar ben ik toen ook naar school gegaan. Gebeurtenissen als de watersnood vergeet je nooit meer. Ieder jaar gaan we met de kleinkinderen naar het monument in Oude-Tonge."

PERSOONLIJK VERSLAG VAN DR. C.A. VAN DER SLUIJS

GEZINSGIDS 8 JULI 2021

DE RAMP VAN 1953

De dijken waren toch sterk genoeg? Ze zouden het water wel tegenhouden.

"Wilt u nog bidden?" vroeg ik.

"Neen" zei vader, ik heb gebeden"

Hij is nog maar een jaar of tien als de zee ook haar hand legt op Oude Tonge. Dr. C.A. van der Sluijs schreef er een verslag van voor zijn kinderen en kleinkinderen. Bang was hij. Heel bang.

In de nood van de nacht doet hij de Heere een belofte. De Heere vergeet het niet. 'In het dorp waarheen we geëvacueerd werden, werd ik later predikant'.

'Lieve kinderen en kleinkinderen,

Vandaag wil ik je wat vertellen over **de watersnood op 1 februari in 1953**. Ik was toen tien jaar oud, dus bijna net zo oud als jullie nu zijn.

Ik had nog drie broertjes. Eén van acht jaar, één was zes jaar en nog een klein broertje van twee jaar.

We woonden in Oude-Tonge op het eiland Flakkee, dat midden in het water ligt. De dijken om het hele eiland heen hielden het water tegen. Maar als het erg stormde, dan werd het wel heel gevaarlijk. Dan kon het water van de zee over de dijken heen komen. Het kon ook gebeuren dat de dijken het water niet meer tegen konden houden en door de dijken heen brak.

Nu was dit toen al heel lang geleden. Daarom rekende eigenlijk niemand meer met dit gevaar. De dijken waren toch sterk genoeg? Ze zouden het water wel tegenhouden.

En toen het dan ook op zaterdagavond 31 januari 1953 heel hard waaide, gingen we lekker slapen. Er kon toch niks gebeuren.

Het stormde die nacht vreselijk hard. Maar dan slaap je toch alleen maar heel lekker, als je gezellig onder de dekens kunt weg kruipen?

Totdat 's morgens vroeg om vijf uur - het was nog helemaal donker - de torenklok ging luiden. De brandweer kwam met loeiende sirene door de straten rijden en er werd op onze ramen gebonsd. "Kom eruit;" riepen de mensen, "het water komt!"

Wij allemaal uit bed, dat begrijp je wel. Toen we de voordeur open deden, zagen we het schuimende zeewater al over de straat komen.

Mijn vader ging eerst naar zijn broer - die vlak naast ons woonde - om de koeien en paarden in de stal los te maken en naar de dijk te brengen. Daar zouden ze gered zijn.

Ondertussen hielp ik mijn moeder om zo veel mogelijk spullen op zolder te brengen. Het laatste wat ik boven bracht, was de Bijbel.

Toen mijn vader terugkwam en de deur opendeed, kwam er een grote golf water naar binnen. Wij zo gauw mogelijk allemaal naar de zolder, want daar zaten we droog. We wisten toen nog niet hoe hoog het water zou komen.

We hadden geen dakraam of dakkapel, zoals bij jullie. Als het water op zolder zou komen dan zouden we moeten verdrinken.

Bidden op zolder

Ondertussen raasde de noordwesterstorm met orkaankracht, het werd zelfs windkracht elf en heel even twaalf. Nu weet je dat er eb en vloed is, en bij vloed staat het water het hoogst tegen de zeedijk. Maar soms is er een springvloed en dan staat het water extra hoog. Dat was precies het geval in die nacht van zaterdag op zondag 1 februari 1953.

Door de richting van de storm werd de springvloed extra hoog tegen de dijken opgestuwd. Die dijken zijn toen ook op het eiland Flakkee, maar ook in heel Zeeland, doorgebroken. Ook de Maas in Rotterdam stroomde over.

En wij zaten op zolder in het donker bij kleine brandende kaarsjes. Ondertussen hoorde ik buiten mensen hard schreeuwen door het geweld van de storm heen. En ik vroeg aan mijn vader wat dit betekende. En mijn vader zei: die mensen zijn bang. We wisten toen nog niet dat er op dat moment driehonderd mensen verdronken in straten heel dicht bij ons.

Er kwam rook uit het trapgat naar boven. We stikten bijna in de rook. We hadden een kachel die op kolen werd gestookt. Die brandde nog toen we naar boven gingen. We dachten dat

de rook ontstond omdat de brandende kachel door het water uitging.

Nou moet je je eens voorstellen: de orkaan raasde, het huis stond te schudden, er kwam zware rook naar boven en het water kwam steeds hoger. Tenslotte waren alleen de drie bovenste treden van de trap nog droog.

Mijn vader ging toen met ons bidden. Er stond een ledikant op zolder, en daarvoor knielden mijn vader en moeder en de oudste kinderen. En mijn vader bad hardop tot God om hulp, want we dachten echt dat we zouden gaan verdrinken.

Na tien minuten zei ik tegen mijn vader: "Wilt u nog eens bidden?"

"Nee," zei mijn vader. "Dat hoeft niet. Ik heb gebeden:"

Kijk, dat is nu echt geloof, echt vertrouwen op God.

Maar ik was wel heel bang en ik ging naar mijn eigen slaapkamertje en ging alleen bidden. Ik bad: "Als ik niet hoeft te verdrinken, dan zal ik U heel mijn leven dienen."

Die belofte heb ik niet onthouden, want ik wilde piloot worden of zoiets. Maar de Heere is het niet vergeten. Hij heeft er voor gezorgd dat ik die belofte mocht houden.

Honderden mensen verdronken

Maar ik zal nu eerst het verhaal verder vertellen.

Het werd 's zondagsmorgens licht. We konden door het raam aan de voor- en achterkant zien

Ik bad: "Als dat er overal water stond, hoog tegen de huizen aan. Er dreef overal wrak-hout. Waar vroeger huizen stonden, was nu alleen water. De straten waren verdwenen. De huizen -met de mensen soms boven op de daken - waren in de golven verdwenen.

Er kwamen helikopters boven ons dorp vliegen, die mensen oppikten van de daken van huizen die nog overeind stonden. Helikopters hadden we nog nooit gezien. Als kinderen vonden we dat natuurlijk wel heel interessant, dat begrijp je wel.

En er kwam een roeiboot door de straat varen met mensen erin. Mijn vader vroeg door het opengeschoven raam of er nog ongelukken gebeurd waren. Nou, riepen ze vanuit de roeiboot, er zijn honderden mensen verdronken. We wisten niet wat we hoorden!

Mijn vader voer - toen het water een beetje gezakt was - op een plank door de gang om in de woonkamer te kijken. Toen zag hij dat er een kast tegen de brandende gaslamp was gevallen die vervolgens in brand was gevlogen. Het hele plafond was zwart geblakerd.

Omdat het water tot boven het bovenste raam kwam, kon er geen zuurstof meer bijkomen. Daardoor is de brand vanzelf geblust. Anders waren we levend verbrand, want we konden nergens heen.

Zachtjes in slaap zingen

De tweede nacht - van zondag op maandag - bleven we op zolder wachten tot iemand ons zou komen redden. Ik was wel bang, 's avonds op bed. Je voelde het huis bewegen, het water tegen de muren klotsen en het waaide nog steeds hard. Het huis had zomaar kunnen instorten om met ons in de golven te verdwijnen.

Toen heb ik steeds in mijn gedachten zachtjes gezongen:

*'Als g' in nood gezeten
Geen uitkomst ziet,
wil dan nooit vergeten
God verlaat u niet.
Vrees toch geen nood,
's Heeren macht is groot,*

*Groter dan de Helper
is de nood toch niet'.*

Als ik dit steeds zachtjes voor mezelf herhaalde, was ik niet bang meer. En zo zong ik mezelf

'Al mijn geloften U betalen'

De volgende morgen - op maandag dus - kwam er een roeiboot onder het raam varen. Daarin zat mijn oom, die schipper was. Hij was met zijn schip van Dordrecht naar ons toe gevaren om zijn familie te redden.

Nou moet je je voorstellen, het raam werd opgeschoven, de roeiboot kwam vlak onder het raam liggen en de een na de ander werd door het raam naar beneden gelaten in de grote handen van de schipper die je opving en in de roeiboot neerzette.

Even schommelde de roeiboot zo hevig, dat er bijna iemand naast de boot in het water terechtkwam. Maar gelukkig ging het toch allemaal goed.

Mijn oom roeide met mijn vader en moeder en de vier kinderen door de straten naar de dijk. Dat kon zomaar, want het water stond toen drie meter hoog.

Oma was een dag tevoren met een roeiboot opgehaald in een deel van het dorp dat dieper lag dan onze straat. En daar was het water wel op zolder gekomen. Wat zullen ze ook bang zijn geweest. Maar gelukkig heeft God ook hen gered.

Mijn oom is met ons naar Poederoijen gevaren waar we opgevangen werden bij vrienden van mijn ouders, en daar zijn we toen drie maanden geweest. In ditzelfde dorp Poederoijen ben ik later predikant geworden. *Omdat de Heere de belofte die ik Hem gedaan had, toen ik in die rampnacht heel bang was, niet vergeten was.*

Toen ik voor het eerst ging preken als kandidaat, heb ik aan de Heere gevraagd wat ik moest preken. En toen ik mijn Bijbeltje liet openvallen, las ik deze tekst uit Psalm 66:13 en 14: *'Ik zal met brandofferen in Uw huis gaan; ik zal U mijn geloften betalen, Die mijn lippen hebben geuit en mijn mond heeft uitgesproken toen ik bang was'.*

Zie je wel dat God dit niet vergeten was? En Hij zorgde ervoor dat ik deze tekst moest kiezen voor mijn eerste preek. Onthoud het maar goed: alles wat je van de Heere God vraagt, hoort Hij. Al merk je dat soms pas jaren later.

Toen ik in mijn eerste gemeente Poederoijen intrede deed, gingen we wonen in het dorp waar ik als jongen van elf jaar drie maanden op school was geweest. Waar ik vriendjes had, allerlei kattenkwaad uithaalde en avonturen beleefde. Ik heb de intreedienst in de kerk laten zingen Psalm 66:5:

*'Hier scheen ons 't water t' overstromen,
Daar werden wij bedreigd door 't vuur'.*

En ook het zesde vers:

*'Ik zal, nu ik mag ademhalen,
na zo veel bange tegenspoed,
al mijn geloften U betalen,
U die in nood mij -hebt behoed'.*

Zie je dat God altijd je gebeden hoort en je leven leidt, al merk je dat pas veel later?

Wit uitgeslagen landerijen

Na drie maanden kwamen wij terug in ons dorp. We moesten eerst modder ruimen en de vieze troep opruimen. Mijn vader ging helpen met het repareren van de dijken, wat bijna een jaar geduurd heeft. Op het land kon hij toch niet werken want er kon niets verbouwd worden. De landerijen waren wit uitgeslagen van het zout.

In ons dorp lagen hele straten volledig in puin. Dat moest allemaal opgeruimd worden. Als jongen van elf jaar vond ik dat eigenlijk best wel interessant allemaal. Er kwamen zelfs mensen uit Amerika om ons te helpen.

Heel veel mensen hadden verdriet. Er waren zo veel verdronken mensen. Soms hele gezinnen met twaalf kinderen van wie er één kind overbleef. Verschrikkelijk, vind je niet? Die werden allemaal begraven in een massagraf.

Later kwam er een monument van een vrouw met een kind in de arm, die wegvlucht voor het water. Koningin Juliana kwam ons dorp bezoeken en het hele dorp liep uit.

Je begrijpt dat opa en oma dit nooit meer vergeten. Daarom denken wij er op 1 februari altijd weer aan. En jij moet dan ook maar aan dit verhaal denken. God heeft ons toen bewaard en ons op onze gebeden gehoord. En zo wil Hij net eender voor jullie zorgen.

Alle liefs, Opa'

Redactie Gezinsgids:

Verlos mij, o God, want de wateren zijn gekomen tot aan de ziel.

Ik ben gezonken in grondeloze modder, waar men niet kan staan.

Ik ben gekomen in de diepten der wateren, en de vloed overstroomt mij.

Laat mij niet verzinken. Laat mij gered worden van mijn haters en uit de diepten der wateren.

Laat mij de watervloed niet overstromen en laat de diepte mij niet verslinden; en laat de put zijn mond over mij niet toesluiten.

PSALM 69

Slachtoffers: 304

Beijer, Jacob Marinus	Oude Tonge	
Beijer, Maatje Jacomina	Oude Tonge	
Beijer, Maria Jacomina	Oude Tonge	
Beijer-de Vos, Elizabeth	Oude Tonge	
Berk, Gerbrand M	Oude Tonge	
Bierbooms, Elizabeth Maria	Oude Tonge	
Bierbooms, Petrus	Oude Tonge	
Bierbooms, Petrus Egidius	Oude Tonge	

Bierbooms, Willemina Maria	Oude Tonge	
Bierbooms-Legierse, Jozina Maria	Oude Tonge	
Bogers, Jan	Oude Tonge	
Bogers, Johannes Adrianus	Oude Tonge	2
Bogers-Buscop, Hendrika	Oude Tonge	1
Brands, Cornelia	Oude Tonge	
Brands, Cornelia Wilhelmina	Oude Tonge	
Brands, Jacobus Anthonij	Oude Tonge	
Brands-Dingenouts, Johanna	Oude Tonge	
Breeman, Elizabeth	Oude Tonge	
Bruinse, Adrianus	Oude Tonge	
Bruinse, Arendje	Oude Tonge	
Bruinse, Cornelis	Oude Tonge	
Bruinse, Hendrik Cornelis	Oude Tonge	
Bruinse, Jacoba	Oude Tonge	
Bruinse, Jeremias	Oude Tonge	
Bruinse-de Vos, Jannetje	Oude Tonge	
Buijs-Kerp, Pieterella	Oude Tonge	
de Boet, Adriana Maria	Oude Tonge	
de Boet, Adriana Maria	Oude Tonge	
de Boet, Adriana Maria	Oude Tonge	
de Boet, Adrianus	Oude Tonge	
de Boet, Adrianus Mattheus	Oude Tonge	
de Boet, Anthonius Clemens	Oude Tonge	
de Boet, Anthonius Gerardus	Oude Tonge	
de Boet, Franciscus Johannes	Oude Tonge	
de Boet, Hendrik	Oude Tonge	
de Boet, Huberdina Maria	Oude Tonge	
de Boet, Jacobus	Oude Tonge	
de Boet, Jacobus Cornelis	Oude Tonge	
de Boet, Jacobus Johannes	Oude Tonge	
de Boet, Johanna Maria	Oude Tonge	
de Boet, Johanna Maria	Oude Tonge	
de Boet, Johannes	Oude Tonge	
de Boet, Johannes Anthonius	Oude Tonge	
de Boet, Johannes Jozef	Oude Tonge	
de Boet, Maria Theresia	Oude Tonge	
de Boet, Marinus Jozef	Oude Tonge	
de Boet, Mattheus Adrianus	Oude Tonge	
de Boet, Sara Huberdina Johanna	Oude Tonge	
de Boet, Sara Maria	Oude Tonge	
de Boet, Theodorus Antonius	Oude Tonge	1

de Boet, Wilhelmus	Oude Tonge	
de Boet, Wilhelmus Jozef	Oude Tonge	
de Boet-Stam, Wilhelmina Pieterella	Oude Tonge	
de Boet-Stoop, Elizabeth Maria	Oude Tonge	
de Gast, Willem	Oude Tonge	
de Gast-Sluiwer, Dina Lijdia	Oude Tonge	
de Koning, Aartje	Oude Tonge	
de Korte, Elizabeth	Oude Tonge	
de Korte, Jannetje Elizabeth	Oude Tonge	
de Laat, Cornelia Josephina	Oude Tonge	
de Laat, Cornelia Josephina	Oude Tonge	
de Laat, Hendrikus Johannes	Oude Tonge	
de Laat, Johannes Hendrikus Nicolaas	Oude Tonge	
de Vos, Adriana Lena	Oude Tonge	1
de Vos, Adrianus Pieter	Oude Tonge	1
de Vos, Arend	Oude Tonge	1
de Vos, Jan	Oude Tonge	1
de Vos, Johannis	Oude Tonge	
de Vos, Lieven	Oude Tonge	1
de Vos, Pieter	Oude Tonge	
Dekker, Abraham Adrianus	Oude Tonge	
Dekker, Jacobus Arij	Oude Tonge	
Dekker, Jacobus Arij	Oude Tonge	
Dekker, Jacobus Arij	Oude Tonge	
Dekker-Timmers, Aagje	Oude Tonge	
den Engelsman-ten Hove, Aaltje	Oude Tonge	
Dierkx, Petrus	Oude Tonge	
Dierkx-van de Cappelle, Johanna Maria	Oude Tonge	
Dirkx, Dingeman Jacobus	Oude Tonge	
Dirkx-Pieterse, Lientje Catharina	Oude Tonge	
Donkersloot, Cornelis	Oude Tonge	
Donkersloot, Nellie	Oude Tonge	
Donkersloot-Holleman, Lena	Oude Tonge	
Donkersloot-Munters, Willemina	Oude Tonge	
Fase-Mastenbroek, Neeltje	Oude Tonge	
Fes, Cornelia Johanna	Oude Tonge	
Fes, Petrus Cornelis	Oude Tonge	
Fluit, Leendert Adrianus	Oude Tonge	
Fluit-van Gulp, Maatje Sietje	Oude Tonge	
Fris, Cornelus	Oude Tonge	
Fris, Gerda	Oude Tonge	

Fris, Herbert	Oude Tonge	
Gebraad, Teunis Cornelis	Oude Tonge	
Groenendijk, Josina	Oude Tonge	
Groenendijk, Nellij	Oude Tonge	
Groenendijk, Willem	Oude Tonge	
Groenendijk-van de Laar, Neeltje	Oude Tonge	
Hameete, Arie Cornelis	Oude Tonge	
Hameete, Cornelis Aren	Oude Tonge	
Hameete, Danie Lenie	Oude Tonge	
Hameete, Hendrik	Oude Tonge	
Hameete, Henk	Oude Tonge	
Hameete-Koningswoud, Klaasje	Oude Tonge	
Hartman, Maria	Oude Tonge	
Hartog, Adriaantje	Oude Tonge	
Hartog-den Braber, Maria	Oude Tonge	
Hobbel, Hendrik	Oude Tonge	
Hobbel, Jacob	Oude Tonge	
Holleman, Laurens	Oude Tonge	1
Holleman-Gebraad, Jacomina	Oude Tonge	1
Holleman-van Noord, Kaatje	Oude Tonge	
Jacobs, Petrus Marinus	Oude Tonge	
Janssen, Petrus Franciscus Paulus	Oude Tonge	
Jochems, Goverdina Johanna	Oude Tonge	
Jochems, Johanna Lodewika	Oude Tonge	
Jochems, Wilhelmina Goverdina Maria	Oude Tonge	
Jochems-Tuns, Cornelia	Oude Tonge	
Kamp, Cornelis Jacob	Oude Tonge	
Kamp, Willem	Oude Tonge	
Kamp-Noteboom, Adriana Stijntje	Oude Tonge	
Kersten, Martinus Johannes Maria	Oude Tonge	
Kersten-Buijs, Catharina Antonia	Oude Tonge	
Kieviet-Paasse, Janna	Oude Tonge	
Kievit, Elbert Arie	Oude Tonge	1
Kievit, Henderina	Oude Tonge	
Kievit, Hendrik	Oude Tonge	
Kievit, Jan	Oude Tonge	
Kievit, Neeltje	Oude Tonge	
Kik, Ida Hendrika	Oude Tonge	
Kik, Johannes	Oude Tonge	
Kik-Verwers, Adriaantje	Oude Tonge	

Knöps, Anthonij	Oude Tonge	
Knöps, Hillia	Oude Tonge	
Knöps, Lijntje	Oude Tonge	
Knöps, Pieter Dirk	Oude Tonge	
Knöps, Willem	Oude Tonge	
Knöps, Willempje	Oude Tonge	
Knöps-Kreeft, Neeltje	Oude Tonge	
Knöps-van Prooijen, Lijntje	Oude Tonge	
Knoope, Adrianus Johannes Petrus	Oude Tonge	
Knoope, Johanna Adriana Wilhelmina	Oude Tonge	
Knoope, Petrus Johannes	Oude Tonge	
Knoope, Wilhelmus	Oude Tonge	
Knoope-van Wijk, Adriana Wilhelmina	Oude Tonge	
Koert, Adrianus	Oude Tonge	
Koert, Cornelis	Oude Tonge	
Koert, Jacob	Oude Tonge	
Koert, Jannetje	Oude Tonge	
Koert, Machiel	Oude Tonge	
Koert, Marinus	Oude Tonge	
Koert, Neeltje	Oude Tonge	
Koert, Pieter	Oude Tonge	
Koert-Kamerling, Jannetje	Oude Tonge	
Koert-van Noord, Jannetje	Oude Tonge	
Koole, Beije	Oude Tonge	1
Koole, Cornelis	Oude Tonge	2
Koole, Jacob	Oude Tonge	1
Koole-Both, Catharina	Oude Tonge	2
Kreeft, Dina	Oude Tonge	2
Kreeft, Jacob	Oude Tonge	2
Kreeft-de Boed, Lijgje	Oude Tonge	2
Krouwer, Anthonij Wilhelmus Reinier	Oude Tonge	
Krouwer, Anthonius	Oude Tonge	
Krouwer, Cornelis	Oude Tonge	
Krouwer, Elizabeth Maria	Oude Tonge	1
Krouwer, Margaretha	Oude Tonge	
Krouwer-Nijssse, Johanna Maria	Oude Tonge	
Les, Andries Jan	Oude Tonge	
Les, Krijn	Oude Tonge	3
Les, Sara Adriana Maartje	Oude Tonge	
Les-Munters, Geertruij	Oude Tonge	
Looij, Jannetje	Oude Tonge	

Los, Jan	Oude Tonge	1
Los, Jannetje Elizabeth	Oude Tonge	
Los, Johannes	Oude Tonge	
Los, Leendert	Oude Tonge	
Los, Willie Plonie	Oude Tonge	
Los, Wouter	Oude Tonge	
Los-de Vos, Maria	Oude Tonge	
Los-Tijl, Aagje	Oude Tonge	
Los-Wesdijk, Maria	Oude Tonge	
Maliepaard, Jan Gerrit	Oude Tonge	1
Maliepaard, Kaatje Maria	Oude Tonge	1
Mijs, Job	Oude Tonge	
Mijs, Willem	Oude Tonge	
Mijs-van Es, Anna Antonia	Oude Tonge	
Moerenhout-de Boet, Sara Johanna Maria	Oude Tonge	
Munters, Neeltje	Oude Tonge	1
Nieuwaal-van Osseweijer, Elizabeth	Oude Tonge	
Nijssse, Adriana Maria Martina	Oude Tonge	
Nijssse, Adrianus Cornelis Maria	Oude Tonge	
Nijssse, Antonia Adriana	Oude Tonge	
Nijssse, Cornelis Johannis	Oude Tonge	
Nijssse, Elisabeth Antonia Maria	Oude Tonge	
Osseweijer, Catharina Johanna	Oude Tonge	
Osseweijer, Hendrik	Oude Tonge	
Osseweijer, Johan Christiaan	Oude Tonge	
Osseweijer-Hartman, Francina	Oude Tonge	
Osseweijer-Mulder, Klaasje	Oude Tonge	
Ouwens, Wouter	Oude Tonge	1
Pieterse, Johanna Maria	Oude Tonge	
Pollemans, Gerardus Bernardus	Oude Tonge	
Pollemans, Jacobus	Oude Tonge	
Pollemans, Reinier	Oude Tonge	
Pollemans-Knoope, Caecilia	Oude Tonge	
Pollemans-Tuns, Pieterella	Oude Tonge	
Quist, Abraham	Oude Tonge	
Quist, Leendert	Oude Tonge	1
Quist-Hartman, Jannetje	Oude Tonge	1
Quist-van Vliet, Neeltje	Oude Tonge	
Stassen, Andreas Johannis	Oude Tonge	
Stassen, Petronella Jacoba	Oude Tonge	
Stassen, Petrus Jacobus	Oude Tonge	
Stassen-Jansen, Janna	Oude Tonge	

Stoop, Jacomina	Oude Tonge	
Stoop, Johanna	Oude Tonge	
Stoop, Marinus	Oude Tonge	
Stoop, Paulus	Oude Tonge	
Tiggelman, Abraham	Oude Tonge	
Tiggelman, Cornelia Pieterella	Oude Tonge	
Tiggelman, Lena	Oude Tonge	
Tiggelman, Pieterella Adriana Stijntje	Oude Tonge	
Tiggelman-Noteboom, Stijntje	Oude Tonge	
Tijl, Adriana Maria Lena	Oude Tonge	
Tijl, Aren	Oude Tonge	
Tijl, Arendje	Oude Tonge	
Tijl-Polder, Arendje	Oude Tonge	
Tuns, Anthonie Franciscus	Oude Tonge	
Tuns, Franciscus Anthonie	Oude Tonge	
Tuns, Franciscus Maria	Oude Tonge	1
Tuns, Gerardus	Oude Tonge	1
Tuns, Goverdina Pieterella Maria	Oude Tonge	
Tuns, Johannes Josephus	Oude Tonge	
Tuns, Machiel	Oude Tonge	1
Tuns, Petrus Josephus	Oude Tonge	
Tuns, Pieterella Goverdina	Oude Tonge	
Tuns-Beljaards, Pieterella	Oude Tonge	
Tuns-Hameeteman, Pieterella Johanna	Oude Tonge	
Tuns-Pollemans, Goverdina	Oude Tonge	
van Bergen, Gerardus	Oude Tonge	
van Bergen-Willems, Cornelia	Oude Tonge	
van den Ouden, Cornelis	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van den Ouden-Both, Lena Maria	Nieuwe Tonge (Battenoord)	
van der Spaan, Aren	Oude Tonge	
van der Veer, Willem Pieter	Oude Tonge	
van der Veer-Koert, Willemetje	Oude Tonge	
van der Veer-Polder, Maatje	Oude Tonge	
van Eck, Arie	Oude Tonge	
van Eck-Kik, Tannetje	Oude Tonge	
van Eck-Vervloet, Arendje	Oude Tonge	
van Kampen, Algonda Helena	Oude Tonge	1
van Kampen, Helena	Oude Tonge	1
van Kampen, Johanna	Oude Tonge	1
van Kampen, Marinus Wilhelmus Maria	Oude Tonge	1

van Kampen-Tuns, Lodewika	Oude Tonge	2
van Kempen, Pieter	Oude Tonge	1
van Kempen-Hille, Johanna	Oude Tonge	1
van Nes, Cornelis Barend	Oude Tonge	
van Nes, Maria Clasina	Oude Tonge	
van Nes-de Vos, Johanna	Oude Tonge	
van Nieuwaal, Jan	Oude Tonge	
van Noord, Adrianus Cornelis	Oude Tonge	
van Noord, Cornelis	Oude Tonge	
van Noord, Francina Johanna	Oude Tonge	
van Noord, Jan	Oude Tonge	
van Noord, Jan	Oude Tonge	
van Noord-de Berg, Elizabeth	Oude Tonge	
van Noord-Tamboer, Cornelia	Oude Tonge	1
van Noord-van der Baan, Pleuntje	Oude Tonge	
van Otzel, Cornelia Willemina	Oude Tonge	
van Otzel, Paulus Johannis	Oude Tonge	
van Otzel-Legierse, Johanna	Oude Tonge	
van Peperstraten, Adrianus	Oude Tonge	
van Peperstraten, Adrianus Jacobus	Oude Tonge	
van Peperstraten, Adrianus Jacobus	Oude Tonge	
van Peperstraten, Antonius Cornelis	Oude Tonge	
van Peperstraten, Cornelia Helena	Oude Tonge	
van Peperstraten, Hubertus	Oude Tonge	
van Peperstraten, Philomina Johanna	Oude Tonge	
van Peperstraten-Esser, Geertruida	Oude Tonge	
van Peperstraten-van Bergen, Allegonda	Oude Tonge	
van Polanen, Lodewijk Nicolaas	Oude Tonge	1
van Wijk, Abraham Adrianus	Oude Tonge	
van Wijk, Adriana Gerarda	Oude Tonge	
van Wijk, Adrianus Wilhelmus	Oude Tonge	
van Wijk, Elizabeth Adriana	Oude Tonge	
van Wijk, Gerardus Marinus	Oude Tonge	
van Wijk, Johannes Marinus	Oude Tonge	
van Wijk, Petrus Gerardus Maria	Oude Tonge	
van Wijk-Stoop, Maria Catharina Wilhelmina	Oude Tonge	
van Zielst, Arie	Oude Tonge	

van Zielst, Elbert Pieter Marinus	Oude Tonge	
van Zielst-van Biert, Alida	Oude Tonge	
Vervloet, Jelier	Oude Tonge	
Vervloet, Johannes	Oude Tonge	
Vervloet-van Sint Annaland, Jannetje Christina	Oude Tonge	
Verweij, Cornelia	Oude Tonge	
Verweij, Joost	Oude Tonge	
Verweij-Breeman, Cornelia	Oude Tonge	
Vroegindewey, Klaas	Oude Tonge	
Vroegindewey, Rut	Oude Tonge	
Winkels, Johanna Maria Theresia	Oude Tonge	
Winkels, Maria Johanna Petronella	Oude Tonge	
Winkels, Wilhelmina	Oude Tonge	
Winkels, Wilhelmus Adrianus Anthonius	Oude Tonge	
Winkels-Huijsman, Cornelia Maria	Oude Tonge	

Stad aan 't Haringvliet

februari 1953: Aantal leden: 48. Doopleden: 75. Aantal slachtoffers in de gemeente: 2.
Gemeentelieden die omkwamen tijdens de Ramp:

Klaas Vroegindeweij, 54 jaar en zijn broer Ruth Vroegindeweij, 58 jaar

"Dat Haringvliet, dat vertrouwde ze niet"

Cornelis Jelier liep onrustig heen en weer over de havenkade. Hij vertrouwde het niet: het was eb, maar het water bleef hoog staan. Zijn zoon J.W. Jelier (1941) volgde in 1999 zijn overleden broer Willem Pieter (de in dit verhaal genoemde Wim) op als ouderling in Stad aan 't Haringvliet. Hij was ten tijde van de watersnood 11 jaar. Hij wist het zich ruim een halve eeuw later nog levendig te herinneren: "Vader was schipper (vóór de Ramp vervoerde hij aardappelen en uien naar Rotterdam en Antwerpen; in de jaren daarna had hij cement, graan en suikerbieten als vracht), dus hij kende het water. Vanuit het achterraam van ons huis keken we zo op het schip (de "Spes Salutis"), want we woonden aan de haven. Als vader thuiskwam, scheen hij bij het havenhoofd even met de schijnwerper ons huis in, dan wisten we dat hij eraan kwam.

Moeder bleef liever aan de wal. Ze had kort na hun huwelijk eens een storm op het Haringvliet meegemaakt en die schrik is ze nooit meer kwijtgeraakt. Toen vader op 59-jarige leeftijd vanwege een hartinfarct moest stoppen met varen, gingen m'n broer Jan en ik met het schip erop uit. We waren nog jong. Moeder maakte zich over de rivieren niet druk, maar dat Haringvliet, dat vertrouwde ze niet."

Heel Nederland vloeit onder!

Op zaterdag 31 januari 1953 bleek hoe bedreigend het Haringvliet kon zijn, niet alleen door de storm, maar ook doordat de Noordzee het water erin opstuwde.

"Er was de hele dag veel wind. Vader en de twee oudste zoons (mijn ouders hadden vijf zoons en twee dochters, die allemaal nog thuis woonden) gingen naar het schip om het met een extra staaldraad vast te leggen. Als er een draad zou breken, was er dan toch nog een reservedraad om het schip tegen de meerpalen te houden.

Ondertussen kwam de vloed op. Vader had uit voorzorg de roeiboot, die anders achter ons schip hing, meegenomen en bij ons schuurtje vastgelegd, zodat we die in geval van nood konden gebruiken. Ik denk dat vader in stilte menig gebed heeft opgezonden. Hij zei weinig, want hij was een man die zijn vrouw en kinderen niet snel ongerust zou maken. Wij zagen het gevaar toen eigenlijk niet.

De wind wakkerde aan en het was springtij. Wat is een mens nietig als de Heere de wind uit Zijn schatkamers doet voortkomen! Het water in de haven steeg, het overspoelde de kade en toen kwam het de keuken in. Daar hadden we het traporgel op een tafel gezet; dat bleef droog. De kanarie in de keuken heeft de kou en het vocht echter niet overleefd.

In de slaapkamer achter de keuken lag ik met mijn jongste broer op bed, maar van slapen kwam niets. Opeens ging de voordeur open. Opa kwam binnen en zei: 'Als het water in de voorkamer komt, vloeit heel Nederland onder!' Wij hoorden dat, sprongen ons bed uit en kleedden ons gauw aan.

Door het water ging de kolenkachel in de keuken uit. Nu zagen we dat onze ouders ongerust waren. Het water kwam een treedje hoger, in onze slaapkamer, en ook in de

slaapkamer daarachter. Daar weer achter lag de huiskamer, nog weer een treedje hoger. Daar heeft uiteindelijk een halve meter water gestaan.

Het gebulder van de wind hoor ik nog in mijn oren; dat geluid ging door merg en been. Het was beangstigend, ook door de regen- en hagelbuien. Mijn vader was bang dat het schip over de palen heen zou komen. Dat had verschrikkelijke gevolgen kunnen hebben, maar het is gelukkig niet gebeurd. De schepen in de haven slingerden aan hun kabels."

Slik in huis

Plotseling zakte het water, doordat elders een dijk doorbrak. "In huis bleef een modderpoel achter. Het was aardedonker, want we hadden geen licht meer. Midden in de nacht liepen moeder en enkele kinderen naar een oom aan de Achterdijk, die iets hoger woonde. Daar kwam ook de oude vrouw Van de Slik met haar man. Ze was een gekende des Heeren, een eenvoudig vrouwtje. Ik moest er van mijn moeder elke zaterdag soep brengen. Nu had ze met haar man hun huis bij de Hervormde Kerk moeten verlaten, omdat het onder water kwam te staan. We waren blij dat het dag werd. Zondag 1 februari. In de loop van die dag zijn we weer naar ons huis gegaan, en Van de Slik en zijn vrouw gingen mee."

Den Bommel spleet in tweeën

"Een van mijn broers was 's zaterdagsavonds met zijn meisje naar zijn aanstaande schoonzus in Ooltgensplaat gegaan om daar de zondag over te blijven," vertelt Jelier. "Daar was de situatie zo bedreigend dat ze naar huis wilden. Zover kwamen ze niet; ze zijn onderweg op een veilige plaats aangeland. Op de route die ze anders gelopen zouden hebben, brak de dijk door, waardoor het water Den Bommel in tweeën spleet..."

Onze kerkelijke gemeente telde twee slachtoffers: de broers Klaas en Ruth Vroegindewij, die buiten het dorp woonden, op een boerderij in de gemeente Oude-Tonge. Ze zijn in een sloot gevonden. In Stad aan 't Haringvliet kwam niemand om. Er was een gat in de Molendijk geslagen, maar dat was al gauw met zandzakken dichtgegooid. Er was wel veel schade: een groot aantal dakpannen eraf, de Voorstraat lag open vanwege het water dat de straatstenen had losgewoeld, en in veel huizen was het een modderbende."

Het varken kwam overeind

"'s Zondagsmorgens zijn vader en mijn twee oudste broers, Wim en Jan, met andere schippers in roeiboten erop uitgegaan, de polders in, om te kijken of er nog mensen gered konden worden. Dat was niet zonder gevaar. De paaltjes in de weilanden konden de boot lekstoten!

Een boer die in veiligheid gebracht was, kwam naar vader toe. Hij zei: 'Mijn portefeuille met geld ligt nog binnen.' Vader zei tegen hem: 'Eerst de mensen en beesten redden en dan het andere.' Daar kon hij het mee doen.

Veel mensen waren dankbaar dat ze uit hun benarde positie bevrijd werden. Maar dat gold niet voor iedereen. Vader haalde een tandarts en zijn zwangere vrouw uit hun huis. Toen ik na de Ramp eens naar die tandarts toe moest, ging vader mee. Je zou denken dat de man uit dankbaarheid geen kosten in rekening zou brengen. Vader moest echter netjes vijf gulden betalen."

De redders bonden een varken aan hun roeiboort vast om hem op het droge te krijgen. Op de dijk gekomen zakte het beest in elkaar. Zou het de ontberingen toch niet overleefd

hebben? "Het is dood," zeiden de mannen tegen elkaar. "Geef eens een mes, dan hebben we eten," riep iemand. Op hetzelfde moment krabbelde het varken haastig overeind. Het leek bevreesd voor zijn leven. Dat zorgde temidden van alle ellende voor een bevrijdend lachsalvo.

Het bootje had van de reddingstochten zoveel te verduren, dat het daarna eigenlijk niet meer bruikbaar was.

De kolenton

Er was veel onderlinge verbondenheid tijdens de rampdagen, zegt Jelier. "Je had elkaar nodig in zo'n tijd. In onze voorkamer zaten mensen die hun huis ontvlucht waren. Het was net een zoete inval; iedereen was welkom. Bij de kolenkachel droogde moeder hun kousen; ze spande die om de ragebol. Ondanks de rommel zorgde moeder voor koffie en soep. Zij heeft in die dagen voor allerlei mensen veel betekend.

Er kwam een groot gezin bij ons in huis. De moeder, Betje Visser-Hogerwerf, was een kind des Heeren. Ouderen weten nog dat ze voor het muziekkorps uitliep. Ze ging nooit naar de kerk, maar is krachtadig bekeerd. Dat bracht in haar gezin een grote verandering teweeg. Ze kwam in onze gemeente terecht.

Nu had ze met haar gezin haar huis moeten verlaten. Bij m'n ouders waren ze welkom. Ons huis had een grote, open zolder. Daar sliepen we samen met al die evacués, met onze kleren en schoenen aan.

Op een gegeven moment hadden we geen kolen meer. In het schuurtje stond wel een ton met kolen, maar die was weggedreven. Op een dag stond de ton met kolen aan de voorkant van het huis. Die was daarheen gedreven en strandde pal voor ons huis. Dat was wel opmerkelijk; mijn moeder kon weer stoken.

Er kwamen al gauw vliegtuigen om voedsel te 'droppen' en ook laarzen en andere spullen. We hoorden later dat er veel mensen verdronken waren: jonge en oude mensen moesten zo voor God verschijnen. Wij waren allemaal nog gespaard gebleven."

Overrompeld in de stal

J. Visser, zoon van Betje Visser-Hogerwerf, probeerde tijdens de rampnacht met enkele andere mannen de ongeveer honderd melkkoeien van zijn baas los te maken. De boerderij stond niet ver van de haven.

Ze hadden geen gelegenheid meer om het vee los te maken, want plotseling golfde het water de stal in. Het kwam snel hoger. Temidden van het geloei van de koeien wisten de mannen (ze liepen inmiddels tot hun middel in het water) de trap naar de hooizolder te bereiken. Urenlang zaten ze in hun natte kleren op de zolder, terwijl het om hen heen aardedonker was.

Toen het water zakte, kwamen de mannen van de zolder af. Twee kalfjes waren verdronken, maar de koeien hadden het overleefd. Ze werden met de hand gemolken. Omdat de melkrijder niet langskwam, brachten de mannen de melk in het dorp rond.

Overdwars in het bed

In de Nieuwstraat woonde het echtpaar Drooger-Maliepaard. Midden in de nacht werden ze door een van de vaders gewekt: "Weten jullie niet dat het zo erg hoogwater is?" Ondertussen begon de klok te luiden. Alarmerend klonk het gebeier door de stormachtige nacht.

Rens Drooger ging even bij de haven kijken. Hij zag het water de Voorstraat aflopen. De

stroom was zo fel, dat de stenen uit de straat vlogen.

Met zijn vrouw en tweejarige dochtertje ging Drooger naar zijn schoonouders. Ze wilden spullen naar boven brengen, maar hoorden het water dichterbij komen. Daarom vluchtten ze naar het hogergelegen huis van een oom. Daar werden de kinderen overdwars in bed gelegd, zodat er meer in konden liggen. De ouderen losten elkaar af: sommigen rustten even, de anderen waakten.

"De Heere bewaarde hen allen," zei Droogers medebroeder ouderling J.W. Jelier. "Op andere plaatsen was het veel erger. We hebben van een man uit Oude-Tonge gehoord dat hij op een pak stro zat. Zijn moeder kwam langsduiven. Hij stak zijn hand uit om haar te redden, maar kon haar niet vastgrijpen. Hij zag zijn moeder jammerlijk verdrinken. Aan die gebeurtenis heeft hij een hartkwaal overgehouden."

(L. Drooger, geboren op 24 maart 1922, diende de gemeente Stad aan 't Haringvliet als ouderling van maart 1957 tot 14 november 2007.)

Zand voor de dijken

De kerk van de Gereformeerde Gemeente stond (net als in Ooltgensplaat) hoog aan een dijk en bleef daardoor droog. "Alleen onder de vloer heeft water gestaan," zegt Jelier. "Er werden op de rampzondag uiteraard geen diensten gehouden. Welke preken er de volgende zondagen gelezen zijn, weten we niet meer. 'k Herinner me dat hulpprediker C.J. Kesting uit Dirksland kwam om op zondag 8 februari in de Hervormde Kerk een bidstond te leiden.

De dijken rond ons dorp zijn zo gauw mogelijk hersteld. Wij kregen formulieren om in te vullen wat we kwijt waren geraakt. Onze ouders hadden niet de vrijmoedigheid om ze in te vullen, want er werd veel misbruik van de hulp gemaakt. Vader en moeder zeiden: 'Het voornaamste is dat de Heere ons allen nog heeft willen bewaren.'

Mijn vader heeft, net als andere schippers, na de Ramp veel zand gevaren voor de dijken. In 1954 heeft het water opnieuw dreigend hoog gestaan, slechts een halve meter lager dan tijdens de Ramp. Gelukkig braken de dijken toen niet door."

Stellendam

J.A. Biemond uit Dirksland, sinds de jaren tachtig diaken in de Gereformeerde Gemeente in Nederland te Melissant, woonde ten tijde van de watersnood op de Johannahoeve aan de Plaatweg in de gemeente **Stellendam**. Dit landbouwgebied tussen Melissant en Stellendam kwam tot aan een binnendijk onder water te staan. Die dijk hield het, en mede daardoor bleven Melissant en Dirksland droog. De boerderij van Biemonds ouders stond als een eiland in het water. Hun huis was een toevluchtsoord voor vluchtelingen.

Stellendam was vertrouwd met het water. Veel inwoners verdienden hun brood in de visserij.

Op zaterdag 31 januari 1953 zaten nogal wat Stellendammers naar de kortegolfzender te luisteren om de tocht van hun reddingboot te volgen, die een Finse vrachtboot westelijk van het Brouwershavense Gat te hulp geschoten was. De wind groeide uit tot orkaankracht en dreef het water op, zodat het nog vloed leek toen het al eb had moeten zijn. In de coupures bij de haven werden vloedplanken en zandzakken geplaatst, maar in het holst van de nacht liepen de Molenpolder en de Spuipolder vol. Het water kwam over de Molenkade heen.

Niet naar Numansdorp

De 22-jarige J.A. (Han) Biemond was van plan geweest de zondag over naar Numansdorp te gaan. 's Zaterdagmiddags reed hij naar Den Bommel, maar daar stond zoveel water op de kade dat de auto's de veerboot niet op of af konden. Hij probeerde het nog in Middelharnis, maar daar zei de kapitein van de pont dat hij vanwege de storm nog maar één tocht naar Hellevoetsluis zou proberen te maken en liever geen auto's meenam. Onverrichterzake ging Biemond naar huis.

's Zondagsmorgens werd hij langzaam wakker doordat zijn vader stond te roepen. Han dacht dat het tijd was om op te staan en vroeg of de knecht de koeien al aan het voeren was. Rustig antwoordde vader dat het nog nacht was, maar dat het water over de dijk kwam. In Stellendam luidde de klok en loeide de brandweersirene. Door de noordwestenwind was dat op de boerderij goed te horen.

Han kleepte zich aan. Op zijn horloge zag hij dat het twintig over drie was. De rest van de dag heeft hij niet meer op zijn horloge gekeken. Er gebeurde ook zoveel!

Mist in de polder...

Beneden stonden zijn ouders druk te praten. Han liep naar de schuur en reed zijn Volkswagen Kever de dijk op. Op weg naar Stellendam kwam hij mensen tegen die naar het oosten, naar Melissant vluchtten.

Meer naar rechts leek het alsof er een zware mist opkwam. Al gauw zag Han echter dat het geen nevel was: de Scharrezeepolder ("de weipolder," in de volksmond) liep onder, met grote snelheid!

De mensen op de dijk drongen erop aan dat Han een stel kinderen en een oude man naar Melissant zou brengen. In Melissant was alles nog rustig. Han liet zijn passagiers uit de auto en reed snel terug. Bij het ouderlijk huis pikte hij buurman Gerbrand van Soest op, die zijn schoonouders in Stellendam wilde ophalen, omdat de boerderij en ook zijn arbeiderswoning hoger lagen dan het dorp. Toen ze op de dijk kwamen, zagen ze dat het water de kruin al bijna bereikt had. Toch reed Han door. Er waren mensen in gevaar!

Toen hij bij Stellendam de dijk afreed, zag hij beneden zich water uit de dijk spuiten. Ze kwamen in een straat terecht waar het water al een laars hoog stond. In de eerste

versnelling reed Biemond verder, maar de motor begon te sputteren. Bij de Hervormde Kerk stapte Van Soest uit. Biemond heeft hem niet meer levend teruggezien.

Van Soest waadde naar het huis van zijn familie. Hij nam zijn schoonmoeder mee en wist per vrachtwagen zijn huis te bereiken. Zijn schoonvader bleef liever thuis.

Golven op de dijk

Ondertussen was Biemond achteruit teruggedreden naar de dijk. Hij was het water net uit toen de motor afsloeg. Grote schrik! Naast de auto spoot het water nu met grote kracht over de dijk.

Met alle kracht probeerde Han zijn auto de oprit van de dijk op te duwen, maar halverwege kon hij niet meer. Gelukkig liep er een kennis op de dijk. Die hielp hem de auto de dijk op te krijgen. Boven probeerde Han te starten en opeens sloeg de motor weer aan.

Op de dijk stonden vrouwen zenuwachtig met elkaar te praten. Terwijl Biemond op Van Soest wachtte, steeg het water al hoger. Het stroomde van twee kanten de polder in: vanaf het Haringvliet, ten noorden van Goeree-Overflakkee, en vanuit de Grevelingen, ten zuiden van het eiland. De Stellendamers vluchtten naar de dijk of naar de zolder.

Han wachtte niet langer, anders zou hij niet meer thuis kunnen komen. De storm en de overslaande golven hadden zoveel kracht dat hij slechts in de eerste versnelling kon rijden. Het was een toer om op de dijk te blijven. Op een lager weggedeelte, waar vroeger een bunker stond, kwam de auto dwars op de dijk te staan. Slechts met grote moeite kreeg Biemond hem weer in bedwang.

Verder moest hij, naar huis! Het water achtervolgde hem. Achteraf gezien had hij bij zijn ouderlijk huis de auto beter op de dijk kunnen laten staan, maar in de spanning van het moment reed hij naar beneden, het erf op.

Wilde stroom

Er sloegen gaten in de binnendijk. Sommige vluchtelingen werden onderweg door het water verrast en kwamen om.

Anderen waadden door het water naar de boerderij, omdat ze wel zagen dat ze Melissant niet meer konden bereiken. Hier op de Johannahoeve zou het in ieder geval veiliger zijn dan in Stellendam.

Han plonsde nog even naar de weg. Daar kwamen enkele oude mensen met het water meerrollen. Het stond er maar 20 centimeter hoog, maar de stroom was zo krachtig dat de vluchtelingen niet op de been konden blijven. Samen met een paar anderen wist Biemond hen vast te grijpen en naar de boerderij te dragen. De mannen moesten elkaar vasthouden om niet om te vallen in de krachtige stroom.

Han ging nog even naar de schuur, maar zag dat het te laat was om de beesten los te maken. Het water vloog voor de koeien langs. Hij moest maken dat hij in huis kwam!

Iedereen ging nu naar de zolder. De kachel in de kamer was hoog opgestookt, zodat de vluchtelingen zich konden drogen en warmen, maar het vuur doofde in een grote stoomwolk. "Daar moesten we in de spanning nog om lachen...", zei Han later.

Zeven kwamen om, vier overleefden

Er zaten nu 53 mensen op zolder. Moeder Biemond voorzag hen zoveel mogelijk van droge kleren en kousen. Er was geen elektriciteit meer. Ze moesten het doen met een petroleumlampje. Er waren jongens naar de hoeve gekomen die hun ouders, broertjes en zusjes hadden zien verdrinken en zelf ternauwernood waren ontkomen.

Stil en angstig luisterden de vluchtelingen op de boerderijzolder naar het loeien van de storm en het gebeuk van de golven tegen het huis. Er heerste geen paniek. Han stond met enkele anderen bij het trapgat en telde de treden die door het water veroverd werden.

Opeens klonk er buiten geroep. Mensen schreeuwden in doodsangst om hulp. Er was niemand die iets voor hen kon doen. "Dat geschreeuw vergeet ik nooit meer," zei Biemond later.

De arbeiderswoning naast de boerderij was ingestort. Van Soest, zijn vrouw en drie kinderen en twee gevluchte vrouwen uit Stellendam (Martha Kievit en Elizabeth Maria Soeteman) kwamen om.

Vier anderen uit het huisje overleefden: Van Soests schoonmoeder, die hij in Stellendam had opgehaald, en Frans van Lenten met zijn vrouw en hun dochter Klaasje. De zolder waar ze op zaten en waar ze zich aan vasthielden, bleef in de bomen hangen, enkele tientallen meters bij de boerderij vandaan. De oude schoonmoeder klemde zich vast aan een drooglijn.

Psalmgezing in de donkere nacht

Klaasje van Lenten vertelde later hoe ze bij Van Soest terechtgekomen waren. Op advies van haar oudste broer waren ze naar de Johannahoeve gevlucht. Van Soest had hen binnengenoemd: "Dan zet ik een bakje koffie." Maar aan die koffie zijn ze niet meer toegekomen; ze moesten naar de zolder.

Het dak sloeg weg en daarna begaven de muren het. Het huisje stortte in. De gastvrije bewoners kwamen om, samen met twee gasten. Martha Kievit had zich aanvankelijk nog ergens aan vast kunnen klemmen, waarschijnlijk een telefoonpaal. Verschillende keren klonk haar angstige stem in de duisternis: "Ben je er nog?" Waarop moeder Van Lenten steeds zei: "Ja, hoor." Toen hoorden ze een plons en was Martha weg.

Uren zaten de vier overlevenden op de deinende zolder, waar het water overheen sloeg. Klaasje was bont en blauw door de rommel die tegen hen aan botste. Van tijd tot tijd riepen ze, maar niemand kon hen te hulp komen.

Op de boerderijzolder werden niet alleen de noodkreten gehoord. Opeens drongen er flarden van psalmgezing door. Met de dood voor ogen had vader Van Lenten voorgesteld om te gaan zingen. Ze hieven de ene psalm na de andere aan, tot moeder Van Lenten niet meer kon. "Nog eentje," zei vader, en samen zongen ze Psalm 42:5:

*"Maar de Heer' zal uitkomst geven,
Hij Die 's daags Zijn gunst gebiedt..." -*

Mijn arme kinderen...

De boerderij stond daar als een eiland in de vliegende storm. Rondom was er niets dan donkergrijs water en jagende wolken. Het leek alsof de mensen in het huis alleen op de wereld overgebleven waren.

Hoe lang zou de woning het houden? De 150 jaar oude boerderij had dikke muren zonder spouw, maar waren die bestand tegen het beuken van de golven? Eindelijk werd het wat lichter. In het trapgat was te zien dat het water langzaam zakte. Toen het nog ongeveer een meter hoog stond, ploeterden Han Biemond, de heer Van Dam, Koos Goedegebuur en Jan Poortvliet door het koude water de gang door. Ze klommen over de vier auto's die voor de voordeur gedreven waren: de auto's van Poortvliet en enkele anderen die naar Stellendam hadden gewild om er mensen op te halen, maar die het dorp niet konden bereiken.

Han en zijn helpers grepen een deur en duwden die over het water voor zich uit door het wrakhout en het stro, naar de zolder waarop de vier vluchtelingen zaten. Vader en moeder Van Lenten en hun dochter konden ze ondersteunen en over de auto's heen naar het huis helpen. De oude schoonmoeder van Van Soest was echter versteend door de kou en was buiten bewustzijn geraakt. Ze trokken haar op de deur en duwden die naar de boerderij. Ze kreeg droge kleren en werd in bed gestopt. Toen ze bijkwam, zei ze maar steeds: "O, mijn arme kinderen; allemaal weg..." De mensen op de boerderijzolder stonden er sprakeloos bij.

Het zoldertje waarop de geredden uren hadden doorgebracht, lag nog bij de bommen. De hond van de familie Biemond sloeg een paar weken later alarm: hij had onder die zolder het levenloze lichaam van een dochtertje van Gerbrand van Soest gevonden.

Klaasje van Lenten kon later niet zonder emoties over die rampnacht vertellen. "Ieder jaar rond 1 februari komt alles weer bij haar boven," zei haar dochter.

Bij de dijk verdrongen

Stellendam telde 61 slachtoffers, van wie er nogal wat bij de Plaatweg verdrongen zijn. Een 42-jarige vrouw was met haar negen maanden oude zoontje vanuit Canada bij haar familie op bezoek. Beiden kwamen om. "Het was vreselijk," zei Han Biemond later. "Bij ons in de polder zijn twee boerderijen helemaal ingestort. Op de ene boerderij kwamen acht mensen om het leven. Op de andere woonde een gezin met twee kinderen. De kinderen verdrongen; de ouders hebben het overleefd. Het ene jongetje, zes maanden oud, verdrong meteen na het instorten van het huis. Het zoontje van 11 jaar kwam met zijn ouders in een boom terecht. Er kwam een zware balk van de schuur langsrijven die niet kantelde, doordat er een dwarsbalk aan zat. Daar zijn ze opgeklommen. Ze kwamen 1200 meter verder bij een dijk terecht. Daar was zoveel rommel aangespoeld dat die mensen niet bij de dijk konden komen. Die jongen kwam daar alsnog om. Toen het water zakte, zijn z'n ouders, die helemaal verkleumd waren, toch op de dijk terechtgekomen."

Toch een gezond veulen

Toen het water 's zondagsmiddags nog wat lager stond, haalde Han het butagasstel naar de zolder. 's Nachts hadden ze een broodtrommel en een paar emmers water mee naar boven kunnen nemen, dus ze hoefden geen honger of dorst te lijden. Alle koeien waren verdrongen, maar de drie paarden hadden het overleefd. Ze hadden tot hun hals in het water gestaan. De angst had hun zoveel kracht gegeven dat ze hun halsters hadden losgerukt. De ruif lag op de grond; daar stonden ze bovenop.

Een van die paarden was drachtig. Ze had dertig uur in het water gestaan, maar enige tijd later is er een gezond veulen geboren.

Visser schiet te hulp

Voordat de vloed weer opkwam, daagde er hulp. Enkele mannen waren, tot hun middel in het water, naar het dorp gewaad om hulp te vragen voor de grote groep mensen op de boerderijzolder. "**Lourens Visser**, de brandweercommandant van Stellendam (later was hij wethouder), kwam met zijn Fordtractor door het water naar ons toe. Hij zat er hoog en droog bovenop. Aan de bommen aan weerszijden kon hij ongeveer zien waar de weg lag.

Visser was een echte doordouwer, over wie in Stellendam met respect wordt gesproken. Hij was met zijn mannen tijdens de rampnacht al vroeg in touw om mensen te waarschuwen. Later die dag nam hij deel aan het reddingswerk. Achter zijn tractor

koppelden we een vierwielige landbouwwagen. We droegen de mensen er op onze rug naartoe."

Visser reed een paar keer heen en weer. Zo konden de mensen door het water heen worden vervoerd naar een gebouw aan de Molenkade, een veilige plek in Stellendam. "We waren meer een vaartuig dan een voertuig," zei Visser later. "Opeens dreef er een jonge vrouw voor de tractor. Zij was reeds verdronken."

Toen de vloed weer kwam opzetten, moest hij zijn ritten staken. "Wij bleven met zo'n tien man op de boerderij," vertelde Biemond. "Het water kwam nu iets minder hoog en de wind was ook iets afgenomen. De golven gaven nog wel harde klappen tegen het huis. Ik weet nog dat vader voorlas uit de Bijbel."

Je deed wat er gebeuren moest

's Maandagsmorgens bij laagwater bracht Visser de overgebleven gasten van de boerderij naar het dorp. Later die dag trok het gezin Biemond naar familieleden in het drooggebleven Melissant. Ze liepen over de dijk van de Halspolder, want op de weg stond nog te veel water.

Dinsdags gingen Han Biemond en zijn neef met tractor en wagen naar de boerderij. Rond het huis en de zwaar beschadigde schuur lag veel wrakhout, hooi, stro en vooral modder. "Auto, tractor, landbouwmachines, alles had in het water gestaan en de meeste voertuigen waren onherstelbaar beschadigd," zei Biemond. "Het ergste van alles was dat we bij ons huis zeven slachtoffers vonden, onder wie onze burens, die we zo goed kenden."

Gerbrand van Soest lag in de hoek van de tuin, met zijn lieslaarzen aan. Hij was een goede zwemmer, maar had het niet gered. Zijn vrouw werd naast de auto in de schuur gevonden en een kind van vier jaar naast de voordeur van de boerderij. Biemond en zijn neef brachten de slachtoffers naar de begraafplaats in Melissant. "We hadden zo weinig ruimte op de wagen dat we allebei wijdbeens over de omgekomenen heenstonden. Wat verhardt een mens snel in zulke omstandigheden! Je deed gewoon wat er gebeuren moest."

De zee haar perk gezet

De familie Biemond bleef een maand op Melissant. "Toen zijn we teruggegaan, al was het eigenlijk nog verboden gebied. We wilden zo graag beginnen met het opruimen, dat we niet langer weg wilden blijven."

De Johannahoeve had behalve kapotte ruiten geen schade opgelopen. Op de buitenmuur was aan de kleur van de stenen tientallen jaren later nog te zien hoe hoog het water had gestaan.

"We hoorden dat er ook naar de hervormde pastorie in Stellendam zo'n vijftig mensen waren gevlucht. Daar woonde godsdienstonderwijzer W. Bouman, die van 1923-1956 in Stellendam stond. Hij troostte de mensen met de woorden waarvoor hij geloof had gekregen: 'Toen Hij de zee haar perk zette, opdat de wateren Zijn bevel niet zouden overtreden' (Spreuken 8:29a). Niemand in de pastorie is iets overkomen.

Bouman heeft die tekst later in de Hervormde Kerk gebrandschilderd laten plaatsen op de hoogte die het water bereikt had: 3,25 meter. Met dezelfde tekst bevestigde Bouman na de Ramp het huwelijk van zijn jongste dochter, Ada."

De godsdienstonderwijzer stond voor de zware taak om na de Ramp de begrafeningen van de vele slachtoffers in zijn dorp te leiden.

Op een jeugdvereniging in Gouda en de SGP-kiesvereniging in Bergambacht vertelde J.A. Biemond bijna een halve eeuw later over de gebeurtenissen tijdens de eerste februaridagen van 1953. Ze stonden in zijn geheugen gegrift. Wat hij vertelde, maakte indruk. Tijdens de inleiding in Gouda begonnen enkele meisjes te huilen.

Biemond was ervan overtuigd dat de watersnood meer dan een natuurverschijnsel was. "Gods vinger schrijft de wereldgeschiedenis. Zijn macht gaat over alle dingen."

Slachtoffers 62

Bijdevaate, Christoffel Jan	Stellendam	
Bijdevaate-Tanis, Klaartje	Stellendam	1
Bilkes, Gerda	Stellendam	
Bilkes, Lijntje Dina	Stellendam	
Bilkes, Maatje	Stellendam	
Bilkes, Pieter	Stellendam	
Bilkes, Tannetje Jacoba	Stellendam	
Bilkes-Boshoven, Johanna	Stellendam	
Boshoven, Aren Gerrit	Stellendam	
Boshoven, Arend Gerrit	Stellendam	
Boshoven, Dingeman Willem	Stellendam	
Boshoven, Martientje Willempje	Stellendam	
Boshoven, Mina Tannetje	Stellendam	
Boshoven, Mozes	Stellendam	
Boshoven, Neeltje Tona	Stellendam	
Boshoven, Tannetje Maria	Stellendam	
Boshoven-Troost, Neeltje Adriana	Stellendam	
Breederveld, Abraham	Stellendam	
Breederveld, Adrianus	Stellendam	
Breederveld, Cornelia	Stellendam	
Breederveld, Jacob	Stellendam	
Breederveld, Jan	Stellendam	
Breederveld, Teuntje	Stellendam	
Breederveld, Teuntje	Stellendam	
Breederveld, Thomas	Stellendam	
Breederveld-Koole, Aagje	Stellendam	
Breederveld-van Loon, Grietje	Stellendam	
Flikweert, Janna	Stellendam	
Jansen-van Lenten, Arentje	Stellendam	
Kievit, Martha	Stellendam	
Klaasen, Hendrik	Stellendam	
Klaasen-Zieck, Johanna Dorothea	Stellendam	
Koese, Jan Marius	Stellendam	
Koese, Lodewijk Jacob	Stellendam	
Meijer, Jan	Stellendam	

Soeteman, Elizabeth Maria	Stellendam	
Troost, Arentje Klazina	Stellendam	
Troost, Gerrit Marinus	Stellendam	
Troost, Jacob	Stellendam	
Troost, Klaas Gerrit	Stellendam	
Troost-Hoekman, Johanna	Stellendam	
Troost-Zwartkamp, Jacoba	Stellendam	
van de Ree, Barend	Stellendam	
van der Voort, Jacob	Stellendam	1
van der Voort-Bijdevaate, Grietje Marina	Stellendam	1
van Oostenbrugge, Abraham Gerrit Hendrik	Stellendam	
van Oostenbrugge, Hendrika Johanna	Stellendam	1
van Oostenbrugge, Jan Leendert	Stellendam	
van Oostenbrugge, Maarten	Stellendam	1
van Oostenbrugge-Koese, Lena	Stellendam	
van Oostenbrugge-Kuiper, Johanna Derkjen	Stellendam	
van Seters, Aart	Stellendam	
van Seters, Tannetje	Stellendam	
van Seters-Boshoven, Tannetje	Stellendam	
van Soest, Dina Hester	Stellendam	
van Soest, Gerbrand	Stellendam	
van Soest, Jan	Stellendam	
van Soest, Johannes	Stellendam	
van Soest-van Huizen, Maria	Stellendam	
Vroege, Jantje	Stellendam	
Vroege-van den Berg, Maria	Stellendam	
Zeedijk, Cornelis		

Tiengemeten

Bij elke windstoot bewoog het huis

Op het eiland Tiengemeten woonden twee gezinnen die tot de **Gereformeerde Gemeente van Goudswaard** behoorden: die van G. Ardon en zijn zwager R.L. van den Berg. Ze woonden op het westelijke deel van Tiengemeten, dat deel uitmaakte van de burgerlijke gemeente Goudswaard. Dwars over het eiland liep een gemeentegrens: het oosten hoorde bij Zuid-Beijerland. Er bestonden plannen om een brug te bouwen van Goeree-Overflakkee via Tiengemeten naar de Hoeksche Waard. Daarbij kon gebruik gemaakt worden van de zandplaten in het Vuile Gat. Drie burgemeesters van Flakkee kwamen samen met de burgemeester van Goudswaard, de Zuid-Hollandse commissaris der Koningin en enkele opzichters een kijkje nemen op Tiengemeten. Van den Berg reed hen op een boerenwagen rond. Het plan werd echter niet uitgevoerd: na de watersnood werd gekozen voor de aanleg van dammen. Tiengemeten kreeg geen oeververbinding. Het bleef een eiland.

In 1944 zetten de Duitsers Tiengemeten en gedeelten van de Hoeksche Waard onder water. Het water stond niet hoog, maar de grond was wel zo drassig dat geallieerde vliegtuigen er niet zouden kunnen landen.

Kerkdiensten op Tiengemeten

Sommige gezinnen van Tiengemeten kerkten weleens in Nieuwendijk, dat pal aan de overkant van het Vuile Gat ligt. In het kerkje bovenaan de dijk gingen ds. W. Baaij, ds. W.H. Blaak en ds. B. Huisman regelmatig in een weekdienst voor. 's Zondags waren er leesdiensten. Nogal wat kerkgangers in deze samenkomsten (die uiteindelijk onder de naam Stichting Oude Waarheid gehouden werden) behoorden tot de Oud Gereformeerde Gemeente van Nieuw-Beijerland. Het kerkje zat vroeger vol; anno 2008 is het aantal kerkgangers veel kleiner.

De bewoners van Tiengemeten die diensten in de Gereformeerde Gemeente te Goudswaard wilden bezoeken, moesten ook met een bootje het Vuile Gat oversteken. Met de fiets aan de hand klommen ze dan over een ka, gingen via een plank een sloot over, door een weiland, weer over een plank en dan de dijk op, waarna ze zeven kilometer naar Goudswaard fietsten.

Anderen kerkten op Tiengemeten in het huisje van Jan Koetsveld, arbeider bij Jan Vos. Koetsveld, die bekend stond als een bekeerde man, hield twee diensten per zondag. Hij ging dan zelf voor in gebed. Vanwege zijn gezondheid liet hij het preeklezen aan een ander over. Mensen uit verschillende kerkverbanden kwamen er luisteren, want het was de enige plaats op het eiland waar kerkdiensten gehouden werden. Het kamertje zat vol; daarom werd een aantal spullen in de bedstede gezet.

Ds. W. Baaij van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Alphen aan den Rijn en de hervormde godsdienstonderwijzer A. de Redelijkheid uit Ouderkerk aan den IJssel kwamen weleens op Tiengemeten preken. Ze moesten soms laarzen aantrekken om het huisje van Koetsveld met droge voeten te kunnen bereiken. De watersnood van 1953 maakte een eind aan deze diensten: Koetsveld en een aantal andere kerkgangers kwamen na de evacuatie niet terug naar Tiengemeten. Sommigen op het eiland lazen daarom voortaan thuis. Een enkele keer kregen ze ambtelijk bezoek. Toen ds. H. Hofman in 1972 predikant van de Gereformeerde Gemeente in Goudswaard werd, kwam hij al snel een

keer naar Tiengemeten gevaren.

Niet naar bed gaan!

Op vrijdag 30 januari 1953 lag er een schip in het haventje van Tiengemeten dat een lading gelost had. Omdat de schipper geen retourvracht had, wilde hij wel een partij gedorste tarwe meenemen. Die kostbare oogst was daardoor juist op tijd van het eiland af...

's Zaterdagavond rond half twaalf ging de opzichter van het eiland, Dingeman Ardon, een aantal polderbewoners langs. De angst stond in zijn ogen. "Niet naar bed gaan, hoor," waarschuwde hij. Het was de laatste keer dat ze hem zagen. Sommigen trokken naar het huis van de opzichter, dat hoog op de dijk was gebouwd. Een oude vrouw werd er door haar zoon op zijn rug naartoe gesjouwd.

Tussen de stroomgaten

De dijk van Tiengemeten brak in het westen en het zuiden door, terwijl hij op andere plaatsen door overslaand water afkalfde. Van de 15 kilometer buitendijk verdween meer dan 2,5 kilometer in de golven. Het eiland liep vol.

De hond van boer Zevenbergen klom op een bos stro om zich het vege lijf te redden. Op het stro dreef hij op het water. Achter hem zat een grote rat, angstig in elkaar gedoken. Anders zou er een hevig gevecht losgebroken zijn, maar nu deden ze elkaar niets. Ze waren alleen uit op eigen lijfsbehoud. Rudolf van Reest (pseudoniem van K.C. van Spronsen) heeft een soortgelijk voorval (met een kat en een rat) beschreven in zijn boek *In dit uur*.

Aan weerszijden van het opzichtershuis liepen weggetjes naar de haven. Die openingen in de dijk konden met vloedplanken afgesloten worden, maar daarvoor was het te laat. Het water kwam er met zo'n kracht doorheen dat een tractor omver geworpen werd.

Het huis van opzichter Ardon was oud, maar het stond stevig doordat er een stenen voet onder zat. Anders was het wellicht ingestort, want het stond midden in de kolkende stroom. Bij elke windstoot voelden de vluchtelingen het huis bewegen. Daarom staken ze stukken hout onder die stenen voet.

Toen het water in huis kwam en de kachel in golfde, ging iedereen naar boven. Er zaten veertig mensen op de zolder. De vrouwen hielden zich met de kinderen bezig, terwijl de mannen bij het trapgat keken hoe hoog het water kwam. Het water steeg tot de zesde trede, dus meer dan een meter hoog.

Met een emmertje onder de goot werd er wat regenwater opgevangen. Licht was er echter niet meer: Tiengemeten was vrij recent aangesloten op het elektriciteitsnet, maar nu viel de stroom uit.

Door het water verrast

Twee inwoners van Tiengemeten kwamen om: de 31-jarige opzichter van het gebied, **Dingeman Ardon**, en zijn bijna 34-jarige broer **Gerrit Ardon**. Ze verdronken nadat ze een inspectietocht langs de bedreigde dijk gemaakt hadden.

Via de telefoon had Dingeman van zijn vrouw gehoord dat het in hun huis nog droog was. Door de polder probeerde hij thuis te komen, maar onderweg is hij verdronken.

Gerrit was via de dijk op weg naar het huis van zijn broer. De mensen in het huis zagen een lichtje naderbij komen. Opeens was het lichtschijnsel weg. De dijk was in een bocht doorgebroken. Waarschijnlijk is Gerrit daar door het water verrast en meegesleurd. Hij

kon goed zwemmen, maar zijn leren jas en zijn laarzen zullen hem in zijn bewegingen hebben belemmerd. In de razende stroom had hij ook geen schijn van kans.

's Zondagsmorgens visten de mensen in de opzichterswoning wat houtjes uit het water en daarmee wisten ze de kachel aan de praat te krijgen, zodat er wat eten gemaakt kon worden. Ze zagen dat recht aan de overkant, aan de **Nieuwendijk**, een aantal huizen verdwenen was. In de dijk gaapte daar een gat, dus ze keken zo de Hoeksche Waard in. Ze vroegen zich af hoever die ondergelopen was.

Achter het gat in de Nieuwendijk stond een boerderij. Daar zaten dertien mensen op een berg stro. Die berg deinde op het water, dus ze zaten voortdurend in angst dat hij uit elkaar zou vallen. Toen het water zakte, kwam de berg weer op de grond te liggen en was het gevaar voorbij. Vrijwel alle woningen in Nieuwendijk hadden schade.

Op Tiengemeten waren wat arbeidershuisjes en loodsen verwoest, maar het merendeel van de gebouwen bleef overeind. De meeste koeien waren verdronken. Eén koe had al zwemmend vaste grond onder de poten gekregen: ze kwam op een dorsmachine terecht en daar is ze op blijven staan. Een paar hondjes hadden de watersnood bovenop een partij gedorst stro overleefd.

's Zondagsmiddags liep een aantal mensen uit het opzichtershuis naar de Oude Polder in het oosten. Ze hoopten er ook de gebroeders Ardon aan te treffen, maar die waren daar niet.

Het waaide nog erg hard. De vloed kwam weer op. De eilandbewoners zaten in spanning: hoe hoog zou het water komen? Het kwam echter lang niet zo hoog als tijdens de vorige vloed.

's Maandagsmorgens gooide een vliegtuig brood uit. Die dag kwamen de vissers Nobel uit Nieuw-Beijerland met hun schip naar het eiland en namen een aantal mensen mee. Anderen gingen dinsdags met het motorbootje van rietbaas Dubbeldam mee.

De gebroeders Ardon zijn pas na een aantal dagen gevonden, eerst Gerrit, later Dingeman. Ze werden in Zuid-Beijerland begraven.

Gerrit Ardon was van huisuit nauwelijks kerkelijk, maar na zijn huwelijk had hij trouw de diensten in de Gereformeerde Gemeente van Goudswaard bezocht. Hij was het enige slachtoffer in die gemeente. Zijn vrouw (anno 2008 91 jaar oud) is altijd weduwe gebleven.

NOG ALTIJD BANG.

STAVENISSE

RD. 31 januari 2018

tekst L. Vogelaar

In woon-zorgcomplex Scheldeoord in Stavenisse gaat achter bijna elke deur een vloed aan watersnoodherinneringen schuil. Soms golft daar even iets van naar buiten, als de ramp van 1953 wordt herdacht, of als kleinkinderen zich het onvoorstelbare proberen voor te stellen.

Op tafel liggen boekjes over Stavenisse tijdens de stormvloed; er liggen foto's van half verwoeste huizen te midden van een puinvlakte. "Vanaf dat half naar beneden hangende zoldertje ben ik gered."

W. L. van Haaften (77), zijn vrouw N. C. van Haaften-Potappel (74), haar neef W. J. Luijk (84) en diens vrouw M. P. Luijk Oosdijk (82) wonen al hun hele leven in Stavenisse. Het was een van de dorpen die tijdens de watersnood zwaar geteisterd werden. Er kwamen 153 inwoners om, en 3 personen uit andere plaatsen die in Stavenisse waren.

Daaraan denken ze vaak terug, op hun oude dag in het woonzorgcomplex van de Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland. "Hier was vlak boerenland; we woonden toen in het oude dorp." Dat half verwoest werd. "Stavenisse werd nooit meer hetzelfde. Maar toch, wat hebben we ernaar terugverlangd toen we geëvacueerd waren."

Onbereikbaar

De storm joeg het water hoog op tegen de dijken die de westpunt van het eiland Tholen eeuwenlang hadden beschermd.

Luijk, die op de Molendijk woonde, was de Kerkweg in gelopen om mensen te waarschuwen. Opeens stond hij tot zijn middel in het water, vluchtte het huis van zijn oom in, naar de zolder. "De gevel klapte eruit; toen zagen we dat de twee huizen naast ons weg waren. Wij stonden tegen de andere gevel. Die viel over ons heen. We wisten eronderuit te komen en gingen naar de buurvrouw. Haar huis bleef staan, als enige in die rij."

In die woning had zich een drama afgespeeld. "We hebben de buurman horen roepen, want hij kon de trap niet meer bereiken." Hij riep naar zijn vrouw steeds hoe hoog het water al was gestegen. Tot zijn middel. Tot zijn schouders. Tot zijn kin. Daarna hoorden ze niets meer.

Zelf tikte ze met een stokje tegen de muur. "Wij riepen: Hou op! Want ze verzwakte de muur. Maar ze tikte door. Hoe ze het voor elkaar kreeg, weet ik niet, maar met dat dunne stokje klopte ze een steen eruit. Door het gat zei ze: "M'n man is verdronken."

Mijn oom keek door het gat en zag dat verderop in de Kerkweg, zijn ouderlijk huis was verdwenen. Zijn ouders kwamen om."

Mevrouw Luijk: "Dat waren mijn grootouders. Ze werden pas na een tijd gevonden, samen met hun schoonzus en haar zoontje van zes."

Zelf overleefde ze, op zolder. "Vader had zijn ouders nog gewaarschuwd, nadat hij op de haven was gaan kijken. In huis probeerde hij nog wat spullen te pakken. Toen sloeg de

voordeur open en stortte het water naar binnen. Hij kon de trap eerst niet bereiken doordat er een houten kuip voor lag maar het lukte toch. Huizen naast ons waren weggevaagd; die namen onze topgevel mee. We keken zo in het woest kolkende water.

We vluchtten door een dakraampje. Moeder moest erdoorheen geduwd en getrokken worden. Over een smal randje liepen we naar de roeiboot die ons kwam halen. Aan weerszijden was water, maar je zag de dood in de ogen, dus je ging. We voeren langs de plaats waar het huis van opa en oma had gestaan. Het was weg."

Redding langs een touw

De herinneringen raakten ze nooit meer kwijt. Aan de kou, de duisternis, de bulderende wind. Ook mevrouw Van Haaften zat in een huis dat half overeind bleef. "Oma was naar ons gekomen, opa en vader gingen naar het water kijken. Vader kwam zeggen dat het al over de vloedplanken kwam; toen ging hij weer. "Ik hoor klotsen", zei ik. Toen stond het water al in de gang. Vader wist ons huis nog net te bereiken; opa bleef op de Molendijk achter. Pak die naaimachine, zei moeder tegen vader. Alsof dat het belangrijkste was dat mee naar boven moest."

Moeten we nu allemaal verdrinken, dachten de kinderen op zolder toen ze bij het trapgat zagen hoe het water steeg. Ze zetten het bed op een stapel kisten. "Daar zaten we bovenop."

Stukken muur werden weggeslagen; daardoor hing de zolder half naar beneden. "We waren bang dat het dak op ons terecht zou komen. Moeder wilde door het raam naar het dak van de bijkeuken, maar vader zei: "Wachten!" Toen hoorden we een klap en was heel de bijkeuken weg. We namen afscheid van elkaar.

Vader lag op zijn knieën, biddend om behoud.

Mijn broer had de petroleumlamp mee naar boven gekomen. Daardoor zagen mensen bij de molen een lichtje in ons huis. **Kees de Rijke**, met een touw om zijn middel, wist ons te bereiken. Een voor een bracht hij ons naar de dijk. Over het wrakhout. Als het onder water verdween, moest je snel naar het volgende stuk springen. Ik moest er later vaak aan terugdenken als ik De Rijke in de diakenbank zag zitten. Maar hij heeft zich er nooit op laten voorstaan.

Pal naast ons huis is Leen Potappel gevonden, onze ouderling. Bewaard voor mensverheerlijking: als hij een ziekbed had gehad, was half Nederland, op bezoek gekomen. Nu was hij, zoals ds. Joh. van der Poel zei, met één golf in de hemel."

Zus liet niet los

De emoties laten zich niet vangen in de zwart-witfoto's van de verwoesting. "Je kunt nooit vertellen hoeveel angst je had, welke paniek er was toen er stukken van het huis afbraken", zegt mevrouw Van Haaften. "Moeder heeft later gezegd: Ik heb nooit kunnen denken dat ik nog weer één glimlach zou hebben."

Nieuwe verhalen komen naar boven. Over een buurman die de lichten van zijn tractor op hun huis richtte voordat De Rijke over het wrakhout naar hen toekwam. Maar eerst was die buurman met een borreltje weer bij zijn positieven gebracht, want in het schijnsel van zijn koplampen had hij zijn zus zien verdrinken. Ze kon zwemmen, maar ze had iets vast wat ze niet losliet. Waarschijnlijk hun moeder. Beiden kwamen om.

Op de dijk

Van Haaften verloor die nacht een nicht met haar zoon, een neef met zijn vrouw, en

klasgenoten. Hij woonde zelf hoog op de Stoofdijk; er kwam 'slechts' een halve meter water in huis.

's Zaterdagavond - stonden we al bij de haven te kijken. Het was eb, maar het water zakte niet. Later hoorden 3 we de buurman, die lager woonde, om hulp roepen, voordat hij omkwam. 's Zondags moesten we naar de Molendijk, want we waren bang dat de Stoofdijk alsnog weg zou slaan."

Er werden steeds meer mensen naar de Molendijk gebracht. Mevrouw Van Haaften: We zagen eruit als zwervers. Er zat een huilend meisje; ik herkende haar niet eens, maar het was mijn buurmeisje en vriendinnetje." Ze wijst naar Luijk: "Mijn neef kwam binnen, een streep bloed op zijn gezicht."

Onvergetelijk. "Mensen vielen elkaar huilend in de armen." Bootjes met vluchtelingen. "Een vrouw vroeg steeds: Hoe ver zijn ze op de Kerkweg? Daar woonde haar dochter. Maar die was met haar kind verdronken."

Evacuatie

's Maandags werden ze geëvacueerd; honderden Stavenissenaren in het ruim van binnenvaartschip Crescendo. "De condens drupte vanaf het ijzer op ons neer", ze; mevrouw Van Haaften. En het was zo koud.

Er komen verhalen over de "geweldige ontvangst" in Rotterdam; het zingen van Psalm 42:5 in een `stampvolle Boezemsingelkerk, gastvrijheid op de evacuatieadressen, het schoolgaan in Barnevel Utrecht en Rotterdam.

Stavenisse ruimde puin. Van Haaften haalde de rommel uit de school weg, met paard en kar. Lesgeven deed de onderwijzer voorlopig thuis.

Luijk groef slachtoffers op uit hun tijdelijke graf in Bergen op Zoom. Daarna volgde herbegrafenis in Stavenisse.

Niet praten

Het dorp was veranderd. Veel mensen woonden niet meer op dezelfde plaats als voor de ramp. Er werd hard gewerkt aan de wederopbouw. Praten over wat was gebeurd, was moeilijker. Het gebeurde was te groot; liet zich nauwelijks in woorden vangen. Mevrouw Luijk: "Ik ben nog altijd bang als het stormt."

Smits A. J.

Stavenisse door storm en vloed verwoest. www.theologienet.nl

Slachtoffers 155

rouw, Hendrina	Stavenisse	
de Graaf, Adriana Suzanna	Stavenisse	
de Graaf-van Gorsel, Tona	Stavenisse	2
de Jongh, Petronella Cornelia	Stavenisse	
de Jongh-Dijkman, Lena	Stavenisse	
de Rijke-Hage, Aaltje Jacoba	Stavenisse	

de Vries, Cornelia Helena	Stavenisse	
de Vries, Helena	Stavenisse	
de Vries, Johanna Helena	Stavenisse	
den Braber, Cornelis	Stavenisse	
den Braber, Cornelis Leendert	Stavenisse	
den Braber, Maria Cornelia	Stavenisse	
den Braber, Pieterella	Stavenisse	
den Braber, Wilhelmina Pieterella Reintje Cornelia	Stavenisse	1
den Braber-Brouw, Dingena	Stavenisse	
den Braber-Moerland, Cornelia Geertruida	Stavenisse	
den Braber-van 't Veer, Cornelia Pieterella	Stavenisse	
den Engelsman, Laurens	Stavenisse	
den Engelsman-de Rijke, Neeltje	Stavenisse	
Eerland, Maria	Stavenisse	
Gaakeer, Adriana Dirkje Jacoba	Stavenisse	1
Gaakeer, Cornelis Jacobus Bart	Stavenisse	1
Gaakeer-van Dalen, Geertruida Danetta	Stavenisse	1
Gaakeer-van Zorge, Maria Johanna	Stavenisse	
Geluk, Johanna	Stavenisse	
Geluk-Smits, Pieterella	Stavenisse	
Goedegebuure, Bartel	Stavenisse	
Goedegebuure, Hubrecht Mattheus Karel	Stavenisse	
Goedegebuure, Jan	Stavenisse	
Goedegebuure, Jan Cornelis	Stavenisse	
Goedegebuure, Jannetje Neeltje	Stavenisse	
Goedegebuure, Marinus	Stavenisse	
Goedegebuure-de Graaf, Cornelia	Stavenisse	
Hage, Abraham Cornelis	Stavenisse	
Hage, Adriaan	Stavenisse	
Hage, Cornelis	Stavenisse	
Hage, Cornelis Pieter	Stavenisse	
Hage, Elizabeth	Stavenisse	
Hage, Izaak	Stavenisse	
Hage, Izaak Cornelis Johannes	Stavenisse	
Hage, Jacob	Stavenisse	
Hage, Jacobus	Stavenisse	
Hage, Jan	Stavenisse	
Hage, Jannetje	Stavenisse	
Hage, Johanna Jacoba	Stavenisse	
Hage, Johanna Pieterella	Stavenisse	1
Hage, Johannes Jacob	Stavenisse	
Hage, Leendert	Stavenisse	
Hage, Neeltje	Stavenisse	

Hage, Pieterella Catharina	Stavenisse	
Hage-de Rijke, Lisseija	Stavenisse	
Hage-Hage, Fora Fransina	Stavenisse	
Hage-Klaasse, Pieterella	Stavenisse	
Hage-Klippel, Maatje Helena	Stavenisse	
Hage-Koeman, Pieterella Jozina	Stavenisse	1
Hage-Luijk, Johanna	Stavenisse	1
Hage-Luijk, Pieterella Adriana	Stavenisse	
Hage-Sonke, Wilhelmina Janna	Stavenisse	
Hage-van Engelen, Adriana Kaatje	Stavenisse	
Hage-van Iwaarden, Jannetje	Stavenisse	1
Heijboer, Louis Eliza	Stavenisse	
Heijboer-de Graaf, Johanna Dina Cornelia	Stavenisse	
Hout, Dirk Jacob	Stavenisse	
Hout-Moerland, Geertje	Stavenisse	
Koeman-Luijk, Jannetje Johanna	Stavenisse	
Leenhouts, Jannis Marinus	Stavenisse	
Leenhouts, Johanna Martina	Stavenisse	
Leenhouts, Marinus	Stavenisse	
Leenhouts, Martina Johanna	Stavenisse	
Leenhouts-Plansoen, Maatje Janna	Stavenisse	
Leenhouts-Rottier, Johanna	Stavenisse	
Luijk, Christiaan	Stavenisse	
Luijk, Marina	Stavenisse	
Luijk-Stoutjesdijk, Jacoba Izabella	Stavenisse	
Moerland, Adriaan Cornelis	Stavenisse	
Moerland, Dirk Leendert	Stavenisse	
Moerland, Izak Jacob	Stavenisse	
Moerland, Jacobus Martinus	Stavenisse	
Moerland, Leendert	Stavenisse	
Moerland, Maria Levina	Stavenisse	
Moerland, Willem	Stavenisse	
Moerland-Overbeeke, Jannetje	Stavenisse	
Moerland-van Oeveren, Cornelia	Stavenisse	
Mol, Adriana	Stavenisse	
Mol, Cornelia Adriana	Stavenisse	
Mol, Jacob Arie	Stavenisse	
Mol, Jacobus Marinus	Stavenisse	
Mol, Maria	Stavenisse	
Mol-de Graaf, Dina Cornelia Johanna	Stavenisse	
Neele, Jacob Karel Pieter	Stavenisse	
Neele-Wesdorp, Lisseija	Stavenisse	
Oosdijk, Marinus	Stavenisse	

Oosdijk, Marinus	Stavenisse	
Oosdijk-de Vos, Willemetje	Stavenisse	
Oosdijk-Wesdorp, Pieterrella	Stavenisse	
Potappel, Leendert Johannes	Stavenisse	
Potappel, Pieter Jacob	Stavenisse	
Potappel-Dorst, Gerarda	Stavenisse	
Quist, Anthonie	Stavenisse	
Quist, Arie Cornelis	Stavenisse	
Quist, Geertje Adriana	Stavenisse	
Riedijk, Abel	Stavenisse	
Riedijk, Adrianus Abraham	Stavenisse	
Riedijk, Geertruida	Stavenisse	
Riedijk, Jacob Dingeman	Stavenisse	
Riedijk-Stoutjesdijk, Willemina Suzanna	Stavenisse	
Steendijk, Cornelis Pieter	Stavenisse	
Steendijk-Riedijk, Pieterrella Geertruida	Stavenisse	
Stoel, Jacob	Stavenisse	
Stoutjesdijk, Jan	Stavenisse	
Stoutjesdijk, Martinus	Stavenisse	
Stoutjesdijk, Pieterrella Willemina	Stavenisse	
Stoutjesdijk, Wilhelmina	Stavenisse	
Stoutjesdijk-van Oeveren, Johanna	Stavenisse	1
van 't Veer, Adriaan	Stavenisse	
van 't Veer, Izabella Helena	Stavenisse	
van 't Veer-Hage, Izabella Helena	Stavenisse	
van Bloppoel, Adriana	Stavenisse	1
van Bloppoel, Jacob	Stavenisse	
van Bloppoel-Quist, Anthonetta Pieterrella	Stavenisse	
van der Reest, Abel Jan	Stavenisse	
van der Reest-Wesdorp, Helena	Stavenisse	
van Iwaarden-Priem, Tannetje	Stavenisse	
van Oeveren, Maria Johanna	Stavenisse	
van Oeveren, Pieter Johannes	Stavenisse	
van Oeveren-Potappel, Clasina Johanna	Stavenisse	
van Vossen, Hubrecht	Stavenisse	
van Zorge-Kievit, Davida Maria	Stavenisse	
van Zuien, Adriaan Jacob	Stavenisse	
van Zuien, Jacob Adriaan	Stavenisse	
van Zuien, Neeltje Cornelia	Stavenisse	
van Zuien-Stoutjesdijk, Janna Pieterrella	Stavenisse	
van Zuien-Wesdorp, Dingena Cornelia	Stavenisse	
Vermaas, Jan Johannes	Stavenisse	
Vermaas, Johannes Pieter Jan	Stavenisse	

Vermaas-Hage, Pieterella	Stavenisse	
Vroegop, Jacobus	Stavenisse	
Vroegop, Neeltje	Stavenisse	
Vroegop, Willem Cornelis	Stavenisse	
Vroegop-Moerland, Jacoba	Stavenisse	
Wesdorp, Elizabeth	Stavenisse	
Wesdorp-Hage, Tannetje	Stavenisse	
Wielaard, Adriaan	Stavenisse	
Wielaard, Albert	Stavenisse	
Wielaard, Gerard	Stavenisse	
Wielaard, Jan	Stavenisse	
Wielaard, Martinus Willem	Stavenisse	
Wielaard, Pieter	Stavenisse	
Wielaard, Willem	Stavenisse	
Wielaard, Willem Anthonie	Stavenisse	
Wielaard, Willem Martinus	Stavenisse	
Wielaard-Hendrikse, Neeltje Maria	Stavenisse	
Wielaard-Steendijk, Geertruida Kaatje	Stavenisse	
Wielaard-van Beveren, Elizabeth Helena	Stavenisse	
Wielaard-Wesdorp, Aaltje		

Voor alle statistieken:
<http://www.deramp.nl/>

REFORMATORISCH DAGBLAD OVER DE RAMP

"Er gaat iets verschrikkelijks gebeuren"

Woensdag 31 januari 2018 Reformatorisch Dagblad tekst L. Vogelaar

"Mijn moeder had de hele dag al geroepen: "Er gaat iets verschrikkelijks gebeuren, en ik weet niet wat." Mijn vader moest nog een boodschap doen, maar hij mocht van moeder niet weg."

E. Scherpenisse uit Sint Maartensdijk, het dorp waar hij ook de ramp meemaakte, was destijds 10 jaar en herinnert het zich nog levendig. Zijn verhaal is als het refrein dat zo vaak in het rampgebied wordt gehoord: storm, dakpannen van het dak, toch naar bed, wakker geroepen, geprobeerd wat spullen te redden, voor het water gevlucht, op zolder gezeten, roeiboten zien varen.

Het was de opa van zijn latere vrouw die hen wekte door op de luiken te slaan en te roepen: "Kom vlug uit bed, want het zeewater komt al over de vloedplanken."

Vader, moeder, zoon van 10, dochtertje van 2, ze stonden alle vier op. "Mijn ouders gingen de meubels in de bedstee stapelen. Achteraf was dit geen goede beslissing, want we verloren er tijd door. We gingen naar oma, die in een oud boerenhuis van drie verdiepingen woonde. Het water stond al tot mijn borst. We konden geen van allen zwemmen."

Terwijl ze oma's huis probeerden te bereiken, zei moeder: "Dit was het waar ik de hele dag zo bang voor was." En hoe zou het met haar ouders, broers en zussen in Stavenisse zijn?

"Opa en oma Quaak woonden daar met hun gezin op een boerderijtje, pal onder de zeedijk. Mijn vader probeerde er 's maandags via de binnendijken te komen, maar kon bij de Oudelandsedijk niet verder. Hij zag daar wel dat de boerderij van opa en oma nog overeind stond. Onderweg zag hij verdronken mensen tussen het wrakhout. Drie van hen kende hij.

Zo kwam hij thuis: "Misschien leven je ouders, broers en zussen nog, want het huis staat nog overeind." Mijn tante vertelde later hoe het bij hen was gegaan. Zij was 13 jaar en hoorde veel herrie: de dieren verdronken in de stal. In paniek rende ze de trap af en wilde de deur naar buiten opendoen. Dat lukte echter niet: later bleek dat het water al tot de dakgoot stond."

Ze sloeg het raam naast de deur kapot. "Toen kwam er een vloedgolf naar binnen. Mijn tante schreeuwde heel hard, zodat opa en oma werden gealarmeerd en op het nippertje nog de trap wisten te bereiken. Zonder iets mee te nemen kwamen ze boven."

Bij vloed stroomde het water het huis in, bij eb er weer uit, door het kapotgeslagen raam. De vluchtelingen op zolder hadden dorst. "Toen kwam de fruitschaal eraan drijven, vol appels. Een van de zussen pakte hem uit het water. Een appeltje voor de dorst. Geloof maar dat er niets bij geval gebeurt.

Drie dagen hebben ze op zolder moeten doorbrengen, acht personen, zonder eten en drinken. Toen konden ze naar de dijk met een rubberboot die uit een vliegtuig was gegooit."

"Jullie zullen dit overleven"

Linge.

beeld A. A. Lingen-Pols

tekst RD

Dr. Wim Linge uit Bergambacht doet al vijftien jaar vrijwilligerswerk voor Dorcas: "Ik weet wat het is om alles kwijt te raken. Door de watersnood." Die kostte zijn oma het leven.

Het gebeurde in Krimpen aan den IJssel. "De polder heet écht Stormpolder - het is nu industrieterrein -, en het dijkje heette écht Stormpolderdijk", schrijft Aagje A. Lingen-Pols. En ze noteerde Linges verhaal over de storm van 65 jaar geleden:

"Ik was 9 jaar en (nog) enig kind van Cent Linge (1922-2016) en Johanna Geneugelijk (1922-2011). We woonden eerst zelfstandig aan de Stormpolderdijk, vlak bij scheepswerf Van der Giessen, maar toen opa Linge in 1951 stierf, zijn wij bij opoe Linge in gaan wonen op Stormpolderdijk 132. Ik was heel graag bij haar. Voordat wij bij haar inwoonden, mocht ik vaak bij haar blijven slapen. Ze noemde mij Wimpie."

Ten tijde van de watersnood was Wims, moeder ongeveer vier maanden in verwachting van zijn zus. Hij herinnert zich de alarmerende berichten over hoogwater en nog hoger water. "Mijn ouders wilden naar de kantine van Hollandia vluchten, een bedrijf verderop langs de Stormpolderdijk, maar opoe wilde niet. Ze zei: "De vorige keer (1916) is er ook niets gebeurd, ons huis bleef toen óók staan."

Dus wij bleven. Toen het water over de dijk kwam, brachten mijn ouders zo veel mogelijk huisraad naar boven. Beneden kwam het al blank te staan. Op het laatst zaten we allemaal op de bovenverdieping, waar ook al snel het water kwam."

Overleven

"Door een raampje boven hebben we de dijk door zien breken. Eerst kwam het water eroverheen. Het kalfde de binnenkant van de dijk af, waarna hij doorbrak. Het water gutste voor onze ogen de Stormpolder in. Het werd één donkere watermassa in de polder. Opoe en ik zaten intussen in één deken gewikkeld tegen de schoorsteen die midden op de zolder het dak uitging. Toen kwamen de tonnen van de Koolteerfabriek, voortgestuwd door wind en water, met rap tempo op ons huis aan. Mijn vader zat voor het raampje van de achtergevel en mijn moeder bij dat van de voorgevel om op te letten wat er gebeurde als die tonnen tegen onze gevels botsten.

Dat ging zó hard dat eerst de voorgevel en daarna de achtergevel instortte. Op dat moment zei opoe tegen mij: *"Wimpie, jullie zullen dit overleven, maar ik niet."*

Dat was het laatste wat ik van haar hoorde. Daarna stortte het dak in."

Door het gat

"Opoe en ik zaten in het midden op de zoldervloer, onder de nok. Vader en moeder sprongen het water in en hielden zich vast aan de dakrand. Mijn vader, die kon zwemmen, klom eerst het dak op en toen hoorde hij mij gelukkig schreeuwen: "Papa, papa." Hij stak zijn hand uit door het gat waar de schoorsteen had gezeten en trok mij naar boven, ook het dak op.

Toen liep alles onder water. Mijn vader heeft nog geprobeerd opoe (zijn moeder) onder water te zoeken, maar vond haar niet. Daarna heeft hij samen met mij mijn moeder, die niet kon zwemmen er nog aan de dakrand hing, het dak opgetrokken. Daar hebben we met z'n drieën ongeveer een halfuur kletsnat in de kou gezeten. Ik had alleen m'n pyjama aan."

Dak naar de dijk

"Het dak met ons erop dreef langzaam richting de dijk. Aan een houten lantaarnpaal konden we zien waar die was. Mijn vader wilde met ons over de Stormpolderdijk naar het dijkhuis van buurman Buijs lopen/waden, dat nog stevig overeind stond. Het was ongeveer 200 meter lopen. Maar hoe vind je een dijk onder water en hoe weet je waar er nog meer dijkdoorbraken zitten? Dat was een heel spannende onderneming. Ik hing tussen mijn vader en moeder in, anders zou ik te veel onder water terechtgekomen zijn. We liepen in zo'n 70 centimeter water. Gelukkig was er geen gat meer onderweg en kwamen we bij het dijkhuis van de buren aan. Daar hebben we in de kou gezeten tot het pontje Stormpolder-Bolnes ons kwam redden.

Intussen was het zondagmorgen 1februari.

Opoe heeft gelijk gehad: wij overleefden de ramp en zij niet. Enkele dagen later begon het leeg pompen van de polder. Opoe werd gevonden in een sloot achter de plaats waar ons huis had gestaan. 1

Opoe Lena Linge-Vuik was 78 jaar. Niemand praatte meer over haar, ik heb haar niet meer mogen of kunnen zien en ben niet bij haar begrafenis geweest. Tegenwoordig zou je met zo'n ramp allerlei hulp krijgen om het te verwerken. Dat was in die tijd absoluut niet aan de orde."

Alles kwijt

We werden naar het verenigingsgebouw gebracht onder aan de Tuinstraat, dat ingericht was voor noodopvang. Alle natte kleding uit en onder de wol om warm te worden. Daarna werd er voor ons een tijdelijke woonplek gezocht. Ik kwam in een ander huis terecht dan mijn ouders. Ik moest naar tante Geertrui, - een zus van mijn - vader, en mijn ouders gingen naar oom Jan, mijn vaders oudste broer. Daar hebben we ongeveer drie maanden gewoond, gescheiden van elkaar.

Ik kreeg vreemde kleding aan en moest daarmee naar school. Dat vond ik verschrikkelijk. Er was helemaal niets van mijzelf bij. Ik was immers álles kwijt. Het heeft wel een week of vijf geduurd voordat ik naar school wilde in die vreemde kleding."

Amfibievoertuig

"Na drie maanden kregen wij onderdak bij de familie Neven op de IJsseldijk. Dit gezin stond een gedeelte van het huis af, waar wij zelfstandig konden wonen. Daar is in juni mijn zusje geboren. Ze heet Neeltje Lena, naar beide oma's. Ook ben ik met mijn vader mee geweest naar de Zuid-Hollandse eilanden om te helpen opruimen. Ik zie mezelf nog door het water rijden en varen met zo'n amfibievoertuig. Daar heb ik veel gezien. In Stormpolder ben ik na de ramp een tijdlang niet geweest.

Later werden er, speciaal voor de 'Stormpoldermensen' die hun huis kwijt waren geraakt, in de

Julianastraat duplexwoningen gebouwd. Mijn vader vond het daar helemaal niet fijn. Hij wilde eigenlijk alleen maar in de Stormpolder wonen, maar dat kon niet meer."

Dicht bij de Stormpolder kwam in 1958 de stormvloedkering in de Hollandsche IJssel gereed, als eerste van een lange reeks maatregelen om de veiligheid te verbeteren.

"De deur ging nog"

tekst L. Vogelaar

Met uiterste krachtsinspanning wisten Adri van Hoepen en zijn moeder de kamerdeur open te krijgen. Terwijl het water snel steeg, worstelden ze zich' naar de trap. Het hele gezin overleefde de watersnood. "De Heere heeft ons wonderlijk bewaard."

Kruiningers die op zaterdagavond 31 januari aan de waterkant stonden, zagen wat ook elders op de eilanden werd waargenomen: het moest eb zijn, maar het water stond zo hoog als tijdens de vloed. En toch ging bijna iedereen gewoon slapen.

In huize Van Hoepen kwam van slapen niet veel. Vader was politieagent en was opgeroepen. Moeden Adri (15), Anny (12) en Rinus (5) waren daardoor ongerust.

"Vader is met zijn collega Van Raaijen op een motor-met-zijspan de polder ingereden om mensen te waarschuwen", zeggen Adri en Anny. "Toen het water kwam, zijn ze snel teruggereden. Ze wisten bijtijds het dorp te bereiken." Doordat bij de Veerhaven van Kruiningen de vloeddeuren in de de coupure niet op tijd gesloten waren, sloeg de Westerschelde het veerplateau met de havendijken weg. Door de kracht van het water werden de reservesteiger en de veerboot Willemsdorp door het gat de polder ingesleurd. In zeer korte tijd liep de Kruiningerpolder (1400 hectare) onder water. Niet alleen bij de Veerhaven, maar ook bij de Polderweg (Den Inkel) en bij de Sandeeweg brak de Westerscheldedijk door.

Water in huis

Anny en Rinus van Hoepen waren bij hun moeder in bed gekropen, maar Adri zat in zijn kamervoor het raam. Opeens zag hij iets wits over het land dichtbij komen. Hij liep naar zijn moeder: "Het lijkt wel sneeuw."

Het was schuim op een watergolf die op het dorp afstormde. "We zijn naar beneden gegaan en ik heb met moeder geprobeerd het orgel op een paar stoelen te zetten", zegt Adri. "Dat lukte natuurlijk niet."

"De kippen!" zei moeder, en ze wilde naar buiten om de dieren te redden. "Mama, niet doen!"

riep Anny. "Ik had Rinus op tafel gezet; hij hield me angstig vast", herinnert ze zich. "Toen kwam het water het huis in en zoog de kamerdeur dicht. De kolenkachel ging sissend uit."

Het water steeg snel. "Moeder en Adri trokken aan de kamerdeur en wisten hem half open te krijgen, zodat ik, met Rinus op mijn arm, naar de trap kon en daarna zij ook. Het was een wonder dat we eruit kwamen. In andere huizen zijn mensen verdronken omdat ze de deur niet meer open kregen.

Toen moeder als laatste op de trap stond, ging de telefoon. Die hing dicht bij de trap. Ze nam op, terwijl ze in het water stond. Vader belde; hij zei: "Ik ben veilig; ik ben bij Poortvliet in huis. Ga maar gauw naar boven."

Bonkende meubels

Moeder ging op de rand van haar bed zitten, Adri aan de ene kant, Anny en Rinus aan de andere kant van haar. "Toen heeft ze met ons gebeden."

Buiten stond een sterke stroming. "We hadden een stevige voordeur, maar hij klapte toch open. We gingen elke keer bij de trap kijken: weer een tree, weer een tree. Er bleven maar drie treden droog, Er hing een rioollucht in huis. Onder ons hoorden we drijvende meubels tegen het plafond bonken. Elke keer als het water een volgende plank in de kast bereikte, hoorden we serviesgoed rinkelend omvallen."

Eten was er niet, zegt Anny. "Er lagen alleen wat appels. Ik vroeg: Is dit de zondvloed? Dat verhaal had ik horen voorlezen uit de kinderbijbel van Vreugdenhil."

Adri zag door het raam, van alles voorbijrijden; strobalen, dode dieren, wrakhout, de kap van een boerderij. In de lagere huisjes aan de overkant van de Zandweg stond het water op zolder. "De overburen maakten een gat in het dak om naar buiten te kunnen klimmen."

Redders uit Yerseke

Toen het eb werd, zakte het water wat. 's Middags zag Adri een roeiboot dichterbij komen. "Er zaten twee vissers uit Yerseke in. Ze voeren de punt van hun boot de gang in, waardoor we vanaf de trap konden instappen. We denken met veel respect aan, onze redders terug. Vanwege de sterke stroming hadden ze moeite de Zanddijk te bereiken."

Anny hield haar pop vastgeklemd; "uit angst hield ik haar zo stevig vast dat ze kapot was toen we uit de boot stapten. Een dokte uit Goes bracht ons naar Yerseke."

Janny, de vrouw van Adri, die toen in Yerseke woonde: "Ons dorp is niet ondergestroomd, maar ik heb later wel vaak angst gehad als het stormde. In Ridderkerk, waar we 38 jaar woonden, heb ik een keer een hele nacht wakker gelegen."

Van de 62 slachtoffers in de gemeente Kruiningen zijn er vier nooit teruggevonden. In verscheidene gezinnen overleefde niemand de watersnood. Adri's vriend Frans van Burg is lang vermist geweest. Hij is pas na maanden gevonden, in een sloot, half onder het zand. Willy Balkenende, een vriendinnetje bij wie Anny van Hoepen vaak thuis speelde, was ook verdronken.

Indruk

Na enkele weken kwam ook vader Van Hoepen naar Yerseke. "Dat was een emotionele ontmoeting. We waren allemaal gespaard gebleven! Vader zat in een hoger gelegen huis, boven garage Poortvliet, en had naar de Markt kunnen waden toen het eb was. Vervolgens had hij de handen vol aan alle mensen die hulp nodig hadden."

De eerste zondag in Yerseke maakte indruk. Adri. "Ds. F. J. Dieleman, predikant in de Gereformeerde Gemeenten, sprak de evacués aan. We gingen ook bij hem op de catechisatie. Een gunnende man, met een groot invoelingsvermogen. Je ging met indrukken naar huis."

We waren inmiddels niet meer bij elkaar", zegt Adri. "Moeder ging met Anny en Rinus naar schoenmaker Meeuse aan het Kerkplein."

Ik kwam bij kleermaker C. J. Gebraad, ouderling in de Gereformeerde gemeente, in huis. Open en gunnend sprak hij over het geestelijk leven. Het onderwijs dat hij gaf, is meer dan twintig jaar later teruggekomen, nadat de Heere me stilzette."

Bloeiende bomen

Het gezin Van Hoepen kon een gemeubileerd huisje betrekken. "Ons eigen veilige huis was er niet meer. Later realiseerden we ons hoe snel het was gegaan.

Als we over de Zanddijk, richting Kruiningen reden, zag je het dorp liggen in een grote watervlakte. In het voorjaar stonden de fruitbomen in bloei. Alleen hun kruin stak boven het water uit. Een bijzonder gezicht. Pas later gingen ze dood door het zout."

In een grote villa aan de Markt in Kruiningen, het hoogste gedeelte van het dorp, was op de eerste verdieping tijdelijk een politiebureau ingericht. ,We mochten soms met vader meevaren als hij op patrouille ging, in een vlet van de genie uit Keizersveer. Dan zagen we de gaten in de dijk, maar vanwege de sterke stroming mochten we niet dichtbij komen."

Broer en zus zeggen dikwijls tegen elkaar: we zijn wonderlijk bewaard. Adri: 's Zondagmorgens lees ik altijd Psalm 91 en 93. Als het dan gaat over het bruisen van de grote wateren met ik altijd aan de ramp denken."

UREN OP EEN WIEBELEND DAK IN BATTENOORD

tekst L. Vogelaar. beeld fam. Vreeswijk

Naar de zolder. Naar het dak. Toen op de vrachtwagen. Nee, toch terug naar het dak.

P. Vreeswijk, nu woonachtig in Nieuwe-Tonge, maakte angstige uren mee in het gehucht **Battenoord**.

Op zaterdagavond 31 januari 1953 - ik was 15 jaar - was mijn vriend **Hans van Erkel** bij ons op visite. Tijdens het dammen hoorden we de wind om het huis gieren, maar dat gebeurde wel meer. Ons huis stond op de Battenoordsedijk en daarachter was de vlakke polder, zodat we de wind altijd uit de eerste hand hadden.

Hans ging rond 10 uur naar huis.' We spraken af dat hij gauw terug zou komen. We beseften geen van beiden dat dit een afscheid voor altijd was. Hij is die nacht met ***zijn ouders en zijn drie broertjes - Kees, Wim en Adrie*** - verdronken.

Nachtelijk alarm

Rond halfdrie in de nacht werden we gewekt door gebons op de luiken voor de ramen. Toen mijn vader de voordeur opendeed, hoorde ik onze buurman zeggen dat het gevaarlijk hoogwater was.

Vader, moeder, mijn zus en ik kleeadden ons aan. Dat deden we bij onweer ook altijd. Mijn broertjes Paulus en Arend lieten we nog boven liggen. Vader stookte de kachel wat op. Niet lang daarna kwam enkele burens naar ons toe omdat ons huis op de dijk stond. Vader haalde de etenswaren uit de kelder omhoog, want die zou het eerst vollopen. Brandweerlieden die droge sokken kwamen halen, vertelden over een vrouw die werd vermist.

Vloedgolf

Een buurvrouw, ongerust over haar man en zoon die waren achtergebleven om de koeien los te snijden, vroeg mijn vader te gaan kijken. Mijn moeder was hier erg op tegen, maar vader zette door. Hij heeft de boerderij niet kunnen bereiken, want kort na zijn vertrek bezweek de waterkering. Tussen Battenoord en de Hoek van Sint Jacob vielen er dertien gaten in de buitendijk. Die was verzwakt door het wegspoelen van het binnentalud.

Door de gaten kwam een vloedgolf. Vader zag dit gebeuren en vluchtte terug. Hij wist ons huis op het nippertje te bereiken. De voordeur, die naar buiten openging, kon hij nauwelijks openkrijgen.

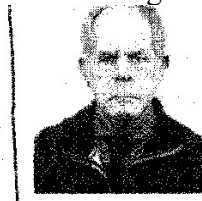
We vluchtten naar de zolder. Eenmaal boven keken we elkaar bij het licht van de stallantaarn angstig aan. De omvang van het gebeurde konden we niet overzien.

Paulus en Arend lagen nog steeds op bed. Mijn vader en moeder gingen met anderen naar hun slaapkamer aan het eind van de zolder. Door het raam zagen ze hoe de auto's die door burgemeester Van Hofwegen naar Battenoord waren gestuurd om de vrouwen en kinderen op te halen, door de sterke stroming van de dijk spoelden en kantelend door het kolkende water werden verzvolgen.

Scheuren in de muur

Plotseling werd ik opgeschrikt door een onbekend geluid, boven het geloei van de storm uit. Tot mijn schrik zag ik een scheur in de muur waar ik mijn hand in kon steken. Op dat moment kwamen mijn ouders uit de slaapkamer, omdat er ook in de voorgevel scheuren waren ontstaan. Achteraf hebben we ontdekt hoe dat kwam. Een vrachtwagen was voor ons huis tot stilstand gekomen. De eigenaar was door de burgemeester opgeroepen. Deze vrachtauto heeft de sterke stroom voor ons huis omgebogen en daardoor werden zowel de voorgevel van het huis als de achtergevel van de schuur ondermijnd.

Het huis begon te kraken en te schudden. Mijn moeder riep in paniek dat Arend nog op bed lag. Vader rende erheen en kwam terug met Arend, gewikkeld in een deken, in zijn armen. Ik zag hoe

vader over een spleet moest springen die in de zolder was ontstaan. Net op tijd, want de voorgevel brak af. We zagen een deel van de zolder, met daarop de brandende stallantaarn, wegdrijven totdat deze omsloeg.

Een uitweg

Het middendeel, een stuk van ongeveer 3 meter, bleef aan de middenmuur hangen en daar stonden vijftien mensen op. We hadden vrij uitzicht en konden in de schemering Battenoord zien liggen. We zaten droog, maar voelden ons verre van veilig. We zagen het water met zo veel kracht langsstromen dat we veronderstelden dat de rest van het huis geen stand zou houden. Uit menig hart rees een gebed op om redding en uitkomst.

Er werd overlegd wat we moesten doen als het huis zou instorten. Er was maar één mogelijkheid om het kleine stuk zolder te verlaten, maar die was verre van eenvoudig. Er was een dakraam aan de zijde waar de wind niet op stond, ongeveer 40 bij 40 centimeter groot. Je moest ergens op gaan staan om het te bereiken. Het enige wat voorhanden was, was een slaapkamerstoel. Vader ging erop staan en zag tot zijn grote verbazing dat er enkele mannen op het dak zaten. Dat waren de chauffeurs en helpers van de auto's die ze met de mensen die erin zaten niet meer vooruit konden krijgen. Zij konden, met inspanning van hun laatste krachten, nog in de luwte van ons huis komen. Ze hadden hun toevlucht gezocht op de vrachtwagen die voor ons huis stond. Ze waren op de cabine gaan staan en toen op elkaars schouder en hadden zo het dak bereikt.

Er werd eerst plaatsgemaakt door dakpannen te verwijderen, zodat de mensen die naar het dak moesten zich aan de panlatten konden vasthouden. De situatie die ontstond toen allen, groot en klein, door het dakraam moesten, is niet te beschrijven, maar door de angst gedreven lukte het ons. Van binnenuit werden we erdoor geduwd en van buitenaf werd er aan ons getrokken en zo kwamen we allen op het dak, waar de pannen van afgegooid waren.

We klampten ons angstig aan de latten vast. Er waren inmiddels **negentien personen**. Niemand sprak, maar uit veler harten klom een gebed op tot God om redding.

Konijntjes

Doordat de wind tegen de achterzijde van het huis blies en het stuk dak waar we op zaten alleen maar op de binnenmuur rustte, bewoog het heen en weer. We voelden ons niet veilig op het wiebelende dak en vonden het raadzamer op de vrachtwagen

te gaan staan. Er werd een stuk touw aan de panlatten gebonden en daarlangs moest iedereen zich laten zakken. Op de vrachtwagen werden we opgevangen door de mannen die daar eerst naartoe waren gegaan.

Sommigen stonden op de laadbak en anderen zaten op de cabine. Vader zat met Arend op schoot in de cabine en ik met mijn oudste broertje Paulus op de motorkap. Met één hand hield ik de spiegel vast en met de andere hand een beugel aan de voorruit. Het was een oude legervrachtwagen, waarvan de voorruit openkon.

Terwijl we op de auto zaten, vroeg Paulus hoe het nu met de jonge konijntjes zou zijn die hij die zaterdag had gekregen. Ik zei dat ik dat niet wist, maar dat ze mogelijk verdronken waren. Dat wilde hij niet geloven, maar na een poosje zei hij: "Jij kunt makkelijk praten, want jij hebt eenden en die kunnen goed zwemmen."

Van de vrachtauto gevallen

Wij voelden ons in het begin tamelijk veilig. We zaten uit de sterke wind en voelden het dak niet meer bewegen. Dat duurde echter niet lang, want al spoedig bemerkte mijn vader dat de vrachtwagen wegzakte. Hij werd nat in de cabine. Hij is toen op de laadbak gaan staan met Arend op zijn arm.

We hoorden niets anders dan het geloei van de storm. In de schemering kon ik zien dat buurmeisje Mies op de laadbak stond en zich aan het voorschot vasthield. Haar vriendin Leny zat gehurkt naast haar tegen het voorschot.

Mies bukte zich en vroeg Leny hoe het met haar was. Het antwoord heb ik niet gehoord en wat er daarna gebeurde, weet niemand. Opeens hoorden we een doordringende gil en zagen we nog juist hoe ze elkaar vasthielden en van de laadbak vielen. Ik heb hen niet meer gezien, maar iemand die verder naar achteren op de laadbak stond, heeft Leny nog bij de hand gehad. Die moet dus onder de vrachtwagen doorgespoeld zijn en erachter weer boven zijn gekomen. Niemand heeft Mies nog gezien. Beiden zijn verdronken. Ze zijn op het land achter ons huis gevonden.

De vrachtwagen werd door de stroming steeds verder ondermijnd. We moesten terug naar het dak. Iedereen moest nu worden opgetild of zichzelf optrekken.

Na veel inspanning kwamen we boven.

Uren hebben we op het nog steeds bewegende dak gezeten. We hoorden hulpgeroep. Een van de chauffeurs scheen met zijn zaklantaarn in de richting van het geluid. Toen ik over de nok keek, zag ik een vlot voorbijrijden met daarop een man met zijn zoontje. Hun huis aan de Sint Pietersweg was verwoest en de moeder was verdronken. Het vlot strandde even later tegen een klamp stro bij de boerderij van onze buurman. Toen het wat lichter begon te worden, konden ze worden gered.

Er werd weinig gesproken. We waren vervuld met angst en zorg. We wisten immers niet of het wankende stuk dak het wel kon uithouden tegen de geweldige krachten van de loeiende noordwestenwind. Wel kon je merken dat de stroming wat afnam. Het land binnen de dijken stond nu geheel onder water en daardoor was het niveauverschil kleiner geworden.

Dragen over de dijk

Na enkele uren meenden we dat het water wat zakte. Iemand gooide een dakpan omlaag. Tot onze teleurstelling hoorden we alleen maar een plons. Na een poosje probeerden we het weer en toen hoorden we de dakpan stukvallen.

Vanaf het dak klommen we via de vrachtwagen naar de dijk. Tenminste, wat er nog van over was. Door de sterke stroming was de dijk afgekalfd. Er was nog maar een smalle strook van het geasfalteerde gedeelte over.

Verkleumd liepen we in colonne richting Battenoord. Daar had men gezien dat er nog een stuk van ons huis stond en dat er met een zaklantaarn was geseind. Daarom gingen de havenmeester en een assistent op pad. We kwamen hen bij de boerderij van Izaak Vreeswijk tegen.

Zelf kon ik niet lopen; daarom droeg een man me op de rug. Ik zag dat mijn vader struikelde en bijna in het water viel. Hij had mijn jongste broertje Arend nog steeds op de arm en trapte toen op de punt van deken waarin hij was gewikkeld. Verderop lag een kruiwagen langs de dijk. Daar werd ik ingezet, met Arend op schoot, en zo zijn we naar Battenoord gereden. Voor mijn gevoel was het in de kruiwagen veel slechter dan op de rug, omdat de man die duwde, dit nooit eerder had gedaan en er de grootste moeite mee had om overeind te blijven.

Op Battenoord was er maar één plaats waar we konden verblijven: in het huis van de havenmeester, [Luchtenburg] hoog op de dijk en niet beschadigd. We zaten versuft bij elkaar. Eten was er veel te weinig en drinken helemaal niet.

Suikerziekte

Er was veel zorg, vooral in het gezin van onze buren. De jongste dochter, Mies, was vermist en de oudste dochter, Siena, had suikerziekte. Zij had bij het vertrek uit hun huis de injectiespuit met insuline niet mee kunnen nemen. Er werd met een vlag geseind naar een helikopter, maar die vloog verder.

Toen het bericht kwam dat Herkingen bereikbaar was, werd besloten op pad te gaan. Ik kon mijn rechterbeen niet buigen. Met andere kinderen en met een oude vrouw die niet kon lopen, werd ik op een oude handkar vervoerd, onder een paar dekens. Om de gorzen te bereiken, moesten we eerst over een dijkje tussen de haven en het spui. Het was te smal voor de kar, dus we reden over de dijkhelling. We waren heel angstig, want we kwamen over de opengezette sluis waar het water doorheen kolkte. Maar het was de enige mogelijkheid.

Naar Capelle

In de dorpsherberg van Herkingen werd mijn been verzorgd door de EHBO. We kregen daar voor het eerst, na zo veel uren, wat eten en drinken. Een kop soep: heerlijk, na al de ontberingen.

Per auto ging het naar Dirksland. Het was een vreemde gewaarwording om in een dorp te komen waar geen water stond. Na een overnachting in de hervormde pastorie gingen we met een vrachtschip naar Rotterdam. In het scheepsruim was een laag stro gelegd. Het rook er niet fris, want de luiken moesten dichtblijven vanwege de harde wind.

Vanaf de Parkkade werden we naar de Ahoyhallen gebracht. Daar werd het verband om mijn been losgemaakt. De infectie bleek door het zoute water genezen te zijn. We vonden onderdak bij gezinnen aan de Capelseweg in Capelle aan den IJssel.

In het Watersnoodmuseum in Ouwkerk wordt op 3 februari het boek "Een muur van

water" gepresenteerd (ISBN 978 90 214 0937 5/NUR 320; uitg. Querido, Amsterdam). Teuntje de Haan vertelt daarin over haar vader, die dicht bij de woning van de familie Vreeswijk verdronk tijdens het redden van een kind uit een van de auto's die op weg waren van Battenoord naar Nieuwe-Tonge.

NOG STEEDS DE VRAAG: WAAROM WIJ NIET?

tekst Jan Dirk van Scheyen

Het wonder van Colijnsplaat spreekt tot de verbeelding van de huidige generatie. Doeta Aartsma (20) uit Amsterdam maakte als middelbare scholier samen met een vriendin een film over de bijzondere gebeurtenis waarbij de dijk niet ondanks maar *dankzij* de storm werd gered.

In de rampnacht probeerden tientallen mannen uit het Noord-Bevelandse Colijnsplaat in de gierende storm met hun lichaam de vloedplanken in de coupure van de zeedijk op hun plek te houden. De balken stonden door de kracht van het almaar stijgende water op het punt te bezwijken. Door eendrachtig zo hard mogelijk ertegenaan te duwen probeerde de groep dit te verijdelen. De langste onder hen, die over de dijk heen kon kijken, riep bij iedere aanrollende golf:

"Houwen, jongens!"

Totdat er plotseling iets gebeurde wat iedereen in Colijnsplaat het wonder noemt: vanuit de haven werd het beurtschip Lead door de woedende wind opgelicht en in de lengterichting precies voor de coupure neergekwakt, waardoor het een golfbreker werd. De coupure bleef gespaard en Colijnsplaat werd in die nacht behoed voor een overstroming.

Schrijver K. Norel (1899-1971) schreef een boek over het wonder van Colijnsplaat.

Filmopnamen

"Mijn oom Johan Sturm, die uit Zeeland komt, vertelde mij het verhaal dikwijls. Hij kent bijna iedereen in Colijnsplaat. Ik vond het zo'n bijzonder verhaal", vertelt Doeta Aartsma. "Als kind kwam ik vaak in Colijnsplaat, ik heb er gespeeld op het monument ter herinnering aan het wonder. Toen ik zestien was, moest ik op mijn middelbare school, het' Bonhoeffer College in Castricum, een profielwerkstuk maken. Mijn vriendin Daan van Limburg Stirum en ik besloten om niet een gewoon werkstuk, maar een film te maken. Daarin wilden we familieleden aan het woord laten van de mannen van weleer die in Colijnsplaat de dijk hebben gered. De meeste mannen zijn zelf niet meer in leven. De leraar geschiedenis en andere docenten vonden ons idee maar niks; ze wilden een gewoon werkstuk. Maar uiteindelijk gaf de leraar aardrijkskunde zijn fiat."

De vijf dagen die de meisjes in de herfst van 2015 in Colijnsplaat doorbrachten voor de opnamen werden uiteindelijk de boeiendste uit hun jonge leven, zegt Doeta nu. "De mensen in het dorp waren zo gastvrij en behulpzaam.

Iedereen dacht met ons mee. En ik ben super trots dat de film nadien niet alleen op een drukbezochte bijeenkomst voor de dorpsbewoners te zien was, maar bovendien werd vertoond in het Watersnoodmuseum. Ook Omroep Zeeland besteedde er aandacht aan. Van school kregen we uiteindelijk een 10 voor ons project."

Wonder

Doeta herinnert zich dat de meisjes in de aanloop naar de filmopnamen weleens kibbelden over wie van de twee we nú weer iemand telefonisch moest benaderen om mee te doen aan de film.

"Door het Zeeuwse dialect van de mensen konden we bijna niemand verstaan. Er waren trouwens ook inwoners die niet wilden meewerken. Anderen zeiden dat ze niets te vertellen hadden. Maar uiteindelijk hebben we toch een aantal betrokkenen een mooi verhaal kunnen laten vertellen.

De film duurt ruim zestien minuten en kreeg de titel "De levende dieke" (dijk). Doeta Aartsma:

"Het mooie van dit verhaal is niet alleen dat het een toonbeeld was van grote moed en eensgezindheid onder dorpbewoners. De mannen gaven zich immers als één man om hun dorp te redden. Nee, ook het feit dat de gebeurtenis later mythische vormen aannam en door veel mensen nog steeds als een Godswonder wordt gezien, is heel bijzonder. Waarom liepen zo veel dorpen onder water terwijl juist 'Colijn' werd behouden?

Zelfs vandaag vragen inwoners zich dat nog af."

Een laat monument

Pas in 1992 kreeg het dorp een monument ter herinnering aan het wonder van Colijnsplaat. Gerard de Fouw, medewerker historie van de gemeente Noord-Beveland, weet wel waarom: in de ogen van veel inwoners van het dorp was er niets gebeurd. Dus hoefde er ook geen monument te komen.

De diepere oorzaak lag in de watersnood zelf, althans in wat deze buiten 'Colijn' had aangericht. "Het zeewater was constant aan het stuwen. Het bleef maar stijgen. Totdat op een gegeven moment aan de andere kant van het water, op Schouwen-Duiveland, de dijk het begaf bij Nieuwerkerk. Het water vond toen een uitweg, waardoor het bij Colijnsplaat anderhalve meter zakte. Dat gebeurde overigens nadat het beurtschip Lead voor de coupure was terechtgekomen. Het gevolg was dat de waterdruk opeens sterk afnam. Dat is onze redding geweest, maar wel ten koste van veel mensenlevens."

De Fouw.
beeld Van Scheyen Fotografie

Kortgene en Kats

Dat was niet alleen op Duiveland het geval. Die nacht brak ook de dijk bij Kortgene door. Er was dijkbewaking op Noord-Beveland, maar de prioriteit lag niet bij de dijk van Kortgene. Dat dorp lag relatief in de luwte, aan het Veerse Gat, terwijl Colijnsplaat de volle laag kreeg vanuit de Oosterschelde. De zeedijk daar werd daarom het scherpst bewaakt."

Maar juist in Kortgene ging het mis en niet in Colijnsplaat. Dat had niemand verwacht. Vijftig doden waren er in Kortgene en Kats te betreuren door deze "sluipmoord", zoals De Fouw de dijkdoorbraak noemt: 42 in Kortgene en 8 in Kats. "Er was in Kortgene de vorige dag nog een splinternieuw gemeentehuis in gebruik genomen; het water stond daarbinnen de volgende dag 2,5 meter hoog."

Schouder aan schouder

Lange tijd werd het plaatsen van een monument in Colijnsplaat niet kies bevonden tegenover de slachtoffers in Kortgene en Kats, stelt De Fouw. Neemt niet weg dat in de rampnacht tientallen mannen - van werkman tot schoolmeester en dokter - schouder aan schouder hebben staan duwen om de vloedplanken op hun plek te houden. "Het was: de nood is aan de man, we gáán", zegt De Fouw.

"Achteraf is vastgesteld dat als Colijnsplaat was overstroomd, het water tot aan de dakgoot van de kerk zou hebben gestaan. Dat is 4 meter hoog."

Het is onbekend hoeveel mannen er precies in actie kwamen die nacht. "Omdat de noodklokken luidden, kwamen er wel steeds meer bij. Het moeten er tussen de 50 en de 100 zijn geweest."

Het monument dat er uiteindelijk toch kwam, was een ontwerp van de Vlissingse kunstenaar Jan Haas. Het bestaat uit een hand, een muur en een golf, die de mannen aan de dijk, de dijkcoupure en de zee symboliseren. jongens!"

DE DOKTER KLOPT AAN DE DEUR, CAPELLE

tekst Jan Dirk van Scheyen

Van hun boerenbedrijf spoelde alles weg: schuren, bijgebouwen, vee. Alleen de woning dóórstond de storm en bleef staan. Dat werd hun redding. Maar de familie Geluk moest, zittend op het dak, bijna een etmaal wachten op hulp.

Ria Geluk kan zich de watersnood nog goed herinneren, ook al was ze nog maar 6 jaar oud toen het water kwam. Het gezin. Geluk woonde in **Capelle**, een gehucht tussen Nieuwerkerk, Ouwerkerk en Zierikzee in de Vierbannenpolder.

De burens waren die avond langs geweest om te kaarten. Hun drie kinderen mochten daarom blijven logeren. In de vroege ochtend van zondag 1 februari werd de familie Geluk gewaarschuwd door de huisdokter. Die had in de polder een bevalling gedaan en klopte her en der aan deuren met de jobstijding dat de dijken waren doorgebroken.

"Ik herinner me dat niemand eigenlijk beseftte wat er nu verder ging gebeuren", vertelt Ria Geluk. Ze weet nog dat al snel twee medewerkers van haar vader opdaagden om te helpen. "Ze gingen eerst de koeien melken, maar al vrij vlug werd duidelijk dat ze niet meer terug naar huis konden vanwege het oprukkende water."

Niet huilen

De kinderen moesten worden gewekt. "Mijn zusje en ik kregen van mijn moeder te horen dat we ons gedeisd moesten houden. Zeker omdat de buurkinderen erbij waren zonder hun ouders, wilde mijn moeder niet dat er paniek uitbrak. Ze wilde geen huilende kinderen."

In spanning werd er gewacht op de dingen die komen gingen. Zondagmiddag steeg het water snel door de tweede vloed en besloot de familie Geluk het dak op te klauteren. Daarop stonden twee 'koekoeken'. De pannen rond die dakkapellen werden van het dak gehaald, en ingepakt in winterjassen en dekens wachtten de ouders, Ria en haar zus, de drie buurkinderen en de twee medewerkers op hulp.

Rondom hen louter water.

"Maar je kunt je er geen voorstelling van maken hoe dat was", aldus Ria. "Het was niet alleen het kolkende water, alles wat er in terecht kwam was aan het woelen en bewegen door de genadeloze storm. Het was een puinhoop."

De tweede vloed

Maandagmiddag pas kwam de redding. Twee mosselvisser uit Zierikzee in een roeiboot haalden Ria en de acht anderen na bijna een etmaal van het dak. Maandagmorgen was de storm gaan liggen en bootjes waren in de ondergelopen polder koortsachtig op zoek naar overlevenden. Dat zou nadien nog dagen doorgaan. "Omdat we droog zaten en goed ingepakt waren, hadden we het niet eens zo heel koud.. We zaten op de dakkapel waar je het minst last had van de wind. Er zijn veel ergere drama's geweest." Ria zegt dat er juist bij die tweede vloed zondagmiddag nog heel veel mensen zijn verdronken. "Toen ging het water eigenlijk pas echt rap stijgen. Bij de eerste vloed stond het niet meteen 5 meter hoog. Er zijn bij dat tweede hoogwater ook veel huizen ingestort. Van de 100 inwoners van Capelle zijn er 42 verdronken."

Dijken dicht

Na de redding heeft de familie Geluk bijna drie jaar elders moeten wonen, eerst bij familie in de Noordoostpolder, daarna in de buurt van Steenberg bij bekenden, vervolgens in noodwoningen die inderhaast waren gebouwd op een afgegraven dijk in een nabij de Vierbannenpolder gelegen polder.

Het duurde maanden eer in hun eigen polder de dijken waren gedicht en de droogmaking kon

beginnen. De laatste sluiting was op 6 november 1953, tevens de laatste dijksluiting in het hele rampgebied in Zuidwest-Nederland. Het gat bevond zich bij Ouwerkerk en werd gedicht met de vier caissons waarin tegenwoordig het Watersnoodmuseum is gevestigd. In het totale watersnoodgebied zaten honderd gaten in de dijken. Het was een enorm karwei om die allemaal te herstellen, en hoe langer het duurde, des te breder en groter werden de gaten door de sterke stroming.

Rampenfonds

Over de gebeurtenissen in die februarinacht werd in het gezin Geluk niet veel gepraat. "Er moest gewerkt worden, het leven ging verder", zegt Ria.

Pas toen zij twintig jaar geleden aan de oprichting van het Watersnoodmuseum werkte, kwam het allemaal weer terug.

"Ik ben toen heel erg bezig geweest met wat we hebben meegemaakt. Die ervaringen vormen een belangrijk deel van je leven. Ik heb nog veel vragen, die ik mijn ouders jammer genoeg niet meer kan stellen omdat ze zijn overleden, mijn moeder zelfs op jonge leeftijd. Ik herinner

me dat mijn vader een uitkering kreeg uit het Rampenfonds, maar hoe dat allemaal precies in zijn werk ging, weet ik niet.

Ik heb in spullen van mijn ouders wel lijstjes gevonden waarop ze hun inventaris hadden genoteerd. Dat moest om in aanmerking te kunnen komen voor een vergoeding van het fonds. Pa had ook opgeschreven wat hij aan vee had verloren: drie werkpaarden, vier koeien, twintig varkens en zes kippen. Over al die zaken had ik best nog willen praten, maar ik ken ook mensen die helemaal niet praten over wat ze tijdens de ramp hebben meegemaakt. Ze kunnen het niet, omdat het te erg was."

Woensdag 31 januari 2018 Reformatorisch Dagblad

RAMP '53 HAD ERGER KUNNEN ZIJN

Het weer op 31 januari en 1 februari 1953 was extreem, maar had nog extremer kunnen zijn. Hadden werkelijke alle omstandigheden tegengezet, dan was de vloedgolf die Nederland in diepe rouw dompelde 1 tot 1,5 meter hoger geweest.

"De ramp was erg aldus de Zeeuwse meteoroloog Van den Broeke, maar had nog erger kunnen zijn." De weerman komt tot zijn conclusie na een reconstructie van de weersomstandigheden tijdens de watersnood.

Tussen de storm van 1953 en zijn belangstelling voor het weer ligt een onlosmakelijk verband, zegt de weerman zelf. De kiem voor zijn loopbaan als meteoroloog is volgens Broeke gelegd in de vroege ochtend van 1 februari. Hij was toen zes jaar. Zijn moeder bracht hem door windvlagen en regen naar zijn oom. Die was brugwachter in Vlissingen en woonde op een hoger, en dus veiliger, gelegen deel in de stad. Sindsdien is Broeke aan de meteorologie verknocht. Vanaf die tijd verzamelt hij alle weerberichten en knipt hij de krant op weerkundige wetenswaardigheden. Voor Broeke ging een grote wens in vervulling toen hij aan de slag kon bij het KNMI in De Bilt, eerst als assistent-meteoroloog, later in Vlissingen als weerkundige. Zeven jaar geleden begon hij voor zichzelf met het bureau Meteo Zeeland.

Reconstructie

Met het oog op de herdenking van de watersnood heeft Broeke een reconstructie gemaakt van het weer tijdens de rampdagen. Zijn bevindingen heeft hij op populair-wetenschappelijke manier weergegeven op een eigen website. De meteoroloog komt tot de conclusie dat de ramp van 1953 erger had kunnen zijn dan ze al was. Als werkelijk alles had tegengezet, waren er veel meer slachtoffers gevallen. Grote delen van Zuid-Holland zouden onder water zijn gelopen.

De drie belangrijkste factoren die een grotere ramp hebben voorkomen, zijn volgens Broeke: het afnemen van de storm tijdens de uren waarop de dijken braken, de betrekkelijk lage waterstand van de grote rivieren en het feit dat er geen sprake was van een hoog maar een laag springtij.

Weerkaarten

De watersnoodramp ontstond volgens Broeke door een combinatie van springvloed en een noordwesterstorm. Hij pakt de weerkaarten uit die tijd erbij. Op 29 januari waren er de eerste aanwijzingen dat zich op de Atlantische Oceaan een depressie ontwikkelde, een gebied in de atmosfeer ter grootte van enkele honderden kilometers. Kenmerkend voor een depressie is dat de luchtdruk er lager is dan in de omgeving. Vanwege het verschil tussen het lage- en het hogedrukgebied ontstaat er wind; hoe groter het verschil, hoe krachtiger de wind.

Via de zogeheten westelijke bovenstroming - een luchtlaag tussen de 6 en 10 kilometer hoogte in de atmosfeer met zeer krachtige winden - werd de depressie in de richting van

West-Europa gedirigeerd. De kaart van 30 januari 12.40 uur 's middags geeft aan dat zij naar het zeegebied onder IJsland is verplaatst. Op 31 januari 0.00 uur wordt het noorden van Schotland bereikt. De wind neemt dan sterk in kracht toe: windkracht 10. Broeke wijst naar de lijnen die met ronde bewegingen om het lagedrukgebied (L) en hogedrukgebied (H) heenlopen. Op de plaatsen waarover zo'n lijn, een isobaar, loopt, is de luchtdruk hetzelfde. Liggen de lijnen ver uit elkaar, dan betekent dit dat er weinig wind staat. Liggen de lijnen dicht bij elkaar, dan laat de boodschap zich niet misverstaan: er is veel wind.

Alarmerend

De weerkaart van 31 januari 6.00 uur geeft een alarmerende situatie bij Schotland aan. De wind neemt toe tot kracht 11 en 12. In de vliegende storm voor de kust vergaat dan veerboot Princess Victoria met 153 mensen aan boord. Voor de Nederlandse kust waait het op dat moment stevig, maar niet onrustbarend: er staat windkracht 7 tot 8. Dat verandert als de depressie 's middags de zogenaamde Duitse Bocht neemt en afbuigt naar het zuiden in plaats van de route naar het noorden, richting Noorwegen, te volgen. De wind draait van west naar noordnoordwest. Er barst een geweldige storm los. Voor de kust van Engeland wordt windkracht 12 gemeten. Het lichtschip van het KNMI voor de kust van Goeree registreert windkracht 9 tot 10. Het vaartuig voor de kust van Vlissingen kan geen gegevens verstrekken; het ligt voor reparatie in een van de Zeeuwse havens. Het KNMI moet het in Zeeland doen met gegevens van een landmeetstation in Vlissingen.

Op dat moment is het bij de weerkundigen in De Bilt helder dat Nederland zwaar weer wacht. Al om 11.00 uur was gewaarschuwd voor "flink hoogwater." Om 17.15 uur waarschuwen de meteorologen voor zware noordwesterstorm, windkracht 10. "Gedurende de nacht vooral in de kustprovincies tijdelijk zware storm. Guur weer met wisselende bewolking en nu en dan regen, hagel of sneeuwbuien", aldus de radionieuwsdienst.

De volle ruimte

De kaarten van 1 februari 0.00 en 3.00 uur zijn ronduit verontrustend. Vanuit het noorden van Noorwegen vliegen de stormwinden onophoudelijk en in langgerekte banen naar het zuiden. "Zij krijgen over honderden kilometers de volle ruimte", aldus Broeke. "Het water wordt vanuit het noorden metershoog opgezweept en in zuidelijke richting gedreven. Omdat de Noordzee de vorm heeft van een trechter, wordt het water voor de kust van Nederland extra hoog opgestuwd."

Vanaf 3.00 tot 5.00 uur breken in Zeeland en Zuid Holland op tal van plaatsen de dijken door. De inwoners worden in hun slaap overrompeld door het water. Toch is op dat ogenblik volgens Broeke de storm zijn hoogtepunt hoogte voorbij. Windkracht 12 wordt in Nederland niet gemeten; in Engeland wel. Het hoogste uurgemiddelde aan de Zeeuwse kust is 94 kilometer per uur, oftewel 10 Beaufort. De zwaarste windstoot wordt op zaterdagavond 31 januari om 22.00 uur vastgelegd: ruim 120 kilometer per uur. Dat de wind geen orkaankracht bereikt, komt volgens Broeke door het feit dat het luchtdrukverschil (de gradiënt) boven de zuidwestelijke Noordzee gemiddeld bijna 8 hectopascal (millibar) is. "Bij een iets andere koers en een gedraaide ligging van de depressie kan de gradiënt oplopen tot bijna 9,5 hectopascal, zoals bij Schotland", aldus de weerman.

Springtij

Een andere factor van belang is springtij. Op 30 januari is het om 0.44 uur volle maan

ende getijtafel geeft voor 1 februari springtij aan. Er wordt op zaterdag voor Vlissingen een waterstand van 1,98 meter boven NAP verwacht, voor de zondag 3 centimeter lager. Het tijdstip voor hoogwater is in Vlissingen op 1 februari iets voor 3.00 uur en rond 15.00 uur. Meer landinwaarts, bij Stavenisse en Oude-Tonge, bereikt het water om 5.00 uur en 17.00 uur de hoogste stand.

Vanwege de storm komt het water flink hoger: in Vlissingen wordt 4,55 meter boven NAP gemeten, in Bruinisse 4,50 en in Zierikzee 4,32 meter. Het water heeft sindsdien nooit meer zo'n

bereikt. De hoogste waterstand nadien is op 3 januari 1976 gemeten: 3,94 meter boven NAP. Bij een stormvloed in 1994 wordt 3,87 meter boven NAP gepeild.

Gunstige omstandigheid is volgens Broeke dat het springt tij een zogenaamd hoog springtij is. Dat heeft te maken met de stand van de maan en de zon ten opzichte van de aarde. Zowel de maan als de zon oefent aantrekkingskracht uit op de wereldzee. Als zon en maan met de aarde op één lijn staan, bij nieuwe en volle maan, is de getij-verwekkende kracht het grootste: het is dan springtij.

Omdat de maan een elliptische baan volgt, 1 verandert ook daardoor de getijverwekkende kracht tijdens haar omloop van grootte, legt Broeke uit. Staat de maan het dichtst bij, dan is het getijverschil het grootste. De stormvloed van 1 februari 1953 valt precies samen met springtij, maar ditmaal een laag springtij; de maan staat het verste van de aarde verwijderd. Op 16 februari, als er wederom springtij is, is de situatie andersom. Er is dan wel sprake van hoog springtij en van nieuwe maan.

Grote rivieren

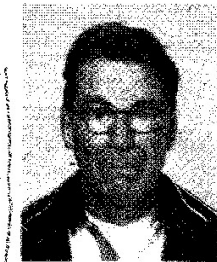
De derde gunstige factor in februari 1953 is volgens Broeke de waterstand van de grote rivieren. Die is verre van extreem. Het peil in de mondingen is zelfs buitengewoon laag. In andere jaren was dat zeker 10 tot 20 centimeter hoger. Geringe regenval in het bovenstroomgebied in december en januari is er de oorzaak van.

De reconstructie leert de Zeeuwse meteoroloog dat de vloedgolf tijdens de ramp 1 tot 1,5 meter hoger had kunnen zijn. Als het hoogtepunt van de storm zou zijn samengevallen met het tijdstip van vloed, zou het water mogelijk wel 50 centimeter hoger zijn opgestuwd. Het gegeven dat de grote rivieren niet te kampen hadden met hoogwater scheelt volgens Broeke zo'n 20 tot 30 centimeter. Zou het ook nog eens hoog springtij zijn geweest, dan was het waterpeil nog eens 50 tot 60 centimeter hoger uitgekomen.

Al met al had een vloedgolf kunnen ontstaan van bijna 6 meter boven NAP. Grote delen van Zuid-Holland zouden dan zwaar zijn getroffen. Broeke beseft als geen ander dat zijn conclusie gevoelige snaren raakt. "Die 4,55 meter is en blijft een enorme uitschieter", stelt hij vast. "Op basis van de cijfers constateer je dat het nog erger had kunnen zijn. Dat doet niets af aan het feit dat de stormvloed van 1953 een ware ramp veroorzaakte."

Ben Tramper

Veel onduidelijkheid rond watersnood 1953

Kuijvenhoven. beeld RD

tekst L. Vogelaar

Het aantal slachtoffers van de watersnood in 1953 blijft onduidelijk. Er zou ook veel grondiger onderzoek moeten worden gedaan naar de ramp die Nederland -donderdag 65 jaar geleden - trof.

Dat stelt **drs. A. Kuijvenhoven**, die jarenlang een groot deel van zijn tijd in het onderzoek naar de watersnood stak. "Het boek "Een straat in een dorp onder water" — over de Julianastraat in Oude-Tonge- heb ik in 2013 vooral geschreven om het voor mezelf een keer af te ronden. Mijn onderzoeksmateriaal ligt in archieven; en het moest een keer klaar zijn."

Toch kan de voormalige sociaal- wetenschappelijk onderzoeker uit Vlaardingen het soms niet laten weer aan de bel te trekken. „Vorig jaar nog, toen de NOS-weer met zekerheid meldde dat er 1836 mensen zijn omgekomen. Ik kreeg als antwoord dat men het officiële aantal aanhoudt. Niemand kan echter een lijst van 1836 of 1837 namen aanleveren. Die is er ook niet.

Het Rode Kruis publiceerde in september 1953 1791 namen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) noemde begin 1954 het aantal 1835. Dat aantal kreeg daarna een, status die het volgens Kuijvenhoven niet verdient. Vele jaren later werd het eerst 1836 en toen 1837, toen bleek dat er twee kinderen aan toegevoegd moesten worden die kort na de geboorte omkwamen.

Weinig onderzoek

Kuijvenhoven deed ruim acht jaar geleden een poging het juiste aantal vast te stellen. Op zijn oproepen meldden zich verschillende! families. "Ik heb dezelfde maatstaf gehanteerd als bij verkeersslachtoffers: als iemand binnen dertig dagen na de watersnood overleed en er een duidelijk verband met de ramp was, telde ik die mee. Zo kon het aantal 1791 met zeker tien worden uitgebreid. Maar dat zijn er nog geen 1837."

Niet dat Kuijvenhoven het aantal zo belangrijk vindt, maar dat dit cijfer als vaststaand gegeven wordt aangehouden en steeds weer wordt gekopieerd, is volgens de Vlaardinger

typerend voor de wijze waarop er met de geschiedschrijving van de watersnood wordt omgegaan. "Er worden heel veel ooggetuigenverslagen vastgelegd, en uiteraard zijn die belangrijk. Maar er verschijnen nauwelijks publicaties van enig niveau die wat dieper graven. Grondig onderzoek is er ook na 65 jaar nog maar heel weinig gedaan. Het wordt de hoogste tijd dat het Watersnoodmuseum die leemte gaat opvullen en zijn status als kenniscentrum daarmee waarmaakt."

Nu blijven er volgens de onderzoeker misverstanden bestaan. "In mijn boek over Oude-Tonge noem ik een voorbeeld: de burgemeester werd voor straf overgeplaatst, terwijl de dijkgraaf mocht blijven en later met veel lof afzwaaide. Als je echter nagaat wat er in de stormnacht misging, was de dijkgraaf daarvoor veel meer verantwoordelijk dan de burgemeester."

Slecht onderzocht

Zo is er volgens Kuijvenhoven nog veel niet of slecht uitgezocht. "Hoe komt het dat tal van slachtoffers van Schouwen-Duiveland niet geïdentificeerd zijn, terwijl dat op Goeree-Overflakkee, dat minstens zo zwaar getroffen is, slechts voor één persoon geldt? Ik mis de bereidheid om de gebeurtenissen grondig uit te zoeken, te analyseren en daarover in discussie te gaan."

Waarom zou je die bemanningen niet meerekenen?" vraagt Kuijvenhoven zich af. "De *duinwachter* van Zijpe overleed tijdens zijn werk door een hartstilstand; is hij ook geen slachtoffer? Er zijn *twee militairen* tijdens bergingswerk onder een vrachtwagen terechtgekomen. Indirect zijn ze slachtoffers van de watersnood."

Wat betreft het aantal ramp- slachtoffers: "Het CBS is niet bereid het aantal te heroverwegen en beroept zich op zijn eigen gegevens uit 1954. Maar die gegevens blijken onvindbaar. Die zijn verdwenen. Ook andere instanties houden vast aan het getal 1837, zonder dat het onderbouwd kan worden."

Want wie tel je allemaal mee? "Er zijn in de rampnacht drie Nederlandse schepen vergaan;

Ruzie rond herdenking

Een eenduidige maatstaf is er niet, volgens de onderzoeker. "Twee broers kwamen tegelijk om, de ene werd als watersnoodslachtoffer beschouwd, de andere niet, waarschijnlijk doordat ze in verschillende gemeenten woonden die niet hetzelfde beleid hanteerden. Er zijn ook gevallen meegeteld waarbij je vraagtekens kunt plaatsen, "Zoals een kind in Dordrecht dat werd aangereden toen het naar het water stond te kijken."

Dergelijke situaties hebben tot ruzies rond herdenkingen geleid. "Het snijdt door je hart als het slachtofferschap van een dierbare niet wordt erkend; dat is me duidelijk geworden uit reacties die ik op mijn oproepen heb ontvangen."

